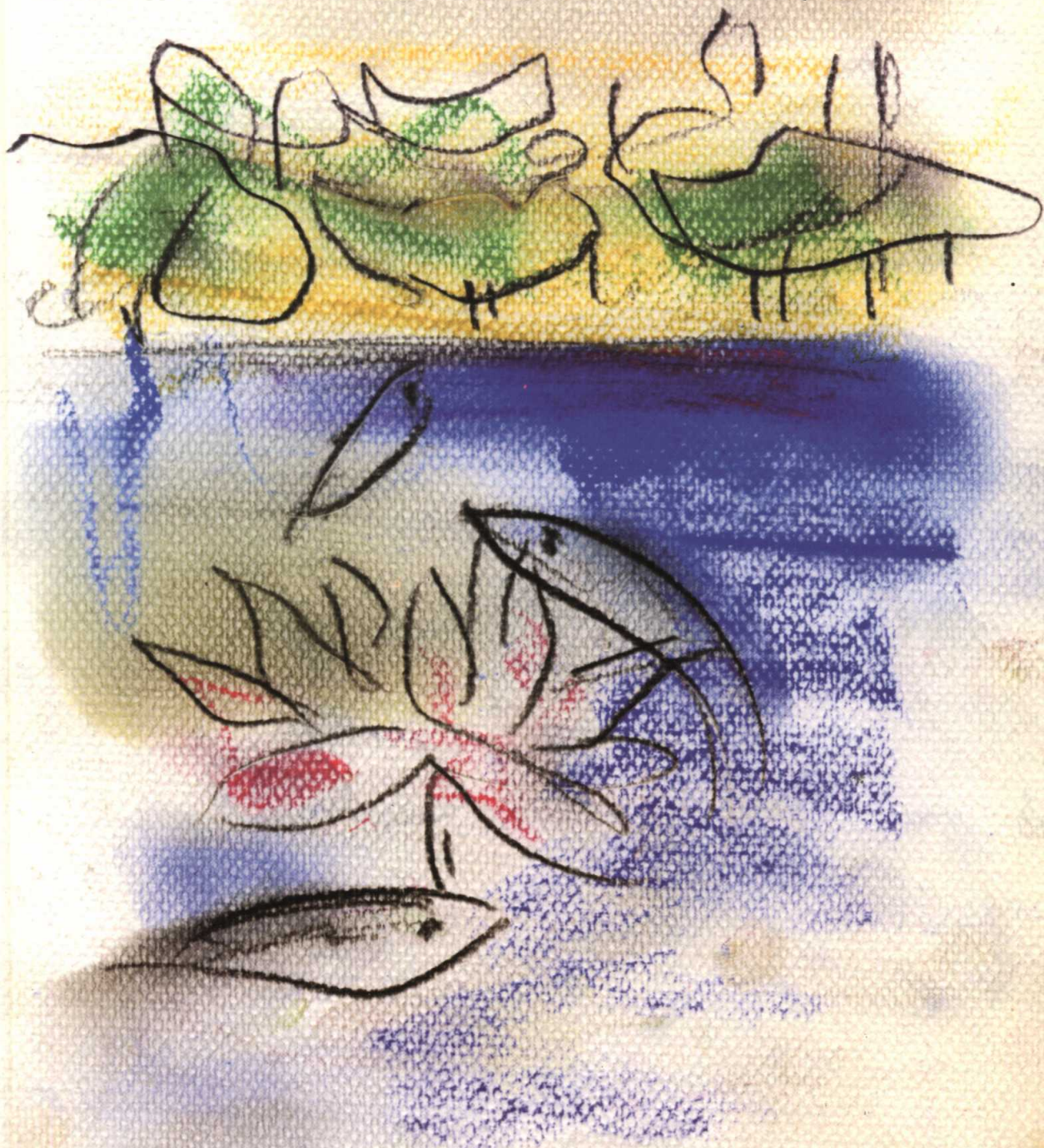

เสปียธรรม

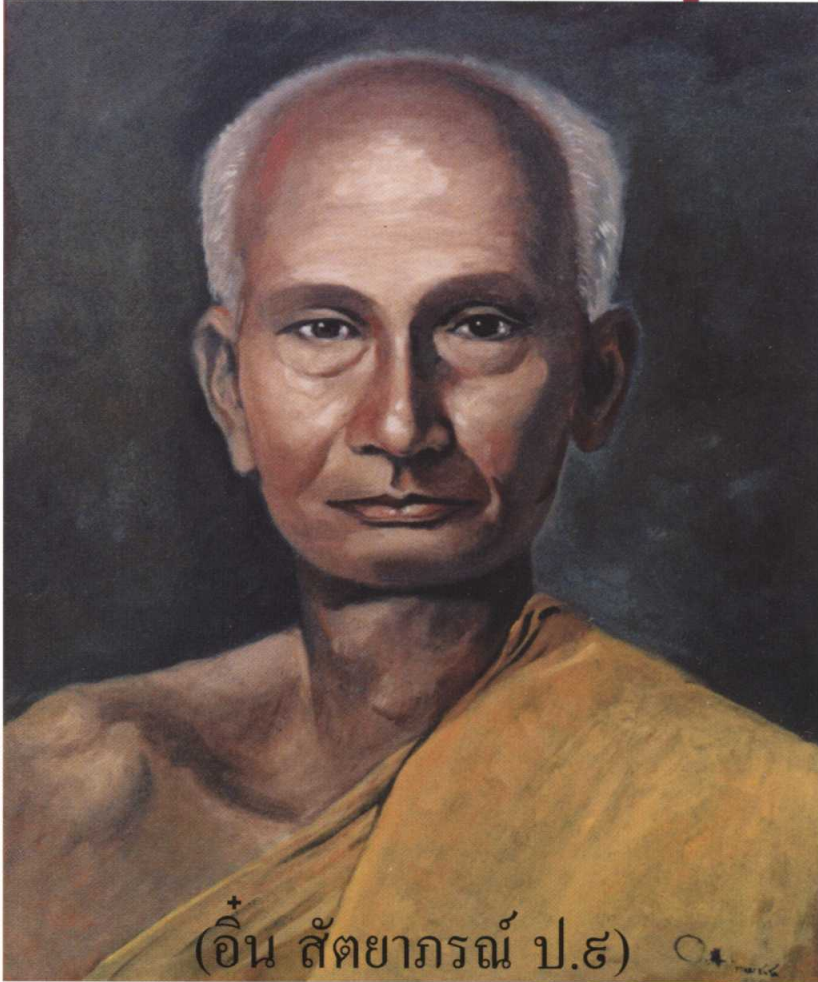
ถนนหนังสือ □ ฉบับที่ ๔๘ ปีที่ ๑๑ เมษายน - มิถุนายน ๒๕๔๔

...เรียนรู้อย่างพุทธ?

พระภัทรมุณี

(อิน สัตยาภรณ์ ป.ธ)

ภาพโดย อวบ สามะเสน

ในโอกาสที่ท่านพระภัทรมุณี (อิน สัตยาภรณ์ ป.ธ) อดีตเจ้าอาวาสวัดทองนพคุณ ผู้เป็นปิยาจารย์ของข้าพเจ้า มีอายุบรรจบครบ ๘ รอบนักษัตร ณ วันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะเส็งนี้ แม้ท่านจะแตกกายทำลายขันธไปแต่วันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๐๔ แล้วก็ตาม ข้าพเจ้าขอรำลึกถึงพระคุณท่าน โดยนำแจกันใหญ่คู่นี้มาถวายไว้ในพระอุโบสถ วัดทองนพคุณ เพื่อชื่อกดอกไม้ถวายเป็นพุทธบูชาตามกาละอันควร ดังได้ถวาย หมอนอิงในนามของท่านไว้บนธรรมาสน์ มาแต่เมื่อท่านมีชนมายุครบ ๘ รอบนักษัตร มาก่อนนี้แล้ว

อนึ่ง ภาพสีน้ำมันที่นำมาถวายนี้ นายอวบ สามะเสน เขียนขึ้นใหม่แทนของเก่าซึ่งชำรุดลง จึงขอถวายไว้เป็นของสงฆ์ เพื่อประดิษฐานไว้ในคณะ ๓ ที่ท่านเคยพำนักอยู่มาเป็นเวลานาน หรือจะไว้ที่หอสมุดภัทรานุสรณ์ ก็สุดแท้ ส่วนภาพฉายที่ขยายใหญ่ขึ้นนั้น ขอถวายไว้ที่คณะ ๓ รูปหนึ่ง และส่งไปถวายพระเทพสิทธินายก หลานชายท่านทางจังหวัดสุราษฎร์ธานี รูปหนึ่ง เพื่อท่านจะนำไปไว้ที่วัดบางใบไม้ หรือวัดพระโยค ก็สุดแท้แต่ท่านจะเห็นควร

ขอพระสงฆ์ได้โปรดอนุโมทนาสาธุการด้วยเทอญ

สุลักษณ์ ทิวรักษ์

๒ มีนาคม ๒๕๔๔

พระพุทธรศาสนา กับการศึกษา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

ภาพวาด พระธรรมปิฎก โดย เทพศิริ สุขโสภา

! เมื่อพูดถึงพระพุทธรศาสนากับการศึกษา ก็มักคาดหมายกันได้ว่า จะมีการอ้างถึงความเจริญในอดีต เมื่อครั้งที่วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา พระสงฆ์เป็นผู้อบรมสั่งสอนจัดการเล่าเรียน การอ้างเช่นนั้นเป็นการแสดงให้เห็นคุณค่าของพระพุทธรศาสนาต่อสังคมซึ่งได้เคยมีมาแล้วก็จริง แต่ในเวลาเดียวกัน ก็เป็นเหมือนการฟ้องตัวเองว่าเวลานี้คุณค่าและประโยชน์นั้นไม่มีเสียแล้ว นับได้ว่าเป็นความเลื่อมยอย่างหนึ่ง ยิ่งกว่านั้น การเมินหน้าจากภาพความสับสนขาดแคลนในปัจจุบัน หันไปผลิตเพเลินภาควมมีใจกับอดีตอันไพบูลย์ อาจมองได้ว่าเป็นเหมือนอาการของคนสิ้นหวัง ที่หนีความเศร้าในปัจจุบัน หันกลับไปรำพึงความ

หลัง ขึ้นชมกับความสุขสมหวังในอดีต จึงน่าจะมิใช่เป็นสิ่งมงคล หรือเครื่องหมายแห่งความเจริญก้าวหน้าที่ควรยินดีอะไรนัก

บทความเรื่องนี้ ก็คงเข้าทำนองบทความอื่น ๆ ในประเภทเดียวกันคือ ถอยหลังไปทวงอดีตก็ว่า วัดเคยเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนของสังคมไทย และพระภิกษุสงฆ์เคยมีบทบาทสำคัญเป็นผู้อบรมสั่งสอนให้การศึกษาแก่ชุมชนงแต่โบราณ อย่างไรก็ตาม ในบทความนี้จะไม่ทวนหลังไปพรรณนาว่า วัดเคยเป็นแหล่งการศึกษาอย่างไร พระสงฆ์เคยเป็นผู้ให้การศึกษาอย่างไร เพียงแต่ยกขึ้นอ้างไว้สำหรับเชื่อมโยงกับปัจจุบันเท่านั้น จุดมุ่งสำคัญอยู่ที่ จะพูดพอให้เห็นว่า เมื่อนานนี้ พระพุทธรศาสนาที่มีใช้จะสิ้นสูญหมดความสำคัญทางการศึกษาไปเสียทีเดียว ยังคงมีบทบาทหลงเหลือรอดมีรอดตาอยู่บ้าง และบางทีสิ่งที่หลงเหลืออยู่นี้ ก็มีความ

ตีพิมพ์ครั้งแรกใน จุลสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
“ฉบับการศึกษา” ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ ม.ค.-เม.ย. ๒๕๒๒
ครั้งยังดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ

สำคัญแก่สังคมไทยไม่น้อยเลย

มีประเพณีสำคัญของไทยทางด้านพระพุทธศาสนากับการศึกษาอยู่ ๒ อย่าง ที่เป็นพื้นฐานแห่งสภาพปัจจุบันในวงการการศึกษาของพระพุทธศาสนา คือ

๑. ประเพณีที่วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนของชุมชน และพระสงฆ์เป็นครูผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน ประเพณีนี้สำหรับชาวกรุงและชาวเมืองในปัจจุบันอาจจะมองไม่ค่อยเห็น แต่สำหรับชาวบ้านในชนบททางไกลยังพอมองเห็น แม้ว่าจะจะไม่ถึงขั้นเป็นศูนย์กลางเหมือนแต่ก่อน ก็พอรู้สึกว่าเป็นช่องทางหรือที่พึ่งแห่งสุดท้าย

๒. ประเพณีบวชเรียน ซึ่งมีความหมายว่าบวชคู่กับเรียนเมื่อบวชก็ต้องเรียน หรือที่บวชก็เพื่อเรียน แล้วความหมายไปถึงว่าบวชอยู่แต่เรียน เรียนแล้วใครอยู่พึ่งอยู่ไม่ใคร่อยู่พึ่งสักไป กลายเป็นประเพณีบวชชั่วคราว ส่วนหนึ่งของประเพณีนี้ที่ยังรู้จักกันดีในปัจจุบัน ก็คือการบวช ๓ เดือน ที่กำลังหดสั้นลงเหลือ ๑ เดือน ครึ่งเดือน ตลอดจน ๗ วัน อย่างหนึ่ง และการที่เมื่อบวชแล้วจะสึกเมื่อไรก็ได้แล้วแต่สมัครใจ อย่างหนึ่ง

ความจริง ประเพณี ๒ อย่างนี้ เกี่ยวเนื่องกันอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียว แต่ในที่นี้แยกออกเป็นสอง เพราะผลที่สืบต่อมาถึงปัจจุบันแยกกันออกไป ดังจะเห็นข้างหน้า

มีเหตุการณ์และภาวะอันสำคัญ ๒ อย่าง ที่เป็นสาเหตุสำคัญ ทำให้การศึกษาทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีสภาพอย่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน คือ

๑. การที่รัฐจัดระบบการศึกษาใหม่ตามแบบอย่างของตะวันตก และแยกการศึกษาสำหรับหวยราษฎรออกไปจากวัดระยะแรกจัดโดยร่วมมือกับวัด ให้มีวัดมีส่วนร่วมรับผิดชอบอย่างสำคัญ ต่อมาห่างออกไปโดยลำดับ จนเรียกได้ว่าแยกโดยสิ้นเชิง

๒. การที่รัฐยังไม่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาสำหรับหวยราษฎรอย่างทั่วถึง และยังไม่สามารถทำให้ประชาชนมีความเสมอภาคแห่งโอกาสที่จะได้รับการศึกษา โดยยังต้องเสียโอกาสไป เพราะสาเหตุทางภูมิศาสตร์ คือถิ่นที่อยู่ไม่มีที่เรียนแม้ทางเศรษฐกิจ คือเรียนได้ดีแต่ไม่มีทุน จึงไม่ได้เรียนแม้

พูดอย่างนี้ เหมือนกับจะเป็นการค่อนข้างวัดเตียนทางฝ่ายรัฐว่าเป็นต้นเหตุของความเสื่อมเสีย แต่ความจริงไม่ใช่เช่นนั้นเรื่องที่พูดมาทั้ง ๒ อย่างนี้ เป็นข้อเท็จจริงที่ยอมรับ

กันอยู่แล้ว โดยเฉพาะข้อที่ ๒ นักการศึกษาเองก็ยกขึ้นพูดหรือกัน ทางการศึกษาเองก็ยกขึ้นพูด และที่ตรงข้ามกับเตียนก็คือ ข้อซึ่งจะบอกต่อไปว่า เพราะภาวะการณทางฝ่ายรัฐเป็นเช่นนั้นแหละจึงทำให้วัดและพระสงฆ์ยังคงมีบทบาททรงความสำคัญทางการศึกษาอยู่บ้าง แต่ถ้ามหาวิทยาลัยได้กระทำกิจ ๒ ข้อข้างต้นนั้นสำเร็จเรียบร้อยบริบูรณ์แล้ว วัดและพระสงฆ์อาจจะสูญเสียบทบาทหมดความสำคัญทางการศึกษาไปแล้วโดยสิ้นเชิงก็ได้ เรื่องนี้ไม่ต้องหันไปสมมติอดีตก็ได้ ปัจจุบันก็กำลังเห็นชัดขึ้น ๆ ทุกที่ว่า เมื่อรัฐขยายและกระจายบริการการศึกษาออกไปได้มากขึ้น ขยายไปถึงไหน บทบาทและความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ก็ลดน้อยลงไป ถึงนั้น หรือไม่ก็ต้องแปรรูปผิดแปลกออกไป เข้าใจว่าสาเหตุทางฝ่ายรัฐที่จะหมดไปช้าที่สุดหรือหลังสุด และจะช่วยให้วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาททรงความสำคัญทางการศึกษาอยู่ได้ต่อไปอีกนานพอสมควร ก็คือ การขาดความเสมอภาคแห่งโอกาสที่จะได้รับการศึกษา เพราะสาเหตุทางเศรษฐกิจ เมื่อได้รัฐแก้ปัญหา ๒ ข้อข้างต้นนั้นได้สำเร็จเรียบร้อย เมื่อนั้นบทบาททางการศึกษาของวัดและพระสงฆ์อย่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน จะต้องเสื่อมสูญหมดไป หรือมิฉะนั้น ก็จะต้องเปลี่ยนแปลงอย่างผิดรูปผิดร่างไปไกล ทั้งนี้ขึ้นกับการว่าจะทำการด้วยความรู้เท่าทัน และยอมรับความจริงหรือไม่เพียงใด

สภาพปัจจุบันที่เป็นผลเกิดจากประเพณี ๒ อย่างข้างต้นกระทบเข้ากับสาเหตุใหญ่ ๒ ประการที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ดังนี้

๑. เมื่อรัฐยังไม่เมื่อกำลังพอที่จะขยายการศึกษาสำหรับหวยราษฎร หรือสำหรับมวลชนออกไปให้ทั่วถึง และยังไม่สามารถอำนวยความสะดวกทางการศึกษาแก่ประชาชนอย่างเสมอภาคกัน ชาวมหาชนชนผู้ยากจน ก็อาศัยประเพณีบวชเรียนและการที่วัดเป็นแหล่งการศึกษาแก่แต่โบราณนั้นเป็นช่องทางตลอดจนเป็นหนทางที่จะให้ลูกหลานของตนได้รับการศึกษาตามมีตามได้ ทำให้เกิดผลตามมาอีกหลายอย่างเช่น

ก. ภิกษุสามเณรที่บวชอยู่ประจำวัดส่วนใหญ่ทั่วประเทศ (ราว ๒๓๐,๐๐๐ รูป) เป็นผู้มีมากครอบครัวยากจนที่ยากจนในชนบททางไกล พระภิกษุสามเณรเหล่านี้หลังไหลเข้าสู่วัดในเมืองและวัดในกรุง เพื่อการศึกษาชั้นสูงขึ้นไป ทำให้วัดทั้งหลายแม้แต่ในเมืองหลวง เป็นชุมชนชนบทกลางสังคมกรุง (พระภิกษุสามเณรที่อยู่ประจำวัดในกรุงเทพฯ เป็น

ชาวชนบทเกินร้อยละ ๙๐)

ข. เป็นธรรมดาที่ว่า พระภิกษุสามเณรเหล่านี้ แม้โดยหน้าที่จะต้องศึกษาวิชาทางพระ แต่โดยพื้นฐานที่มาจากเดิมและเหตุผลจึงมาบางอย่างช่วยสนับสนุน ย่อมมีความไม่เต็มใจไปในทางที่จะต้องการศึกษาวิชาทางโลกด้วย ยิ่งได้เห็นผู้ร่วมวัยที่เล่าเรียนอยู่ในระบบของรัฐ บางที่แถมมีหลักตันความไม่เต็มใจนั้นก็ยิ่งมีมากขึ้น จึงเป็นหน้าที่ของวัดและคณะสงฆ์ที่ว่า เมื่อยอมรับภิกษุสามเณรเหล่านั้นเข้ามาบวชแล้ว จะมีวิธีการจูงใจหรือควบคุมให้เล่าเรียนวิชาทางพระได้มากเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับความจำเป็นและความต้องการที่จะศึกษาวิชาทางโลกแค่ไหน และเป็นธรรมดาอีกด้วยที่ว่าความต้องการและทัศนคติของพระภิกษุสามเณรในวัยเล่าเรียน กับของคณะสงฆ์หรือพระสงฆ์ระดับบริหารจะขัดแย้งกัน ยิ่งความต้องการกับการศึกษาที่จัดให้หรืออนุญาตให้ ห่างกันออกไปมากเท่าใด ความขัดแย้งยิ่งรุนแรงขึ้นเท่านั้น เรียกว่าคนสมัยใหม่บางพวกว่า ยิ่งแหลมคมมากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ยิ่งเป็นธรรมดาต่อไปอีกว่า พระสงฆ์ระดับบริหารจะเพิ่มความเข้มงวด เมื่อห่างมากก็มักไม่ไปในทางที่จะกวัดขั้นหรือแม้กระทั่งบีบบังคับให้ภิกษุสามเณรอยู่ในกรอบที่ขีดให้ เรียกตามภาษาใหม่ว่าทำการในทางลบ ที่ไหนคราวใดมีกำลังอำนาจพอคุมไว้ได้ ก็อึดใจไปทีหนึ่งคราวหนึ่ง แต่ว่าโดยสถานการณ์ทั่วไปจะดูหลุดล่นทุกวิธีที่ได้ผลคิดว่าคงไม่พ้นวิธียุทธศาสตร์ตามประเพณีของไทย คือใช้นโยบายตะล่อมเข้ามา และประสานประโยชน์เสีย ขยายความว่า ประเพณีไทยไม่รังเกียจการใช้ทางผ่าน^๑ ตรงข้ามกลับสนับสนุนให้ใช้แต่ผู้ซึ่งมีส่วนร่วมในการบำรุงทางด้วย ยิ่งใช้ทาง ทางยิ่งเจริญ ทั้งผู้ผ่านทาง ทั้งทางที่ผ่าน ทั้งชุมชนที่ผ่านทาง ต่างองอกมาขึ้นด้วยกัน นอกจากนั้นก็จะมีความหนึ่งซึ่งคงอยู่ทำงานประจำทางตลอดไป

ค. เมื่อพระเณรต้องถันจากชนบทหลังไหลเข้าทางผ่านเพื่อการศึกษาไปสู่เมืองสู่กรุงแล้ว และไม่มีกระแสไหลวนกลับไปชนบทก็ยิ่งสูญเสียกำลังอันเฉลียวไปทุกที ในเมือง

^๑ พึงเข้าใจว่า "การใช้คำว่าทางผ่าน" ในที่นี้ เป็นการพูดเพื่อบรรยายสภาพหรือเพื่อแสดงปรากฏการณ์อันลึกลับเท่านั้น มิใช่หมายความว่า เป็นเจตนาของภิกษุสามเณรที่จะใช้วัดเป็นทางผ่าน เพราะภิกษุสามเณรส่วนมากเข้ามาสู่วัดตั้งแต่วัยยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในสภาพเช่นนี้เลย จึงไม่รู้สึกตัวด้วยซ้ำไปว่าตนเข้ามาสู่ทางผ่าน การเข้าวัดของภิกษุสามเณรเหล่านี้เรียกว่าได้ว่าเป็นผลดีผลทางสังคมที่วัฒนธรรมประเพณีเป็นต้นกำหนดให้

และในกรุงพระสงฆ์ถึงแม้ได้เล่าเรียนดีแล้ว ก็ยังไม่พอที่จะสวมฐานะผู้นำ ส่วนในชนบท พระเณรมีความรู้แค่นี้หรือไม่มีความรู้เลย ชาวบ้านก็ยกให้เป็นผู้นำ แต่พระสงฆ์ที่มีคุณภาพหวังให้เป็นผู้นำที่ดีในชนบทได้ ก็ไปคับคั่งอยู่เสียในเมืองในกรุง เลยเป็นอันเสียผลทั้ง ๒ ทาง

ง. ในเมื่อบทบาทและสภาพทางการศึกษาของพระสงฆ์ต้องพึ่งพาอาศัยความบกพร่องหรือความยังไม่พร้อมในทางการศึกษาของรัฐ โดยเฉพาะในแง่ผู้ที่จะบวช ครั้งการศึกษาของรัฐขยายไปถึงหรือเจริญขึ้นในถิ่นใด (หรือเศรษฐกิจเจริญขึ้นในถิ่นใด) จำนวนเด็กที่เข้ามาบวชในถิ่นนั้นก็ลดลงไป จนถึงขั้นนับได้ว่าไม่มีบวชชั่วคราวเลย นอกจากเด็กรบวชหน้าไฟหรือไม่ก็รวบรวมเด็กนักเรียนบวชในฤดูร้อน แม้มีเด็กรบวชอยู่บ้างก็กลายเป็นเด็กรบวชจากท้องถิ่นห่างไกลออกไปที่การศึกษาของรัฐยังไม่ถึง ข้อนี้นับเป็นเหตุเสริมการขาดแคลนพระผู้นำในชนบทให้รุนแรงยิ่งขึ้น พร้อมกับเป็นความทรุดโทรมของวัดและพระศาสนาไปด้วยพร้อมกัน

๒. ในเมื่อภายในระบบการศึกษาของรัฐ การศึกษามีระดับสูงขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งร่นเข้ามารวมอยู่ในเมืองและในกรุงมากขึ้นเท่านั้น ชาวชนบทที่มีฐานะปานกลางพอจะส่งลูกหลานเข้าเรียนในระบบของรัฐได้บ้าง แต่กำลังไม่พอโดยลำพังตนเอง เมื่อลูกหลานเรียนสูงขึ้น จะเข้าสู่ตลาดสู่เมืองและสู่กรุง จึงนำไปฝากให้เป็นศิษย์อยู่ในวัด ทำให้วัดในเมืองและในกรุงกลายเป็นที่พำนักอาศัยของนักเรียนนักศึกษาในระบบของรัฐนั่นเองที่มาจากชนบท เสริมภาวะที่วัดกลางกรุงเป็นชุมชนชนบทให้เด่นชัดยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นวัดก็กลายเป็นสถานที่เกื้อกูลแก่การศึกษาของรัฐอีกทางหนึ่งด้วย

๓. ส่วนหนึ่งของประเพณีบวชเรียนที่ยังเหลืออยู่เป็นหลักฐานมากสักหน่อย แม้จะไม่เต็มรูป ก็คือ การบวช ๓ เดือนในระยะเข้าพรรษา แต่ประเพณีนี้ก็ได้อุบัติกระเทปกระเทือนจากระบบการศึกษาของรัฐเป็นอันมาก เพราะคนหนุ่มจำนวนมากไม่มีโอกาสบวชได้เมื่อถึงวัยอันควร แต่ต้องรอไปก่อนจนกว่าจะจบการศึกษาของตน หรือยึดต่อไปอีก เพราะการงานอาชีพ มีราชการ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ประเพณีนี้แม้ได้ว่าย้วยมีประโยชน์แก่สังคมไทยอยู่เป็นอันมาก ที่สำคัญคือ

ก. สำหรับชายหนุ่มในเมืองและในกรุง ซึ่งสภาพแวดล้อมและการดำเนินชีวิตทั่วไป ได้ทำให้เหินห่างไปจากวัฒนธรรมประเพณีในสังคมของตน การบวชนี้เป็นเครื่องชัก

ให้กลับมาเป็นคนในสังคมไทยได้เต็มตัว ไม่เป็นคนแปลกหน้ากับวัฒนธรรมประเพณีของตน

ข. สำหรับชายหนุ่มชนบท นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในทัศนะของผู้เขียนนั้นเห็นว่า การฝึกอบรมและความเป็นอยู่ประจำวันในวัด ระหว่างบวชชั่วคราว ๓ เดือนนี้ เป็นการศึกษาที่แท้จริง และได้ผลยิ่งกว่าการเรียนของเขา เมื่อครั้งเป็นเด็กขึ้นประถมปีที่ ๑ ถึงปีที่ ๔ เพราะเป็นการศึกษาด้วยเอาชีวิตเข้าไปเรียน และเรียนจากชีวิตจริง ภายในสภาพแวดล้อมวัฒนธรรมประเพณี ความเป็นอยู่ ตลอดจนความสัมพันธ์กับบุคคลที่เป็นของชุมชนของตนจริง ๆ การบวชที่ว่าทำให้เป็นคนสุก ยังพอจะใช้ได้อยู่สำหรับกรบวชของชาวชนบท เพราะทำให้ผู้บวชนั้นเข้าสู่ภาวะเป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้พร้อมที่จะเข้าสู่หรือเป็นของชุมชนนั้นโดยสมบูรณ์ นอกจากวัฒนธรรมประเพณี และขนบธรรมเนียมชุมชนแล้ว ผู้บวชไม่น้อยได้เรียนวิชาความรู้ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ หรือตรงกับความต้องการของชุมชนของตน ในระหว่างเวลาที่บวชอยู่นั้น นอกจากนี้หนุ่มชาวบ้านจำนวนมากจบ ป.๔ แล้วไปอยู่กลางนา ลืมวิชาแทบหมดแม้แต่อ่านเขียนภาษาไทย เมื่อมาบวชก็ได้ทบทวนใช้ความรู้นั้นเป็นการฟื้นฟูวิชาอีกครั้งหนึ่ง ยิ่งในสมัยที่นักการศึกษาบันทึกว่าการศึกษาในประเทศไทยได้ดำเนินผิด ๆ มาเป็นเวลานาน และการศึกษาลสมัยใหม่ ได้ทำให้เด็กนักเรียนกลายเป็นคนแปลกหน้ากับชุมชน และวัฒนธรรมของตน คุณค่าของการบวชตามประเพณีที่กล่าวมานี้ ก็ยิ่งมีความเด่นชัดมากขึ้น

อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าเสียดายว่า การบวช ๓ เดือนนี้ แม้แต่ในชนบทที่กำลังเสื่อมลงอีก เพราะสภาพทางเศรษฐกิจเป็นต้น ทำให้ระยะบวชสั้นลงเป็น ๑ เดือน ครึ่งเดือน ๗ วัน บ้าง การฝึกอบรมประจำวันกำลังเลือนลางลงไป หลายแห่งกลายเป็นอยู่กันไปวัน ๆ บ้าง เกิดภาวะขาดผู้นำ เช่น ขาดพระที่จะเป็นเจ้าอาวาส มีแต่พระ ๑-๒ พรรษา รักษาการวัดอยู่ด้วยสาเหตุข้อต้น ๆ ที่กล่าวมาแล้วบ้าง ประโยชน์จากประเพณีส่วนนี้ จึงกำลังเสื่อมถอยลงไป

๔. ในขณะทีพระเถรชาวชนบท กำลังใช้ทางผ่านเพื่อการศึกษาให้เป็นที่ประโยชน์ เรียนวิชาข้างนอกบ้างข้างในบ้างแล้วส่วนใหญ่ก็ลาสิกขาไป อันเป็นเรื่องธรรมดา และคณะสงฆ์หรือพระสงฆ์ระดับผู้บริหารก็ห่วงใย หาทางกวาดล้างควบคุมเข้ากรอบ ด้วยความวิตกกังวลบ้าง โดยมั่นใจในกำลังอำนาจบ้าง ในแง่หนึ่งจะเรียกว่ากำลังสาละวนจับตาก็ยกกันอยู่

ก็อาจจะไม่ผิด ในช่วงเวลานี้เองก็ได้มีแนวโน้มใหม่เกิดขึ้น คือ การที่คนหนุ่มที่เรียกกันว่าสมัยใหม่ ซึ่งมีการศึกษาสูงบ้าง เรียนรู้โลกมามากแล้วบ้างเกิดความเบื่อหน่ายโลก หรือเห็นคุณค่าของธรรมวินัย แล้วสมัครใจสละเรื่อนออกบวชด้วยความตั้งใจ เพื่อการบวชประเภทที่เรียกว่าถาวร แต่ในเวลาเดียวกัน ดูเหมือนว่าคณะสงฆ์จะไม่ได้เตรียมตัวต้อนรับบุคคลเหล่านี้ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา บุคคลเหล่านี้โดยมากไม่ผู้จะเห็นความหมายของการศึกษาตามระบบของคณะสงฆ์เท่าใดนัก และมีวงความสัมพันธ์กว้างออกไปในหมู่นิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของทุกที่ ซึ่งก็มีกลุ่มมีหมู่ที่ศึกษาพระพุทธศาสนาอยู่เช่นกัน แต่เป็นขอบเขตที่พ้นออกไปจากวงปฏิบัติของพระสงฆ์ การบวชของบุคคลระดับนี้เป็นข้อที่น่าจะทำให้เกิดผลดีมากกว่าจริง แต่หากมิได้มีการศึกษาอย่างถูกต้องเพียงพอ ก็อาจเป็นโทษทำให้เกิดผลร้ายได้มากเหมือนกัน หากคณะสงฆ์ไม่เตรียมตะล่อมประสานเข้ามาโดยถูกต้อง ก็พอมองเห็นผลว่า แนวโน้มใหม่นี้จะเป็นพลังใหญ่ ที่เรียกอย่างภาษาใหม่ว่า เข้ามาท้าทายระบบการศึกษาและระบบการปกครองของคณะสงฆ์ทั้งหมดในเวลาไม่ช้านัก

๕. เมื่อแยกการศึกษาออกไปจากวัดแล้วไม่นานนักชีวิตความเป็นอยู่ต่างอื่น ๆ ของชาวบ้านก็พลอยห่างเหินออกไปจากวัดด้วย เว้นแต่ในชุมชนชนบทซึ่งยังพึ่งพาอาศัยการศึกษาบางส่วนจากวัด และชีวิตยังผูกพันใกล้ชิดกับวัดโดยทางขนบธรรมเนียมประเพณีมากกว่าในกรุงและในเมือง ยิ่งกว่านั้นเมื่อคนรุ่นเก่าหมดไป ๆ คนรุ่นหลัง ๆ ที่เข้ามารับผิดชอบอยู่ในวงงานต่าง ๆ ของรัฐและของสังคมสมัยใหม่ ก็เป็นผู้ที่ไม่คุ้นเคยหรือบางทีแม้แต่เกี่ยวข้องกับวัดและพระสงฆ์มาก่อน เมื่อช่วงเวลาเช่นนี้มาถึง วัดกับรัฐก็ติดกันติดกันแล้ว แม้มีความสัมพันธ์กัน ก็เป็นเพียงความสัมพันธ์แบบคนต่างกลุ่ม ไม่เข้าถึงชีวิตจิตใจที่แท้จริงของกันและกัน ไม่เข้าใจปัญหาของกันและกัน และมักเข้าใจผิดกันง่าย ๆ ทั้งนี้เพราะความห่างเหินระหว่างวัดกับรัฐและสังคมเมืองนั้น ทำให้เกิดความพิรุณพิการ เริ่มตั้งแต่ทัศนคติไปทีเดียว เช่น

ก. คนส่วนมากในสังคมเมืองสังคมกรุง ไม่รู้จักวัดและพระสงฆ์ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในท่ามกลางสังคมของตนเองว่า คืออะไร อย่างไร มองแต่รูปร่างและความเคลื่อนไหวที่ปรากฏให้เห็นเป็นครั้งคราวอย่างผิวเผิน แล้วก็คิดกำหนด

สร้างภาพขึ้นในใจว่า พระสงฆ์ควรเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ทำไมจึงไม่เป็นเช่นนั้นอย่างนี้ เห็นพระเรียนหนังสือแล้วลึกลับก็ตีเนียนบนว่าอาศัยวัดเรียนหนังสือเอาเปรียบชาวบ้านบ้าง ลึกลับไปแย่งอาชีพเขาบ้าง หรือไม่เห็นบทบาททางสังคมของพระสงฆ์ ก็ว่าพระอยู่เฉย ๆ ไม่เห็นทำอะไรให้เป็นประโยชน์แก่สังคมบ้าง ความจริงคำตีเนียนของท่านเหล่านี้ที่เป็นส่วนถูกก็มีอยู่ไม่น้อย แต่เพราะเหตุที่เป็นทัศนคติซึ่งไม่มีความรู้ความเข้าใจข้อเท็จจริงเป็นพื้นฐาน จึงทำให้เกิดผลร้ายมากกว่าผลดีอย่างน้อยก็จะเป็นไปเพื่อการแก้ปัญหาได้เลย

ข. ผู้รับผิดชอบในวงงานสำคัญ ๆ เกี่ยวกับการศึกษาของรัฐบาล ฯลฯ ในจำนวนไม่น้อย หรืออาจจะพูดคลุม ๆ ว่าทางฝ่ายรัฐในปัจจุบันคล้ายกับว่าไม่รู้ไม่เข้าใจประเพณีความสัมพันธะระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ในด้านการศึกษา ว่ารัฐได้เคยมีส่วนรับผิดชอบต่อการศึกษาของคณะสงฆ์มาตามลำดับโดยตลอดอย่างไร จึงวางท่าทีต่อการศึกษาศาสนาของพระสงฆ์ไม่ถูกและบางทีก็กลับสนชดแย้งกันเอง เช่น บางท่านบางคราวก็พูดว่า ก็เรื่องของพระ การศึกษาของรัฐก็เป็นเรื่องของบ้านเมืองของใครของผู้หนึ่ง ก็ต่างคนต่างทำสิ แต่บางท่านบางคราวก็พูดว่า การศึกษาของพระนี่พระดำเนินการเอาเอง ไม่มีกฎหมายไหนรับรอง ก็เป็นการศึกษาเถื่อน เป็นโรงเรียนเถื่อน เป็นมหาวิทยาลัยเถื่อนสิ

ค. การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาแต่เดิมมา มีความมุ่งหมายในทางส่งเสริมศาสนศึกษาพ่วงอยู่ โดยตรงบ้างโดยอ้อมบ้าง แต่เมื่อกิจกรรมในทางการศึกษาของวัดลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ ความหมายทางด้านส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา ก็เลื่อนลงจนถึงขาดตัวไป จะเห็นได้ว่าประชาชนอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในระยะหลังนี้พุ่งไปด้านวัตถุ คือการก่อสร้างอาคารสถานที่หรือเสนาสนะมากขึ้นเรื่อย ๆ แม้พระสงฆ์ก็นำประชาชนให้เป็นชนชั้นด้วย

ง. พระสงฆ์เกิดความเคยชินกับความรู้ลึกลับที่ว่า การศึกษาสำหรับทวยราษฎร์หรือสำหรับเด็กและเยาวชน บัดนี้อยู่ในความรับผิดชอบของทางฝ่ายบ้านเมืองแล้ว พระสงฆ์เกี่ยวข้องเฉพาะแต่การให้ภิกษุสามเณรเรียนธรรมวินัย ความรู้ลึกลับนี้ฝังสนิทถึงกับว่าโดยทั่วไปเมื่อพูดถึงศาสนศึกษา พระสงฆ์จะมองไปที่พระเณรและเพียงแต่ภายในวัดเท่านั้น ไม่มองพันรั้วหรือกำแพงวัดออกไปเลย ไม่คิดเลยไปถึงว่า ท่านก็อาจมีส่วนรับผิดชอบต่อการศึกษาศาสนาและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนทั่วไปด้วย จึงไม่ค่อยได้

ใส่ใจติดตามรับรู้ว่า เด็ก ๆ ลูกชาวบ้านได้รับการฝึกอบรมทางศิลปกรรมอย่างไรบ้าง แม้จะนำข่าวคราวสถานการณ์ต่าง ๆ มาวิพากษ์วิจารณ์บ้าง ก็จะพูดกันด้วยท่าทีของคนนอกวงความรับผิดชอบ

ที่เขียนมานี้ มิใช่มุ่งจะค่อนข้างว่าตีเนียนใครหรือฝ่ายใดว่ากันไปแล้วทุกคนและทุกฝ่าย ก็เป็นผลผลิตของเหตุปัจจัยที่กล่าวมาแล้วด้วยกันทั้งสิ้น ทางที่ดีจึงควรมาชวยกันศึกษาข้อเท็จจริงให้เข้าใจ ยอมรับความจริง แล้วร่วมมือกันแก้ไขปรับปรุง ข้อที่น่าเสียใจอย่างยิ่งก็คือ หลายท่านโดยเฉพาะผู้อยู่ในฐานะที่จะรับผิดชอบกิจการของส่วนรวม ไม่ว่าจะทางฝ่ายรัฐหรือฝ่ายวัด ฝ่ายคณะสงฆ์หรือฝ่ายบ้านเมือง ชอบตั้งเกณฑ์แห่งความยึดมั่นไว้ในใจว่าควรจะต้องเป็นอย่างนั้นจะต้องไม่เป็นเช่นนั้น เมื่อสภาพที่เป็นจริงไม่เป็นเช่นนั้นเกณฑ์ที่ท่านตั้งไว้ ก็ปฏิบัติสั่นหวั่น ไม่ยอมรับฟังไม่ยอมศึกษาความจริงต่อไปด้วยใจเป็นกลาง มุ่งเหตุมุ่งผล ท่านเหล่านี้เป็นผู้มีความปรารถนาดีต่อพระศาสนา เป็นห่วงกิจการแต่ทว่าความเป็นห่วงและความปรารถนาดีของท่านเหล่านั้นนั้นแหละ ที่ทำให้ปัญหาต่าง ๆ วิกฤตการณ์รุนแรงยิ่งขึ้น และการกระทำในทางเป็นปฏิปักษ์หรือในทางลบของท่านเหล่านั้นนั้นแหละ ก็คือการร่วมมือกับพระเณรนอกรอยของท่าน ในการสร้างสนามรบทีเดียว ช่วยกันตัดตอนประโยชน์สุขของส่วนรวม และบางทีอาจถึงกับช่วยกันนำพระศาสนาไปสู่หายนะก็ได้ ที่ว่านี่นอกจากต่อว่าท่านผู้อยู่ในระดับบริหารและมีอำนาจรับผิดชอบแล้ว ก็เป็นการยอมรับไปด้วยว่า มีพระเณรบางส่วนที่มุ่งใช้วัดเป็นช่องทางล่าเรียนวิชา เพื่อประโยชน์ในทางอาชีพของตนอย่างแท้ ๆ ในแบบที่เรียกว่าใช้ทางผ่านโดยไม่ช่วยบำรุงทางเลย นอกจากนั้นแม้พระเณรที่ใช้ทางผ่านอย่างมีความสำนึกเหตุผล บนพื้นฐานแห่งความคิดที่จะบำรุงทาง ก็มีไม่น้อยที่มักทำตนเป็นอย่างเมล็ดพืชที่แตกกระจายอยู่ใต้พื้นดิน ต้องแหลกเปื่อยเน่าไปเสียกลางคัน แทนที่จะทนงอยู่ถูกทับถูกรด รอคอยเติบโตขึ้นมาเงิบ ๆ อย่างไม่มีใครสังเกตเห็น จนถึงเวลาพร้อมก็ผลิดอกออกไปทำให้เขายอมรับด้วยแสดงผลงดงามเป็นของจริงให้เห็นชม

เสขิยธรรม

เป็นจดหมายข่าวมีวัตถุประสงค์
เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ และประสบการณ์
การประยุกต์หลักธรรมมาใช้กับชีวิตและสังคมสมัยใหม่
ทั้งในหมู่ของบรรพชิตและฆราวาส

ผู้จัดทำ

กลุ่มเสขิยธรรม ร่วมกับ
คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.)

บรรณาธิการ

พระกิตติศักดิ์ กิตติโสภโณ

กองบรรณาธิการ

พระมหาเจิม สุวโจ
พระไพศาล วิสาโล
พระใบฎีกาสัทธัน วิริยธำโม
พระสุพจน์ สุวโจ
พระทวีศักดิ์ จิระโม
พระวิมณฑ์ นริสโร
พระมหาเชิดชัย กวีวิโส
นายปริดา เรื่องวิชาธร
นายสมเกียรติ มีธรรม
นายยุยง บุณยเจริญกิจ
นางพุดฉวี เรื่องวิชาธร
นายพรชัย บริบูรณ์ตระกูล
นางสมฤทัย เกียรติเกาะ
นางสาวอารยา พยุงพงศ์

ฝ่ายสมาชิก

นางสาวศิริพร ฉัตรหิรัญมงคล

บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

นายธำรง ปัทมภาส

การเป็นสมาชิก

เสขิยธรรม ออกเผยแพร่ปีละ ๔ ฉบับ ค่าสมาชิก ๒๐๐

บาท/ปี ประสงค์จะสมัครเป็นสมาชิก ส่งชื่อนามตัวหรือตัวแลนาม
ไปรษณีย์ในนาม **นางสาวศิริพร ฉัตรหิรัญมงคล** มาถึง
เลขที่ ๑๒๔ ซอยวัดทองนพคุณ ถนนสมเด็จพระเจ้าอยุธยา
คลองสาน กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐ ปณ.คลองสาน

กลุ่มเสขิยธรรม

เกิดขึ้นจากการรวมตัวของพระภิกษุ-สามเณรและฆราวาส
ผู้ห่วงใยในพระพุทธศาสนาและสภาพของสังคมไทย มีความ
ประสงค์จะประยุกต์ใช้ศาสนธรรมเพื่อการพัฒนาตนเองและ
สังคมอย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้อาจการประสานงานและช่วยเหลือซึ่งกัน
และกัน ในการทำงานเพื่อสังคมในด้านต่างๆ แล้ว ลักษณะ
เฉพาะอีกประการหนึ่งของกลุ่มฯ ก็คือ การเผยแพร่ข่าวยุทธธรรม
ธรรมะป็นชีวิตปฏิบัติเพื่อขัดเกลาตนเอง โดยมุ่งประโยชน์สุข
ของสังคมและเพื่ออสังคตของบรรพนิพพาน อาทิ การลดและขยาย
งดเว้นจากอบายมุขสมัยใหม่ เช่น บุหรี่ เครื่องดื่มสุก้าลัง น้ำอัดลม
ภาพยนตร์ลามกและใหม่ เป็นต้น

ผู้มีความสนใจ ติดต่อสอบถามรายละเอียดได้ที่

ฝ่ายประสานงานกลุ่มเสขิยธรรม

๑๒๔ ซ.วัดทองนพคุณ ถ.สมเด็จพระเจ้าอยุธยา คลองสาน
กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐ โทร. ๐๓๗-๕๔๕๕ โทรสาร ๐๓๗-๕๔๕๐

e-mail : sekiyadhamma@yahoo.com

คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.)

ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. ประสานงานระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และหน่วยงานต่างๆ
ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและการพัฒนาเพื่อตัวนิมมานร่วมกัน
๒. แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ความเข้าใจเรื่องศาสนา
และการพัฒนา พร้อมทั้งศึกษาหาแนวทางร่วมกันในการทำงาน
๓. มีกิจกรรมและสรรหาทรัพยากรบุคคลและวัสดุอุปกรณ์
เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมหน่วยงานซึ่งต้องการการเกื้อหนุนดังกล่าว

พิมพ์และจัดจำหน่ายทั่วประเทศโดย

สำนักงานพิมพ์ภาพใจ

โทร. ๐๕๕-๒๖๒๑, ๐๕๕-๖๕๖๗ โทรสาร ๐๖-๗๗๕๔

ฉบับที่ ๔๘ ปีที่ ๑๑ เมษายน - มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๔

สารบัญ

เสมือนบทนำ

๑ พระพุทธศาสนากับการศึกษา / พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

๘ จดหมายสหายธรรม

ปฏิภิกิริยา

๑๐ จดหมายถึงอธิบดีกรมเอเชียตะวันออก เรื่อง การเชิญทะเลาละมาประเทศไทย
/ สุลักษณ์ ศิวรักษ์

จับกระแส

๒๓ ดอยสุเทพ : ภูเขาศักดิ์สิทธิ์หรือแดนมนรมิต

/ ชมรมเพื่อเชียงใหม่ กลุ่มเพื่อนดอยสุเทพ และศรัทธาวัตรพระธาตุ

๒๖ ธรรมยาตราเพื่อล่าปะทาว / ต้นกล้า

แวตวงเสขิยธรรม

๓๔ ทางเลือกการศึกษากับการพัฒนาประเทศ / สมเกียรติ มีธรรม

๔๐ มุทิตาจิต พระครูพิพิธประชานาถ (หลวงพ่อนาน สุทธิสีโล) เนื่องด้วยวาระอายุครบ ๗๒ ปี
/ พรชัย บริบูรณ์ตระกูล

ชีวิตแห่งการภาวนา

๔๔ กำหนดบ้าง... ไม่กำหนดบ้าง / วดีลดา เทียงศิริ

สตรีและเด็ก

๔๘ ก้อนหินและดินทราย : ความหนักแน่นในธรรมของผู้หญิง / อัญญาภา

ท่องไปในชีวิตและงาน

๕๐ พระสุทนต์ วิริยธำโม กับการศึกษาเพื่อความรู้แจ้ง / สมฤทัย เกียรติเกาะ

ธรรมลีลา

๖๗ คำ ด่า โสยสายฝ้าย / เครือมาศ วุฒิกุลารณ์ - สนั่น ธรรมธิ

เสขิยบุคคล

๖๘ แต่... ไชแสง สุกใส / สุลักษณ์ ศิวรักษ์

๗๒ สุนทรพจน์เพื่อเชิดชูคุณความดีของ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์
/ สุลักษณ์ ศิวรักษ์

๗๘ ประยูร อุลุชาฎะ / สุลักษณ์ ศิวรักษ์

๑๐๐ ปี ชาตกาลรัฐบุรุษอาวุโส

๘๑ ความเป็นมาของสมาคมสหชาติแห่งเอเชียอาคเนย์ / ปริดี พนมยงค์

๘๔ ตู้นั่งสื่อเสขิยธรรม

กิดคนละมุม

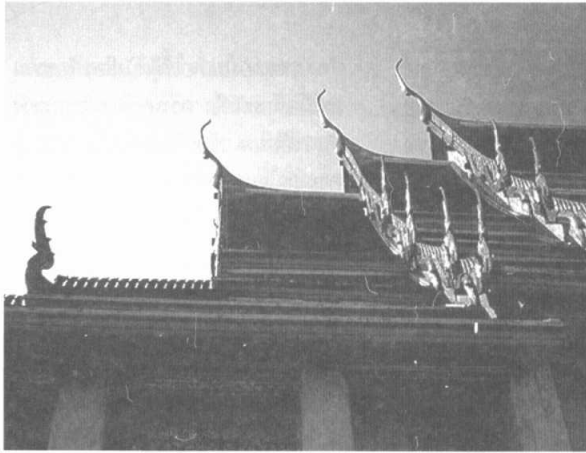
๘๗ คือเมฆสีขาว ทางก้าวเก่าแก่ : ก้าวใหม่ของวรรณกรรมพุทธประวัติ
/ สันติสุข โสภณศิริ

๙๓ พุทธศาสนาในอินเดีย / ส.ศ.ช.

๙๖ การ์ตูน by wallop

ภาพปกหน้า โดย เทพศิริ สุขโสภา

เรื่องเด่นในฉบับ

บทความหลัก

๑๐ กระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ
/ พระไพศาล วิสาโล

บทความพิเศษ

๑๘ เมื่อสมเด็จพระพรยาตํารงฯ พบครูบาศรีวิชัย
/ ม.ล.สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์

ประยุทธิ์ธรรม

๒๙ สัมภาษณ์เจาะลึกสำหรับสังคมสมัยใหม่
/ ปรีดา เรืองวิชาธร

๓๐ ปี มูลนิธิโกมลคีมทอง

๕๕ จากไม้ไผ่ลี้ภัย ผากความหวังถึงคนหนุ่มสาว
/ สุลักษณ์ ศิวรักษ์

ประเทศไทย

10906
07-12-2000
159
9031
7189
0005392

THAILAND
≈ 3.00 บาท
POSTAGE

✉ **เจริญพร กองสารณียกรเสขิยธรรม**

อาตมขออนุโมทนาในกุศลเจตนาที่ทรง
ศพพ. ได้ส่งหนังสือ กฤษณมูรติที่หุบเขา
ภฤณี หนังสือเรื่อง กฤษณมูรติที่หุบเขา
ภฤณี เป็นหนังสือที่บรรยายเกี่ยวกับการศึกษา
ครู นักเรียน และโรงเรียนตามความหมาย
ของท่านกฤษณมูรติ อ่านแล้วทำให้ทราบถึง
การศึกษาตามแนวทางของท่านกฤษณมูรติ
และที่สำคัญคือได้ทราบถึงบรรยากาศสภาพ
แวดล้อม ธรรมชาติที่มีอยู่ในโรงเรียนหุบเขา
ภฤณี และในหัวข้อสำคัญบางหัวข้อ เช่น
คุยกับนักเรียนโรงเรียนหุบเขาภฤณี เป็นการ
สนทนาในเชิงถาม-ตอบ ของท่านกฤษณมูรติ
กับนักเรียน และมีอีกหลายหัวข้อที่ท่านได้
พูดถึงการศึกษา เช่น ในหัวข้อว่าอย่าได้กล่าว
โทษครู (หน้า ๑๐๘) ท่านกฤษณมูรติได้กล่าว
ไว้ว่า "สำหรับฉันแล้วการศึกษาไม่เพียงแต่
หมายถึงการสอบผ่าน ได้ปริญญา มีงานทำ
สำหรับฉันแล้ว การศึกษาคือการใช้ชีวิตอยู่
ในความดีงามและเปี่ยมในความจริงแท้
ตลอดชั่วชีวิตของเรา" เป็นการให้ความหมาย
ของคำว่าการศึกษาได้อย่างลึกซึ้งและกินใจ
ทำให้เรากลับมามองถึงการศึกษาที่เป็นอยู่ใน
ปัจจุบันเป็นไปอย่างไร อาตมาเคยอ่าน
หนังสืออีกเล่มหนึ่งในหัวข้อว่า "การศึกษาที่
ถูกต้อง" ชื่อหนังสือว่าสาระสำคัญของชีวิต
ของท่านกฤษณมูรติท่านได้กล่าวไว้ว่า
"การศึกษาในความหมายที่แท้จริง คือการ
เข้าใจในตนเอง"

อาตมาขอแสดงความคิดเห็นเพียงเท่านี้

ขอใช้บริการตู้หนังสือเสขิยธรรม เล่มต่อไป
คือ ความกรุณาหรือการแข่งขัน : เวที
สนทนาร่วมกับองค์ศาโลลามะ, บริวารต
กนิษฐะเสน แพล

สุดท้าย ขอเจริญพรขอบคุณทรง ศพพ.
และกลุ่มเสขิยธรรมทุกท่าน ขอให้มีความสุข
และมีสุขภาพแข็งแรงตลอดไป

ขอเจริญพร ธรรม และเมตตา
พระมหาบุญชัย สิริบุญโอบ

✉ **วัดสร้อยทอง สะพาน ร.๗**

เจริญพร กองสารณียกรเสขิยธรรม

อาตมาได้สมัครเป็นสมาชิกเสขิยธรรม
เป็นระยะเวลา ๑ ปี ในฉบับที่ ๔๗ นี้ ได้
ได้รับความรู้อย่างมากโดยเฉพาะเรื่องราวในแวด
วงศาสนาต่าง ๆ การประยุกต์และมองธรรม
ในรูปแบบที่กว้างและละเอียดในการเข้าไป
เกี่ยวข้องกับชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม
ของกลุ่มชนต่าง ๆ ในโลก ซึ่งเป็นเรื่องยาก
ที่เราจะหาอ่านได้จากวารสารอื่น ๆ โดยเฉพาะ
ฉบับที่ ๔๓ เรื่อง "พุทธธรรมกับความยากจน"
ทำให้เข้าใจความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่าง
ชนบทและเมืองใหญ่มากยิ่งขึ้น เรื่องอื่น ๆ
เช่น ศาลนาพุทธธิเบต ศาลนาแบบชาวบ้าน
ทำให้เรามองเห็นเหตุผลความจริงที่เชื่อมโยงมา
ถึงหลักคำสอนในพุทธศาสนาได้ ซึ่งพิสูจน์
ให้เห็นว่าความเป็นจริงของธรรมชาตินั้นไว้
ขอบเขตกำหนดด้านสรีระ ภูมิภาค เชื้อชาติ
และภาษา จึงเป็นสิ่งสำคัญที่เราควรเปิดใจ
ให้กว้างมองเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามความเป็น
จริง โดยไม่เอาอคติต่าง ๆ ของตัวเองไป
เกี่ยวข้องด้วย

จึงขออนุโมทนา ณ ที่นี้ด้วย และ
ขอให้วารสารเสขิยธรรมอยู่คู่ชาติไทยต่อไป
และขอให้คณะผู้จัดทำมีความสุข เมตตา
ใจตลอดไป ๔๔

อาตมาขอหนังสือที่ได้ประกาศไว้ในฉบับ
ที่ ๔๗ หน้า ๖๒ ด้วยคือ

- ๑.มองจากจุดยืนเมืองล่าง
- ๒.บทความบทเคือง

ในฐานะสมาชิกเสขิยธรรมขอหนังสือ
บุญบารมีที่จะกู้แผ่นดินไทย

อาตมาจะไม่เคยใช้ตู้หนังสือเสขิยธรรม
แต่เมื่อเห็นหนังสือ "ความกรุณาหรือการแข่ง
ขัน เวทีสนทนาร่วมกับองค์ศาโลลามะ" มี
ความสนใจมาก หวังว่าทางตู้หนังสือคงให้มา
ไปศึกษาได้

เจริญพร
พระมหาประนิตติ มหาภิกขุมนโน

✉ **กฤษณมูรติที่หุบเขาภฤณี**

ท่านผู้นี้ ในความรู้สึกผมที่ได้อ่านจาก
หนังสือนี้ นั่น ถือว่าท่านเป็นผู้มีวาทีละเอียด
แหลม การกล่าวถึงการศึกษาความงามของ
ต้นไม้ ดอกไม้ในแต่ละฤดูชีวิตผู้คนในอินเดีย
ล้วนแต่เป็นความเข้าใจถึงแก่นแท้สิ่งนั้น ๆ
อย่างแท้จริง ซึ่งผู้ที่เข้าใจหรือรู้อย่างลึกซึ้ง
ในหลายด้านเช่นนี้ นับว่าท่านเป็นปราชญ์ที่
หายาก และในบางตอนที่กล่าวถึงวัด วัชช
ผมประทับใจที่ท่านได้พูดแนะนำไว้ ผม
ไม่รู้รู้สึกอันใดเพราะว่าความจริงก็เป็นอย่าง
ที่ท่านว่า

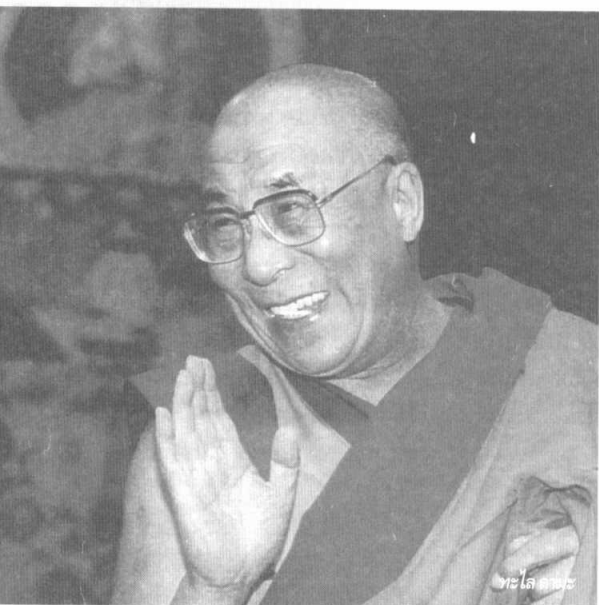
ในธรรมชาติที่ท่านกล่าวถึง เพียงแค
อ่านก็รู้สึกสดชื่นเหมือนนั่งอยู่ในเหตุการณ์
อันนั้น (ในยามฝนตก) และมีความอ่อน
เหมือนนั่งตากแดดเช่นเดียวกับกัน เมื่ออ่านถึง
ตอนที่ท่านพูดถึงฤดูร้อน แดดเปรี้ยว ๆ อัน
นี้มิใช่การกล่าวเกินจริง เพราะก่อนผมยังไม่
บวช ผมเคยทำไร่ไถนา ในฤดูฝน เวลาฝน
ตกจะมีเสียงกบ เขียด จิ้งหรีด หิ่งห้อย ส่ง
เสียงร้อง แปลงไฟระยิบกลางทุ่ง ชาวนาพา
กันดีใจ ดีใจปลื้มใจกับธรรมชาติที่มีแต่สีเขียว
กลิ่นอายฝนตกใหม่ ๆ ทำให้ชื่นใจนัก แต่
ถ้าถึงเดือนมีนาคม-เมษายน แดดที่เมรัยๆ
ต้นไม้ใบหญ้าร่วงหล่น หักกิ่งตายบ้าง ท้อง
ทุ่งมีแต่ความแห้งแล้ง น้ำแห้งขอด ผืนดิน
แตกกระแหง นี่คือธรรมชาติที่ผมเข้าใจและ
ชื่นชมชาวไร่ชาวนา เขาเกิดมาทั้งที่ เขารู้จัก
ความลำบาก รู้จักความทุกข์ยาก รู้จักสู้
ชีวิต ยิ่งทุกวันนี้มีเศรษฐกิจแบบพอเพียง (ไร
นาสวนผสม) ขององค์ในหลวง ทำให้ชาว
ไร่ชาวนาพูดสว่างขึ้น ทุกชีวิตที่ต่อสู้ดิ้นรน
รู้จักทำ รู้จักแก้ปัญหา ผมว่ามีแต่ผู้คน
สรรเสริญ แต่ผู้ไม่แก้ปัญหาล้าสมัยมีอยู่

การเชิญทะเลลามะมาประเทศไทย

วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๔๔

เรื่อง การเชิญทะเลลามะมาประเทศไทย

เขียน อธิปดิกรมเอเชียตะวันออก

อ้างอิงหนังสือ ที่กต ๑๐๐๔/๒๔๒๘ ลงวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๔๓

สิ่งที่ส่งมาด้วย จดหมายที่ส่งไปลงพิมพ์ในบางกอกโพสต์

(๑) เรื่องการเชิญเสด็จทะเลลามะมหาราชอาณาจักรแห่งนี้ ซึ่งมีองค์พระประมุขเป็นพุทธมามกะและเอกอัครราชทูตปักหมากนั้น ได้ถูกการคัดค้านจากรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นระลอก ๆ แต่ทุกรัฐบาลก็ยืนยันว่าความสัมพันธ์อันดีกับรัฐบาลจีน ไม่เป็นเหตุให้ไทยควรห้ามพระองค์ท่านเข้าประเทศ ในฐานะที่ทรงเป็นประมุขของพุทธศาสนิกายวัชรยาน ดังในสมัยรัฐบาลชาติชาย ซึ่งมีนายสิทธิ เศวตศิลา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ก็ได้ให้ความเห็นชอบ ด้วยการสนับสนุนของ

คณะที่ปรึกษาหนายกรัฐมนตรีที่บ้านพิษณุโลก ให้ข้าพเจ้าเชิญเสด็จเข้ามาได้ หากเอกอัครราชทูตจีนก้าวก่ายด้วยการไปขอร้องให้ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ออกมาขัดขวางโดยที่รัฐบาลชาติชายก็ไม่ได้รับปากในเรื่องห้ามพระองค์ท่านเข้าประเทศ แต่ประกาศว่าจะเอาเรื่องดังกล่าวเข้าหารือในสภาความมั่นคง ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และแล้วก็เกิดการรัฐประหาร ร.ส.ช. เสียก่อน เรื่องจึงเป็นอันพับไป

(๒) ในช่วงรัฐบาลชวน ๑ กลุ่มบุคคลที่ได้รับรางวัลสันติภาพจากมูลนิธิโนเบล ต้องการไปสหภาพพม่าเพื่อให้กำลังใจนางองซานซูจี หากไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าประเทศนั้น จึงมาประชุมกันที่ประเทศไทย ที่แรกรัฐบาลไทยก็ไม่ยอมให้ทะเลลามะเข้าประเทศ หากได้พระบรมมภ์เกล้าฯ พระองค์ท่านก็ได้รับอนุญาตให้เข้ามากรุงเทพฯ พร้อมด้วยบุคคลอื่น ๆ ที่ได้รับรางวัลโนเบล โดยมีหมายกำหนดการให้ทุกท่านเข้าเฝ้า ณ พระราชวังภูมิพิงคราชนิเวศอีกด้วย หากทะเลลามะทรงมีพระสมณกิจ ณ ที่อื่นอยู่ก่อนแล้ว จึงไม่ได้ไปร่วมเข้าเฝ้าด้วย

(๓) ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา ข้าพเจ้าจึงทำหนังสือถึงกระทรวงการต่างประเทศ ขอเชิญเสด็จพระองค์ท่านเข้าประเทศไทยในปี ๒๕๔๓ เพื่อหารือกันเรื่องอริยวินัยจักได้ปรับปรุงคำสอนของพระพุทธองค์ให้เหมาะสมกับโลกสันนิเวศในปัจจุบันและอนาคต

ข้าพเจ้าได้รับคำตอบด้วยดีจากเจ้ากระทรวงและร.ม.ช. หากขัดข้องที่ รองประธานาธิบดีจีนจะมาเยือนไทยในโอกาสที่เราสถาปนทางพระราชไมตรีกันมาครบ ๒๕ ปี ทางกระทรวงจึงขอให้ข้าพเจ้าเลื่อนเวลาเสด็จเข้าประเทศออกไป ครั้นกำหนดวันเป็นคำรบสองแล้ว ก็เผชิญมีหมายกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินประเทศจีนของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทางกระทรวงจึงขอให้ข้าพเจ้าเลื่อนกำหนดการเสด็จประเทศไทยอีกครั้ง

8 March 2001

To the Editor,

Last week's visit by the UN High Commissioner for Human Rights Mary Robinson was an appropriate reminder of the need for a greater commitment to human rights by the new government. I commend the Bangkok Post for covering the visit of the Commissioner (March 3 & March 4) and keeping human rights high on the public agenda. H.E. Mary Robinson cautioned that we should not ignore our own human rights violations by focusing attention on our neighbors and the time is right for the new government to provide effective leadership on human rights at home and abroad. The previous government made a firm commitment to monitoring human rights in Burma, including the issues of forced labor and child soldiers, and I hope this government continues to do the same.

Our country has developed economically at the expense of social, cultural, and human rights. Domestically, poor and indigenous people have been the victims of narrow development programs which value foreign trade above quality of life. This perspective is clearly seen in the case of relations with China. The Thai government and business associations should consider human rights before voicing opposition to the Falun Gong. By denying the Falun Gong the right to hold a conference in Bangkok, we are covering to corporate interests and acting as an accomplice to the violation of human rights in China.

Similarly, the Thai government must consider

the priority of human rights in relations with the Tibetan government in exile and with the Chinese government. Last November a meeting between the deputy Thai foreign minister and the Tibetan Minister of Religious Affairs put into motion a visit by His Holiness the Dalai Lama. The current government should continue this process and welcome His Holiness as a champion of human rights and the leader of a fellow Buddhist country.

Siam also has a chance to demonstrate its commitment to human rights at the upcoming UN Meeting on Human Rights in Geneva. The United States has agreed to support a resolution condemning the repressive social and political measures used by the Chinese government and the Thai government should also take a strong stand in Geneva. The EU has consistently encouraged dialogue with Chinese leaders and this strategy should be continued and strengthened through concrete resolutions and pressure. Dialogue and international pressure are not mutually exclusive and should be used as skillful means. It is very easy to invoke the rhetoric of human rights without promotion positive action. I take the promises of the new government seriously and am optimistic about our collective progress on human rights in the near future.

Sulak Sivaraksa

(ขวา) ที่ประทับขององค์พระโลหณะ
ณ ชวรมงคลา ประเทศอินเดีย
จำลองแบบมาจาก พระราชวังโปตาลา เมืองลาซา

ทั้ง ๆ ที่ทรงมีพระกระษัตริย์กิจมากมายในหลายประเทศ ก็ทรงเข้าพระทัยในความหวังดีของรัฐบาลไทย พร้อมทั้งทรง รับฟังเหตุผลข้อดีต่าง ๆ ดังที่ได้กราบทูลไป ด้วยมีพระหฤทัย อันกว้างขวางอย่างน่าสรรเสริญยิ่งนัก

เป็นอันกำหนดใหม่เป็นครั้งที่ ๓ ระหว่างวันที่ ๑๖-๒๖ มกราคม ๒๕๔๔ นี้ ก็พอดีรัฐบาลยุบสภา จำต้องมีการ เลือกตั้งใหม่ ม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร รู้สึกผิดที่จำต้องขอ ให้ทรงเลื่อนการเสด็จสู่ราชอาณาจักรแห่งนี้ก็อีกเป็นคำรบสาม คุณชายได้รับอนุมัติจากนายกรัฐมนตรีให้ไปเฝ้าทะเลาะมะ ณ ประเทศไหน ๆ ก็ได้ เพื่อกราบทูลชี้แจงความขัดข้อง ต่าง ๆ และยืนยันว่ารัฐบาลยินดีรับเสด็จพระองค์ท่านใน โอกาสอันควร

พระองค์ท่านตรัสบอกมาว่าทรงเห็นใจรัฐบาลไทย และรับสั่งว่าท่าน ร.ม.ช. ไม่จำเป็นต้องไปเฝ้าพระองค์ท่านดอก หากในช่วงวันที่ ๙-๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการศาสนาของรัฐบาลลิเบต ณ ธรรมศาลา ได้รับเชิญให้มาประชุมสมัชชาพุทธศาสนาแห่งโลก ณ พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ข้าพเจ้าจึงนัดให้ท่านรัฐมนตรี ผู้นี้ไปพบกับท่าน ร.ม.ช. ณ วังสวนผักกาด โดยคุณชาย สุขุมพันธุ์ได้เชิญเจ้าหน้าที่ซึ่งสำคัญจากกรมเอเชียตะวันออก ไปร่วมด้วย เช้าใจว่าท่านนั้น ๆ ย่อมกับท่านที่ช่วยจำไว้แล้ว

ประเด็นก็คือ ท่าน ร.ม.ช.ยืนยันว่าการรับเสด็จ ทะเลาะมะในฐานะประมุขในทางศาสนาเป็นนโยบายของ รัฐบาลไทย ตั้งแต่สมัยรัฐบาลชาติชายมาตลอด แม้จะ เปลี่ยนรัฐบาลไป ท่าน ร.ม.ช. ก็ไม่เชื่อว่ารัฐบาลใหม่จะรังเกียจ พระองค์ท่านหรือห้ามปรามการเสด็จเข้าประเทศไทย ซึ่งมี คนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา เพราะนั่นเป็นการวิตรอนสิทธิ เสรีภาพและขัดกับสิทธิมนุษยชน แม้รัฐบาลไทยกับรัฐบาล จีนจะสนิทสนมกันเพียงไร ก็ไม่จำเป็นที่รัฐบาลไทยจะต้องดำเนิน นโยบายตามรัฐบาลจีนในทุกกรณี โดยเฉพาะก็ในเรื่องที่เป็น คักดิ์ศรีของประเทศเอกราช ซึ่งมีองค์เอกอัครราชทูตานุทูตมาก เป็นปัจจัยหลักที่สำคัญสุดของราชอาณาจักร

บัดนี้ มีรัฐบาลใหม่แล้ว ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอให้กรมเอเชีย ตะวันออกได้เรียนถามเจ้ากระทรวงว่ารัฐบาลนี้ยังยืนยัน เจตนาธรรมเนียมแห่งการเป็นรัฐอิสระ ที่ไม่อยู่ในอาณัติรัฐบาลจีน เหนือกว่ารัฐบาลก่อน ๆ หรือไม่ ถ้าใช่ ข้าพเจ้าจะได้เชิญ ทะเลาะมะเข้าประเทศไทย

ถ้ารัฐบาลเปลี่ยนนโยบาย ไม่สนใจในเรื่องสิทธิ

มนุษยชนของไทยและประเทศเพื่อนบ้าน โดยหวังประจบ ประเจงรัฐบาลจีนเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างปราศจาก คักดิ์ศรีทางการทูต ก็ขอได้บอกมาให้ข้าพเจ้าทราบ

อนึ่ง เมื่อข้าหลวงใหญ่สหประชาชาติมาพบนายกรัฐมนตรี ๆ พณฯ ก็ยืนยันว่ารัฐบาลนี้ยึดมั่นในเรื่อง สิทธิมนุษยชน ข้าพเจ้าจึงเชื่อว่ารัฐบาลนี้คงไม่ดำเนินนโยบาย ไปในทางที่เห็นแต่ประโยชน์การค้าในระยะสั้น เพื่อเอาใจ อภิมหาอำนาจอย่างจีน หรือเผด็จการทหารอย่างพม่า โดย ไม่คำนึงถึงคักดิ์ศรีหรือสันติประชาธรรมเอาเลย

อนึ่ง เมื่อท่านข้าหลวงใหญ่ผู้นั้นไปกล่าวปราศรัย ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทางเจ้าภาพได้ขอให้ข้าพเจ้ากล่าว ปิดการประชุม ดั่งหนังสือพิมพ์ บางกอกโพสต์ ได้ลงพิมพ์ ไว้ด้วยแล้วถึง ๒ วัน หากยังขาดใจความบางประการ ข้าพเจ้าได้เขียนชี้แจงไปยังบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น จึงขอลดลงนำมาพร้อมนี้ด้วย

ข้าพเจ้าจะยินดีได้รับคำตอบจากกระทรวงฯ ในเวลาอัน ไม่เนิ่นนานเกินขอ

ขอแสดงความนับถือ

นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์
ประธานกรรมการดำเนินงาน

กระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ

พระไพศาล วิสาโล

ท

ากระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ หมายถึงกระบวนการที่เป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา สารของกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธก็ได้ถูกย่อเอาไว้แล้วในพุทธพจน์ข้างล่างนี้

“วิภังค์ทั้งหลาย ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา กล่าวคือ การเสวนาสัตบุรุษ การฟังสัทธรรม โยนิโสมนสิการ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ” (๒๑/๒๔๙)

จากพุทธพจน์ข้างต้น สามารถแยกกระบวนการเรียนรู้ ออกเป็น ๓ ขั้นตอนคือ

๑. การรับรู้ ได้แก่ การเสวนาสัตบุรุษ และการฟังสัทธรรม
๒. การคิด ได้แก่ โยนิโสมนสิการ
๓. การปฏิบัติ ได้แก่ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ

การรับรู้

จ

ะเห็นได้ว่า การรับรู้เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ พุทธศาสนาให้ความสำคัญอย่างมากแก่การรับรู้สิ่งที่ตั้งามถูกต้อง (สัทธรรม) ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้จากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร (สัตบุรุษ)

อย่างไรก็ตาม กระบวนการรับรู้ที่นอกเหนือจากประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ หรือคำชี้แนะอันเป็นองค์ประกอบภายนอกแล้ว องค์ประกอบภายใน อัน

ในกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ นอกจากจะให้ความสำคัญแก่ข้อมูล ข่าวสารหรือเนื้อหาที่จะรับรู้แล้ว สิ่งที่จะมองข้ามไปไม่ได้ก็คือ ความสามารถในการรับรู้ ในทางพุทธศาสนาสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการรับรู้ตรงตามความเป็นจริงก็คือ สติ สติช่วยให้บุคคลรู้เท่าทันอารมณ์ ความรู้สึกที่กำลังเกิดขึ้นในใจ สามารถยกจิตจากอารมณ์และรับรู้ สิ่งต่าง ๆ ที่กำลังประสบอย่างตรงตามความเป็นจริงได้ (active listening ที่กำลังพูดถึงในหลายวงการ ก็คือการฟังอย่างมีสติ ปลอดจากอคติ และสมมติฐานล่วงหน้านั่นเอง)

ได้แก่ ความสามารถในการรับรู้เข้าใจก็มีความสำคัญอย่างมาก แม้จะได้ยินได้ฟังสิ่งดีงาม แต่หากรับรู้หรือเข้าใจคลาดเคลื่อน การรับรู้ก็ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์

ความคลาดเคลื่อนในการรับรู้อย่างแรกก็คือ การรับรู้ไม่ตรงตามความเป็นจริง เช่นได้ยินหรือเห็นไปอีกอย่างหนึ่ง ความคลาดเคลื่อนดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นบ่อยมากในชีวิตประจำวัน ปัจจัยสำคัญนั้นไม่ได้อยู่ที่อายตนะทั้ง ๕ เช่นหูหรือตา แต่อยู่ที่ใจหรือความรู้สึกนึกคิด คนที่กำลังหวาดกลัวด้วยไม่เคยเข้าป่า ย่อมเห็นรากไม้เป็นงูได้ง่าย ๆ ในทำนองเดียวกันพอที่กำลังกังวลกับงานการย่อมได้ยินไม่ตลอดว่าลูกกำลังปรึกษาเรื่องอะไร ส่วนคนที่กำลังคุมเค้นอยู่ในใจ ถ้ามีใครยิ้มให้ก็อาจมองว่าเขายิ้มเยาะตนก็ได้ พูดตามหลักปฏิจจสมุปบาทก็คือ สังขารเป็นปัจจัยแก่วิญญาณ

การรับรู้คลาดเคลื่อนนั้นมีได้เป็นผลจากการปรุงแต่งของอารมณ์ความรู้สึกในขณะนั้นเท่านั้น หากยังเกิดจากทัศนคติหรือทิฐิที่ฝังแน่นในใจด้วย เคยมีการทดลองโดย

อาจารย์ผู้หนึ่งพาคนแปลกหน้าไปแนะนำให้นักศึกษา ๕ กลุ่ม รู้จัก ในแต่ละกลุ่ม ก็แนะนำแตกต่างกันไป เช่นแนะนำว่าเป็นนักศึกษาบาง คณะในเทศก์บาง อาจารย์บ้าง อาจารย์อาวุโสบ้าง และศาสตราจารย์บ้าง หลังจากนั้นอาจารย์ก็ให้นักศึกษาแต่ละชั้นกะประมาณความสูงของบุคคลผู้นั้น ปรากฏว่า นักศึกษาแต่ละกลุ่มประเมินความสูงของชายผู้นั้นแตกต่างกันไป ที่น่าสนใจก็คือ ความสูงของคน ๆ นั้นในสายตาของนักศึกษาแต่ละกลุ่มจะขึ้นอยู่กับว่าบุคคลผู้นั้นแนะนำตัวเองว่าอย่างไร “ศาสตราจารย์” จะมีความสูงมากที่สุด และที่สั้นน้อยที่สุดคือ “นักศึกษา” นั้นหมายความว่า ยิ่งแนะนำตัวว่ามีสถานะทางสังคมสูงเท่าไร ก็ยิ่งมีความสูงในสายตาของนักศึกษามากเท่านั้น สรุปก็คือ การให้ค่าแก่สถานภาพทางสังคมมีผลต่อการรับรู้ของนักศึกษา (และคนทั่วไป) แม้จะเป็นเพียงการรับรู้ทางกายภาพ หรือการรับรู้ด้วยตาก็ตาม

ด้วยเหตุนี้ ในกระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ นอกจากจะให้ความสำคัญแก่ข้อมูลข่าวสารหรือเนื้อหาที่จะรับรู้แล้ว สิ่งที่จะมองข้ามไปไม่ได้ก็คือความสามารถในการรับรู้ ในทางพุทธศาสนาสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการรับรู้ตรงตามความเป็นจริงก็คือ สติ สติช่วยให้บุคคลรู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกที่กำลังเกิดขึ้นในใจ สามารถยกจิตจากอารมณ์และรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่กำลังประสบอย่างตรงตามความเป็นจริงได้ (active listening ที่กำลังพูดถึงในหลายวงการ ก็คือการฟังอย่างมีสติ ปลอดจากอคติและสมมติฐานล่วงหน้า) สติหากมีกำลังเพียงพอและต่อเนื่อง ยังจะช่วยให้บุคคลมองเห็นตัวเองอย่างลึกซึ้งจนตระหนักถึงทัศนคติหรือความลำเอียงทางเชื้อชาติ เพศ เศรษฐกิจ สถานะ ที่ฝังลึกอยู่ในตน อันเป็นอุปสรรคต่อการรับรู้โลกตามความเป็นจริง

สติยังช่วยให้ปัญญาหรือความรู้ที่มีอยู่ ถูกดึงมาใช้จนให้เกิดประโยชน์ด้วย และหากฝึกฝนมาดีพอ ทั้ง ๆ ที่เห็นหรือรับรู้สิ่งที่ไม่ดี แทนที่จะเป็นโทษก็อาจเป็นคุณด้วย พุทธศาสนาแม้จะเน้นการรับรู้สิ่งที่ดี แต่เมื่อมีเหตุจะต้องประสบกับสิ่งที่ไม่เกื้อกูล ท่านก็สอนให้รู้จักเปลี่ยนร้ายให้กลายเป็นดี พระเถระบางรูปในสมัยพุทธกาล เช่น พระลูกคุณตทกัทธิยะ เห็นนางคณิกาหัวเราะแย้มยิ้ม แทนที่จะเกิดกามราคะในใจ ท่านกลับพิจารณาเป็นอารมณ์ จนเกิดความสลดสังเวชในสังขาร และบรรลุอนุภาคนิมิตทันที ยิ่งพระนาคสมาลด้วยแล้ว ท่านบรรลุอรหัตผลขณะเห็นผู้หญิงพ้อนรำกลางถนนด้วยซ้ำ

ในพุทธศาสนามีคำว่า อินทรีย์สังวร หรือการสำรวมอินทรีย์ หมายถึงการระวังไม่ให้กุศลธรรมครอบงำใจเมื่อรับรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยอินทรีย์ทั้ง ๖ มักเข้าใจกันว่าอินทรีย์สังวร หมายถึงการระวังหวัระวังตาไม่ไปรับรู้รับเห็นสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม นี่ยังเป็นความหมายที่แคบ การสำรวมอินทรีย์ที่แท้จริงหมายความว่าความรวมถึง การรักษาใจให้เป็นปกติ ไม่เกิดอกุศลแม้จะเห็นสิ่งไม่ดีไม่งาม พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายคำนี้ให้เข้าใจง่าย ๆ ว่าหมายถึง “การใช้อินทรีย์ให้เป็น” ความหมายดังกล่าวมีความสำคัญมาก การฝึกฝนอบรมเยาวชน (และผู้ใหญ่) ที่แล้วมาเน้นให้หลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดี (เช่น สื่อลามกและสื่อรุนแรง) แต่การสอนเพียงเท่านั้นไม่เพียงพอเสียแล้ว เพราะทุกวันนี้สิ่งดังกล่าวได้แพร่สะพัดไปทั่ว และตามเข้าไปถึงห้องนอน (โดยผ่านโทรทัศน์ วีดีโอ และคอมพิวเตอร์) ในเมื่อสิ่งเหล่านี้ ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คนยุคบริโภคนิยมไปแล้ว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกฝนให้เยาวชน (และผู้ใหญ่) รู้ว่าจะวางใจอย่างไรเมื่อประสบพบเห็นสิ่งเหล่านี้ พูดย่าง ๆ คือฝึกให้เป็นฝ่ายรับที่ชาญฉลาด แทนที่จะเอาแต่หลบเลี่ยง (ซึ่งเป็นไปไม่ได้แล้ว)

แน่นอนว่าสติเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากสำหรับอินทรีย์สังวร แต่อินทรีย์สังวรจะเกิดผลดีได้ต้องอาศัยปัญญาหรือการรู้จักคิดด้วย นี่เป็นเรื่องของโยนิโสมนสิการ

ก่อนที่จะพูดต่อไปถึงเรื่องโยนิโสมนสิการ ควรกล่าวด้วยว่ายังมีความคลาดเคลื่อนในการรับรู้อีกอย่างหนึ่งได้แก่การเข้าใจเนื้อหาสาระหรือจับประเด็นได้ไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน ในกรณีที่เป็นการฟังหรือการอ่าน การรับรู้ที่ถูกต้องมิได้หมายความว่าได้รับรู้ถ้อยคำอย่างถูกต้องครบถ้วนเท่านั้น หากยังรวมไปถึงการเข้าใจเนื้อหาหรือสามารถจับประเด็นที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการสื่อได้ และถ้าให้ดีกว่านั้นก็ยังสามารถเข้าใจอรรถหรือจุดมุ่งหมายของเนื้อหาดังกล่าว ประเด็นนี้จะได้กล่าวต่อไป

การคิด

! เมื่อรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือคำแนะนำได้อย่างถูกต้อง ตรงประเด็น และครบถ้วนแล้ว กระบวนการเรียนรู้ขั้นต่อมาก็คือ การคิด หรือการนำเอาสิ่งที่รับรู้ นั้นมาถ้อย จัดระเบียบ หรือเสริมเติมต่อเพื่อให้เกิดปัญญาเพิ่ม

พูนขึ้น เปรียบดังการย่อยอาหารให้เกิดพลังงานเพื่อความเจริญเติบโตของร่างกาย

โยนิโสมนสิการคือการใช้ความคิดอย่างถูกวิธีสามารถจัดได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ โยนิโสมนสิการแบบปลูกปัญญา คือการคิดเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งตามสภาวะหรือความเป็นจริง โยนิโสมนสิการประเภทนี้มุ่งให้เกิดโลกุตตรสัมมาทิฐิ เข้าถึงอิสราภาพทางจิตและปัญญา แต่ในระดับสามัญหรือโลกียธรรมหมายถึงการคิดเพื่อให้เกิดปัญญาเพิ่มพูนขึ้น ส่วนโยนิโสมนสิการอีกประเภทหนึ่งคือโยนิโสมนสิการแบบเสริมสร้างคุณภาพจิต เป็นการใช้ความคิดเพื่อให้เกิดกุศลธรรม เป็นอุบายลดโลภะ โทสะและโมหะโดยใช้ธรรมฝ่ายดีมากดข่มหรือทดแทน

พระธรรมปิฎกได้แจกแจงโยนิโสมนสิการ ๒ ประเภทดังกล่าวออกมาเป็น ๑๐ วิธีอย่างละเอียด ผู้สนใจสามารถอ่านได้จาก *พุทธธรรม* จึงไม่ขอกล่าวในที่นี้

อย่างไรก็ตาม ขอกล่าวเพิ่มเติมว่า สิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้รู้จักคิดหรือเกิดโยนิโสมนสิการก็คือการรู้จักตั้งคำถาม คำถามนั้นเป็นตัวนำความคิดและกำหนดการรับรู้เพื่อแสวงหาคำตอบ พระพุทธองค์ได้ใช้คำถามในการกระตุ้นให้เกิดปัญญาบ่อยครั้งมาก อันที่จริงการที่มีพุทธศาสนาเกิดขึ้นได้ก็เพราะเจ้าชายสิทธัตถะทรงตั้งคำถามกับตนเองอยู่ตลอดเวลา ทำอย่างไรถึงจะพ้นทุกข์ได้ คำถามนี้คำถามเดียวเท่านั้นที่ทำให้ทรงสละวังออกบวช ละทิ้งอาฬารดาบส อุททดาบส และเลิกละการบำเพ็ญทุกริกิยา จนค้นพบสังขารอันยากให้พ้นทุกข์สิ้นเชิง

คำถามอีกเช่นกันที่ทำให้องค์สิทธัตถะคิดขึ้นมา เลิกไล่ล่าพระพุทธองค์ และสนใจสดับฟังธรรมจากพระองค์ คำถามนั้นก็คือ “เราหยุดแล้ว แต่เหตุใดท่านจึงยังไม่หยุด ?”

เมื่อถูกลูกศรเสียบอก ปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องหาคำตอบคืออะไร ถามหาว่าใครยิงธนู ? ธนูมาจากไหน ? ทำด้วยอะไร ? หรือตอบให้ได้ว่า ทำอย่างไรจะถอดลูกธนูออกมาได้ ? คำถามเหล่านี้พระพุทธองค์ได้ใช้ในการกระตุ้นให้ผู้คนเกิดความคิดขึ้นมา และสนใจในการปฏิบัติธรรมเพื่อพ้นทุกข์ แทนที่จะคอยจะหาคำตอบในทางอภิปรายว่า โลกเที่ยงหรือไม่ ? คนเรามาจากไหน ? ตายแล้วไปไหน ? ซึ่งล้วนเป็นคำถามที่ทำให้ชีวิตว่างเปล่าและหลงทิศหลงทาง

กระบวนการเรียนรู้อาจเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่รู้จักคิดหรือคิดไม่ถูกวิธี ขณะเดียวกันคนจะคิดเป็นหรือคิดถูกวิธีได้ก็

เพราะรู้จักตั้งคำถาม กระบวนการศึกษาที่ถูกต้องจึงควรให้ความสำคัญแก่การฝึกให้รู้จักตั้งคำถามด้วย มิใช่เก่งแต่การแสวงหาหรือจดจำคำตอบอย่างเดียว

เนื่องจากการเรียนรู้แบบต่าง ๆ พุดถึงเรื่องการคิดไว้มากแล้ว จึงจะไม่ขอกล่าวในที่นี้มากนัก

การปฏิบัติ

? ในทางพุทธศาสนา การปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่ขาดการปฏิบัติย่อมมิใช่การเรียนรู้ที่ครบถ้วนสมบูรณ์หรือถูกต้องนี้อาจเป็นจุดสำคัญที่ทำให้การศึกษาแบบพุทธแตกต่างจากการศึกษาแบบตะวันตกหลายสำนัก เพราะฝ่ายหลังนั้นเน้นการใช้ความคิดล้วน ๆ จึงเป็นการเรียนรู้ในระดับพุทธิปัญญา (intellect)

การศึกษาหรือสิกขาในทางพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เรียกสั้น ๆ ว่าศีล สมาธิ ปัญญา ทั้ง ๓ ส่วนนี้ต้องอาศัยการปฏิบัติเป็นส่วนสำคัญ นอกเหนือจากการสวดบพิง การอ่าน และการคิด

พึงสังเกตว่า การปฏิบัติที่พระพุทธรองค์ทรงเหน็ดง

ปรากฏในพุทธพจน์ต้นบทความก็คือการปฏิบัติที่เรียกว่า ธรรมานุธรรมปฏิบัติ คำนี้มักแปลกันว่า ปฏิบัติธรรมโดยสมควรแก่ธรรม หรือปฏิบัติธรรมน้อยค่อยแก่ธรรมใหญ่ พระธรรมปิฎกให้อธิบายเพิ่มเติมว่าหมายถึง "ปฏิบัติธรรมถูกหลัก คือทำให้ข้อปฏิบัติย่อยเข้ากันได้ สอดคล้องกัน และส่งผลแก่หลักการใหญ่ เป็นไปเพื่อจุดหมายที่ต้องการ" (พุทธธรรม น.๖๘๔) พุดง่าย ๆ คือปฏิบัติตรงตามจุดมุ่งหมาย

การปฏิบัติให้ตรงตามจุดมุ่งหมายมิใช่เรื่องง่าย พระพุทธรองค์เคยตรัสกับพระสารีบุตรว่า ผู้ที่ยินดีในธรรมานุธรรมปฏิบัติ นับว่าหาได้ยาก แม้วาในที่นี้พระองค์จะทรงหมายถึงผู้ปฏิบัติเพื่ออรหัตผล แต่ในระดับโลกียธรรมธรรมานุธรรมปฏิบัติก็ยังเป็นนรียกกายอยู่ เพราะการปฏิบัติธรรมนั้น นอกจากจะต้องรู้ข้อธรรมแล้ว ยังต้องรู้จุดมุ่งหมายของธรรมข้อนั้น ๆ ด้วย จึงจะปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง แต่นักปฏิบัติเป็นอันมาก แม้จะรู้ข้อธรรมแต่ไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายดังนั้นแล้วจึงเห็นคนถือศีลจำนวนไม่น้อย เกิดความหลงตัวหรือยกตนข่มทานว่าสมาทานศีลมากกว่าหรือเคร่งกว่าคนอื่น ทั้ง ๆ ที่ศีลนั้นมีจุดหมายเพื่อการลดละและขัดเกลาตนเอง น้อมจิตสู่ความสงบสำหรับเป็นฐานสู่สมาธิและปัญญา ในทำนองเดียวกันหลายคนถือศีลโดยสะดวกก็เลยเฉื่อยชา ไม่เอาจานอาการทั้ง ๆ ที่สันโดษนั้นพระองค์ทรงสอนเพื่อผู้คนจะได้เอากำลังและเวลาที่เคยปรนเปรอตน ไปใช้ในการสร้าง

สรรคความดีงามทั้งสำหรับตนและส่วนรวม อีกตัวอย่างคือสุขและสัปปายะ จุดมุ่งหมายของทั้ง ๒ ประการ เพื่อเอื้อให้การปฏิบัติเป็นไปด้วยดี แต่คนเป็นอันมาก เมื่อได้รับความสุขและอยู่ในที่สัปปายะ (สัปปายะ) ก็พอใจเพียงเท่านั้นหยุดนิ่ง ไม่สนใจที่จะเพียรพยายามพัฒนาตน

ตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นนี้เพื่อจะชี้ว่า นอกจากจะให้ความสำคัญแก่การปฏิบัติในฐานะที่เป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้แล้ว การเข้าใจจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติแต่ละอย่างก็เป็นเรื่องที่มีมองข้ามไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ภัลยาณเมตตร

หรือครูบาอาจารย์ จึงไม่เพียงแต่จะต้องเป็นผู้ที่สามารถชี้แนะสิ่งดีงาม (ธรรม) แก่ศิษย์แล้ว ยังจะต้องเข้าใจกระจำงัดไขในจุดมุ่งหมาย (อรรถ) ของสิ่งเหล่านั้นด้วย พร้อมกันนั้นก็ยังสามารถช่วยให้ศิษย์รู้จักคิด สามารถเข้าใจเนื้อหาสาระของสิ่งที่ตนเองสนใจกับประเด็นได้ พร้อมกับเข้าใจจุดมุ่งหมายของหลักหรือสาระเหล่านั้นได้ด้วย (พระธรรมปิฎกเรียกวิธีคิดแบบนี้ว่า วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์) เมื่อเข้าใจจุดมุ่งหมายแล้ว ก็สามารถประยุกต์สิ่งที่ได้เรียนรู้ทำให้เกิดผลได้ในทุกสถานการณ์ หรือสามารถบูรณาการสิ่งเหล่านั้นให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชีวิตประจำวันได้ คนเป็นอันมากไม่สามารถเอาความรู้มาใช้ในประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ สาเหตุสำคัญก็เพราะไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายของความรู้เหล่านั้น ประวัติศาสตร์ ปรัชญา หรือแม้แต่ศาสนา จึงเป็นเพียงแค่ความรู้ในตำราที่ใช้ประโยชน์เฉพาะเวลาสอบหรือได้เขียนกันเท่านั้น ในทำนองเดียวกันวิทยาศาสตร์ก็กลายเป็นเรื่องของเทคโนโลยี แต่ไม่ได้ช่วยให้คนรู้จักคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลเลย

ผู้ที่สนใจการปฏิบัติในฐานะที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ ขอแนะนำให้ดูตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมจากบทความเรื่อง “ปลูกผักสร้างคน” ที่โรงเรียนวัดวังสวัสดิ์ ใน *สาธิตปฏิรูป ฉบับที่ ๑๔ เดือนเมษายน ๒๕๕๒* บทความนี้เป็นเรื่องของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กโดยใช้การปลูกผักเป็นสื่อหรืออุปมา เด็กจะเรียนรู้คณิตศาสตร์ ศิลธรรม นิเวศวิทยา วิชาธุรกิจและการจัดการ รวมทั้งคุณค่าของการร่วมมือกัน จากการทำร่วมกับปลูกผัก ในด้านหนึ่งนี่คือการฝึกให้เด็กเกิดการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ และใช้ความจริงเป็นตัวตั้ง (แทนที่จะเอาวิชาเป็นตัวตั้ง) อีกด้านหนึ่งนี่เป็นตัวอย่างของการบูรณาการความรู้และวิชาการทั้งหลายให้มาผสมผสานกันโดยมีแปลงผักเป็นจุดเชื่อมต่อ แต่แปลงผักจะนำผู้เรียนไปสู่โลกแห่งวิชาความรู้สาขาต่าง ๆ ได้ก็ต่อเมื่อครูหรือผู้แนะนำนั้นรู้ชัดในอรรถหรือจุดมุ่งหมายของกิจกรรมต่าง ๆ ที่แนะนำให้เด็กทำ หากไม่แปลงผักก็มีความหมายเพียงแค่อาหารกลางวันราคาถูกหรือคะแนนเสริมประการหนึ่งเท่านั้น

ควรกล่าวยั่วด้วยว่า การปฏิบัติที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้อย่างแท้จริงนั้น ต้องไม่จำกัดอยู่เพียงแค่การทำ “การบ้าน” หรือการทำแบบฝึกหัดในหนังสือเท่านั้น หากยังหมายถึงการพาตนออกจากห้องเรียนสู่โลกกว้าง ได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนและสรรพสิ่งท่ามกลางสังคม เพื่อรู้จักชีวิตและความ-

เป็นจริง

การรับรู้ การคิด และการปฏิบัตินี้ ในที่สุดก็จะเชื่อมกันเป็นวัฏจักร เพราะเมื่อปฏิบัติอย่างถูกต้อง นอกจากจะช่วยให้รู้จักคิดได้ดีขึ้น และเกิดความรู้นี้ใหม่แล้ว ยังทำให้เกิดทัศนคติใหม่ เกิดความใฝ่รู้ มองสิ่งต่าง ๆ ว่าเอื้อให้เกิดปัญญาได้ทั้งนั้น อีกทั้งยังอาจเกิดทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่นมากขึ้น เช่นเห็นว่าการร่วมมือกันจะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้มากขึ้น ทัศนคตินี้ย่อมเปิดใจให้รับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น ละเอียดลอบถี่ถ้วนขึ้น เรียกว่าเปิดใจกว้างและเป็นกลางได้มากขึ้น เป็นการเพิ่มสมรรถนะในการใช้อินทรีย์ให้เกิดประโยชน์ การรับรู้เช่นนี้ย่อมส่งผลให้เกิดการคิดและการปฏิบัติที่เกื้อกูลเป็นกุศลมากขึ้น เอื้อให้เกิดความเจริญแห่งปัญญา และนำไปสู่ความองอาจแห่งชีวิตและสังคมในที่สุด

นอกจากการสัมพันธ์เชื่อมโยงจนครบวงจรแล้ว ในทางพุทธศาสนายังเห็นว่า ทั้งการรับรู้ การคิด และการปฏิบัติในตัวตนเองก็เป็นเอื้อเกิดแห่งปัญญาได้ด้วยโดยไม่ต้องรอให้เชื่อมโยงจนครบกระบวนการเสียก่อน ดังเรียกปัญญาที่เกิดจากการรับรู้ระดับฟังว่าสุตมยปัญญา เรียกปัญญาที่เกิดจากการคิดว่าจินตมยปัญญา และเรียกปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติว่าภาวนามยปัญญา อย่างไรก็ตามกล่าวโดยรวมแล้วความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ การคิด และการปฏิบัติก็ยังเป็นสิ่งสำคัญต่อการเรียนรู้ แม้แต่ปัญญา ๓ ประเภทที่กล่าวมา เมื่อพิจารณาอย่างถึงที่สุดก็มิได้อาศัยการรับรู้ การคิด และการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งล้วน ๆ หากยังต้องมืองค์ประกอบอีก ๒ อย่างเป็นทุนเดิมหรือปัจจัยหนุน เพียงแต่ไม่เด่นเท่านั้น

■ การเสด็จล่องแม่ปิงของ สมเด็จพระยาดำรง- ราชานุภาพ พ.ศ.๒๔๖๔

แม้ว่าทางรถไฟสายเหนือที่เริ่มสร้างหลังจาก กบฏเงี้ยวเมืองแพร่ พ.ศ. ๒๔๔๕ จะแล่นมาถึงลำปางในปี พ.ศ. ๒๔๕๙ และสามารถเดินถึงปลายทางที่เชียงใหม่ได้ สำเร็จในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ หรืออยู่ในสมัยรัชกาลที่ ๖ แต่ใน ระยะเวลานั้นก็ยังมีบันทึกการเดินทางในลำน้ำปิงให้เราได้เห็นอยู่

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้กล่าวถึง เหตุการณ์ดังกล่าวไว้ในจดหมายที่เขียนพรรณนาระยะทาง ล่องลำน้ำปิงจากเชียงใหม่ลงไปปากน้ำโพ ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์-มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ ทำนอง หนังสือมัคคุเทศ เพื่อถวายพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ผู้ซึ่งสมเด็จพระยา ดำรงฯ ทรงกล่าวว่าเป็น “ผู้มีความรอบรู้โบราณคดีไม่มีใคร เสมอในมณฑลพายัพ” มีพระประสงค์ต้องการทราบ บันทึก ดังกล่าวได้ตีพิมพ์ขึ้นอีกครั้งในชื่อว่า **อธิบายระยะทางล่อง ลำน้ำปิงตั้งแต่เชียงใหม่ถึงปากน้ำโพธิ์** เพื่อแจกในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมแถม อติศร ในพระเจ้าบรม วงศ์เธอ กรมหลวงวดีศรีอุดมเดช (ต้นราชสกุล *ศุขสวัสดิ*) โดยโรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากรเป็นผู้จัดพิมพ์ ในปีมะแม พ.ศ.๒๔๗๔

หนังสือดังกล่าวได้ทำให้ภาพการเดินทางเสด็จประพาส เชียงใหม่ของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ.๑๒๗ ตลอดจนถึงทาง จุดแวะพัก และเกาะแก่งต่างๆ ที่ปรากฏในบันทึกการเดินทางคราวนั้นชัดเจนขึ้น กล่าวได้ว่า ตลอดสองฝั่งน้ำแม่ปิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างเชียงใหม่ และตากซึ่งเป็นช่วงที่เดินเรือยากที่สุด และเป็นที่ยอดพัก ทั้งของพระราชชายาฯ และของสมเด็จพระยา ดำรง- ราชานุภาพ มีหลายตำบลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำ แม่ปิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบางแห่งยังเป็นบันทึกหน้าหนึ่งใน ประวัติศาสตร์ล้านนาที่ไม่มีผู้ใดทราบมาก่อน เช่นที่พระธาตุ ดอยเก็ง ในเขตอำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่

■ ตำนานพระธาตุดอยเก็ง

จากการสอบถามนายเสา เขียวมั่ง ร.ร.บ้านท่าครั่ง ตำบลท่าเตือ อำเภอดอยเต่า ดังปรากฏในหนังสือ ล่องแก่ง แม่ปิง ของยุทธ เดชคำธณ เมื่อพ.ศ.๒๕๑๐ ทำให้ทราบถึง

ตำนานเกี่ยวกับพุทธทศกัณฐ์เรื่องดอยเก็งที่ว่า ในสมัยพุทธกาล เมื่อสมเด็จพระพุทธองค์ตรัสรู้แล้วได้เสด็จเทศนาโปรด มวลมนุษย์ทั้งในอินเดียและแคว้นอื่น ๆ

ในบั้นปลายพระชนม์ พระพุทธองค์ได้กำหนดว่าจะ เสด็จสู่ปรินิพพานที่เมืองกุสินารา พระองค์ได้เดินทางผ่าน แคว้นต่าง ๆ จนมาถึงภูเขาลูกหนึ่งอยู่ใต้อำเภอฮอด ซึ่งเป็น เขาขนาดย่อม ทอดขวางกั้นน้ำแม่ปิงไว้ จอมคาสดาเห็นด- เหนื่อยและประชวรต้องแวะพักที่นั่น

ร้อนถึงพระอินทร์ทราบจึงลงมาพร้อมกับนำพิณวิเศษ มาตีบรรเลงเป็นพหูธนูบูชา ครั้งแรกขึ้นสายจนตั้ง เสียงนั้น ไม่ไพเราะ ครั้งที่สองขึ้นสายหย่อน เสียงเหม็นนาบเกินไม่ฟัง ไม่ไพเราะ ครั้งที่สามขึ้นสายพอดี เสียงเสนาะไพเราะจับใจ อากาโรที่กำเริบได้บรรเลง และพระอินทร์ยังตรัสสั่งขุน- แสงทรงแยบ้านก้นบักยัดสีสุให้หาทองคำมาตีเป็น “แก๊งคำ” (ฉัตรทองคำ) มากั้นบังแสงอาทิตย์ไว้ ทั้งยังได้นำสมอภิพัย ๓ ผลมาถวายเป็นพุทธโอสถ

ต่อจากนั้น สมเด็จพระบรมคาสดาเสด็จจากไปสู่เมือง กุสินารา โดยได้ตรัสพยากรณ์ไว้ว่า ในกาลอนาคต ณ เขา ลูกนี้จะมีผู้เฝ้าบุญมาก่อสร้างบูรณะให้เจริญยิ่งขึ้น และ ทุกคนจะเรียกเขาลูกนี้ว่า “ดอยเก็ง”

■ ครุบาศรีวิชัยกับดอยเก็ง

ความจริงมีผู้แต่งประวัติครุบาศรีวิชัย นักบุญหรือ “ตนบุญ” แห่งล้านนาเอาไว้มากมายหลายเล่ม แต่ในที่นี่เราจะ กล่าวถึงประวัติของท่านในส่วนที่เกี่ยวกับดอยเก็ง ตามการ รวบรวมและสืบถามจาก “ท่านพระศรีวิชัย” โดยเจ้าสุริยวงศ์ ลิโรรส ในหนังสือ *ประวัติท่านพระศรีวิชัย วัดบ้านปาง* ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ ได้กล่าวถึงท่านผู้นี้ไว้ ว่ามีชีวิตอยู่ในช่วงการปกครองของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ถึง ๓ องค์ ตั้งแต่สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าอินทวโรรส- สุริยวงศ์ และเจ้าแก้ววันรัฐฯ เป็นกวีมีปากเอกไม่แพ้ฝีมือการ แกะสลัก สำหรับเนื้อหาส่วนใหญ่ในหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึง ประวัติและการทำบุญให้ทานของครุบาศรีวิชัยในมณฑล พายัพ ตลอดจนจำนวนเงินค่าใช้จ่าย ระหว่างปีพ.ศ.๒๔๖๑- ๒๔๗๒ ตีพิมพ์ครั้งแรกโดยโรงพิมพ์อเมริกัน วังสิงห์คำ เชียงใหม่

ครูบาศรีวิชัยถือกำเนิดมาในครอบครัวชาตสน เมื่อวันอังคารที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๔๒๑ ในระยะที่พระเจ้าอินทวิชยานนท์เป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ พอท่านอายุได้ ๑๘ ปีก็คิดทดแทนคุณบิดามารดา ด้วยการลามาบวชเณรที่วัดบ้านปาง อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน จนอายุได้ ๒๑ ปีก็บวชเป็นภิกษุ ในบรรดาวัดวาอารามศาสนสถานที่ท่านได้บูรณะปฏิสังขรณ์ ดูเหมือนว่าวัดศรีดอนไชยทรายมูลบุญเรือง ที่อยู่ในอรัญญวาสณเขาจะเป็นวัดแรกที่ท่านได้บูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ ซึ่งตรงกับสมัยของเจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ อันเป็นระยะที่เชียงใหม่และหัวเมืองล้านนาต้องขึ้นหน้าข้าหลวงประจำนครที่ทางกรุงเทพฯ ส่งมาปกครองแล้ว เพื่อให้เป็นไปตามระบบการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลที่เริ่มใช้ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การที่บุคคลธรรมดา ๆ ลักคนหนึ่งจะกลายเป็นที่พึ่งของคนหมู่มากได้นั้นไม่ใช่เรื่องที่จะทำได้ง่าย ๆ เพราะต้องฝ่าฟันอุปสรรคนานา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อบุคคลผู้นั้นเป็นพระภิกษุ ครูบาศรีวิชัยซึ่งบวชเรียนตามพระวินัยตามธรรมเนียมล้านนามาตลอด ต้องถูกอธิกรณ์ถึง ๓ ครั้งจากคณะสงฆ์ อันโยงใยไปถึงปัญหาการใช้ระบบมณฑลเทศาภิบาลควบคุมตลอดทั่วทั้งราชอาณาจักร รวมทั้งภูมิภาคล้านนาด้วย เจ้าสุริยวงศ์ ลีโรรสกล่าวไว้ในหนังสือ **ประวัติท่านพระสิริชัย วัดบ้านปาง** ว่า ในปีพ.ศ. ๒๔๕๐ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงวชิรญาณวโรรส ซึ่งเป็น “เจ้าภิกษุ” ประทับอยู่ ณ วัดบวรนิเวศฯ เห็นว่าพระวินัยของพระสงฆ์หัวเมืองมณฑลพายัพหย่อนยาน จึงเสด็จไปทรงขอพระราชวินิจฉัยต่อพระพุทธเจ้าหลวง เพื่อจัดการปกครองคณะสงฆ์ฝ่ายมณฑลพายัพให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยให้พระภิกษุ ๒ รูป คือ พระธรรมวโรดม และที่ปรึกษาคือ พระศรีสมโพธิ รับกระแสพระราชโองการขึ้นมายังเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ โดยมาอยู่ที่วัดเจดีย์หลวง ทำการปรึกษากับเจ้าอินทวโรรสเจ้าเมืองเชียงใหม่องค์ที่ ๘ พร้อมด้วยเจ้าคุณพระสุรสีห์วิสิษฐ์ศักดิ์ข้าหลวงเทศาภิบาลพายัพ และได้เลือกครูบาทหลวงเจ้าอธิการวัดฝายหิน ดอยสุเทพ เป็นเจ้าคณะเมืองรวมทั้งแต่งตั้งเจ้าคณะในระดับต่าง ๆ จนเรียบร้อย พระสงฆ์สามเณรทั้งหลายต้องปฏิบัติตามพุทธบัญญัติและราชบัญญัติตามข้อบังคับในสมัยนั้นโดยเคร่งครัด

กล่าวได้ว่าเวลาที่ครูบาศรีวิชัยต้องรับโทษจากคณะปกครองสงฆ์ ได้รับทุกขเวทนานั้นมีสาเหตุมาจาก “ข้อบังคับ”

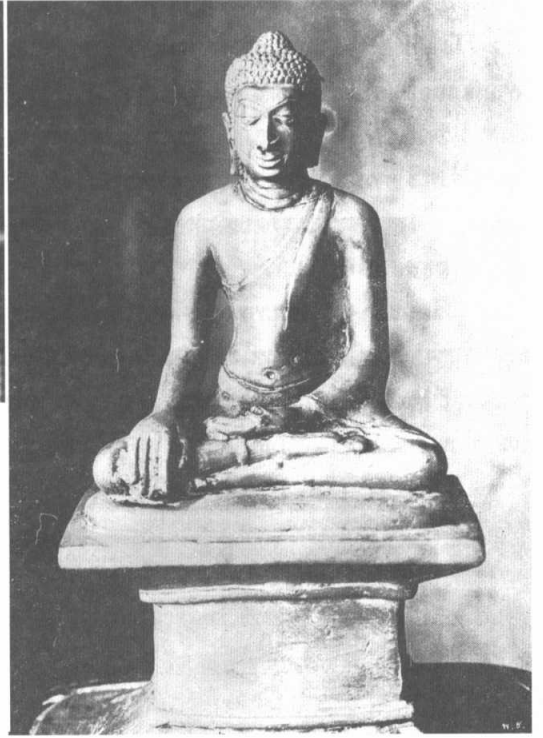
ดังกล่าวไม่สอดคล้องกับชนมประเพณีล้านนา เช่นข้อบังคับที่ว่า “ถ้าจักบวชสามเณร อุปสมบทเจ้าภิกษุก็ดี ต้องไปขออนุญาตเจ้าคณะแขวงและนายอำเภอตำบลนั้น ๆ เสียก่อน ถ้าไม่ได้รับอนุญาตเจ้าคณะแขวงและนายอำเภอ จะบวชเปิกษ์บได้ ภิกษุสงฆ์ต้องอยู่ในข้อบังคับแห่งพุทธบัญญัติ และราชบัญญัติตั้งสองฝ่าย” ซึ่งต่อมาเมื่อปีพ.ศ. ๒๔๕๓ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครูบาศรีวิชัยขณะที่ดำรงตำแหน่ง “เจ้าหมู่วัดตำบลบ้านปาง” ได้ทำการบวชเณรและอุปสมบทภิกษุหลายรูปโดยพลการ เพราะแม้ว่าครูบาศรีวิชัยได้ไปขออนุญาตต่อเจ้าคณะแขวงลี่และนายอำเภอลี่ถึง ๒ ครั้ง ๒ คราแล้วก็ยังไม่มีการอนุญาต ทั้ง ๆ ที่จะถึงวาระเข้าพรรษาอยู่แล้ว เจ้าสุริยวงศ์ ลีโรรส เขียนไว้ว่า “ท่าน(ครูบาศรีวิชัย : ผู้เขียน) ก็มารำเบียงว่า การบรรพชากรรมและอุปสมบทภิกษุนั้น แต่บวชเถื่อนประเวณีก็บ่ เป็น การเกี่ยวกับนายอำเภอและอุปชฌาย์นอกหัวหมวดใด ๆ นอกจากบิดามารดา ซึ่งเป็นผู้ปกครองแก่บุตร ถ้าบิดามารดาอนุญาตแล้ว ผู้ที่จักบรรพชากรรมและอุปสมบทนั้น บ่เป็นข้าทาสาอยู่ในเรือนเมี๊ยะ และเป็นลูกทาสแห่งท่านผู้ใด แล้วมีแต่ทาสข้อยก้มในญัตติกรรมว่าจำข้อยก้มใจแล้วก็อุปสมบทขึ้นได้ เราจักบวชเปิกษ์ก็หันว่าบ่ผิดในจารีตสิกขานัยข้อยก้ม” จากการนี้ทำให้เจ้าคณะแขวงและนายอำเภอเอากำล้างตำรวจไปจับกุมตัวท่านมากักขังไว้ที่วัดเจ้าคณะแขวงลี่อยู่ ๔ คืน แล้วส่งตัวมายังพระครูบ้านอยู่ เจ้าคณะจังหวัดลำพูน ใต้สวนแล้วได้รับการปล่อยตัวไป ปัญหาที่ศาสนจารย์อุดม รุ่งเรืองศรี ได้เสนอความเห็นไว้ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ** ว่า เป็นเพราะระบบการปกครองสงฆ์ตามจารีตเดิมของล้านนาให้ความสำคัญต่อระบบหมวดอุโบสถหรือระบบหัวหมวดวัด ในข้อนี้ครูบาศรีวิชัยท่านถือว่าท่านมีตำแหน่งหัวหมวดพระอุปัชฌาย์ หัวหมวดวัดบ้านปาง มีสิทธิ์ที่จะบวชกุลบุตรได้ ขณะที่กฎหมายของคณะสงฆ์ฉบับ ร.ศ. ๑๒๑ ถือว่าพระอุปัชฌาย์ต้องได้รับการแต่งตั้งตามระบบจัดการคณะสงฆ์ใหม่

ในกาลต่อมา ครูบาศรีวิชัยยังได้ขัดแย้งกับคณะแขวงอีกหลายครั้ง เช่น ในฐานะที่ท่านเป็นเจ้าหมวดวัดหัววัดบ้านปาง แต่ท่านไม่ยอมนำลูกวัดในหมวดของท่านไปประชุมที่เจ้าคณะแขวงและนายอำเภอลี่ เพื่อจัดการฝ่ายสงฆ์ตามระเบียบที่จัดขึ้นใหม่ หรือการที่ท่านไม่ยอมแต่งประตูป่าและตามประทีปให้แก่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตามหมายของ

ภาพบน ครูบาศรีวิชัย ถ่ายเมื่อคราวถูกไล่สวนนอกวิหารที่วัดเบญจมบพิตร เมืองบางกอก

ภาพขวา พระพุทธรูปหล่อของอินตีย ขุดได้ในจังหวัดเชียงใหม่

เจ้าคณะแขวง เพราะถือว่าเป็นหัวหน้าและท่านก็สวดมนต์ถวาย พระพรอยู่แล้ว ความขัดแย้งเริ่มรุนแรงขึ้นจนฝ่ายปกครอง เกรงจะมีประชาชนมาเข้ากับพระศรีวิชัยมาก ม.จ. บวรเดช อุปราชมณฑลพายัพจึงต้องส่งตัวท่านเข้ามาให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสสอบสวนยัง กรุงเพทฯ ซึ่งพระมหาสมณเจ้าฯ ก็ได้ปล่อยตัวครูบาศรีวิชัย กลับมายังลำพูนใน พ.ศ. ๒๔๖๓ เพราะไม่มีความผิด ขณะนั้น ท่านมีอายุได้ ๔๒ ปี

นับแต่ปีนั้นเป็นต้นมา ครูบาศรีวิชัยก็เป็นที่เคารพบูชา ของคนในล้านนาทุกหมู่เหล่า ทำให้ท่านมีกำลังสามารถทำการ ก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานต่าง ๆ ได้มากมาย เช่นใน พ.ศ. ๒๔๖๔ ครูบาศรีวิชัยได้ลงไม้ดับบ้านปางแล้วเลย ไปสร้างดอยเก็ง สำเร็จแล้วกลับมาจำพรรษาเมืองลำพูน จนพ้นออกพรรษาแล้วในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ท่านจึงกลับมาทำ พิธีฉลองทานที่วัดดอยเก็ง ดังที่เจ้าสุริยวงค์ ธิโรรัตน์บันทึกไว้ ว่า "เริ่มงานทำบุญตั้งวัน เดือน ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ ถึงเดือน ๕ แรม ๓ ค่ำ เสร็จการทำบุญ เสียเงิน ๑๖,๓๓๕ รูเปี้ย"

■ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับครูบาศรีวิชัย

ในหนังสือ "อธิบายระยะทางล่องลำน้ำพิงค์ตั้งแต่ เชียงใหม่ถึงปากน้ำโพธิ์" กล่าวว่าในวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๔ เมื่อสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จล่องเรือกลับจากเชียงใหม่ผ่านมาพักแรมที่อำเภอฮอด นายอำเภอ

ฮอดได้ทูลว่าครูบาศรีวิชัยอยากจะมีพระพุทธรูปที่พวกเขาจะเรียกขุดได้ให้สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ดังนั้น ในวันที่รุ่งขึ้นคือ วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๔ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพจึงเสด็จแวะเยี่ยมครูบาศรีวิชัย ดังที่กล่าวไว้ในบันทึกว่า "ดอยเก็ง" หรือดอยเก็งขณะนั้นกำลังมีการบูรณะปฏิสังขรณ์พระธาตุบนยอดดอย และทำทางขึ้น ดอยเป็นระยะทาง ๔ กิโลเมตร โดยการนำของครูบาศรีวิชัย ที่กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเรียกขานว่า "พระศรีวิชัย" มีผู้คนมาช่วยเป็นอันมาก มีทั้งกระท่อมตลอดจนร้านตลาด ตั้งเต็มตลอดฝั่งลำน้ำ ครูบาศรีวิชัยได้ต้อนรับสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นอย่างดี และนำสมเด็จฯ เข้าไปยัง ศาลารับรองที่จะมอบพระพุทธรูปให้

ที่น่าสนใจอย่างยิ่งในบันทึกตอนนี้เป็นคือ ไม่ได้เป็นการมอบพระพุทธรูปให้ตามปรกติทั่วไป แต่ครูบาศรีวิชัยได้ให้สมเด็จฯ ท่านเสียขลุ่ยเลือกเอา ดังที่สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเล่าว่า "เห็นจัดที่บูชาตั้งพระพุทธรูปปิด ทอนใหม่ ๆ เรียงกันไว้ ๓ องค์ บอกให้ข้าพเจ้าองค์ ๑ แล้ว แต่ละเลือกองค์ไหนตามชอบไป เห็นท่านจะงะทอลองความรู้ หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง" ซึ่งสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพก็ทรงเลือกพระพุทธรูปองค์หนึ่งมีลักษณะเป็นแบบ

อินเดียโบราณ แทนที่จะเลือกพระพุทธรูปแบบเชียงแสน
พื้น ๆ อีกสององค์ ซึ่งก็ “ถูกองค์ที่พระศรีวิชัยหมายไว้”
พร้อมกันนี้ท่านยังได้รับพระพิมพ์ล่ำพูนจากครูบาศรีวิชัยอีก
องค์หนึ่งด้วย อย่างไรก็ตาม สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ
ได้เสด็จสวรรคตไว้ว่า ท่านได้มอบพระพุทธรูปที่ได้รับจาก
ครูบาศรีวิชัย ณ วัดพระธาตุดอยแก้วองค์นี้ให้แก่พิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติในขณะนั้นแล้ว

ผู้เขียนเข้าใจว่า พระพุทธรูปดังกล่าวน่าจะ ได้แก่
พระพุทธรูปองค์หนึ่งที่อยู่ในหนังสือ *ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์*
พระนิพนธ์โดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ตีพิมพ์ครั้งแรก
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ มีคำอธิบายได้ภาพว่า “พระพุทธรูป
หล่อของอินเดีย ขุดได้ในจังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งท่านกล่าวไว้ใน
หนังสือดังกล่าวในหัวข้ออุเทสิกเจดีย์ในล้านนาว่า “อุเทสิก
เจดีย์ มีพระพุทธรูปเป็นสำคัญ พระพุทธรูปที่สร้างในประเทศ
ล้านนา ว่าตามลักษณะที่ยังมีปรากฏอยู่ *ชั้นเดิมดูเหมือนตั้งใจ*
จะจำลองตามแบบอย่างพระพุทธรูปอินเดีย...” อย่างไรก็ตาม
สมเด็จพระยา ท่านก็มีได้กล่าวไว้แห่งใดเลยถึงการได้มาซึ่งพระ
พุทธรูปองค์นี้ เพียงแต่เคยมีการแนะนำให้หลวงบริบาลสุริ
ภักดิ์ ภักดิ์ท้าวราชสีห์ใหญ่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร
ขณะนั้น ไปค้นหาหนังสือบันทึกการเสด็จล่องน้ำแม่ปิงของ
พระองค์ท่าน ดังปรากฏในจดหมายโต้ตอบจากปีนังกับ
หลวงบริบาลสุริภักดิ์ ลงวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๔๘๑ และ
ได้นำมาตีพิมพ์ในหนังสือ *เรื่องโบราณคดี* เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓
ถึงตรงนี้ เราจึงมีปริศนาที่รอการไขแสดงอีกหลายข้อ
คือ

พระพุทธรูป “แบบอินเดียที่ขุดได้จากเชียงใหม่” ใน
หนังสือ *ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์* เป็นพระพุทธรูปองค์เดียวกันกับที่
สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรง “เสียดหาย” รับมา
จากครูบาศรีวิชัยหรือไม่ (ข้อนี้อาจหาคำตอบได้ไม่ยากจาก
การตรวจสอบที่มาของทะเบียนโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติ กรุงเทพฯ)

เหตุใดจึงไม่ปรากฏเรื่องราวการพบปะกันระหว่าง
ขุนนางนำปราศรัยพระองค์นี้กับนักบุญแห่งล้านนาในบันทึก
ประวัติฝ่ายครูบาศรีวิชัยเลย แม้ในหนังสือ *ประวัติท่านครูบา*
ศรีวิชัยวัดบ้านปาง ที่เจ้าสุริยวงศ์ สิโรรสเป็นผู้นำบันทึกจากปาก
คำของครูบาศรีวิชัยเอง ...

ทำไมในหนังสือ *ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์* สมเด็จพระยา
ดำรงราชานุภาพจึงไม่ได้บอกถึงที่มาของพระพุทธรูปแบบ

อินเดียที่ขุดได้จากเชียงใหม่ ...

พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ผู้ประสงคิให้สมเด็จพระ
พระยาดำรงราชานุภาพนิพนธ์บันทึก *อธิบายระยะทางล่อง*
ลำน้ำพิงค์ตั้งแต่เชียงใหม่จนถึงปากน้ำโพธิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔
นั้น ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนนั้นกับใคร หรือในเอกสาร
อื่นใดอีกบ้างหรือไม่ และอย่างไร ...

ไม่ว่าคำถามเหล่านี้จะมีคำตอบหรือไม่ก็ตาม แต่เราจะ
เห็นได้ว่าสายน้ำแม่ปิงมีประวัติ มีเรื่องราวและตำนานมากมาย
ที่ยังไม่เปิดเผย หรือบางเรื่องก็หลงลืมกันไปหมดแล้ว สมควร
ที่เราจะหั่นหั่นค้นหาและพลิกฟื้นวิญญาณแห่งลำน้ำสายนี้ขึ้น
อีกครั้ง.

หมายเหตุ บทความนี้ถูกเก็บไว้ในรวมฉบับแล้ว ต้องขอขอบคุณอาจารย์
เครือมาศ วุฒิกาณ ผู้เป็น “ปัยมิตรา” และท่านบรรณการ ที่ช่วยให้
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแห่งนี้ได้เปิดเผยสู่สายตาท่านผู้อ่านทุกท่าน

เอกสารประกอบการค้นคว้า

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, **อธิบาย
ระยะทางล่องลำน้ำพิงค์ตั้งแต่เชียงใหม่จนถึงปากน้ำโพธิ์**
พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมแหม่ม อติศร
ท.จ. ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงอดิศรอุดมเดช
ปีมะแม พ.ศ. ๒๔๗๔ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒ
ธนากร, ๒๔๗๔

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา,
ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา,
๒๕๐๒

บริบาลสุริภักดิ์, หลวง, **เรื่องโบราณคดีจากลายพระหัตถ์สมเด็จพระ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับของศาสตราจารย์หลวง
บริบาลสุริภักดิ์**, กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณาคาร, ๒๕๐๓
บุญเสริม สาตราภัย, **เสด็จลานนาเล่ม ๑** กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ,
๒๕๓๒

ยุทธ เดชคำณ, **ล่องแก่งแม่ปิง**, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลัง
วิทยา, ๒๕๑๐

สุริยวงศ์ สิโรรส, **ประวัติท่านพระศรีวิชัยวัดบ้านปาง**, เชียงใหม่
: โรงพิมพ์อเมริกัน วังสิงห์คำ, มปป.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม ๑๒, ๑๓ จัดพิมพ์
เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ
โดยมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์
๒๕๕๓

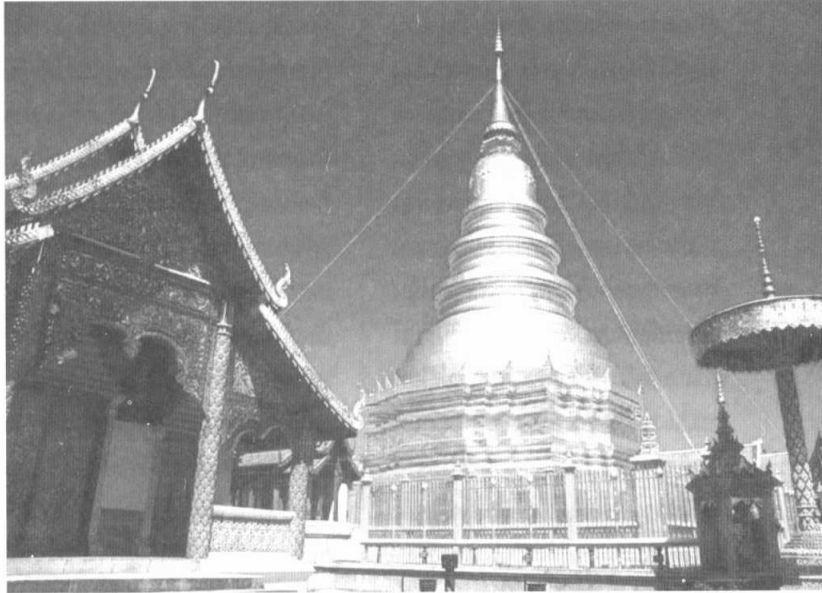

ดอยสุเทพ

ภูเขาศักดิ์สิทธิ์หรือแดนเนรมิต

ชมรมเพื่อเชียงใหม่
กลุ่มเพื่อนดอยสุเทพ
และศรัทธาวัดพระธาตุ

ค ดอยสุเทพหาไขภูเขาธรรมดา ๆ
ไม่ ต้นตำบานพระบรมธาตุ
ดอยสุเทพที่พระครูอนุสรณ์คือล้นขึ้นเขียน
ไว้ในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ นั้น บอกกล่าวเรื่อง
ราวของชาวพุทธในล้านนาดังนี้ เมื่อครั้ง
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดสัตว์ถึง
เทวสถานชมพูบรรพต และได้ประทานเส้น
พระเกศให้แก่อุบาลิกา ชื่อนางแสะ และ
อุบาสก ชื่อสุเทวกุมาร ผู้เป็นลูก ซึ่งได้ถวาย
ภัตตาหาร และรับสั่งให้อุบาลิกอุบาลิกา
ทั้งสองบรรจพระภคคาชานั้นไว้ในยอดเขา
ลูกนี้จะเป็นที่รุ่งเรือง ต่อไปตราบเท่า
๕,๐๐๐ พระวัสสา จากนั้นนางแสะและ
สุเทวกุมาร ได้มอบพระเกศเกล้าให้พระ-
อินทร์ ผู้พิทักษ์รักษาป่าเขานั้น พระอินทร์
จึงเนรมิตผอบทองคำลูกหนึ่งใส่พระภค-
คาชธาตุ แล้วเนรมิตรูปเต่าคำตัวหนึ่ง และ
เอาผอบพระภคเกล้าวางไว้บนหลังเต่าแล้ว
เอาพระเกศเกล้าลงบรรจุไว้ในอุโมงค์ที่
เนรมิตขึ้น และกลบปิดอุโมงค์ไว้เพื่อให้

พระธาตุดอยสุเทพ

เป็นที่สักการบูชาแก่คนและเทวดาทั้งหลาย
สืบต่อไป ต่อมาสุเทวกุมารได้น้อมตัวเข้า
บรรพชา และเมื่อไม่สามารถจะปฏิบัติ
ตามพระวินัยได้จึงขอลาเพศออกเป็นฤๅษี
อยู่รักษาพระธาตุ ด้วยเหตุนี้เขาลูกนี้จึงมี
นามว่า “ดอยสุเทพ” ตามชื่อของฤๅษีที่
รักษาอยู่ สถานที่อยู่ของฤๅษีเชื่อกันว่าตั้ง
อยู่ทางทิศตะวันตกของวัดพระธาตุไกล
ออกไปประมาณ ๑ กิโลเมตร ส่วนเต่าคำ
ที่รองรับพระธาตุไว้เหนืปรากฏเป็นหน้าบ่อ
เต่า ดังที่เห็นอยู่ในทุกวันนี้เป็นบ่อน้ำที่ไม่
มีวันเหือดแห้ง และเชื่อกันว่าเป็นบ่อน้ำอัน

ศักดิ์สิทธิ์ที่รักษาโรคภัยไข้เจ็บได้เมื่อดื่ม
กิน
เราจะถามคำถามเชิงตรรกะว่า
จริงหรือไม่ที่พระพุทธรูปทรงเสด็จมาถึง
ดอยสุเทพนี้จากภาคประเทศ แต่แล้วก็
ต้องสยบให้กับศรัทธาอันอ่อนโยนของ
ชาวพุทธในภาคเหนือของประเทศไทย
ด้วย “ตำนานพระเจ้าเลียบโลก” นั้น ค้น
พบได้ทั่วไปในวัดล้านนาพื้นที่ทางใจของ
ชาวพุทธเราเห็นกว้างไกลเกินประมาณได้
ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ของโลกสมัย
ใหม่ ในปี พ.ศ. ๑๙๒๙ เมื่อพระเจ้ากือ-

นาครอเมริกาฯ กษัตริย์องค์ที่ ๕ แห่งราชวงศ์มังราย นำพระธาตุที่พระสมณเถระนำมาจากสุโขทัยขึ้นไปประดิษฐานไว้เป็นยอดดอยสุเทพ พระธาตุดอยสุเทพจึงกลายเป็นมิ่งขวัญของชาวเชียงใหม่ แต่นั่นเมื่อนอกจากนี้ยังได้มีการสร้างวัดอีก ๓ วัด ที่มีชื่อตามลำดับตำแหน่งต่ำสูง อันเป็นสัญลักษณ์ในการเดินทางเข้าสู่โมกษธรรมตามคำสอนของพระศาสดา อันได้แก่ วัดศรีโสดา (ปัจจุบันยังอยู่เชิงดอย) วัดสภิกกา (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของศูนย์ควบคุมไฟฟ้า) และวัดอนาคามี (ปัจจุบันคือม่อนพญาหงส์อยู่ตรงกันข้ามกับหอดูดาวของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่) โดยถือว่าวัดพระบรมธาตุดอยสุเทพเป็นวัดอรหันตา คนรุ่นเก่าก่อนของเมืองเชียงใหม่แสวงบุญอธิษฐานสิ่งสักการะดินขึ้นดอยสุเทพในคืนเพ็ญวันวิสาขบูชา เป็นประเพณีที่สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้แม้รูปแบบจะผิดเพี้ยนและคร่ำคร่าไม่เยี่ยมเท่าประเพณีไหว้พระธาตุของล้านนา ที่ให้ชาวล้านนาไหว้พระธาตุประจำปีเกิดของตนนั้นรวมพระธาตุในล้านนา ๑๐ แห่ง บวกกับพระธาตุตะไกองหรือพระธาตุเขวตากอง และพระธาตุพนม รวมเป็น ๑๒ ควบตามปีนักษัตร ทั้งหมดนี้มีศูนย์กลางคือพระธาตุดอยสุเทพ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นที่สุดของคุณธรรมในพุทธศาสนา ดังนั้นดอยสุเทพจึงมีใช้สมบัติของชาวเชียงใหม่เท่านั้น หากแต่เป็นที่ตั้งของการสักการะบูชาของชาวล้านนาในจังหวัดใกล้เคียงด้วย ลูกหลานชาวล้านนามักจะไต่บันย่ายตายาย บอกเล่าเรื่องที่มีคนเห็นพระธาตุเป็นดวงไฟไสสว่างยามค่ำคืนลอยไกลไป “เฝ้าทกัน”

เรื่องราวเล่าขานหรือตำนานต่าง ๆ นี้เราไม่อาจจะถามได้ว่าจริงหรือไม่ หากเรื่องเล่าเหล่านี้มีอยู่ที่ปากกับรักษาพระธาตุ

และดอยสุเทพไว้จากการบูรณในรูปแบบของกระช้ำลอยฟ้า มาถึง ๓ คราวแล้ว ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยมีกองไฟฟ้าภูมิภาค กรมโยธาเทศบาล เป็นผู้เสนอต่อ มาในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ มีผู้ทรงอิทธิพลทางการเมืองระดับท้องถิ่นเสนอโครงการสร้างกระช้ำลอยฟ้าพร้อมโรงแรมแต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จเพราะมีเสียงคัดค้าน ซึ่งแม้จะไม่ใช่ขยายวงกว้างมากนัก แต่ก็มิมีหน้าหน้าพอ จึงทำให้โครงการพับไป ๑๕ ปีต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ บริษัท ไฟร์เอส จำกัด จากเมืองหลวงผู้ทำแผนการท่องเที่ยวให้กับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้หยิบโครงการกระช้ำลอยฟ้าที่เสนอไว้ในแผนนั้นมาเสนอสร้างเอง คราวนี้เองที่การคัดค้านปะทุขึ้นและแผ่ขยายกว้างไปในหลายวงการโดยมีกรรมตัวกันก่อตั้งเป็นชมรมที่มีชื่อว่า “ชมรมเพื่อเชียงใหม่” ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานการคัดค้านร่วมกับกลุ่มต่าง ๆ ที่สำคัญที่สุดคือ กลุ่มคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ โดยการนำของพระโพธิ์ธิริณี เจ้าอาวาสวัดพันตองและรองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ จะเรียกว่าเป็นประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ก็ได้ที่มีการเดินขบวนประท้วง เป็นการประท้วงทางวัฒนธรรมครั้งแรกของเมือง และเกิดขึ้นในช่วง กล้า ๆ กลัว ๆ ยุคประชาธิปไตยครึ่งใบด้วยซ้ำไป ๑๕ ปีมาแล้วที่มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างคึกคัก นับตั้งแต่เดินขบวนพร้อมเผาพริกเผาเกลือ การบรรยาย นิทรรศการ การเซ็นชื่อคัดค้าน ฯลฯ เพื่อปกป้องดอยสุเทพจากกระช้ำลอยฟ้า อันเป็นผลจากการพัฒนาที่เคยมีคนเรียกว่า “สวนใต้ไร่สีติ”

ผู้ที่เคยร่วมในขบวนกาประท้วงครั้งนั้นคงจะจำภาพประทับใจได้หลายภาพ ไม่ว่าจะเป็นภาพประชุมของคณะสงฆ์ที่ใต้สวนเจ้าอาวาสวัดดอยสุเทพ

(มรดกภาพไปแล้ว) ที่สนับสนุนโครงการกระช้ำลอยฟ้า ภาพที่พระสงฆ์สวดชยันโตเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่ประชาชนก่อนจะเดินขบวนประท้วงที่เป็นข่าวทางโทรทัศน์ และภาพพระสงฆ์เข้าแถวถวายเหยียดเพื่อขอเซ็นชื่อ

เพื่อคัดค้านโครงการนั้นได้ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ส่วนกลางทั้งภาษาไทยและอังกฤษประกอบกับในช่วงนั้นบรรยากาศทางใต้ของประเทศกำลังคุกรุ่นเรื่อง ชาวภูเก็ตเผาโรงงานแทนทาลัม จึงทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่สมัยนั้น (นายชัยยา พูนศิริวงศ์) สั่งระงับโครงการกระช้ำลอยฟ้าขึ้นดอยสุเทพ ยังผลให้เจ้าของบริษัทต้องพับโครงการกลับบ้านไปหลังจากที่ยื้อยุดจุดตั้งเป็นเวลหลายเดือน

ประเมินดูหลังจากนั้นแล้ว ได้ข้อสรุปกันว่าไม่มีครั้งใดที่มีผู้คนมาร่วมคัดค้านมากเท่าการคัดค้านกระช้ำลอยฟ้าขึ้นดอยสุเทพครั้งนั้น นอกจากลายเซ็นของชาวบ้าน ศรัทธาชาวต่าง ๆ ทั่วเมืองเชียงใหม่ ร่วม ๒๐,๐๐๐ กว่าชื่อซึ่งสมัครใจเซ็นด้วยศรัทธาแล้ว ยังมีกลุ่มต่าง ๆ ให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรม เช่น มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ และ Ecumenical Coalition an Third World Tourism เราจะเห็นว่าดอยสุเทพนั้นหาใช่สมบัติของเชียงใหม่หรือประเทศไม่ แต่เป็นสมบัติของโลกที่ชาวโลกทุกคนมีสิทธิที่จะปกป้องคุ้มครอง บทความต่าง ๆ ที่ปรากฏออกมาเรื่องดอยสุเทพและกระช้ำลอยฟ้าในช่วงนั้น ส่วนใหญ่ลงในหนังสือพิมพ์ส่วนกลางทั่วไปทั้งไทยและอังกฤษ ต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน เพื่อเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับดอยสุเทพในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความ

หลากหลายทางชีววิทยา ที่ควรรักษา (อาจารย์อู่แก้ว ประกอบไวทยกิจ และ อาจารย์วิริต สัตยะสุวรรณ) หรือเรื่อง “โครงการกระช้ำลอยฟ้ากับมติดินะ รัฐมนตรี” ของ ภาณุพันธ์ ชัยรัตน์ ที่พูดถึง ดอยสุเทพในฐานะเขตพื้นที่ที่พื้นที่ ๑ ปี ซึ่งมีอเมริกาตูลุงและดินที่ง่ายต่อการพังทลาย นอกจากนี้ อาจารย์ระพี สาคริก เขียนเตือนรัฐบาลให้คิดดี ๆ เกี่ยวกับ กระช้ำลอยฟ้าจากบทเรียนจราจลแทน- ทลัม และยังมีบทความอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งรวมทั้งหนังสือต่างประเทศชื่อดัง Far Eastern Economic Review ที่เขียนโดย Mark Timm บทความเกี่ยวกับกระช้ำลอยฟ้าได้ถูกเรียบเรียงไว้หลายแห่งและเก็บไว้ในสำนักหอสมุดของมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ เป็นเอกสารที่นักศึกษาและ บุคคลทั่วไปได้ใช้ประโยชน์จนถึงทุกวันนี้ การคัดค้านกระช้ำลอยฟ้าโดยสุเทพ ได้ทำให้เกิดการประมวลความรู้เรื่องดอยสุเทพได้อย่างครบสมบูรณ์ในหลายมิติ

ในช่วงที่มีการคัดค้านและหลังจากนั้นได้เกิดมีการประชุมสัมมนาทางวิชาการขึ้นหลายครั้งเพื่อวิเคราะห์และสรุปการดำเนินงานการพัฒนาของรัฐในกรณีกระช้ำลอยฟ้า เช่น “ผลกระทบการท่องเที่ยว” จัดประสานงานโดยโครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ร่วมกับหลายองค์กร โดยได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิปริดิชเนาว์มัน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ มีการจัดการประชุมครั้งใหญ่เรื่อง “อุทยานดอยสุเทพ-ปุย : การจัดการและการอนุรักษ์” โดยหน่วยงานในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รายงานการประชุมทั้ง ๒ ครั้ง ได้รับการตีพิมพ์และเผยแพร่ โดย มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มูลนิธิปริดิช

เนาว์มัน และมูลนิธิเอเชีย เมื่อแรกที่มีการเสนอโครงการกระช้ำลอยฟ้าขึ้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในสมัยนั้นสนับสนุนโครงการอย่างเต็มที่ แต่บทบาทและหน้าที่ของ ททท. เริ่มเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ด้วยสภาพแหล่งท่องเที่ยวใน เชียงใหม่แย่แฉลงทุกวัน ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ททท. ได้จัดทำโครงการหนึ่งซึ่งเป็นของขวัญให้กับชาวเชียงใหม่ในโอกาสฉลองเมืองอายุจะครบ ๓๐๐ ปี ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ นั่นคือ “โครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมบริเวณวัดพระธาตุดอยสุเทพ” ในการประเมินสภาพแวดล้อมของโครงการนั้นดำเนินการโดยบริษัททั้งไทยและต่างประเทศ ได้พบว่า บริเวณวัดพระธาตุดอยสุเทพนั้นมีปัญหาสภาพแวดล้อม สุรูปได้ ๔ ข้อ และข้อแรกก็คือ ฐานรากของวัดพระธาตุ กำลังถูกกัดเซาะให้พังทลายลงเนื่องจากระบบระบายน้ำเสียที่ไม่ถูกต้อง และการทิ้งขยะมูลฝอยที่ผิดที่ผิดทาง รายงานนี้ได้เป็นข่าวหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์ส่วนกลางซึ่งสร้างความวิตกให้กับชาวเชียงใหม่อย่างมาก

๑๕ ปีให้หลังจากที่มีการระงับโครงการกระช้ำลอยฟ้าขึ้นดอยสุเทพไปนั้น ชาวเชียงใหม่ไม่คิดว่าจะมีการเสนอโครงการนี้อีก จนกระทั่งต้นปีนี้มีข่าวโครงการกระช้ำลอยฟ้าขึ้นดอยสุเทพขึ้นมาอีก จากประธานองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ผู้เสนอโครงการหึ่งเชิงชาวเชียงใหม่ว่ายังคัดค้านหรือไม่ มีข่าวการท้วงติงออกมาทันใด พร้อมหนังสือร้องเรียนถึงหลายฝ่าย และการคัดค้านเกิดขึ้นอีกครั้งและยังคงดำเนินต่อไป

ฝ่ายเสนอโครงการ ๓๐๐ กว่าล้านนี้อ้างว่าต้องการให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบทาง

สภาพแวดล้อมตามรายงานของ ททท. หลายปีผ่านมาแล้ว นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศคงฉลาดขึ้นกว่าเดิม ในต่างประเทศขณะนี้มีการรณรงค์ เรื่อง Soft Tourism หรือ Responsible Tourism ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวเคารพและรับผิดชอบต่อบ้านที่ของประเทศที่ไปเที่ยว (ดูรายงานปี ๒๐๐๐ ของหนังสือ Development and Cooperation ของมูลนิธิ DSE) ยุคแรก ๆ ที่ชาวตะวันตกไปบินหาเอเวอร์เรส นั้นมุ่งมันที่จะไปพิชิตความสูงเพียงอย่างเดียว มาถึงยุคนี้ สำเนียงการปีนเขาของชาวตะวันตกเปลี่ยนแปรไป มาริเยนรู้เรื่องการจาริกแสวงบุญจากการเดินทางจากชาวตะวันออก หนังสือชื่อ “The Sacred Mountains of Asia” (1995) เขียนโดยฝรั่งทั้งหมดรวบรวมเอาประสบการณ์ในทางธรรมจากการเดินทางจาริกไปในภูเขานันศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ของเอเชียเข้าด้วยกัน ดอยสุเทพนั้นน่าจะจัดอันดับให้อยู่ในทำเนียบภูเขานันศักดิ์สิทธิ์ของเอเชียได้ ถ้าหาก ททท. และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ให้ความสำคัญและเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และศรัทธาของประชาชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติก็อาจจะไม่ต้องการรับรู้เรื่องราวทางศาสนาเสมอไป ช่วยกันคิดโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมดอยสุเทพและทางเดินขึ้นที่ปลอดภัยแก่ผู้จาริกน่านจะดีกว่านำกระช้ำลอยฟ้ามาสร้างให้ขวางทางพระศาสนา

ธรรม ยา ตรา

ต้นกล้า

เพื่อ ลำ ปะ ทาว

ลำปะทาว เป็นชื่อของลำน้ำคดเคี้ยว ในเทือกเขาภูแลนคา ที่หล่อเลี้ยงผู้คนนับไม่ถ้วนในสี่อำเภอของจังหวัดชัยภูมิ ตั้งแต่ อ.ภูเขียว อ.แก้งคร้อ อ.เกษตรสมบูรณ์ และ อ.เมือง เป็นที่กล่าวขานกันว่าในอดีตลำน้ำนี้ใสกระจ่างจนสามารถมองเห็นฝูงปลามากมายแหวกว่ายได้อย่างชัดเจนไปสุดท้องน้ำ อีกทั้งเขียวเย้นและลึกเขียวยามฤดูน้ำหลาก ผู้เฒ่าผู้แก่ยังจดจำกันได้ดี กระทั่งนำมาขับร้องเป็นบทเพลงหมอลำกลอนเล่าสู่กันฟัง

แต่วันนี้ลำปะทาวกำลังมีอาการเหมือนคนป่วย ไหลเอื่อย ๆ อย่างไม่รู้ชีวิตชีวา เพราะต้นน้ำถูกทำลายอย่าง

หนักจากการถางป่า ขณะเดียวกันดินที่ถูกเปิดก็ถูกพัดพามาทับถมจนลำธารตื้นเขินและแคบลง

ภัยล่าสุดก็คือสารเคมีจากไร่ อ้อย (และฟาร์มเลี้ยงไก่ซึ่งกำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว) ทำให้น้ำกลายเป็นพิษ แทนที่จะอุดมชีวิตดังแต่ก่อน

ในขณะที่ใครต่อใครอาสาตัวมาเป็นตัวแทนของประชาชนขอเงินเขตนี้นั้นทั่วประเทศ แต่หาไม่มีใครที่คิดอาสามาเป็น *ผู้แทน* ของลำปะทาว เพื่อเป็นปากเสียงร้องทุกข์ให้ลำน้ำสายนี้ ด้วยเหตุนี้ **พระครูบรรพตสุวรรณกิจ** หรือหลวงพ่อคำเขียน **สุวณฺโณ** เจ้าอาวาสวัดภูเขาทองบนภูแลนคา จึงริเริ่มจัดทำโครงการ**ธรรมยาตรา**เพื่อ

ลำปะทาวขึ้น โดยเชิญชวนพระเถรเถรซีและชาวบ้านมาร่วมกันเดิน เพื่อเป็นปากเสียงให้แก่ลำปะทาว บอกเล่าเรื่องราวความทุกข์ยากของลำน้ำสายนี้ให้ผู้คนบนหลังเขาได้รับรู้ จะได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาน้อย่างจริงจัง แทนที่จะนิ่งเฉยหรือมอมบารงให้รัฐบาล

ตลอด ๗ วันที่คณะธรรมยาตรา กว่าร้อยชีวิตเดินเท้าผ่านหมู่บ้านต่างๆ ร่วม ๒๐ หมู่บ้าน นอกจากคนท้องถิ่นแล้ว ยังมีพระและฆราวาสจากแดนไกลมาร่วมเดินด้วย ไม่ใช่จากกรุงเทพฯ เชียงใหม่เท่านั้น หากยังมีจากลาว บังคลาเทศ ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และแคนาดา เรียกได้ว่าเป็นคณะธรรมยาตรานานาชาติ ยิ่งไปกว่านั้นผู้เดินก็มีวัยหลากหลาย ตั้งแต่ ๗๐ กว่าไปจนถึง ๑๐ ขวบ บางวันก็มีเด็กอนุบาลแค่ ๓-๔ ขวบมาร่วมเดินด้วย

หมู่บ้านทุกแห่งที่ชาวคณะธรรมยาตราได้แวะเวียนไปพูดคุยและพักพิง เสียงเพลงภาษาท้องถิ่นข้างต้นจะดังขึ้นเพื่อให้ผู้คนทั้งหลายรับทราบความเป็นมาของลำปะทาว สลับสับเปลี่ยนกับเสียงดนตรีแมนโดลิน และ

“ ธรรมยาตรานี้ ไม่ใช่การเดินทางเพื่อธรรมชาติแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังเป็นการเดินทางเพื่อธรรมชาติภายในด้วย ”

กีตาร์ จากผู้มาเยือน มาบรรเลงขับกล่อมในบางคราว

และทุกวันละครโรงเล็กจะตระเวนนำเจ้าหุ่นตุ๊กตาผ้ามาสร้างเสียงหัวเราะครื้นเครงให้แก่เด็กน้อย ในขณะที่ยุใหญ่เองยังคงอดทนทุกส้นด้วยไม่ได้

นอกจากเสียงแห่งความสุขนั้นแล้ว แผ่นป้ายทางวิชาการที่แสดงภาพป่าเขาและสรรพสัตว์น้อยใหญ่ที่พบเจอไม่ได้ง่าย ๆ ในปัจจุบัน ก็มายั้เตือนถึงความอุดมสมบูรณ์ในอดีตที่แล้มาทำให้พวกเราได้ย่นดู ไกล ๆ กันคือภาพป่าถูกทำลาย เสือถูกฆ่า ลูกสิงต๋วน้อยถูกพรากจากแม่ และนกตายติดตาข่ายกับดัก รวมไปถึงแผ่นป้ายการใช้ยาปราบศัตรูพืชและสารเคมีในไร่ในนา พร้อมด้วยคำอธิบายคุณโทษต่างๆ เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องและเท่าทันต่อเหตุการณ์ความเป็นไปในเมืองไทย

แต่กิจกรรมที่สร้างความตึกตักแก่เจ้าบ้านก็คือ **นักสืบสายน้ำ** ได้แก่การสำรวจคุณภาพลำน้ำ โดยอาศัยสัตว์น้ำเป็นตัวชี้วัด เก็บอบทุกป้ายเด็ก ๆ และชาวบ้านพร้อมกับพี่เลี้ยง (สมาชิกคณะธรรมยาตรา) รวม ๑๐ กลุ่ม จะนำอุปกรณ์กระเป๋าทิว เดินลงไปลำน้ำห้วยเพื่อสุ่มเก็บตัวอย่างสัตว์น้ำ เด็ก ๆ จะใช้กระชอนช้อนลงไปใต้น้ำไหล แล้วใช้เท้าค่อย ๆ เกลี่ยเอาสิ่งมีชีวิตเล็ก ๆ ใต้น้ำนั้นเข้าไปในกระชอน พร้อมเก็บก้อนหินหรือเศษใบไม้ในน้ำมาใส่ในภาด จากนั้นก็หยิบเอาก้อนหินหรือใบไม้มาส่องหาตัวสัตว์ด้วยแว่นขยาย แล้วใช้ฟู่กันเขี่ยเบา ๆ เอาสัตว์ลงในถ้วย เปิดคู่มือค้นหาสัตว์ในภาพเทียบเคียงกับสัตว์จริงวัดขนาดและสังเกตลักษณะรูปร่างจดบันทึก สัตว์แต่ละชนิดจะเป็นตัวบ่งบอกคุณภาพน้ำว่า ดีมาก ดีพอใช้ หรือเสีย

นอกจากนั้นยังดูคุณภาพน้ำจากสี กลิ่น และความขุ่นใสด้วย

จากนั้นจะนำเอาข้อมูลของทุกกลุ่มมาสรุปรวมกัน ก็จะได้ภาพรวมของลำน้ำในบริเวณนั้นว่ามีคุณภาพอย่างไร ส่วนใหญ่แล้วก็พบว่าน้ำมีคุณภาพพอใช้ได้ค่อนข้างดีเสีย พุดง่าย ๆ คือกำลังจะเสียนั่นเอง แต่รู้เท่านี้ยังไม่พอ ต้องสืบสาวต่อไปด้วยว่าน้ำกำลังจะเสียเพราะเหตุใด ดังนั้น กิจกรรมต่อท้ายก็คือการรวมกันวิเคราะห์สาเหตุ รายการนี้ไม่มี

นักสืบสายน้ำ

วิทยากรมาบรรยายว่าสาเหตุเกิดจากอะไร มีแต่การตั้งคำถามเพื่อให้ชาวบ้านเห็นปัญหาและค้นพบทางออกด้วยตนเอง ตัวอย่างเช่น

ถามว่า : น้ำน้อยเพราะเหตุใด?

ชาวบ้านตอบ : เพราะฝนไม่ตกน้ำจึงน้อย

ถามว่า : ทำอย่างไรให้น้ำมีมาก?

ชาวบ้านตอบ : กั้นเขื่อน ขุดลอกตะกอนดินลี

ถามว่า : น้ำเสียเพราะเหตุใด?

เด็ก ๆ ตอบ : เพราะซักผ้าในลำน้ำ, วัชควายขี้ลงในน้ำ

ถามว่า : แก้ไขอย่างไร?

เด็ก ๆ ตอบ : ก็ไม่ต้องซักผ้าในน้ำซึ่งวัชควายให้ขี้ในคอกแล้วกัน

ถามว่า : สารเคมีในน้ำมาจากไหน? แก้ไขอย่างไร?

เด็ก ๆ ตอบ : มาจากฟาร์มเลี้ยงไก่, แอบไปเผาฟาร์มไก่ตอนกลางคืน

ถามว่า : น้ำเสียในแอ่งน้ำจากฟาร์มไก่แก้ไขอย่างไร?

ชาวบ้าน : ไม่มี...ไม่ได้ปล่อยน้ำเสียลงไป...ฟาร์มไก่อยู่ไกลแหล่งน้ำ, ทางบประมาณมาทำทางระบายน้ำให้ไหลออกไปจากหมู่บ้าน

ในกิจกรรมภาคค่ำทุก ๆ คืน ภาพสไลด์ ประกอบการบรรยายจะมัลไลต์และอยู่บนผืนผ้าขาว เป็นหนึ่งภาพหนึ่งที่เราทุกคนดูได้อย่างอุ่หนาผ่าคั่ง เป็นบทสรุปของความเป็นมาเมื่อ ๓๐ ปีก่อน

ภาพป่าเขียวครึ้มเย็นตา มีช้าง ๒ เชือก ลำปะทาวใสแจ้ว ภาพวิถีชีวิตในอดีตต่อเนื่องมาถึงความเปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ภาพสวิงที่ยังพอมีปลาตัวเล็กตัวน้อยอยู่บ้าง ชาวไร่คนหนึ่งกำลังฉีดยาเคมีในไร่อ้อย

ภาพไฟกำลังไหม้ป่าและถ้ำถ่านที่หลงเหลือหลังจากการเผาไหม้

ภาพความพยายามปลูกกล้าไม้บนไหล่เขาอันโล่งเตียนและเกษตรกรตัวอย่างผู้ทำเกษตรธรรมชาติ บนภูมิประเทศอันร้อนแล้งที่จะต้องรอคอยน้ำฝนที่ตกต้องตามฤดูกาลอันไม่แน่นอน

ตลอด ๗ วันเราเดินเฉลี่ยวันละ ๙ กิโลเมตร แม้จะเป็นหน้าหนาว แต่ตอนเช้าและบ่ายนั้นแดดกล้าราวกับหน้าร้อน เหงื่อไหลไคลย้อยกันถ้วนหน้า แกรมฝุ่นตลบอีกต่างหากเพราะเป็นทางลูกรัง ดังนั้นจึงต้องหยุดพักทุกชั่วโมง การได้พักสัก ๑๐-๑๕ นาที ตื่นน้ำดับกระหาย นิ่งพักไ้ร่มไม้ และได้พูดคุยบ้าง ก็แทบจะนำความกระปรี้กระเปร่ากลับคืนมาในทันที

ทุกอย่างก้าวของการเดิน จะมีเสียงกลองนำเป็นจังหวะ ไม่ใช่แค่ให้จังหวะการเดินเท่านั้น แต่ยังเป็นประโยชน์สำหรับการกำหนดจิตให้สงบด้วย ระเบียบข้อหนึ่งของคณะธรรมยาตราคือการเดินอย่างสำรวม สงบ ไม่พูดคุยกัน

ทั้งนี้เพื่อเป็นการฝึกให้รู้จักเดินอย่างมีสติ จิตจะได้มีสมาธิซึ่งมีผลพลอยได้คือทำให้เดินไม่เหนื่อยง่าย การเดินอย่างมีสติเป็นสิ่งสำคัญ เพราะธรรมยาตรานั้นไม่ใช่การเดินเพื่อธรรมชาติแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังเป็น การเดินเพื่อธรรมชาติภายในด้วย

ตามข้างทางจะมีภาชนะใส่น้ำดื่มเป็นน้ำใจเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามหมู่บ้านรายทาง แต่จะลดลงเมื่อเข้าใกล้ถนนดำ เทนือสิ่งอื่นใดความเจริญที่กำลังจู่โจมเข้ามาทุกทิศทุกทางเป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ เช่นเดียวกับความ

เสื่อมโทรมของธรรมชาติรอบตัวที่เราทุก ๆ คนต้องมีส่วนในการรับผิดชอบและร่วมกันแก้ไข หากเราเพียงแต่เดิน...และจากไป การเรียนรู้อะไรเล่าจะเกิดขึ้นได้

การเดินทางไม่ใช่วิธีการซึ่งจะนำไปสู่ความรักและเข้าใจต่อกันและกันที่จะบันดาลให้สัมฤทธิ์ผลเช่นนั้น เช่นนี้ ตรงกันข้ามตัวผู้เดินกลับเป็นส่วนหนึ่งของการเดินและการชมภากรเดินที่แต่ละก้าว คือชีวิตและหน้าที่ สิ่งสำคัญคือ เดินโดยไม่มี การไปถึง ดังนั้นการเดินทางเป็นเป้าหมายอยู่ในตัวทุกขณะที่กำลังย่างก้าว เป็นการพยายามทำจิตใจให้เป็นหนึ่งเดียวกับร่างกาย

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการมีสติสัมปชัญญะอยู่ในปัจจุบันนี้เอง ในขณะที่เราไม่เสียเวลาไปกับเรื่องในอดีต อนาคตข้างหน้าก็ไม่จำเป็นต้องพูดถึง เมื่อนั้นพรอันประเสริฐย่อมประจักษ์แจ้งแก่ใจจึงแลเห็นรับรู้ได้ตามความเป็นจริงอันเป็นธรรมดาได้แก่ ปราบกฏาภรณ์แห่งทุกข์ ความไม่เที่ยงแท้และไม่มีแก่นสารให้ยึดถือเป็นตัวเป็นตน

นี่แหละคือธรรมชาติภายในที่เราต้องเข้าถึงพร้อม ๆ กับการรักษาธรรมชาติแวดล้อมให้คงดำรงยั่งยืน ฯ

สัมมาอาชีวะ สำหรับสังคมสมัยใหม่

ปริศนาเรื่องวิชาการ

สัมมาอาชีวะหรือการเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักธรรมสำคัญหนึ่งในแปดข้อในมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมีองค์แปด อันเป็นระบบจริยธรรมทั้งหมดของพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นหลักปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การดับสนิทแห่งทุกข์ สัมมาอาชีวะเป็นธรรมขั้นศีลที่ล้ำค่าไม่แพ้สัมมาสัมมาทมะ (การกระทำชอบ) และสัมมาวาจา (เจรจาชอบ) แต่มักจะถูกมองข้ามเลียดูไม่สำคัญเทียบเท่าธรรมข้อหลัง อาจเป็นไปได้ว่า สัมมาอาชีวะไม่ได้ถูกวางไว้ในศีล ๕ ซึ่งเป็นสิกขาบทหรือวินัยพื้นฐานสำหรับชาวพุทธทั่วไป หากไปปรากฏในเบญจจรรยาแทน^๑ ชาวพุทธส่วนใหญ่ที่คุ้นเคยกับศีล ๕ จึงอาจมองข้ามความสำคัญของธรรมข้อนี้ไป แม้เมื่อพระภิกษุสงฆ์จะอบรมสั่งสอนประชาชนก็กล่าวถึงสัมมาอาชีวะไม่สู้จะมากเท่าใดนัก เมื่อเทียบกับธรรมข้ออื่นในระดับเดียวกัน

วาโดยสาระสำคัญของธรรมขั้นศีลนั้น มีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม ในแง่การแสดงออกทางกายและวาจาต่อผู้อื่น เป็นระบบความสัมพันธ์ที่เอื้ออำนวยให้ทุกคนในสังคมสามารถดำเนินชีวิตที่ดีงามร่วมกัน และเป็นปัจจัยเพื่อก้าวไปสู่ภาวะนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในคตติของพุทธศาสนา ดังนั้น เป้าหมายของธรรมขั้นศีลที่มุ่งหมายลดละ

^๑ เบญจจรรยา ได้แก่ ๑.เมตตาและกรุณา ๒.สัมมาอาชีวะ ๓.กามสังวร ๔.สัจจะ(ความสัตย์) ๕.สติสัมปชัญญะ(ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ)

เจตนาคิดล่วงละเมิดประพฤติดิมีชอบต่อตัวเองและผู้อื่น จึงทำให้เป้าหมายที่ยุติลงเพียงแค่นั้นไม่ หากต้องอาศัยเป้าหมายขั้นนี้เป็นมาตรฐานพัฒนาจิตและปัญญาเพื่อบรรลุถึงนิพพานในท้ายที่สุด กล่าวอีกนัยหนึ่งระบบจริยธรรม หรือมรรคมีองค์แปด จำต้องปฏิบัติอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กันทั้งแปดข้อ กล่าวคือ เป้าหมายขั้นนี้คือสิ่งที่หมายเอาผลจากการประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจาอย่างสุจริตนั้นจะเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อพัฒนาสมรรถภาพทางจิตหรือเป้าหมายระดับสมาธิ และผลจากการฝึกธรรมขั้นสมาธิ (สัมมาวายามะ-ความเพียรชอบ, สัมมาสติ-ระลึกรู้ชอบ และสัมมาสมาธิ-จิตตั้งมั่นชอบ เป็นธรรมขั้นสมาธิ) ที่แน่วแน่นิ่งคงมากเพียงพอที่จะเป็นมาตรฐานให้แก่ปัญญา (สัมมาวิสุทธิ-ความเห็นชอบ และสัมมาสังกัปปะ-ความคิดชอบ เป็นธรรมขั้นปัญญา) ที่ใช้พิจารณาเพื่อเข้าถึงตัวสังขารธรรม และบรรลุหลุดพ้นจากพันธนาการทั้งปวงในที่สุด ในทางกลับกันปัญญาที่พัฒนาอย่างแก่กล้าขึ้นเรื่อย ๆ ก็จะทำให้เรานำใจที่มีสมรรถภาพ สงบ ตั้งมั่น และควรแก่การทำงานอย่างสืบเนื่องเช่นเดียวกัน จิตใจที่เป็นสมาธิก็จะส่งผลให้การประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจาเป็นไปอย่างสุจริตไม่ก่อให้เกิดการทำร้ายเบียดเบียนกันในระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และต่อสภาพแวดล้อม คนในสังคมจึงเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสงบ เป็นสุขยั่งยืนแท้จริงได้

๓ มมาอาชีวะหรือการเลี้ยงชีพชอบ นอกจากจะหมายถึงการละมิจฉชีพ เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ รวมถึงความขยันหมั่นเพียร ในการประกอบอาชีพที่สุจริตแล้ว ในพุทธธรรมพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ยังได้ให้หลักการทั่วไปเกี่ยวกับสัมมาอาชีวะเพื่อเป็นหลักวินิจฉัยพื้นฐานว่า การประกอบอาชีพลักษณะใดเข้าข่ายสัมมาอาชีวะ ลักษณะใดที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญหรือทรงติเตียน สำคัญสำคัญโดยสังเขปของหลักการมีดังนี้ (โปรดศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมจาก “พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ” หน้า ๗๒๗-๗๓๗)

๑. พุทธศาสนามองเป้าหมายของการประกอบอาชีพ โดยมุ่งเน้นให้มนุษย์ทุกคน มีปัจจัยสี่เพียงพอเพื่อการดำรงชีวิต ทำให้ให้ความสำคัญกับความร่ำรวยหรือการสะสมวัตถุอย่างฟุ้งพร้อมบริบูรณ์ไม่ แต่จะสรรเสริญคนร่ำรวย

ทรัพย์ที่มาจาก การลงทุนลงแรงด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยสุจริตธรรมและเป็นผู้ใช้จ่ายทรัพย์ไปในทางที่ดีงาม ก่อเกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม เรียกได้ว่านิยมยกย่องความเป็นคนดี มีประโยชน์เหนือความมั่งคั่งทรัพย์ ในแง่ผู้ปกครองหรือรัฐ ต้องดูแลไม่ให้มีคนขัดสนในปัจจัยสี่ ดังนั้น สภาพทางเศรษฐกิจของสังคมใดที่ยังมีคนยากจนขาดแคลนปัจจัยสี่อยู่มาก แม้จะปรากฏว่ามีคนร่ำรวยมหาศาลอยู่มากหรือมีตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจสูง พุทธศาสนาก็หาได้สรรเสริญไม่ แต่กลับถือว่าร่ำรวยหรือผู้ปกครองยังไม่ประสบความสำเร็จในด้านการเศรษฐกิจ ยิ่งเมื่อมีคนกลุ่มหนึ่งร่ำรวยยิ่งขึ้น ๆ

ในขณะที่ความร่ำรวยของพวกเขาส่งผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมให้คนในสังคมส่วนใหญ่เกิดความยากจนขาดแคลน เกิดความทุกข์ทรมานด้วยแล้ว พุทธศาสนาเห็นว่านั้นยังมีการปฏิบัติผิดต่อทรัพย์ การแสวงหาและการใช้ทรัพย์นั้นยังไม่เป็นปัจจัยเอื้ออำนวยแก่มนุษย์ตามวัตถุประสงค์ของมัน เพราะทรัพย์เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกชีวิตอยู่ได้ด้วยดีเป็นสุขไม่ขาดแคลนเดือดร้อน เป็นเป้าหมายระดับกายภาพซึ่งเป็นมาตรฐานให้มนุษย์พัฒนาดันก้าวไปถึงการพัฒนาในระดับจิตและปัญญาต่อไป ดังนั้น หากเกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวขึ้นแล้วจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนวางระบบการแสวงหาและใช้ทรัพย์ใหม่ให้ถูกต้องชอบธรรม หรือในสมัยปัจจุบันหมายถึงการปรับเปลี่ยนเป้าหมายและโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่ หากไม่แล้วความยากจนขาดแคลนของสังคมจะนำไปสู่อาชญากรรมในทุกรูปแบบรวมถึงการทำร้ายเบียดเบียนกันด้วยความรุนแรงในที่สุด

๒. การมีปัจจัยสี่อย่างเพียงพอ หรือมีวัตถุพร้อมบริบูรณ์ไม่ใช่จุดหมายที่จบลงในตัว ความฟุ้งพร้อมทางวัตถุจะเป็นเพียงปัจจัยเพื่อก้าวไปสู่การพัฒนาคุณภาพจิตและปัญญา ดังได้กล่าวไว้ข้างต้นข้างแล้ว ดังนั้น เมื่อมนุษย์เห็นความสำคัญของการพัฒนาชีวิตในด้านที่ดีงามลึกซึ้งยิ่งขึ้นแล้ว การมุ่งแสวงหาวัตถุมาปรนเปรอจากการประกอบอาชีพด้วยความมุ่งหมายกังวลใจที่ไม่รู้สำคัญมากนัก แต่กลับจะใช้เวลาไปกับการพัฒนาทางจิตและปัญญา ซึ่งจะทำให้เข้าถึงความสุขที่ประณีตกว่าความสุขชนิดที่ขึ้นต่ออำนาจของวัตถุ ด้วยเหตุนี้เราจึงสามารถเข้าถึงความเป็นอิสระจากการเป็นทาสของวัตถุนิยมได้มากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งยังสามารถแบ่งปันวัตถุหรือทรัพย์ที่ตนมีให้กับผู้อื่นที่ขาดแคลนและ

ได้ความสุขจากการเป่งป่นทรัพย์สินด้วย นอกจากนี้เมื่อเราเป็นอิสระจากอำนาจของวัตถุมากเท่าใด เราจึงจะทุ่มเทพลังความสามารถและเวลาให้กับการสร้างสรรคประโยชน์สุขที่ติงามแก่สังคม

เมื่อคนในสังคมต่างเกื้อกูลประโยชน์สุขที่ติงามกันมากขึ้นแล้ว สังคมส่วนรวมก็จะเกิดความเรียบร้อยเป็นสุขอันเป็นปัจจัยแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้บุคคลเกิดความพร้อมที่จะพัฒนาประโยชน์ตนในด้านจิตและปัญญา ดังนั้นประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ร่วมของสังคม จึงสัมพันธ์กันด้วยเหตุนี้

๖. ในแง่ของคุณค่าของการผลิตหรือการประกอบอาชีพ พุทธศาสนาดิถีเน้นการประกอบอาชีพที่นำไปสู่การเบียดเบียนทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ ทำลายความดีงามคุณภาพจิตและสติปัญญาของมนุษย์ หรือส่งเสริมให้มนุษย์เกิดความโลภ โกรธ หลง รวมถึงการทำลายธรรมชาติแวดล้อมที่เกื้อกูลให้มนุษย์ดำรงอยู่อย่างมีความสุข แต่พุทธศาสนาจะสรรเสริญการประกอบอาชีพที่เป็นไปเพื่อการเกื้อกูลแก่ชีวิตและสังคมทั้งด้านกายภาพและความมั่งคั่งทางจิตใจและปัญญาเป็นสำคัญ

๕. ในแง่การบริโภคของบุคคล พุทธศาสนาสรรเสริญบุคคลที่บริโภควัตถุน้อย เพียงพอแก่การดำรงชีวิตอย่างมีความสุขเท่านั้น แต่กลับติเตียนบุคคลที่บริโภคมากเกินไปที่มีแก่การผลิตมากเกินไปซึ่งยังผลให้เกิดการทำลายคุณภาพชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติมาก

๕. นอกจากจะแสวงหาทรัพย์ด้วยการประกอบอาชีพโดยชอบแล้ว พุทธศาสนายังมองไปถึงการใช้ทรัพย์เพื่อวัตถุอย่างถูกต้องอีกด้วย พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญผู้ที่ใช้ทรัพย์เลี้ยงตนเองและเลี้ยงคนที่เราต้องรับผิดชอบให้เพียงพอสันสุข ใช้ทรัพย์ในทางเอื้อเฟื้อแบ่งปันให้กับผู้อื่นที่ขาดแคลนยากไร้ และใช้ทรัพย์เพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวม นอกจากนี้ยังทรงสรรเสริญผู้ที่วางใจวางทำที่ต่อทรัพย์หรือวัตถุที่หามาได้ด้วยจิตใจและปัญญาที่รู้เท่าทันเข้าใจประโยชน์แท้จริงของทรัพย์นั้น มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่เป็นทาสลุ่มหลงมัวเมาทรัพย์หรือวัตถุ ดังที่พระองค์ทรงตรัสจำแนกประเภทของผู้ครองเรือนหรือกามโยคี ๑๐ นั้นเอง

นอกจากหลักการทั่วไปของสัมมาอาชีวะที่กล่าวมาข้างต้นนี้แล้ว พุทธศาสนายังได้กำหนดการค้าขายหรือการประกอบอาชีพที่ชาวพุทธไม่ควรทำ ๕ ประการ ได้แก่ *มิจฉาวณิซซา* ๕ เพื่อให้เป็นรูปธรรมพื้นฐานอันสอดคล้องกับหลักการของสัมมาอาชีวะ *มิจฉาวณิซซา* ๕ หรือการค้าขายที่ผิดหรือไม่ชอบธรรม ได้แก่ ๑) *สัตตาวณิซซา* - การค้าขายอาวุธ ๒) *สัตตาวณิซซา* - การค้าขายมนุษย์ ๓) *มังสวณิซซา* - การค้าขายเนื้อสัตว์ ๔) *มัชชวณิซซา* - การค้าขายน้ำเมา ๕) *วิสวณิซซา* - การค้าขายยาพิษ

รูปธรรมการค้าขายที่ปรากฏใน*มิจฉาวณิซซา* ๕ นี้ อยู่ภายใต้โครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่ซับซ้อน จึงง่ายแก่การตัดสินวินิจฉัยตามหลักการของสัมมาอาชีวะ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทสังคมสมัยโบราณ สำหรับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการล่วงละเมิดทั้งในแง่ศีล ๕ และ*มิจฉาวณิซซา* ในสมัยนั้นมักจะส่งผลจำกัดแคระระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือมีผลเฉพาะชุมชนหรือสังคมเล็ก ๆ ที่ดำรงอยู่ร่วมกัน ดังนั้น ระบบการขึ้นากกับทางจริยธรรมของสังคมสมัยก่อนจึงมักจะกระชับรัดกุม มีความจับใจเหมาะสมกับสังคมสมัยนั้น ทำให้จริยธรรมระดับสังคมดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็งและมีความสืบเนื่องมาโดยตลอด แต่เมื่อหันกลับมาสำรวจตรวจดูจริยธรรมในบริบทสังคมสมัยใหม่ที่มีลักษณะสำคัญคือ เป็นสังคมที่เปิดพรมแดนติดต่อได้ทั่วถึงกันทั้งโลกนี้แล้ว เขาเพียงการล่วงละเมิดศีล ๕ และการประกอบ*มิจฉาวณิซซา* ก็เห็นได้ชัดว่า มันได้ส่งผลกระทบขยายผลไปสู่สังคมวงกว้าง เรียกว่า มีผลตั้งแต่ระดับบุคคลกับบุคคล และระดับชุมชนสังคมเล็ก ๆ ไปสู่ระดับประเทศและระดับโลก ในสมัยปัจจุบันการล่วงละเมิดศีล ๕ ของปัจเจกบุคคลนั้นสัมพันธ์อย่างยิ่งกับบริบททางสังคม ซึ่งมีอิทธิพลกระทบระหว่างสังคมเป็นทอด ๆ ดังเช่น ทศนคติและวิถีชีวิตจากสังคมในประเทศพัฒนาแล้วกระทบถึงทศนคติและวิถีชีวิตในประเทศกำลังพัฒนาเป็นต้น ซึ่งหากเป็นสมัยก่อนการล่วงละเมิดของบุคคลมักจะมีมาจากเหตุผลที่เข้าใจได้ง่ายไม่ซับซ้อน

นอกจากผลกระทบไม่สูงกว้างแล้ว การล่วงละเมิดศีล ๕ ในสังคมสมัยใหม่นั้น ส่งผลต่อบุคคลและสังคมที่ลึกซึ้งรุนแรงอย่างยิ่ง อย่างเช่นการฆ่ามนุษย์ที่ใช้เครื่องมือและวิธีการที่หยาบโหดทารุณ และเหตุแห่งการฆ่ามาจากเหตุผลที่ซับซ้อนเข้าใจยาก แต่การลงมือฆ่าเป็นไปโดยง่ายยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ยิ่งการฆ่าและทารุณกรรมสัตว์ในอุตสาหกรรม

การเกษตรด้วยแล้ว ยิ่งมีความเข็มโหดและฆ่าได้ทีละ
มาก ๆ ในเวลาอันรวดเร็ว เห็นได้ชัดว่าการกระทำกับสัตว์
ต่าง ๆ อย่างนี้ เราทำเหมือนกับเรากำลังไม่ใช่มนุษย์มากขึ้น
ทุกทีแล้ว แม้ผู้บริโภคผลผลิตจากอุตสาหกรรมชนิดนี้ที่
บริโภคอย่างดูดยกหน้าตั้งคำถามว่า เรากำลังขาดจิตใจที่มี
ความเมตตาการุณแห่งความเป็นมนุษย์ไปใช้ไหม?

การล่วงละเมิดศีล ๕ ที่ลึกซึ้งรุนแรงยังปรากฏออกมา
ในลักษณะการล่วงละเมิดร่วมกันหลายคนหรือโยงใยเป็น
กลุ่มเครือข่าย ดังเช่น การทุจริตคอร์ปชั่นในโครงการพัฒนา
ใหญ่ ๆ การหลอกลวงต้มตุ๋นผู้บริโภคให้ซื้อหาสินค้าและ
บริการ หรือหลอกลให้ร่วมลงทุน เป็นต้น การโกงกินและ
การโกหกมดเท็จในสมัยนี้ทำกันเป็นกลุ่มเครือข่ายและโกงกิน
กันทีละมาก ๆ ทั้งยังทำได้แนบเนียนยากแก่การรู้เท่าทัน

ในอีกแห่งหนึ่งการล่วงละเมิดศีล ๕ ยังสัมพันธ์หรือแฝง
มาในรูปของการประกอบธุรกิจการค้าภายใต้ทัศนคติและ
โครงสร้างเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีซึ่งแนบเนียน และตัดสิน
ความถูกต้องทางจริยธรรมได้ยากยิ่งขึ้น กล่าวคือ การ
ประกอบธุรกิจหรือการแสวงหาทรัพย์ในสังคมสมัยใหม่ นอก
จากจะเข้าข่ายของการล่วงละเมิดศีล ๕ แล้ว ยังล่วงละเมิด
หลักการของสัมมาอาชีวะ เนื่องจากหลายธุรกิจในโลก
ปัจจุบันได้ส่งผลทำลายความดีงามของมนุษย์ ทำลายการ
ดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ ทำลายความหลากหลาย
ทางชีวภาพและทางวัฒนธรรม รวมถึงทำลายธรรมชาติ
แวดล้อมชนิดถอนรากถอนโคน สินค้าและบริการจากหลาย
บริษัทได้ดูดทุนให้แก่คนในสังคมเกิดความโลภ ความโกรธ
และความหลง ที่รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ

หลายบริษัทได้อาศัยโครงสร้างเศรษฐกิจชนิดนี้ผ่าน
กลไกและกติกาที่ดูเหมือนชอบธรรมเพื่อทำลายคู่แข่งชั้น
ดังทุนขนาดใหญ่กินทุนขนาดเล็กและร้านค้าย่อยเกิดการ
ผูกขาดทางธุรกิจ นอกจากนี้เครื่องมือหรือกลไกของเศรษฐกิจ
ชนิดนี้ โดยเฉพาะเทคโนโลยีทางด้านข่าวสารข้อมูลและ
สื่อสารมวลชนถือเป็นเครื่องมือแผ่แสนยานุภาพในการ
ทำลายล้างตั้งแต่ปัจเจกบุคคล ชุมชนสังคมเล็ก ๆ ไปจนถึง
ระดับโลก ปรากฏการณ์ของธุรกิจในยุคโลกาภิวัตน์ เราแทบ
ไม่เคยตั้งคำถามกับการแสวงหาทรัพย์ในบริษัทใหม่ เช่นนี้ว่า
ถูกต้องดีงามมากนักน้อยเพียงใด

เมื่อมองในแง่ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการแล้ว
การทำธุรกิจโดยเฉพาะระดับบริษัทักษ์ใหญ่นอกจากมี

เป้าหมายเพื่อสะสมความมั่งคั่งของทุนทางเศรษฐกิจแล้ว หาก
ยังมีเป้าหมายโยงไปถึงเรื่องการสะสมอำนาจในทางอื่น เช่น
การมีอำนาจเหนือรัฐชาติของบรรดาบรรษัทข้ามชาติ ซึ่ง
สามารถใช้แทรกแซงครอบงำการบริหารประเทศของชาติ
เพื่อประโยชน์แก่ธุรกิจของตน หรือไม่ก็ควบอำนาจทาง
เศรษฐกิจและการเมืองเข้าด้วยกันโดยการพยายามเข้าไปนั่ง
เป็นคณะรัฐบาลบริหารประเทศ เป็นต้น

เป้าหมายการสะสมทรัพย์หรือวัตถุอย่างเกินเลยไปนี้
ยังโยงไปถึงการเปลี่ยนแปลงคุณค่าที่สังคมควรจะยอมรับ
นับถือ จากการยกย่องคนที่มีคุณงามความดีมาเป็นยกย่องคน
ที่มั่งคั่งร่ำรวย ดังนั้น การมีข้อติดอันดับมหาเศรษฐีของแต่ละ
ภาคพื้นทวีปไปจนถึงระดับโลกจึงเป็นคุณค่าที่เชื่อมโยงกับ
คุณค่าหลายด้านที่กล่าวมาและเป็นสิ่งที่นักธุรกิจในยุคนี้ไม่นับ

มีเพียงต้องสงสัยเลยว่าโครงสร้างเศรษฐกิจชนิดจะทำให้
คนรวยจำนวนน้อยร่ำรวยมหาศาล ในขณะที่คนจนจำนวนมาก
จะถูกผูกจนทุกข์เข็ญลงในเวลาเดียวกัน ธรรมชาติแวดล้อม
จะถูกผลาญทำลายลงเป็นจำนวนมาก เพราะโครงสร้างชนิด
นี้เมื่อประโยชน์ให้แก่คนมีอำนาจสามารถเอาเปรียบคนจนได้แทบ
จะทุกทางที่ทำได้ ด้วยเหตุนี้ความรุนแรงเชิงโครงสร้างจึงเป็น
สิ่งที่หาหลีกเลี่ยงได้ไม่และนับวันจะรุนแรงเป็นวิกฤตการณ์ที่
แก้ไขได้ยากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

ที่กล่าวถึงผลกระทบจากการแสวงหาทรัพย์ด้วยการ
ประกอบธุรกิจในสังคมสมัยใหม่นี้ ชาวพุทธที่รักในความ
ถูกต้องดีงามควรที่จะนำเอาหลักธรรมที่ว่าด้วยสัมมาอาชีวะ
กลับมาใคร่ครวญกันใหม่ รวมถึงการตีความหรืออธิบายให้
ครอบคลุมถึงบริบทของการแสวงหาทรัพย์หรือการประกอบ
ธุรกิจอย่างชอบธรรมในสังคมสมัยใหม่ ด้วยเหตุนี้หลักการ
แห่งสัมมาอาชีวะสำหรับสังคมสมัยใหม่นอกจากจะหมายถึง
สาระสำคัญ ๕ ประการ ดังได้กล่าวในข้างต้นแล้วนั้น
การแสวงหาทรัพย์โดยสุจริตธรรมย่อมหมายถึง

๑. การประกอบธุรกิจบนโครงสร้างเศรษฐกิจชนิด
ที่ไม่ส่งเสริมให้เกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หรือไม่ทำให้
คนยากจนส่วนใหญ่ทุกข์ยากขาดแคลนปัจจัย ๔ มากขึ้น รวม
ถึงการขาดแคลนในสิทธิต่าง ๆ ที่เขาพึงจะเข้าถึงได้เช่นสิทธิ
ในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น สิทธิในการศึกษา เป็นต้น
หรือกล่าวในอีกนัย ก็คือการไม่ดูดทุนให้เกิดช่องว่างระหว่าง
เศรษฐกิจและสังคมจนเกิดความไม่เท่าเทียมในสิทธิที่บุคคล

และชุมชนจะพึงได้ ในแง่การว่าจ้างแรงงานนายจ้างจะต้องไม่เอาัดเอาเปรียบค่าจ้างแรงงานของลูกจ้าง แต่ควรให้ค่าตอบแทนและสิทธิพื้นฐานต่าง ๆ ที่พวกเขาพอจะอยู่ได้อย่างเพียงพอและเป็นสุข รวมถึงปฏิบัติต่อพวกเขาด้วยความรักเมตตาฉันท์เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่ใช่ปฏิบัติด้วยเหินห่าง เป็นเพียงสัตว์แรงงาน ในขณะเดียวกันลูกจ้างก็ต้องทำงานตอบแทนด้วยความซื่อสัตย์หมั่นเพียร ไม่เอาเปรียบนายจ้างเช่นกัน

๒ . การประกอบธุรกิจบนโครงสร้างเศรษฐกิจ
ชนิดที่ไม่อุดหนุนให้คนในสังคมเกิดความโลภหรือตกอยู่ในอำนาจของลัทธิบริโภคนิยม เกิดความโกรธหรือนำไปสู่การใช้ความรุนแรงประหัตประหารกัน เกิดความหลงหรือทำให้คนตกไปสู่ความมรณภัยหรือหลงผิดจากการบิดเบือนความจริง

๓ . การประกอบธุรกิจบนโครงสร้างเศรษฐกิจชนิด
ที่ไม่ทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์รวมถึงความดีงามภายใน ไม่ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ไม่ทำลายผู้ประกอบการที่มีกำลังทรัพย์น้อยกว่าจนเกิดการผูกขาดทางธุรกิจ รวมถึงไม่ทำลายระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองของชุมชนต่าง ๆ

๔ . การประกอบธุรกิจบนโครงสร้างเศรษฐกิจชนิด
ที่ก่อให้เกิดการผลิตอย่างแท้จริงหรือด้วยการลงทุนลงแรงอย่างมากบนพากเพียร และผลผลิตนั้นนำไปสู่ประโยชน์ใช้สอยในสังคมได้จริง ไม่ใช่ได้มาด้วยการแก๊งกำไรโดยอาศัยเล่ห์เพทุบายกับอำนาจทางการเงินเป็นเครื่องมือสร้างความได้เปรียบ และยังทำให้คนในสังคมจมปลักอยู่กับวงจรแห่งการแก๊งกำไร ซึ่งเข้าข่ายเป็นการพนันอย่างใหม่ เป็นอันตรายยิ่งกว่าการพนันในรูปแบบเดิมเสียอีก ดังเช่นการแก๊งกำไรจากการค้าเงินและจากตลาดหุ้น เป็นต้น

๕ . การประกอบธุรกิจบนโครงสร้างเศรษฐกิจชนิด
ที่ไม่เข้าไปดัดแปลงหรือทำลายโครงสร้างพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต จนธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตวิปริตเสียสมดุลไป รวมถึงไม่พยายามทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างสาหัสเสียเสีย

๖ . การประกอบอาชีพที่ไม่อาศัยอำนาจต่าง ๆ
ไม่ว่าจะเป็นอำนาจทางการเมืองและกลไกในระบบราชการ

อำนาจทางด้านการสื่อสารมวลชนและการใช้เล่ห์เพทุบายเพื่อทุจริตในการดำเนินโครงการพัฒนาประเทศของรัฐ รวมถึงทุจริตในการให้สัมปทานแก่ภาคธุรกิจเอกชน

จากหลักการของสัมมาอาชีวะที่ดีความขยาครอบคลุมาถึงบริบทสังคมสมัยใหม่นี้ ในที่นี้เพียงมุ่งหมายเพื่อเป็นการริเริ่มเอาข้อธรรมนี้มาตีความและอธิบายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน น่าจะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนแม่บ้านเพื่อตีประเด็นนี้ให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมยิ่งกว่านี้ ดังการตีความมิถุนานนิชาภิควรจะขยายความครอบคลุมการประกอบธุรกิจที่ไม่ควรทำในสังคมสมัยใหม่ด้วย และเพื่อจะทำให้หลักธรรมในพุทธศาสนายังคงมีคุณค่าความหมายต่อชีวิตและสังคมที่ดำรง พวกเราชาวพุทธที่ดีจำเป็นต้องศึกษาแก่นพุทธธรรมพร้อมกับศึกษาเพื่อให้รู้เท่าทันถึงปรากฏการณ์หรือการพัฒนาในสังคมสมัยใหม่ จนสามารถนำเอาหลักธรรมไปชี้แนะหรือกำกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต สังคมและธรรมชาติอย่างยั่งยืนสืบไป

สำหรับสัมมาอาชีวะในทางปฏิบัตินั้นควรเริ่มที่ตัวท่านก่อนด้วยการตั้งคำถามกับการประกอบอาชีพหรือการแสวงหาทรัพย์ของเราเองพร้อมกับตั้งคำถามกับธุรกิจประกอบการต่าง ๆ ที่ปรากฏในสังคมว่าเข้าข่ายของสัมมาอาชีวะ หรือไม่ มันก่อให้เกิดผลดีงามหรือทำลายสังคมมากน้อยเพียงใด หากเป็นไปได้ควรมีการกระตุ้นให้มีการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนในประเด็นนี้ จนเกิดความชัดเจนพร้อมเชื่อมโยงกับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมอย่างหลากหลายเพื่อตั้งคำถามหรือร่วมเคลื่อนไหว กรณีที่มีการประกอบมิถุนานอาชีวะทั้งระดับธุรกิจรายย่อยไปจนถึงระดับโครงสร้างเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดหายนภัยแก่ชีวิต สังคมและธรรมชาติในแง่กลุ่มทุนหรือบรรษัทเอกชนที่ตระหนักถึงผลกระทบอันเกิดจากโครงสร้างเศรษฐกิจชนิดนี้ ควรจะมีการรวมกลุ่มหรือโยงโยงเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนแม่บ้าน ซึ่งจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติในการประกอบธุรกิจไปจนถึงการร่วมผลักดันเพื่อปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจใหม่ตามหลักการแห่งสัมมาอาชีวะในอนาคต

ในแง่สถาบันสงฆ์ควรกลับมาให้ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องสัมมาอาชีวะ พร้อมกับศึกษาให้รู้เท่าทันถึง การประกอบธุรกิจในสังคมสมัยใหม่เพื่อที่จะสามารถหยิบยกเอาประเด็นนี้สื่อธรรมกับสังคมอย่างเท่าทันสังคมสมัยใหม่ด้วย.

ทางเลือกการศึกษา กับการพัฒนาประเทศ

สมเกียรติ มีธรรม

▶ โลกาวัดณ์ปฐมเหตุ แห่งการปฏิรูป การศึกษา

เมื่อต้นเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมา ได้มีโอกาสไปช่วยงานอบรมสามเณรที่ วัดป่าแดด อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ มี สามเณรรูปหนึ่งเขียนขึ้นมามากว่า “ทำไมต้องมีการปฏิรูปการศึกษา”

ผมเชื่อว่าคำถามนี้ยังคงค้างคาใจอีกหลายคน โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในภูธรก็ต้องการคำตอบนี้ไม่ต่างกับสามเณรน้อย

ในโลกปัจจุบัน โลกาวัดณ์ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการสื่อสาร ได้หล่อหลอมโลกให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ไร้ซึ่งพรมแดนแทบทุกด้าน ก่อให้เกิดการแข่งขันอย่างรุนแรงเพื่อชิงความได้เปรียบในทางเศรษฐกิจ มีการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างปราศจากการกั้นกรอง เกิดการครอบงำทางวัฒนธรรม และกระแสบริโภคนิยม วัตถุนิยม

สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้ประเทศโลกที่ ๓ หรือประเทศด้อยพัฒนา(ตามการแบ่งของธนาคารโลก) เสียเปรียบเนื่องจากโลกาวัดณ์ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ประเทศ

โลกที่ ๓ ต้องพึ่งพิงประเทศที่พัฒนาแล้วแทบทุกด้าน แต่การพึ่งพิงดังกล่าวเชื่อว่าไม่ต้องสูญเสียอะไร แม้ว่าบ่อยครั้งสิ่งที่ต้องสูญเสียไปในความสำเร็จอันน่าปลื้มโดยที่ไม่มีใครสังเกตเห็นคือ ผลประโยชน์มหาศาลที่ประเทศร่ำรวยได้รับ ดังตัวเลขจากแผนงานพัฒนาของสหประชาชาติ (UNDP) แสดงให้เห็นความเหลื่อมล้ำการกระจายรายได้ของโลกอย่างชัดเจนว่า คนร้อยละ ๒๐ ของโลกที่อาศัยอยู่ในประเทศร่ำรวยที่สุด มีรายได้รวมกันมากถึงร้อยละ ๘๒.๗% ขณะที่รายได้ร้อยละ ๑.๔% ของโลกอยู่ในมือผู้ที่จนที่สุดเพียงร้อยละ ๒๐% ของประชากรโลกเท่านั้น^๑ ในประเทศไทยก็เช่นเดียวกันคนร่ำรวยร้อยละ ๒๐ แรกมีรายได้สูงถึงร้อยละ ๕๙.๐๔ ขณะที่คนจนร้อยละ ๒๐ มีรายได้รวมเพียง ร้อยละ ๓.๙ เท่านั้น^๒ จากตัวเลขที่ยกมานี้ชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ของโลกาภิวัตน์ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สำหรับเอเชียเมื่อเศรษฐกิจตกต่ำ ได้จุดให้ประชาชน ๑๐๐ ล้านคนยากจนลงอีก ในประเทศไทยธนาคารโลกประมาณว่า ๑๐% ของประชาชน ๖๐ ล้านคนกลายเป็นคนยากจน และก่อให้เกิดปัญหาว่างงานในชนบทเพิ่มขึ้น ๓ ล้านคน^๓ รัฐบาลมีหนี้สินรวมทั้งสิ้นถึง ๓.๕ ล้านบาท จึงเป็นเรื่องลำบากที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญรุดหน้าไปได้ ยิ่งต้องมาเผชิญกับภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจด้วยแล้ว ความยากจนที่เพิ่มขึ้นมาก ก็อย่าหวังว่าจะแก้ปัญหาได้ เนื่องจากมีสาเหตุมากมายที่พัวพันกันอยู่ จากงานวิจัยของเมธี ครอบแก้ว และคณะ^๔ ศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่จนตกตม และครัวเรือนที่มีคนตกงานเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า สาเหตุแห่งความยากจนมาจากการไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง การจัดการที่ดินและการผลิตต่ำ วันทำงานมีน้อย รายได้น้อย ขาดผู้นำครอบครัว มีบุตรมาก ไม่ได้มีโอกาสทางสังคม ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ น้อย มีความพิการและเจ็บป่วยสูง มีหนี้สินมาก และที่สำคัญมีการศึกษาต่ำ

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต้องเผชิญกับอุปสรรคหลายด้าน ยิ่งโลกาภิวัตน์ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้าไปไกล ความต้องการแรงงานที่มีความรู้ความสามารถก็มากตามมาจากตารางความหนาแน่นของสินค้าอุตสาหกรรมส่งออกของทวีปเอเชีย และซีกภาค ทฤษฎีจันฉักซว ได้ชี้ให้เห็นถึง

ความต้องการสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีชั้นกลางและสูงมากขึ้นตามลำดับ จากปี ๒๕๓๒ ความต้องการสินค้าที่ใช้แรงงานหนาแน่นมากที่สุดถึงร้อยละ ๕๐.๑๓ แต่กลับลดลงในปี ๒๕๓๔ เหลือร้อยละ ๔๐.๔๕ และร้อยละ ๒๓.๓๓ ในปี ๒๕๔๐ ขณะที่ความต้องการแรงงานที่ใช้เทคโนโลยีชั้นกลางและสูงเพียงร้อยละ ๒๕.๔๖ ในปี ๒๕๓๒ เป็นร้อยละ ๓๑.๘๗ ปี ๒๕๓๔ และร้อยละ ๔๖.๘๔ ในปี ๒๕๔๐ ตามลำดับ^๕ จึงทำให้รัฐต้องเร่งรัดปฏิรูปการเมือง การศึกษา สาธารณสุข ฯลฯ เพื่อให้ทันกับโลกาภิวัตน์ที่โหมระลอกอย่างรุนแรงในรอบหลายทศวรรษที่แล้วมา

► เพื่อเศรษฐกิจและสังคมไทย ต้องปฏิรูปการเมืองใหม่ให้ทันสมัย

พอในปี ๒๕๔๐ การปฏิรูปการเมืองจึงเริ่มขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อจัดโครงสร้างและกลไกต่าง ๆ ของรัฐบาลให้สอดคล้องกับโลกาภิวัตน์ โดยบัญญัติรัฐธรรมนูญใหม่ให้ทันสมัยยิ่งขึ้น อาทิ หมวดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย ได้กำหนดความเท่าเทียมกันของหญิงและชายไว้ชัดเจนขึ้น และให้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ และปราศจากอาวุธ ฯลฯ นอกจากนั้นในหมวดอื่น ๆ ก็มีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน เฉพาะเด่น ๆ ที่เราพอรู้จักในหมวดรัฐสภา เช่น จัดให้มีระบบการเลือกตั้งใหม่แบบบัญชีรายชื่อและแบบแบ่งเขต, ในหมวดศาลก็ให้มีศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครองใหม่, ในหมวด ๔ ว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่น และในหมวด ๑๐ ว่าด้วยการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐก็มี ปชช. อย่างนี้เป็นต้น

ในด้านการศึกษา มาตรา ๘๑ ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐก็ระบุไว้ชัดเจนเกี่ยวกับการศึกษาว่า “รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคม...สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาศาสนา ศีลธรรม และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ”^๖ อย่างเป็นทางการ

► ปัญหาการศึกษา

ต้องแก้ด้วย พ.ร.บ. ใหม่

จากมาตรา ๘๑ นั้นเอง ในปี ๒๕๕๒ จึงมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติขึ้นมาเพื่อที่จะปฏิรูปการศึกษาขนาดใหญ่ เนื่องจากในรอบ ๓๐ ปีที่ผ่านมา การศึกษาไทยพัฒนาไปไม่ทันกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม การบริการและความเสมอภาคทางการศึกษาระดับต่าง ๆ ยังไม่ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่มเป้าหมาย เด็กปฐมวัยอายุ ๓-๕ ปีอีก ๑.๒ ล้านคนก็ยังไม่ได้รับการเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนประถมศึกษา^๖ ขณะที่เด็กอายุ ๖-๑๑ ปีอีกจำนวน ๔๐๐,๐๐๐ คน^๗ ก็ยังไม่มีโอกาสเข้าเรียนหรือเรียนครึ่ง ๆ กลาง ๆ ก็ออกไปทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว และตัวเอง

ระดับสูงขึ้นไปในมัธยมศึกษาตอนต้นก็มีผู้ไม่ได้อีก ๑.๒ ล้านคน^๘ ระดับอุดมศึกษาเด็กที่มาจากครอบครัวเกษตรกรรมมีโอกาสเข้าเรียนเพียงร้อยละ ๑๑ % ของนักศึกษา ๑,๑๔๔,๒๑๓ คน ขณะที่เด็กมาจากครอบครัวพ่อค้า นักธุรกิจ ราชการ และรัฐวิสาหกิจ ซึ่งมีสัดส่วนประชากรเพียงร้อยละ ๙ % ของประชากรทั้งประเทศกลับมีโอกาสเรียนต่อระดับอุดมศึกษาสูงถึงร้อยละ ๔๕-๕๐^๙

ในด้านคุณภาพการศึกษา กระบวนการเรียนการสอน การวัดผล ไม่เอื้อให้เด็กได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ความรู้ความสามารถของเด็กไทยในด้านกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างมีเหตุผล การริเริ่มสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาที่ยั่งยืนอยู่มาก รวมทั้งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านลักษณะนิสัยใฝ่รู้ คุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย ไปจนถึงการทำงานเป็นทีมยังขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากหลักสูตรแยกเป็นส่วน ๆ ไม่สัมพันธ์กับความจริงของชีวิตและสังคม การเรียนรู้ยังคงเน้นครูเป็นศูนย์กลาง นักเรียนเป็นผู้รับ เชื้อฟังการถ่ายทอดความรู้ที่ครูยึดยึดเนื้อหาที่เกินความจำเป็นให้ ในด้านการบริหารจัดการก็ยังผูกขาดโดยรัฐรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง ไม่เปิดโอกาสให้ส่วนต่าง ๆ ของสังคมมีส่วนร่วมตัดสินใจ ทำให้เกิดความล่าช้าไม่สนองต่อความต้องการการศึกษาที่หลากหลายของชุมชน อีกทั้งยังทำงานซ้ำซ้อนกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่มุ่งดำเนินงานสนองนโยบายแห่งรัฐจนขาดการประสานงานที่ดี มีระเบียบกฎเกณฑ์มาก และนโยบายของรัฐไม่เอื้อต่อการจัดการศึกษาของภาคเอกชน ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณที่ไม่เป็นธรรม(ส่วนใหญ่ใช้จ่ายไปกับเงินเดือนครูและซื้อวัสดุอุปกรณ์

ต่าง ๆ รวมถึงค่าก่อสร้าง) อีกทั้งยังขาดการติดตามและประเมินผลอย่างมีส่วนร่วมเป็นระบบและต่อเนื่องอีกด้วย

เพราะเหตุดังนั้นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ที่ใช้อยู่ในขณะนี้ ก็เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวมาข้างต้น อย่างเช่น มาตรา ๘* มาตรา ๙** เป็นต้น^{๑๐} นอกจากนี้พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังได้จัดโครงสร้างการบริหาร และการจัดการศึกษาใหม่ ให้กระทรวงมีองค์กรหลักที่เป็นคณะบุคคลในรูปของสภา มีเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อที่จะตัดทอนลดขั้นตอนที่ซับซ้อนลงไปอีกด้วย

► ทางเลือกการศึกษา

ที่ไหลบ่าเข้ามาเมืองไทย

เหล่านี้คือความพยายามของรัฐที่จะปฏิรูปการศึกษาในช่วง ๔ ปีที่ผ่านมา โดยก่อนหน้านั้นได้มีกระแสการศึกษาทางเลือกออกมาเป็นระยะ ๆ และมีภาววิพากษ์วิจารณ์การศึกษาของรัฐอย่างต่อเนื่องทั้งในและต่างประเทศ มีการแปลหนังสือออกมาหลายเล่ม ไม่ว่าจะเป็นอย่าง ไอวาน อิลลิตซ์ เรื่อง "โรงเรียนตายแล้ว" ที่นี้ไม่มีโรงเรียน" และ "การศึกษาเพื่อความ เป็นไท" ของอาดัม เดิล นอกจากนี้ยังมีหนังสือของ นาย เอ.เอส. นีล เรื่อง "เรียนตามสบายที่ซัมเมอร์ฮิล" "โรงเรียนได้ร่มไม้" ของ รพินทรนาถ ฐากูร เจ. กฤษณมูรติ คานธี ปาโล แพร์ และอริค ฟอรัมม์ ฯลฯ เป็นต้น ต่อมาระยะหลังได้มีการแปลแนวคิดการศึกษาของ วาลดอร์ฟ สไตล-

* มาตรา ๘ การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ ๑.) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ๒.) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ๓.) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

** มาตรา ๙ การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ ๑.) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ ๒.) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๓.) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และประเภทการศึกษา ๔.) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ๕.) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา ๖.) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

เนอร์ ออกมาเผยแพร่อีกด้วย

นอกจากนั้นกลุ่มต่าง ๆ ที่สนใจการศึกษาทางเลือกได้นำแนวคิดการศึกษาเหล่านี้มาทดลองจัดการศึกษา โดยมีโรงเรียนหมู่บ้านเด็กเป็นผู้ริเริ่มถากถางทาง ด้วยการนำเอาแนวคิดของนีลมาจัดการศึกษาเมื่อปี ๒๕๓๑ ต่อมาเมื่อมีผู้นำแนวคิดการศึกษาแบบต่าง ๆ มาจัดการศึกษามากขึ้น อาทิ การศึกษาแบบवालดอร์ฟ รุ่งอรุณ มองเตสซอรี หรือ แม่แต่พุทธศาสนาก็มีคนพูดถึงกันมากขึ้น บางรายได้ประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนบ้าง แต่ก็ไม่ได้นำปรัชญาพุทธศาสนา มาจัดการศึกษาเพียง ๆ อย่างเช่นที่โรงเรียนรุ่งอรุณ มีน-ประสาพิทยา สัมมาสิกขาของสันติอโศก เป็นต้น

ต่อมาผู้ที่จัดการศึกษาทางเลือกเหล่านี้ สามารถรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายการศึกษาทางเลือกได้สำเร็จ จึงผลักดันให้การศึกษทางเลือกเป็นอีกแนวทางหนึ่งไว้ใน พรบ. การศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ ดังปรากฏอยู่ในหมวด ๓ วรรค ๓ ว่าด้วยการศึกษาตามอัธยาศัย และแทรกเข้าไปในมาตราอื่น ๆ อีกมากมาย เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มองค์กรต่าง ๆ เข้ามาจัดการศึกษาตามแนวทางที่ตนสนใจ และให้มีส่วนร่วมทุกระดับ มีการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรท้องถิ่นมากขึ้น

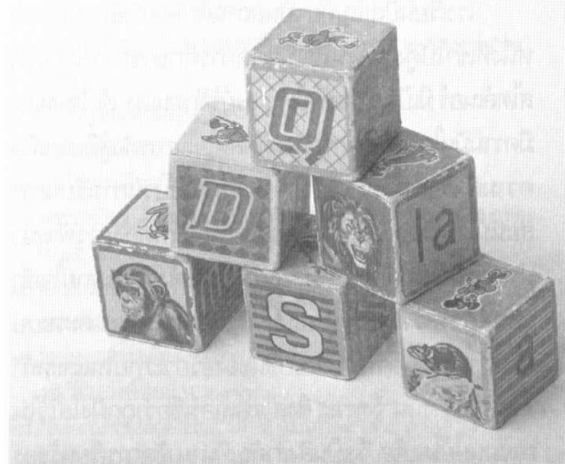
แต่กระนั้นก็ตาม การศึกษทางเลือกก็ยังเป็นรองการศึกษาในกระแสหลักที่จัดโดยรัฐอยู่ดี มีเพียงคนจำนวนน้อยนิดเท่านั้นที่แสวงหาการศึกษาแนวใหม่ให้แก่ลูกหลานของตน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้รื้อฟื้นจะกินในเมือง คนยากคนจนก็ยังคงหลงไหลเข้าไปในกระแสหลักอยู่ดี ประกอบกับการศึกษทางเลือกที่องค์กรต่าง ๆ พยายามกระทำอยู่ในขณะนี้ยังไม่ไปถึงระดับหมู่บ้าน หรือแม้แต่ครูผู้บริหารการศึกษาและสถานศึกษา ตลอดจนบุคลากรทางการศึกษาจำนวนไม่น้อยที่ไม่เข้าใจว่าการศึกษทางเลือกคืออะไร

จากเอกสารของคุณพิภพ ชงไชย เรื่อง "การศึกษาทางเลือก : การศึกษาที่นำไปสู่อิสรภาพ" ได้ให้ความหมายการศึกษาทางเลือกว่า คือระบบการจัดการศึกษาที่หลากหลายที่ยึดมั่นรากฐานของศาสนาธรรม รากฐานทางปรัชญา รากฐานทางจิตวิทยา เพื่อพัฒนาเด็กให้เจริญเติบโตตามศักยภาพ ในธรรมชาติของตัวเด็ก เน้นที่ความสุขและการอยู่ร่วมกันแบบสันติ ซึ่งเป็นอุดมการณ์ของมนุษยชาติที่มีอยู่ในตัวพ่อแม่เด็กทุกคนนั้น...^{๑๖} นอกจากนั้นการศึกษทางเลือกยังมีรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น เพื่อให้สอดคล้องกับผู้เรียน ขบวนการเรียนรู้ และเนื้อหาสาระที่เรียนรู้อีกด้วย

▶ ทางเลือกที่หลากหลายของการศึกษาทางเลือก

จากการดูงานการศึกษาทางเลือก ๕ แห่ง เมื่อกลางเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๓ ที่ผ่านมา พอจำแนกเป้าหมายและกระบวนการเรียนการสอนโดยย่อได้ดังนี้ ที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กได้นำแนวคิดเรื่องเสรีภาพของนายเอ.เอส. นีล กับพุทธศาสนามาจัดการศึกษาให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กค้นพบศักยภาพของตน โดยทางโรงเรียนได้จัดสภาพแวดล้อม การปกครอง และกระบวนการสอน ให้เอื้อต่อการแสดงออกอย่างอิสระเท่าที่ไม่รุกรานสิทธิของผู้อื่น เด็กที่หนึ่งจึงเลือกที่จะเรียนเป็นส่วนตัว หรือจะเรียนเป็นหมู่คณะในห้องเรียนก็ได้ ในด้านการปกครอง มีสภาโรงเรียนเป็นเวทีขจัดความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างนักเรียนด้วยกัน และนักเรียนกับครู ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาพ และภาคีธรรมภาพ

ที่โรงเรียนรุ่งอรุณ ครูจะเป็นผู้ที่สกัดเอาสาระขององค์ความรู้ออกมาให้เหมาะสมกับแต่ละวัย และหาทางสร้างประสบการณ์ให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ด้วยตนเองพร้อมกันนั้นก็ได้แจกจ่ายงานที่เหมาะสมแก่วัยและความสามารถเพื่อพัฒนาร่างกาย จริยะ สุนทรียะ และสติปัญญา ขยายผลไปสู่การเป็นเจ้าของความรู้ด้วยตนเอง เพราะเหตุนี้ที่รุ่งอรุณจึงเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกำหนดและรับแผนการเรียนของตน โดยมีครูเป็นผู้ช่วยดูแลให้สอดคล้องกับเป้าหมายหลักของแผน ในด้านโรงเรียนสัมมาสิกขานั้นก็มุ่งเพื่อที่จะพัฒนาคนทางด้านศีล ทักษะในการทำงานและ

ความเป็นเลิศทางวิชาการ กล่าวคือ ใช้ชีวิตเรียบง่าย มักน้อย สันโดษ อย่างน้อยก็สามารถรักษาศีล ๕ ได้ และฝึกให้ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญ มีทักษะในการทำงานจนสามารถเลี้ยงตัวเองได้ พร้อมกันนั้นก็มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น จากเป้าหมายดังกล่าว โรงเรียนสัมมาสิกขาก็ได้จัดการศึกษาแบบบูรณาการ ซึ่งมีสาระสำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ ๑) ให้ผู้เรียนปฏิบัติเองให้ประสบความสำเร็จในสารสังจะก่อน ๒) กระบวนการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดหรือแก้ปัญหาชีวิตของคน ชุมชน และสังคม ๓) กระบวนการพัฒนาคน ชุมชน สังคม ให้สามารถพึ่งตนเองได้ มีเศรษฐกิจพอเพียง มีวัฒนธรรมที่พึ่งพาอาศัยกันได้ ปลูกฝังให้มีความรัก ความเสียสละ ความเอื้ออาทร และมีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน จนสามารถอุทิศตนออกมารับใช้ชุมชนและสังคมในวงกว้างได้^{๑๑} ในด้านกระบวนการเรียนรู้^{๑๒} ให้ครูนักเรียน รับรู้ปัญหาพร้อมกันศึกษาวางแผนผลิตอาหารแปรรูปเพื่อหาเงินมาใช้ในการศึกษา พร้อมกับนำความรู้ในวิชาต่าง ๆ มาพัฒนาชุมชนของผู้เรียนอีกด้วย

ที่โรงเรียนเป็นมหาวิทยาลัย ดูเหมือนว่าต้องการพัฒนา มนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกายจิตและปัญญา ที่นี้จึงได้พัฒนาการเรียนการสอนใหม่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและลงมือปฏิบัติตามความรู้ ความสามารถความถนัดและความสนใจของผู้เรียน นอกจากนั้นยังบูรณาการเรียนรู้นี้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของเด็ก ที่สำคัญที่นี้ยังรับเด็กพิการและเด็กด้อยโอกาสให้เข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติ ตั้งแต่ชั้นอนุบาล ๑ ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๓ อีกด้วย

โรงเรียนปัญญาทัย เป็นสถานศึกษาทางเลือกอีกแห่งหนึ่งที่เข้าไปดูงาน ที่นี้ใช้แนวคิดการศึกษาของวาลดอร์ฟ สไตลเนอร์ มีเป้าหมายเพื่อให้มนุษย์รู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง มีความมั่นใจ และสามารถที่จะตัดสินใจในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความสำเร็จด้วยตัวเองได้ ในด้านกระบวนการเรียนการสอนนั้น ได้ยึดแนวทางของสไตลเนอร์ที่ต้องการพัฒนาประสาทสัมผัสเข้ากับจังหวะอย่างมีสติ ตั้งแต่ลมหายใจเข้าออก โครงสร้างกระดูก ระบบหมุนเวียนโลหิต และระบบประสาท รวมถึงการประกอบขึ้นของอวัยวะภายในและหน้าที่ของมัน ดังนั้น “จังหวะ” ซึ่งสไตลเนอร์เชื่อว่าถูกฝังใส่ไว้ในกายมนุษย์โดยจิต จึงเป็นสิ่งสำคัญที่นำมาจัดการเรียนรู้ของ

ที่นี้ ศิลปะ ดนตรี หรือแม้แต่วิชาคณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ ฯลฯ ก็ตาม ครูมักจะสรรหาวิธีการต่าง ๆ มาเล่นในบทเรียนเสมอ พร้อมกันนั้นก็เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตามจังหวะชีวิตสืบเนื่องกันไปหลากหลาย

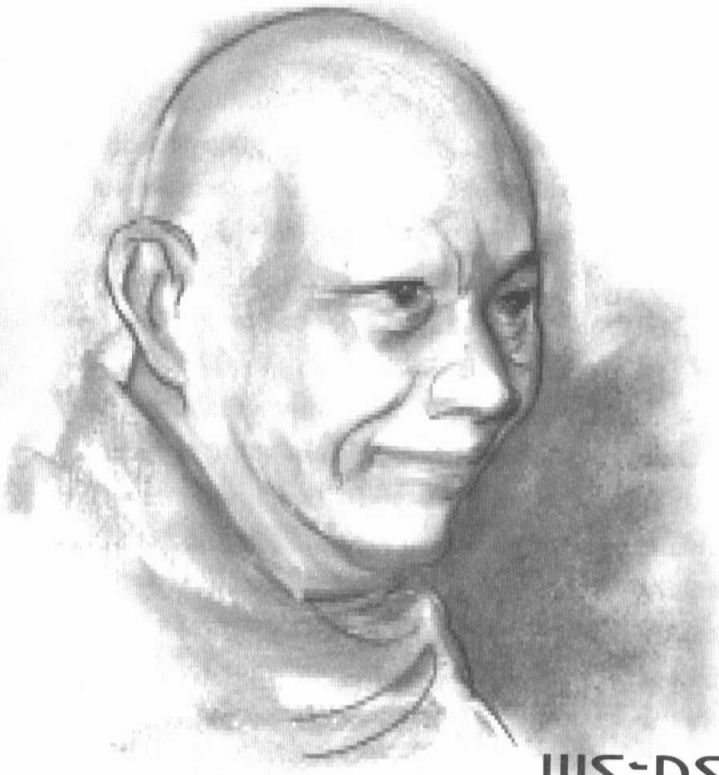
► สี่แนวคิดใหญ่ที่ไม่มีพุทธศาสนา เป็นการศึกษาทางเลือก

เหล่านี้เป็นเพียงแนวคิดการศึกษาทางเลือกหนึ่งในจำนวนหลาย ๆ แนวคิดที่เกิดขึ้นในขณะนี้ จนบางทีผู้ที่จะจัดการศึกษา และที่กำลังพยายามให้เป็นการศึกษาทางเลือก(ที่ไม่เข้าใจ)สับสน ไม่รู้ว่าเขาเอาแนวไหนมาจัดการศึกษาให้แกเด็กและเยาวชนจนต้องตันหัวไปนั่น ในที่สุด “เด็ก” ซึ่งไม่ประสีประสาอะไรก็จะกลายเป็นเหยื่อ เพื่อสนองอึดตาของตนไป การศึกษาที่พัฒนามนุษย์ก็จะกลายเป็นอาวุธสำคัญที่ทำลายมนุษย์ด้วยกันในนามของความปรารถนาดีที่ไม่รู้ หรือรู้ไม่เท่าทัน แต่อย่างไรก็ตามแม้จะมีแนวคิดการศึกษาต่าง ๆ มากมาย ก็พอจำแนกได้เป็น ๔ แนวทางใหญ่ ๆ ด้วยกันกล่าวคือ^{๑๓}

๑. การจัดการศึกษาแบบวิชาการนิยม ก็คือการจัดการศึกษากระแสหลักซึ่งจัดโดยรัฐบาล แนวคิดเดิมของการจัดการศึกษานี้ มีได้เน้นเฉพาะตัวความรู้เพื่อมุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการเฉพาะสาขาใดสาขาหนึ่งเท่านั้น หากแต่มีความคิดที่จะให้รายวิชาเรียนเป็นเพียงกระบวนการเรียนการสอนหนึ่งที่น่าเด็กไปสู่การสืบหาความรู้ ส่วนโรงเรียนเป็นเพียงพาหนะที่นำเด็กเข้าหาตัวความรู้เท่านั้น ซึ่งการจัดการศึกษาลักษณะนี้ฝรั่งเขาบูรณาการมายาวนาน แต่ในทางปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเรียนการสอนไม่สามารถประสานให้กลมกลืนกันได้

๒. การจัดการศึกษาแบบปฏิรูปสังคม การจัดการศึกษาลักษณะนี้มองไปที่ชุมชนเป็นตัวตั้ง เอาชุมชนเป็นศูนย์กลาง โรงเรียนมิใช่เป็นเพียงสถาบันหนึ่งในสังคมเท่านั้น หากแต่ต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองเพื่อสนองความต้องการของสังคมมากกว่าความต้องการของบุคคล ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องจัดการกระบวนการเรียนการสอน เพื่อที่จะพัฒนาความคิด

มูทิตาจิต

พระครูพิพิธประชานาถ

หลวงพ่อนาน สุทรสีโล

เนื่องด้วยวาระอายุครบ ๗๒ ปี

พรชัย บริบูรณ์ตระกูล

ภาพวาดหลวงพ่อนาน โดย เทพศิริ สุขโสภา

อาจกล่าวได้ว่า สิ่งสำคัญที่เราควรได้แสดง มูทิตาจิตต่อหลวงพ่อนาน เนื่องในวาระที่อายุ ครบ ๗๒ ปี ด้วยท่านนับเป็นพระนักพัฒนา รุ่นแรก ๆ รูปหนึ่งที่ใส่ใจต่อปัญหาของชาวบ้าน และหาทางแก้ไขอย่างจริงจัง ท่านตรรหนักเสมอ ว่า “พระสงฆ์เป็นหนี้ชาวบ้าน” กิจกรรมที่คัดค้าน ทำขึ้นจึงได้สร้างคุณูปการให้กับ ชุมชน สังคม

และคณะสงฆ์ไทยในหลายประการ ทั้งยังเป็น แบบอย่างให้เราศึกษาและนำไปประกอบการณ์มาใช้ เป็นแนวทางปฏิบัติ โดยกิจกรรมสร้างสรรค์ เหล่านี้เช่น สหบาลข้าว ร้านค้าสหกรณ์ ข้าว ปลอดภัยพิษ เกษตรอินทรีย์ กลุ่มสหธรรม เพื่อการพัฒนา กลุ่มเสขียธรรม เป็นต้น ได้ ก่อให้เกิดผลที่ตีงามดังปรากฏคือ

๑. นำให้เกิดชุมชนพึ่งตนเอง โดยมีศาสนธรรมเป็นแกนกลาง

สิ่งนี้นับเป็นกระแสทางเลือกที่สำคัญของสังคมในเวลานี้ โดยเฉพาะความทุกข์ยากอันเจ็บและเป็นที่สิ้นใจของชาวชนบทที่เกิดจากการพัฒนาสมัยใหม่ที่ถูกรอบงำโดยวัตถุนิยม ทุนิยม และบริโภคนิยม กิจกรรมที่หลงพ้อนานริเริ่มขึ้น ได้ช่วยฟื้นฟูให้ชุมชนมีทางเลือกหลุดออกจากวงจรทุกข์ยากนี้โดยชุมชนหันกลับมาร่วมมือกัน มีสามัคคีธรรม มีเศรษฐกิจศาสตร์เชิงพุทธ มีระบบไตรสิกขาที่เริ่มจากการฝึกฝนขัดเกลาจิตใจด้านในและลงไปสู่จริยธรรม จึงทำให้หนี้สินค่อย ๆ ลดน้อยลง พออยู่พอกิน สุขภาพกายใจดี มีชีวิตเกื้อกูลกันและสอดคล้องกับธรรมชาติ เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และที่สำคัญเป็นการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของ

ชุมชนและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีรากฐานอยู่บนคุณค่าของพุทธศาสนาเป็นตัวตั้ง

แนวทางเช่นนี้นับเป็นการเสนอทางเลือกจากแ่งมุ่มของพุทธศาสนาได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นพลังสำคัญที่จะตัดทอนและไปพ้นจากกระแสวัตถุนิยม ทุนิยม และบริโภคนิยมที่ยึดพื้นที่ส่วนใหญ่ของชีวิตและสังคมได้ในเวลานี้

๒. ฟื้นฟูคุณค่าของพุทธศาสนา และการมีบทบาทของ พระสงฆ์กับสังคม

ขณะที่คณะสงฆ์ไทยกำลังทรุดตัวลง บทบาทพระสงฆ์มีอย่างจำกัดและไม่อาจนำเสนอถึงคุณค่าและเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนาให้แก่ผู้คนและสังคมได้ หลวงพ่อนานกลับเป็นผู้ที่ช่วยดึงบทบาทของพระสงฆ์กลับคืนมาและ

ลำดับชีวิตและงาน

- ๒๕๓๖ บวชสามเณร สัทธมมุตตม เป็นบุตรคนโตมีพี่น้องรวม ๘ คน
- เกิดเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๓๒ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะเส็ง
- ๒๕๓๘ อยู่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ กรุงเทพมหานคร
- ๒๕๔๑ เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดสามัคคีจนจบชั้นประถม ๔
- ๒๕๔๖ ดำเนินชีวิตเป็นฆราวาสและช่วยพ่อแม่ค้าขาย
- ๒๕๔๗ เข้าอุปสมบทที่วัดสามัคคี โดยมีพระครูโสภณคณารักษ์ เป็นอุปัชฌาย์ ปีเดียวกันนี้เองสอบได้นักธรรมตรี
- ๒๕๔๘ สอบได้นักธรรมโท
- ๒๕๔๙ สอบได้นักธรรมเอกและช่วยเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม จากนั้นไม่นานได้เกิดอาการ "สติฟั่นเฟือน" หรือเป็นบ้าเนื่องจากมุ่งปฏิบัติธรรมด้วยตนเองโดยไม่รู้อริที่ถูกต้อง
- ๒๕๕๑ อาการเริ่มทุเลาขึ้นและได้ย้ายไปพักรักษาตัวต่อที่วัดโคกสูง จังหวัดบุรีรัมย์จนหายเป็นปกติ
- ๒๕๕๑ เดินทางกลับมาจำพรรษาที่วัดสามัคคี
- ๒๕๕๒ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสอย่างเป็นทางการ
- ๒๕๕๔ เกิดอาการสติฟั่นเฟือนหรือเป็นบ้าขึ้นอีกครั้ง แต่ไม่นานก็หายและทำให้ท่านเกิดจิตใจที่หนักแน่นนำไปสู่การมีชีวิตอย่างมีคุณค่าในช่วงต่อมา
- ๒๕๕๐ นำพระเถระ ชาวบ้านและร่วมกับรัฐ สร้างถนนจากหมู่บ้านถึงตัวเมืองยาว ๘ กิโลเมตร
- ๒๕๕๑ จัดปฏิบัติธรรมที่เรียกว่า "พาชาวบ้านไปตาย" ซึ่ง "ตาย" ในที่นี้คือลดเลิกอบายมุขและบันเทิงานกิเลสให้เบาบางลง และจัดตั้งกลุ่มปุ๋ยเพื่อชุมชนโดยใช้เงินลงทุนจากวัดก่อน เพื่อลดปัญหาการซื้อปุ๋ยราคาแพงและการกักตุนปุ๋ยโดยคนรวยจากพ่อค้าคนกลาง
- ๒๕๕๓ ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นกับองค์กรพัฒนาเอกชนในที่ตั้งต่าง ๆ ทั้งยังมีโอกาสเดินทางไปดูงานที่ประเทศศรีลังกา เกาหลี ได้หัววัน และญี่ปุ่น

พื้นที่คุณค่าของพุทธศาสนาให้มีความเท่าเทียมกับ
ยุคสมัย ดังดูได้จากบทบาทและกิจกรรมที่
ท่านคิดค้นขึ้น สามารถสื่อได้ถึงเนื้อหาสาระของ
พุทธศาสนาได้เป็นอย่างดีและประยุกต์เข้ากับ
ประเพณีและวัฒนธรรมเดิมได้อย่างเหมาะสม
ทำให้เกิดเป็นประโยชน์และเข้าถึงวิถีการดำเนิน
ชีวิตของชุมชน เช่นสหบาลข้าว ผ้าป่าข้าว นอก
จากนี้รูปแบบกิจกรรมยังได้เผยแพร่ออกไปยัง
ชุมชนต่าง ๆ เกิดเป็นการเรียนรู้ของสังคมวงกว้าง
ซึ่งเป็นการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์กับชุมชน
หรือสังคมให้กลับคืนมา และยังเป็นการสานต่อ
ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ วัดและชุมชน
ในทางที่เกื้อกูลและมีการเรียนรู้เพื่อเข้าใจถึง
พระพุทธรูป ซึ่งนับเป็นการบำรุงดูแลและ
สืบทอดพระพุทธรูปได้อย่างยั่งยืน

ประการสุดท้าย ที่ควรยกมากล่าวคือ
การทำหน้าที่ให้ความใส่ใจในเรื่องการรวมกลุ่ม
พระสงฆ์ที่ทำงานเพื่อสังคม สิ่งที่เกิดขึ้นนับเป็น
การอุดหนุนให้ท่านเหล่านี้เกิดพลังความคิดและ
กำลังใจในการทำงาน ทั้งยังสามารถใช้พลังจาก
การรวมกลุ่มเข้าไปขับเคลื่อนงานในระดับสังคม
ได้กว้างขวางมากขึ้น การทำงานเช่นนี้นับเป็นการ
ช่วยสร้างจุดยืนที่ชัดเจนของพระสงฆ์ที่พึงมีต่อ
สังคมในปัจจุบัน อีกทั้งการรวมกลุ่มยังช่วยสร้าง
ให้เกิดศาสนทายาทรุ่นใหม่ทั้งที่เป็นพระสงฆ์
และฆราวาสที่มีอุดมคติหรืออุดมธรรมเพื่อพระ-
พุทธศาสนาและสังคมไทยต่อไป

จากถ้อยแถลงที่ยกมา นอกจากสมควร
เคารพเชิดชูและแสดงมุทิตาจิตต่อหลวงพ่อนาน

ลำดับชีวิตและงาน

- ๒๕๑๔ ตั้งสหบาลข้าวแห่งแรกที่บ้านท่าสว่าง และหมู่บ้านอื่น ๆ อีกหลายแห่งตามมา
โดยระดมทุนด้วยรูปแบบการประยุกต์ประเพณีหลายลักษณะเช่น ผ้าป่าข้าว เจริญข้าว
นากะขี้มิตร และจากงานบุญต่าง ๆ ที่จัดขึ้น
- ๒๕๑๕ ตั้งร้านค้าหมู่บ้าน
- ๒๕๑๗ ตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนา
- ๒๕๓๐ ร่วมก่อตั้งและเป็นประธานกลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนา ซึ่งเป็นการรวมตัวของพระนักพัฒนาใน
จังหวัดสุรินทร์ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็น เสริมกำลังใจและสรุปบทเรียน
นำไปเผยแพร่แก่สังคมวงกว้าง
- ๒๕๓๓ ร่วมก่อตั้งและเป็นประธานกลุ่มเสขิยธรรม ซึ่งเป็นกร่วมตัวของพระสงฆ์และแม่ชีที่ทำงาน
ด้านสังคมจากภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความคิด ก่อสร้าง การดำเนินชีวิตพรหมจรรย์และ
สร้างศาสนทายาทรุ่นใหม่
- ๒๕๓๔ ก่อตั้งมูลนิธิพิพิธประชาชน มีคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา สุรินทร์ เป็นกองสาขา
และฝ่ายดำเนินงาน
- ๒๕๓๖ จัดโครงการอบรมนำร่องให้ชาวบ้านเรื่องการเกษตรธรรมชาติ
- ๒๕๓๗ ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนก่อตั้งโรงสีชุมชนและส่งข้าวเกษตรธรรมชาติออกจำหน่ายต่างประเทศ
พร้อมกับได้รับริเริ่มงานด้านสมุนไพร
- ๒๕๔๐ เปิดศูนย์สมุนไพร “ตะบัลไพร” ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ
- ๒๕๔๑ กลับมาเน้นการจำหน่ายข้าวภายในประเทศ
- ๒๕๔๔ ร่วมก่อตั้ง “สหกรณ์การเกษตร อินทรีสุรินทร์ พิพิธประชาชน จำกัด”
เพื่อดำเนินงานธุรกิจชุมชนอย่างครบวงจร

งานฉลองครบรอบ ๗๒ ปี พระครูพิพิธประชานาถ

๑-๑๐ เมษายน ๒๕๕๔

ณ วัดสามัคคี ต.ท่าสว่าง อ.เมือง จ.สุรินทร์

๑-๘ เม.ย. - จัดอบรมปฏิบัติธรรม

- ๙ เม.ย. - ปาฐกถาพระครูพิพิธประชานาถ "ขบวนการเกษตรกรรมธรรมชาติและทางเลือก
ของคนจน บทเรียนจากท้องถิ่น" โดยคุณแตงดา ศิริภัทร
- เสวนา "บทเรียนจากท้องถิ่นและการสร้างทางเลือกแก่สังคมไทย"
นำโดย พระศรีปริยัติโมลี, คุณเกษมศักดิ์ แสนโกธน์,
นายแพทย์เอกชัย บุญญาวัฒน์นาฏกุล, คุณผา กองธรรม, คุณเอี้ยด ดีพูน
ดำเนินรายการโดย อาจารย์บัณฑิต อ่อนคำ
- เล่าประวัติหลวงพ่ออนาน พิธีถวายถวายเพื่อเกษตรอินทรีย์
และพิธีแสดงมุทิตาจิตแด่พระครูพิพิธประชานาถ

๑๐ เม.ย. พิธีทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารเช้า

ร่วมจัดโดย มูลนิธิพิพิธประชานาถ มูลนิธิพัฒนาอีสาน มูลนิธิชุมชนอีสาน
คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (สุรินทร์)

คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน

สอบถามรายละเอียดได้ที่ นายนवल แสงสว่าง หรือนายเฉลิมชัย ทองอยู่
โทรศัพท์ (๐๔๔) ๕๑๓-๕๖๒, ๕๓๑-๒๗๕ และ (๐๑) ๘๗๖-๒๘๐๒

งานสัมมนาพิเศษ

“จากหลวงพ่อนาน ถึงบทบาทพระสงฆ์ไทยในสังคมสมัยใหม่”

วันเสาร์ที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๓.๐๐-๑๗.๐๐ น.

ณ ห้อง LT 1 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

๑๓.๐๐ น. ปาฐกถาโดย อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์

๑๔.๐๐-๑๗.๐๐ น. อภิปรายตามโดย พระไพศาล วิสาโล, ศ.เสนห์ จามริก,

พ่อคำเตื่อง ภาซี, คุณรสนา ไทสิทธิ์กุล

ดำเนินรายการโดย อาจารย์สุรพล จรรยากุล

ร่วมจัดโดย กลุ่มเสขิยธรรม คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (กรุงเทพฯ)

มูลนิธิพิพิธประชานาถ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทย

กลุ่มพุทธศาสน์เพื่อสังคม

แล้ว หากจะให้เกิดประโยชน์ที่ยิ่งๆ ขึ้นกว่านี้ เรา
ท่านทั้งหลายควรได้ตระหนักถึงอุดมธรรมที่
หลวงพ่อนานยึดถือ จากนั้นทำให้เกิดขบวนการ
เรียนรู้ วิเคราะห์ และนำไปประยุกต์ทดลองใช้
เพราะอุดมธรรมเช่นนี้เป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับโลก
ปัจจุบันที่กำลังเร้าร้อนขึ้นทุกขณะและกำลัง
ท้าทายต่อทิศทางและการปรับตัวของคณะ
สงฆ์ไทยที่จะดำเนินต่อไป

วดีสดา เพียงศิริ

กำหนดบ้าง... ไม่กำหนดบ้าง

เมฆรวมตัวอยู่นานครั้น เราไม่รู้
ฝนตกลงมาเสียทีหนึ่ง เราจึงรู้.

ใครที่ชอบไปวิปัสสนาเหมือนฉัน คงจะเข้าใจเรื่องที่ผมจะเขียนต่อไปนี้ดี และหากใครที่มีจริตไปทางศิลปะคือไม่เก่งเลขมาแต่เด็ก คงยิ่งเข้าใจมากขึ้น

ทุกครั้งที้ออกจากวัด ฉันมักจะนึกว่าตัวเองดีกว่าชาวบ้านร้านตลาด โดยไม่ทันรู้ด้วยซ้ำว่าตัวเองนี่ โลกหรือก็สวยงาม อยากทำแต่ความดี ทั้งหมดที่พูดมานั้นไม่มีตรงไหนผิด จะผิดก็ตรงที่ทำให้ตัวฉันเกร็ง และตั้งอกตั้งใจจะ “ตระหนักรู้” หรือ “กำหนดรู้” ในปัจจุบันให้ได้ก็ยิบเหมือนตอนอยู่ในวัด... ที่เคยไปซึ้งเดี่ยวและไม่ได้พูดจากับใคร เพราะแค่พูดกับ “ข้างในของตัวเอง” ก็หุแทบแตกแล้ว!!!

ต่อไปเป็นเย็นวันหนึ่ง หลังจากไปซ้อมรบอย่างเข้มข้นในวัดมาสิบห้า วัน (ฉันนึกว่า) จิตอยู่ในสภาพพร้อมรบเต็มที่ ทักษะในการใช้อาวุธนั้นอย่าให้พูดเลย... มีแต่ชนะกับชนะแน่ ๆ

คิดแล้วก็ได้แต่ขำ... เพราะผลการรบออกมา แพ้ยับเยิน! มันแพ้ ตั้งแต่ฉันคิดว่า “จะรบ” นั้นแล้ว

ก็เหมือนทุกครั้ง ที่ฉันกลับจากวัด เพื่อนที่เป็นเพื่อนจริง ๆ มักพูดเปิดอกกับฉันตรง ๆ ว่า กลัวฉันจะเพี้ยน และวิจารณ์ว่า ความซูดซาดของ ฉันเริ่มหายไป

บางคนเริ่มสืบว่าฉันกลายเป็นสาวกใครไปหรือยัง ฉันรีบปกป้องตนเองผสมนิตยสัตถุชาดออกไปว่า “ไม่ต้องห่วงหรอก ฉันเป็นคนขี้จับผิด มีอะไรไม่ชอบมาพากล ฉันรู้สึกได้ทันที”

เพื่อนจริง ๆ แต่พูดอ้อม ๆ ก็มีหลายคน เช่น แบ่งเวลาดีแล้วยัง, ทิ้งลูกไปนาน ๆ จะดีเหวอ ฯลฯ

เพื่อนห่าง ๆ —นักปฏิบัติสายอื่น มักหัวเราะขันและหยัน พลางว่าเขาไม่ชอบวิธีปฏิบัติแบบเข้มข้นและเครียด ๆ อย่างที่ฉันไปทำ ลักเท่าไรหรือ

ใจฉันเดือดปุด เริ่มต้นก็ปลั่ง ลื่นไถลแล้ว กำหนดอะไรไม่ทัน ทั้งสิ้น

เรื่องนี้ ดูเหมือนจะกำหนดได้ยากกว่าเรื่องคนมาหาว่า เสือเราไม่สวย ชินเราไม่งาม แต่แหม... ใครมาว่าครูหรือหนทางปฏิบัติ แบบที่เราแสนจะดีมีด้า ละก็ ... ฮืม...ม

และกว่าจะรู้ว่า แห—วงนี้ตาข่ายละเอียดและพรางตาแก่นักแล! ก็ปาไปหลายวัน

เพื่อนห่าง ๆ อีกคนหัวเราะและถามต่อหน้าลูกสาวฉันว่า “ที่เธอไปอยู่วัดนาน ๆ เนี่ยพระหล่อใช่ไหม”

คราวนี้ ฉันกำหนดได้ดี ร้อนก็รู้ว่าร้อน.... เริ่มเดือดก็รู้ว่าเริ่มเดือด ดูอาการรูป ๆ วาบ ๆ ได้ดีพอสมควร

ลูกสาวฉันเดือดร้อนแทน “ไม่รู้เขาคิดได้ไงนะแม่”

ฉันเคยพูดว่า ผลของการไปอยู่วัดเป็นยังไง คนในครอบครัวนั้นแหละที่รู้ ลูกและสามีมักยุยงให้ฉันไปอยู่วัด ไม่ใช่เพราะอื่นใด... เพราะฉันไม่ไหน้อยลง หายโกรธเร็วขึ้น แต่ไม่ใช่กลับมาแล้ว หายโกรธเป็นปกติ ทั้ง อย่างที่คนทั่วไปมักคาดหวังว่า มนุษย์ผู้ใดกลับจากวัด ต่อมาโกรธนำ

จะต้องหยุดทำงานทันที...

ถ้าจะให้ตอบแบบโกรธกลับ ก็ต้องว่า “นี่เธอนึกว่าไปอยู่วัดมาแป๊บ ๆ แล้วบรรลุโสดาบันเลยหรือไร...” และถ้าตอบแบบไม่โกรธ ทว่าตามเนื้อผ้าก็ต้องว่า “ฉันแค่นี้ไปฝึกมาจะ...ก็ได้แค่งู ๆ ปลา ๆ ยังต้องฝึกอีกเยอะ”

แต่เพื่อนคนเก่ายังไม่จบเรื่อง “พระหล่อ” ของเธอ เธอตามออกมาช่วย ออกมาैया... ใช้อยู่ คำสกปรกลงเรื่อย ๆ ดูเธอคะนองปากเสียนี้กระไร “คราวหลังเราทะเลาะกับสามี แล้วไปอยู่วัดมึงดีกว่า.....และ.....”

คราวนี้ฉันร่วงลงหลุม ความเท่าทันไม่มีเหลือหลอ ไม่กำหนด กำหนดมันแล้ว

“พระอาจารย์บิณฑนาฉันร่างใหญ่เท่าท่านพุทธทาสฯ จะ” เสียงที่ให้ข้อมูลเริ่มสั้น หน้าฉันเริ่มร้อน อาการไฟธาตุแตกคงเริ่มจากจุดนี้กระมังหนอ...

หายใจลึก ๆ หนึ่งที่ โกรธ เป็นโกรธ สบตตเป็นสบตต ชีน่า... “ทำไมเธอคิดอะไรได้ สกปรกขนาดนี้ รู้ตัวไหมว่าเธอบาปกรรมแค่ไหน ที่คิดกับพระแบบนี้”

เพื่อนสาวไปยั่วเย้าคนอื่นเรื่องอื่นแล้ว แต่ฉันยังนั่งใจสั้นแบบนักมวยที่เป็นต่อ แต่ถูกสอยร่วงกลางเวทีด้วยหมัดแย็บแสนเบา!!

ยัง ยังไม่พอ.... เพื่อนฝรั่ง ศิลปินเขียนรูปยิ้มเผล่มาโน่น ดวงตาเปิดเผยเต็มที่ ว่ารู้สึกขำกลิ้ง “ไปหลังซดหลังแข็งอยู่วัด

ทำไมตั้งหลายวัน... ไหนเล่าให้ ฟังหน่อยซิ”

“ไปเจาะตัวเอง” ฉันเล่า อย่างจริงใจ “ฉันเป็นคนขี้โกรธ และชอบระเบิดความโกรธที่สุด มันสะใจดี แต่พอสงบ ฉันก็มานั่ง เสียใจ ตามไปขอโทษ...”

“ฉันก็เป็น” หม่อมสาวว่า แต่แวต่ายังขั่น ๆ อยู่ เพราะเธอ เคยแนะนำหนังสือจิตวิทยาชำระ ล้างวัยเด็กของตนภาค ๑, ภาค ๒ ให้ฉันด้วยความรักและหวังดีมา แล้ว

“ฉันเริ่มรู้สึก ว่า ฉันแกล้ง ทุกวัน ไม่อยากเห็นตัวเองอยู่ใน วงจรแบบนี้... บันดาลโทษะ... ขอโทษ... เสียใจ.....คราวหลังจะ ไม่ทำอีก ฉันก็เลยไปวิปัสสนา เพื่อจะหาติสเบรก—เพื่อจะเบรก ให้ได้ก่อนที่มันจะเกิดขึ้น “

ตอบแบบนี้ เพื่อนฝรั่งคงไม่ เดินหนีเหมือน หากฉันจะตอบ ว่า... “เพื่อจะเผชิญหน้า กับ สุภวิปาส, สุขวิปาส, นิจจ- วิปาส, อัตตวิปาส” และถ้า หากเธอขอให้แปลกก็งาเข้าไป เพียงคืน

“ก็” เธอยกไหล่ “วิธีใครวิธี มัน ของฉัน ฉันจะเปิดเพลงร็อค ดัง ๆ แล้วตะโกนๆๆ เพื่อจะได้ไม่ต้องตะโกนใส่หน้าสามี”

ฉันพยักหน้า อย่างเข้าใจ แต่ในใจฉันพูดว่า—ตามไปเปิด เพลงไม่ได้ทุกที่ไว้...

เพื่อนคงแอบเห็นปฏิกิริยา ของการไม่ตอบโต้ใด ๆ ของฉัน เธอจึงว่า “แต่รู้มั๊ย... พวกเราพูด กันว่า เธอไปอยู่วัดบ่อยๆ ก็คง

เหมือนไปเสพยา ต้องเสพให้มากขึ้น...มากขึ้น เพราะติดไปแล้ว .....หยุด ไม่ได้”

“อืมม...” ความร้อนมันวิ่งมาวน ๆ เวียน ๆ แกว ๆ หน้าอก รววมด ๓ รังกำลังวิ่งวนอลหม่านเพื่อ อพยพชนไข่นี้ภัยก็ไม่ปาน “ฉันไม่เคยเสพยา แต่เคยอ่านเจอว่า มันอยู่เหนือความสุขทั้งมวลคล้าย ๆ กัน”

ใจฉันพูดต่อไปว่า เอ้อ...เมื่อโลกของข้อมูล และวิธีคิดแบบนี้จัง! ฉันตั้งใจจะเดินหนี เลยบอกเธอว่า “เหนืออื่นใด ฉันชอบเจาะตัวเอง” แต่ในใจพูดต่อไปอีก—ไม่เจาะเจาะหรอก แต่เจาะ สก๊ต จิก ทั้ง แล หัวะ กะเทาะ ฯลฯ

คราวนี้เลยหนีไม่รอด มีหน้าซ้ำแวต่ายากลิ่งก็หายไปแล้วด้วย “เจาะแล้ว เธอเข้าไปเจอกับอะไรเข้า”

“ก็... เรื่องมันยาว แรก ๆ ฉันก็ค้นพบว่า ฉันอึดก็จัดเหลือเกิน ยกตน ช่มท่านตลอดเวลา อวดเก่ง นึกว่าตัวเองฉลาดกว่าคนอื่น เพราะเป็น อาจารย์ เป็นนักเขียน”

“จิตแพทย์ก็เคยเจาะฉันอย่างนั้น เขาว่า... ความเป็นศิลปินของฉัน ทำให้ฉันดูถูกและนึกฆ่าคนอื่น”

จากนั้น เธอก็พูดเหมือนเพื่อนอีกหลายคนของฉันชอบพูดกัน นั่นคือ “ยัง ไรชะ ฉันก็ยังเชื่อว่า เราไม่ต้องไปอยู่วัดให้เมื่อยหรอก แคเราไม่คิดร้าย หรือ ทำร้ายใครก็พอแล้ว และสามีฉันบอก (เขาเป็นพุทธ) ธรรมะอยู่ที่ใจ—”

ดูเหมือน ถ้าเราคุยกันต่อ มันจะกลีบกลายเป็นการเถียงชนิดเอาชนะคะคานกันไปเสีย ฉันจึงยี้มแล้วว่า “แต่สิ่งที่ฉันชอบที่สุด ตอนที่ไปอยู่วัด ก็คือ ฉันไม่ต้องเป็นใครทั้งนั้น... ไม่ต้องเป็นแม่ ไม่ต้องเป็นเมีย ไม่ต้องเป็นครู ไม่ต้องเป็นผู้หญิง”

ใจฉันพูดต่อ—ไม่ต้องเป็นมนุษย์ และได้ฆ่าแหล่ผ่าน... กระเทาะ ผ่านลงไป เพื่อที่บางขณะ จะได้พบกับโฉมหน้าของ-ความร้อน ความเหน็ด ความตึง ความแข็ง ประดามีที่ไม่เคยแม้แต่จะคิดว่ากอบปรักกันอยู่ในตัวเรา

ดูสาวผมทองผู้นี้จะพอใจคำตอบที่ได้ยิน จู ๆ เธอชมขึ้นว่า “แต่ยังไง ฉันก็รู้สึกว่าเขา “เย็นลง” กว่าแต่ก่อนเยอะ เธออาจพบวิธีที่เหมาะสมกับจริต ของเธอแล้วจริง ๆ”

ไม่ว่าเธอจะปลอบใจหรืออะไรก็แล้วแต่ แต่ฉันถึงโอดใจยังนึก ตอนคำร้ายมาถึง ฉันยังรู้ว้าร้อน กำหนดได้บ้าง ไม่ได้บ้าง แต่ตอน คำชมถึงตัวนี้ ฉันอ้าแขนรับทันที!!

คงไม่มีอะไรสนุกสนาน และชวนให้มันเขี้ยวมากไปกว่าการ “ทบทวน” เพื่อพยายามจะ “เท่าทัน” ตัวเองอีกแล้ว ฉันชอบความรู้สึกของการเป็น “นักเรียนของพระพุทธเจ้า” เหลือเกิน

ช่วงที่เหตุการณ์ข้างต้นเกิดขึ้นนั้น ฉันยังเกร็งและเครียดอยู่มาก เพราะมัวไปวิ่งไล่กวดกับเหรียญรางวัล “นักเรียนดีเด่น” หรือ อยากรเป็น “นักวิ่งเหรียญทอง”

จนวันหนึ่งได้อ่านบทความของท่านเขมานันทะ ซึ่งฉันสมัครใจเป็น ลูกศิษย์ของท่าน ตอนหนึ่งเข้า

ท่านว่า **“รู้ตัวบ้าง ไม่รู้ตัวบ้าง ก็ไม่เป็นไร”**

เออหนอ....ปมที่รัดรั้งฉันไว้แน่น หลุดร่วงลงมาเปลาะหนึ่ง

มาบัดนี้ ฉันรู้สึกผ่อนคลาย-ลงมาก จะอยากไปเป็นนักวิ่งเหรียญทอง เพื่ออะไร ในเมื่ออย่างว่า...แต่วิ่ง หรือเดิน หรือคลานเลย แค่ว่า... ฉันยัง ไม่ได้หัดคว่ำเลย.... ริบงที่ ทารกคนนี่คองยังไม่แข็งด้วยซ้ำไป

เพราะงั้น กำหนดได้บ้าง กำหนดไม่ได้บ้าง ร่วงบ้าง ก้าวข้ามบ้าง ก็ไม่ใช่เรื่องใหญ่สำหรับฉันอีกแล้ว

ถึงตรงนี้ ทำให้ฉันนึกถึงภาพที่ไม่มีวันลืม.... ภาพที่ฉัน จงใจ “ไม่กำหนด” ในช่วงที่เข้าปฏิบัติธรรมผ่านเข้ามา ฉันตั้งชื่อภาพเสร็จ สรรพว่า “นางนวลในทุ่งข้าว”

...แสงแรกของวันค่อย ๆ ย้อมทุ่งข้าวที่ละนิด... ที่ละนิด
สวยจับใจเหลือเกิน

นางนวลคู่หนึ่งพลิกปีกวิบวับอยู่กลางทุ่ง
ปีกของมันเป็นสีเงินยวง มีใช้สีขาวสะอาด
ฉันขยับปีกอยู่บนฟ้า โบกบินอยู่เหนือทุ่งข้าว
โลกเอ๋ย...เจ้าช่างใหม่สด เจ้าช่างหอม เจ้าช่างชื่นบาน.

ก้อนหิน และ ดินทราย ความหนักแน่นในธรรมของผู้หญิง

อัญญิกา

๑

๗ มกราคม ๒๕๔๔

สถานศึกษาธรรมจารีณีวิทยา อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี ต้อนรับรุ่งเช้าของวันอย่างใจจดใจจ่อ วันนี้คณะวิทยากรประกอบด้วยพระแม่ชีและภรรยาธรรม ๑๒ ท่าน จะมาสมทบเพื่อร่วมเดินทางไปออกค่ายเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ น้ำกาซี กิ่ง อ.บ้านคา จ.ราชบุรี

เด็ก ๆ ตื่นเต้น เพราะเป็นครั้งแรกที่คุณแม่ หรือแม่ชีประทีน ขวัญอ่อน ผู้อำนวยการสถานศึกษาธรรมจารีณีวิทยาและประธานสถาบันแม่ชีไทยอนุญาตให้เด็ก ๆ พักค้างนอกสถานศึกษา และเป็นครั้งแรกอีกเช่นกันที่เด็ก ๆ ได้ใช้ชีวิตร่วมกันในป่า

ดอกไม้บานกลางป่า

ถึง ๗ วัน

ก่อนจะเดินทางไปถึงเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ น้ำกาซี เด็ก ๆ ทั้ง ๘๐ ชีวิต คุณครูแม่ชี ๓ ท่าน และคณะวิทยากร เวททัศน์ศึกษาที่ถ้ำเขาบิน ซึ่งเป็นถ้ำหินงอกหินย้อยที่งดงามแปลกตา และสวนสัตว์เปิดเขาประทับช้าง เด็ก ๆ ตื่นตากับเสือโคร่งและกวางที่ได้เห็นใกล้ ๆ เป็นครั้งแรก

กว่าจะถึงที่หมายก็บ่ายคล้อย เต็มที่พักแรมพร้อมให้ทุกท่านช่วยกันกาง คีบแรกในป่าเริ่มต้นด้วยการปรับตัวให้พร้อมสำหรับชีวิตในป่าที่ไม่สะดวกสบายอย่างเคย รวมทั้งปรับจิตใจให้คุ้นชินกับเสียงของป่า พร้อมกับฟังเสียงของความมืดก้องและความหวาดกลัวสารพัดที่ตะโกนก้องอยู่ข้างในของทุกคน

เด็ก ๆ ตั้งชื่อค่ายของพวกเขาว่า “ค่ายก้อนหินและดินทราย” หมายถึง การผสมผสานกันระหว่างก้อนหินกับดินทรายซึ่งมีที่มาแตกต่างกัน แต่ล้วนเป็นธรรมชาติที่หนักแน่นที่สุด อดทนที่สุด พร้อมทั้งจะสัมผัสรับน้ำหนักจากสองเท้าของมนุษย์มากที่สุด ถือเป็นจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ที่แสนจะงดงามสำหรับการให้ความหมายของค่ายครั้งนี้

หกวันที่เหลือของค่าย เป็นกิจกรรมเรียนรู้ที่แบ่งเป็นฐานความรู้ ๓ ฐาน คือ

๑.ฐานนักสืบสายน้ำ นำเสนอเรื่องจิตสำนึกในการอนุรักษ์และการมีส่วนร่วมในการดูแลน้ำคุณภาพน้ำ ซึ่งมีตัวแปรจากชุมชน ระบบการเกษตร และโรงงานอุตสาหกรรม โดยมีดัชนีชี้วัดเป็นสิ่งมีชีวิตเล็ก ๆ ที่พบในแหล่งน้ำ เช่น ตัวชีปะขาว ตัวจิ้งจกไฟ ซึ่งบางชนิดอาศัยอยู่ได้เฉพาะแหล่งน้ำที่บริสุทธิ์เท่านั้น

๒.ฐานเดินป่าศึกษาพรรณพืชและสมุนไพร นำเสนอเรื่องคุณค่าของป่าไม้ที่เป็นปัจจัย ๔ ของมนุษย์ โดยเน้นที่คุณค่าด้านสมุนไพร ที่ใช้เฝ้าปกป้องกันและรักษาโรคภัยไข้เจ็บ

๓.ฐานธรรมนิเวศ นำเสนอหลักธรรมข้อ “อิทัปปัจจยตา” และ “ปฎิจจสมุปบาท” กล่าวคือ ทุกสรรพสิ่งในธรรมชาติล้วนอิงอาศัย เป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกัน เชื่อมโยงไปสู่การกำหนดท่าทีต่อธรรมชาติโดยอิงพื้นฐานจากหลักธรรมดังกล่าว

๔.ฐานมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม นำเสนอเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกปัจจุบันที่ขับเคลื่อนไป

มัตลาภของสายน้ำ

ตามกระแสบริโภคนิยม ทำให้ความ
อยาก ความต้องการของมนุษย์ไม่มี
ที่สิ้นสุด กระบวนการผลิตซ้ำของ
เครื่องใช้ต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นอย่างไม่มี
ขีดจำกัดและส่งผลกระทบต่อธรรม-
ชาตอย่างรุนแรง

เด็ก ๆ แบ่งกลุ่มกันเข้าฐานเรียน
รู้อันละฐาน เวียนไปจนครบทุกฐาน
ทุกเรื่อง ในทุก ๆ ฐานจัดกิจกรรมให้
เด็ก ๆ ได้ผ่านประสบการณ์จริง ทั้ง
เดินป่า ตรวจสอบคุณภาพ ตั้งวงพูด
คุยแลกเปลี่ยน ฯลฯ การเชื่อมโยง
กิจกรรมกับหลักพุทธธรรม ประกอบ
กับบรรยากาศแปลกใหม่ของการเรียน
รู้นอกห้องเรียน ทำให้เด็ก ๆ เรียนรู้
อย่างมีความสุข รอยยิ้มสดชื่นปรากฏ
ในใบหน้า โดยเฉพาะในแววตาแจ่ม
ใสใฝ่รู้ทุกคู่

แม้ว่าค่ายจะลำบากลำบาก
เหนื่อยหนัก ทั้งเดินป่าร่วมสิบห้า

กิโลเมตร ปีนเขาสูงชันในเส้นทาง
ศึกษาสมุนไพร เดินฝ่าเปลวแดด
ตั้งไกลเพื่อสำรวจแหล่งน้ำ และคิด
วิเคราะห์ปัญหาหน้า ๆ ที่มนุษย์ผู้ใหญ
ก่อไว้ แต่ทุกคนก็ผ่านเจ็ดวันของ
ค่ายอย่างกล้าหาญ กล้าคิด กล้า
แสดงออก อดทนต่ออุปสรรคและ
ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ
ทั้งหลาย ที่สำคัญที่สุดคือ ได้แสดง
ให้เห็นถึงวินัยและศักยภาพภายในที่
ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดี

ทิวแถวของผ้าขาวเคลื่อนไหว
ร่างเล็ก ๆ อย่างสงงาม เลือดด้วยาแรง
ของเยาว์วัยพัดปลิวอ่อนหวานใน
ราวป่าเขียวครึ้ม นักเรียนธรรมจาริ-
นี่เปลี่ยนจากสวมเสื้อขาว ผ่าทุ่งสี
กรมท่า ฟ้า เทมาเป็นเสื้อยืดกีฬาและ
กางเกงวอร์มรัดกุมเตรียมพร้อมอย่าง
กระตือรือร้น ประกอบกลมกลืนเป็น
ภาพเคลื่อนไหวที่มีชีวิตชีวา สอดคล้อง

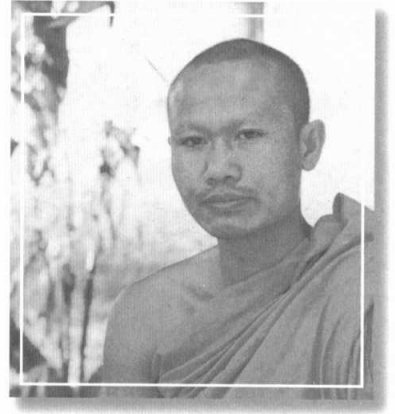
ประสานด้วยลมหายใจเดียวกัน
ลมหายใจแห่งธรรมะ ...ลมหายใจ
แห่งธรรมชาติ

ธรรมชาติภายในที่เด็กผู้หญิง
เหล่านี้ฝึกขัดเกลาให้เท่าทันต่อตนเอง
รวมทั้งโลกและสังคม ก่อนจะออกไป
ใช้ชีวิตโดยลำพังที่มีแต่คำพร่ำสอนของ
คุณครูแม่ชีติดตามไปเท่านั้น มีบาง
ท่านตัดสินใจบวชเรียนต่อไป เป็น
พุทธสาวิกาของสมเด็จพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้า แต่ทั้งหมดทั้งมวล และ
ทุกการกระทำเพื่อเด็กผู้หญิงเหล่านี้
ถือเป็นพลังหนึ่งซึ่งร่วมขับเคลื่อนทางลือ
พระธรรมให้ดำเนินไปอย่างมั่นคงและ
งดงามสืบต่อไป

สนใจสนับสนุนกิจกรรมเพื่อเด็ก
ผู้หญิง เชิญร่วมบริจาคได้ที่ **กองทุน
ธรรมจารินี** เลขที่บัญชี ๑๑๕-๐๖๒-
๕๘๗๗ ธนาคารกรุงเทพฯ สาขา
ตลาดพลู กรุงเทพฯ กรุณาส่งสำเนา
ใบนำฝากมาที่ สถานศึกษาธรรมจาริ-
ณีวิทยา สาขาสถาบันแม่ชีไทย อ.ปาก-
ท้อ จ.ราชบุรี ๗๐๑๔๐ หรือแฟกซ์
มาที่ **คณะกรรมการศาสนาเพื่อ
การพัฒนา** (๐๒) ๔๓๗-๙๔๕๐.

น้ำสืบสายน้ำ

พระสุทัศน์ วัชรญาณ

กับการศึกษาเพื่อความรู้อย่าง

สมฤทัย เกียรติเกาะ

ถ

นนคตเคี้ยวและลาดชันสายนี้ พาจันเดินทางข้าม

ดอยอินทนนท์สู่ “แม่แจ่ม” เมืองในหุบเขาที่ซ่อนตัวหลบร้อน อยู่เบื้องหลังภูสูงตระหง่าน จึงไม่น่าแปลกใจเลยว่าทำไมอากาศที่นี่ยังคง หนาวเย็น แม่แจ่มจะเดินทางล่องเลยมาสู่ปลายเหมันต์ฤดูแล้วก็ตาม

ในอดีตแม่แจ่มจัดว่าเป็นชุมชนที่ห่างไกลและกันดาร เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวก การพัฒนาต่างๆ จึงกระจายไปสู่ชุมชนนี้น้อยมาก แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นเสมือนปราการก้ำกั๊กกันความเจริญด้านวัตถุ ทำให้แม่แจ่มยังคงรักษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมล้านนาของตนให้ดำรงอยู่ได้จนทุกวันนี้ การดำเนินวิถีชีวิตของผู้คนที่หึ่งเคียงกันกับการใช้ภูมิปัญญาเพื่อการพึ่งพาตนเอง เช่น การทอผ้าขึ้นตีนจก งานแกะสลักไม้

ปัจจุบันการคมนาคมของแม่แจ่มสะดวกสบายขึ้น มีถนนลาดยางตัดผ่านตลอดสาย ภาพของแม่แจ่มวันนี้จึงไม่ใช่ชุมชนที่ห่างไกลและกันดารอีกต่อไป ความเจริญและค่านิยมต่างๆ ทะลักทลายเข้าสู่แม่แจ่มอย่างรวดเร็ว ดึงเอาคนหนุ่มสาวออกจากหมู่บ้านเข้าสู่เมือง ทอดทิ้งภูมิปัญญาที่ผู้เฒ่าผู้แก่สะสมมาอย่างไม่ไยดี

พระสุทัศน์ วชิรญาณ ได้สะท้อนให้เราเห็นว่าถึงสภาพปัญหาดังกล่าว ท่านได้เล่าย้อนหลังไปว่า ท่านเองเป็นเด็กที่เติบโตในแม่แจ่ม ได้เรียนหนังสือจบแค่ชั้นประถมปีที่ ๔ เพราะมีฐานะยากจน แต่ด้วยเป็นคนที่มีความมุ่งมั่นในการเรียน ท่านจึงขอเป็นสามเณรและจำเรียนด้วยความตั้งใจในโรงเรียนผู้ใหญ่วัดบุปผารามจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ท่านหยุดพักจากการเรียนไป ๑ ปี เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว แต่ท่านก็มีได้ไม่เฉยยังคงสนใจศึกษาหาความรู้ด้วยการอ่านหนังสือ ท่านได้กลับเข้าสู่ระบบโรงเรียนอีกครั้งโดยต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่จังหวัดลพบุรี แต่หลังจากการเรียนผ่านไปเพียงสัปดาห์เดียวท่านก็เกิดความขัดแย้งกับตัวเองว่าทำไมต้องมาเรียนที่นี่ เพราะระบบการศึกษาในสมัยนั้นไม่เอื้อให้มีการหาความรู้ด้วยตนเอง ท่านจึงเลิกเรียนและกลับมาศึกษาหาความรู้ด้วยการอ่านหนังสือเช่นเดิม

ท่านกลับคืนสู่แม่แจ่มดินแดนถิ่นเกิด และก่อตั้งโรงเรียนสามเณรขึ้น โดยมีคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.) สนับสนุนด้านงบประมาณ มีอาสาสมัครช่วยงาน ๒ คน แต่ตั้งได้เพียงแค่ ๖ เดือน ก็ต้องปิดไป เหตุเพราะปัญหาการขาดอาสาสมัครทำงานอย่างต่อเนื่อง

“ทุกคนต้องมีปัญญา ความรู้” เป็นหลักธรรมที่ยึดถือมาโดยตลอด ทำให้ท่านไม่ย่อท้อ พยายามจัดตั้งโรงเรียนขึ้นอีกครั้ง ใช้ชื่อว่า **“โรงเรียนโพธิธรรมศึกษา”** มีความหมายว่าโรงเรียนที่จัดการศึกษาเพื่อการรู้แจ้ง ซึ่งเป็นโรงเรียนภายใต้การเป็นสาขาของโรงเรียนบาลีสถิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

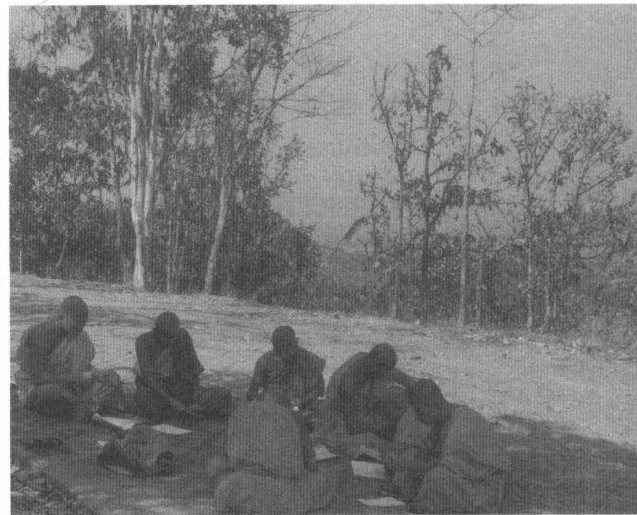
นอกจากนี้ท่านยังได้พัฒนาวัดให้กลับมาเป็นศูนย์กลางของการศึกษาอีกครั้งด้วยการจัดตั้งห้องสมุดขึ้นเพื่อให้บริการความรู้แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนรอบวัด เพราะท่านเห็นความสำคัญของการอ่านหนังสือ และพยายามกระตุ้นให้สามเณรเห็นความสำคัญของการอ่าน ท่านได้ประยุกต์คำสอนของท่านพุทธทาสที่ว่า **“ตถนหาสามารถที่จะนำไปสร้างฉันทะได้”** มาเป็นอุบายวิธี โดยใช้วิธีการถวายทุนการศึกษาแก่สามเณรที่รักการอ่านและศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งผลที่ออกมาก็นับว่าได้รับความสำเร็จ เพราะสามเณรหันมาสนใจและให้ความสำคัญกับการอ่านมากขึ้น

สำหรับการจัดการเรียนการสอน ท่านได้ปรับเปลี่ยนคิดค้นวิธีใหม่ๆ มาสอน นอกจากการบรรยายในห้องเรียน

พระสุทัศน์ วชิรญาณ

- ๒๕๒๕ จบการศึกษาผู้ใหญ่ ชั้น ม.๓ โรงเรียนวัดบุปผาราม
- ๒๕๒๖ เรียนต่อ ม.๔ ที่ จ.ลพบุรี (เรียนได้เพียง ๑ สัปดาห์ เพราะเกิดความขัดแย้งกับระบบการศึกษา จึงเลิกเรียน)
- ๒๕๒๖-๒๘ สอนนักธรรมที่วัดป่าแดด อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
- ๒๕๒๙ สร้างห้องสมุด โดยการสนับสนุนของนายท่าน ทริพิทักซ์ และคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.)
- ๒๕๓๐ ตั้งโรงเรียนสามเณร มีอาสาสมัครช่วยงาน ๒ คน ทำได้เพียง ๖ เดือน
- ๒๕๓๑-๓๓ เปิดโรงเรียนขึ้นอีกครั้ง ทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โครงการสมถุญไพร โดยร่วมกับโรงพยาบาลแม่แจ่ม, เดินป่า ให้ทุนการศึกษาสามเณร และเด็กในหมู่บ้าน ทั้งชาย และหญิง
- ๒๕๓๔ เพิ่มการให้ทุนการศึกษาเป็น ๑๐๐ ทุน
- ๒๕๓๗ บวชเณรดูฎิธอน เปิดโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น
- ๒๕๔๐ มีการประชุมใหญ่เสวยธรรมที่วัดป่าแดด อ.แม่แจ่ม ได้พูดคุยกับพระมหาเจิม สุวโจ ผู้อำนวยการสำนักงานบริหาร และรักษาการผู้อำนวยการส่วนเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเปิดเป็นโรงเรียนบาลีสถิตศึกษา ภายใต้โรงเรียนในสังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) ใช้ชื่อว่า **“โรงเรียนโพธิธรรมศึกษา”**

สามเณรช่วยกับการศึกษาอีกูปแบบหนึ่งที่ไม่จำกัดอยู่ในห้องเรียน

เพราะท่านเห็นว่าการศึกษาแบบเดิมไม่ได้ผลเท่าที่ควร จึงปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนจากเดิมมาเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น ประกอบกับการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น งานช่างสมุนไพร เพื่อให้สามเณรมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน โดยลงไปเรียนในหมู่บ้านกับผู้ที่มียุทธศาสตร์ความชำนาญ ไม่จำเป็นต้องเรียนในห้องเรียนอย่างเดียว เพราะท่านถือว่าการเรียนรู้น่าจะเรียนที่ไหนก็ได้ มีใช้เฉพาะในห้องสี่เหลี่ยมแคบ ๆ และท่านยังเปิดโอกาสให้สามเณรเลือกเรียนได้ตามความสนใจของตนเอง

สาเหตุที่ท่านเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นจนนำมาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการเรียนการสอน เพราะท่านมองเห็นถึงสภาพปัญหาที่แม่แจ่มกำลังประสบ คนหนุ่มสาวหันหลังให้บ้านเกิด ละทิ้งถิ่นฐาน หันหน้าเข้าสู่เมือง ท่านมองเห็นคนหนุ่มสาวเดินออกจากหมู่บ้านไปศึกษาต่อและทำงานในเมืองจนแล้วคนเล่า ความเจริญและบริโภคนิยมต่าง ๆ หลังไหลเข้ามา ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกมองเป็นเรื่องไม่ทันสมัย ท่านจึงพยายามฟื้นฟูเพื่อให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมการจัดงานสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น งานมหกรรมผ้าขิดตีนจก และยังหาผู้สืบทอดต่อภูมิปัญญาเหล่านี้โดยนำมาจัดไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนในที่สุด

บ่ายคล้อยมากแล้ว สามเณรหลายรูปกำลังเตรียมตัวเพื่อเดินขึ้นดอยไปเข้าค่ายปฏิบัติธรรม ซึ่งจัดขึ้นทุกปี มีหลายกลุ่มที่พากันขึ้นไปก่อนหน้านั้นแล้ว คิดความเชื่อภักทาคณะคืออย่างจะต่างจากภาคอื่น ๆ ตรงที่นิยมให้ลูกหลานบวชเรียนตั้งแต่เป็นสามเณร ที่นี้จึงมีสามเณรมากกว่าพระสงฆ์หลายเท่าตัวนัก เสียงพูดคุยทยอยก้องดังแว่วมา พระสุทัศน์หันไปดูสามเณรบางรูปที่ค่อนข้างไม่สำรวมระวัง แต่ในสายตาท่านกลับเปี่ยมไปด้วยความเมตตา สามเณรที่นี้จึงให้ความเคารพรัก และเกรงใจท่านยิ่งนัก

ลมหนาวพัดโชยมาเป็นระยะ ๆ เสียงกุ่มกึ่งจากโบสถ์ทำให้บรรยากาศยามบ่ายนี้รื่นเย็นยิ่งขึ้น ครู...เดินข้ามมาร่วมวงสนทนา ครูเล่าให้พวกเราฟังว่าชาวบ้านที่นี้ยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการฝึกทักษะอาชีพนัก เคยมีผู้ปกครองนักเรียนมาต่อว่าครูถึงโรงเรียนเมื่อครั้งที่ครูให้นักเรียนทำการเกษตร โดยให้เหตุผลว่าส่งมาเรียนไม่ได้ส่งมาทำการเกษตร ถ้าจะให้ทำเกษตรเขาสามารถสอนเองได้ที่บ้าน แต่ที่มาโรงเรียนเพราะต้องการให้ครูสอนหนังสือ ซึ่งปัญหาข้อนี้

พระสุทัศน์เองก็สังเกตเห็นว่า เป็นปัญหาสำคัญที่ควรจะได้รับ การแก้ไขโดยด่วน เพราะถ้าทั้งชาวบ้านและนักเรียนไม่เข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในไม่ช้าความรู้เรื่องภูมิปัญญาจะล่มสลายไปในที่สุด เนื่องจากขาดผู้สืบทอด ท่านต้องการให้นักเรียนมีศิลปะอยู่กับตัว เพราะสามารถเอาไปใช้ได้ทุกเมื่อ ถ้าเรียนและใช้แต่หัวสมองอย่างเดียวก็ไปไม่รอด ทั้งนี้จำเป็นต้องมีการประสานงานและประชุมพูดคุยร่วมกันอย่างจริงจังในส่วนของครูและชาวบ้าน เพื่อประสานความร่วมมือและสร้างความเข้าใจตรงกัน อันจะนำมาสู่การปฏิบัติที่ได้มรรคได้ผลยิ่งขึ้น

แนวความคิดที่ต้องการออกนอกรูปแบบ พระสุทัศน์และครูจึงได้พยายามปฏิรูปการศึกษา โดยพยายามจัดการศึกษาให้ออกไปจากการอบของกระแสหลัก นับว่าเป็นงานที่ท้าทายและมีความยากยิ่ง ท่านจึงต้องค่อย ๆ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปที่ละเล็กทีละน้อย ซึ่งก็ยังคงอยู่ในช่วงลองผิดลองถูก โดยมีคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.) เข้ามาเป็นแรงหนุนช่วยส่งเสริมอีกแรงหนึ่ง

แม้วันนี้การจัดการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของท่านยังไม่สำเร็จตรงตามเป้าหมายที่วาดฝันไว้ แต่ท่านก็มีความพอใจในระดับหนึ่ง เพราะสิ่งที่ท่านทำนั้นเป็นการเริ่มต้นที่ดีที่พยายามจะปรับไปสู่การศึกษาทางเลือก อีกทั้งโรงเรียนโพธิธรรมยังเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยแก้ปัญหาสังคมให้เด็กมีโอกาสได้เรียนหนังสือและศึกษาธรรมะเพื่อขัดเกลาจิตใจความเป็นชุมชนกลับคืนมา ในวัดมีพระสงฆ์สามเณรมากขึ้นเป็นที่พึ่งทางจิตใจแก่ชาวบ้าน นอกจากนี้ยังสามารถช่วยบรรเทาปัญหาเศรษฐกิจแก่ครอบครัวอีกด้วย

สามเณรรุ่นแรกที่กำลังจะจบการศึกษานี้ มีโครงการที่จะเรียนต่อเกือบทุกรูป โดยได้มีการติดต่อสถานศึกษาไว้แล้ว มีบางรูปที่ต้องเลิกเพราะอยากเรียนสายอาชีพ แต่บางรูปก็ยังอยู่ในสมณเพศและศึกษาทางธรรมควบคู่กับทางโลกต่อไป ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นสถานศึกษาในเมือง กลางปีนี้นคงมีเยาวชนอีกจำนวนไม่น้อยที่ต้องเดินทางจากบ้านเกิดเพื่อไปศึกษาอย่างเช่นที่เคย ๆ เป็นมาทุกปี พระสุทัศน์เองได้ทำใจยอมรับเหตุการณ์ เพราะโรงเรียนยังไม่สามารถรองรับนักเรียนในระดับที่สูงขึ้นได้ แต่ท่านหวังไว้ว่าคุณธรรมและสำนึกภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ท่านพาสอน อบรมปลูกฝัง จะช่วยนำพาเยาวชนเหล่านั้นกลับสู่ภาคภูมิใจอีกครั้ง

ดึกแล้ว คืนนี้เป็นคืนวันฆราวาสและเป็นคืนสุดท้ายที่

ฉันจะอยู่ที่นี้ ชาวบ้านนำน้ำปาดตามขึ้นมาจากยถึงบนดอย และรอร่วมเวียนเทียนด้วยความศรัทธา แสงเทียนสว่างโดดเด่นรอบเจดีย์บนดอยสูง มีพระจันทร์กลมโตส่องแสงสว่างสีเหลืองนวลเป็นฉากหลัง ช่างเป็นภาพที่งดงามยิ่งนัก ลมหนาวพัดมาจนไปไม่ไหว ฉันหวนคิดถึงคำพูดของ พระสุทนต์เมื่อเย็นว่า

“สิ่งที่อยากให้เกิดในหมู่บ้านก็คือความเป็นชุมชน ชาวบ้านอาศัยอยู่ในชุมชนได้อย่างไม่อึดอัด ฟุ้งพาดนงเองได้ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น และภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของตน”

แม้ว่าดูแล้วจะเป็นภาพฝันที่ค่อนข้างห่างไกล แต่ความพยายามอย่างแน่วแน่ของพระสุทนต์ วชิรภาโณ ทำให้พวกเราเชื่อมั่นว่าระบบการศึกษาทางเลือกจะเกิดขึ้นใน “แม่แจ่ม” อย่างแน่นอน เพราะความพยายามเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ

... ..

ฉันเดินทางจากดอยกลับเข้าสู่เมือง เจ้าหลานสาวตัวน้อยวัย ๘ ขวบของฉัน กำลังขมก้มเขม้นอยู่กับหนังสือเล่มโต เพื่อที่จะรักษาความเป็นที่หนึ่งในห้องเรียนไว้ให้ได้ ฉันหวนคิดถึงภาพสามแฉกที่กำลังสนุกสนานกับการเรียนรู้ในการเข้าค่ายปฏิบัติธรรม

อีกเมื่อไรนะ ที่ระบบการศึกษาของเราจะเล็กล้อมกรอบเด็ก ๆ ให้อยู่แต่กับตำราและคำนิยามที่นำไปสู่การแข่งขัน จนทำให้พวกเขาพลาดโอกาสที่จะเรียนรู้และศึกษาโลกกว้างอย่างที่ควรจะเป็น ฉันหวังไว้ว่าอีกไม่ช้าไม่นานภาพการศึกษาเรียนรู้ที่ไม่จำกัดอยู่แต่ในห้องเรียนคงจะบังเกิดขึ้นจริงได้ ถ้าผู้หลักผู้ใหญ่ที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องนี้มีความพยายามและจริงใจที่จะปฏิรูประบบการศึกษาอย่างจริงจัง เช่นพระสงฆ์รูปหนึ่งที่ประดิษฐ์ดั่งประทีปดวงเล็ก ๆ ในดินแดนแสนไกลเบื้องหลังดอยสูงได้พยายามกระทำอยู่.

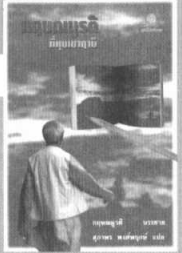
หนังสือของกฤษณมูรติ

สนพ.โกมล ลดราคาพิเศษ ๓๐%

วันนี้ถึง ๓๐ มิ.ย. ๒๕๕๔

กฤษณมูรติที่หุบเขาธารี

ราคา X ๖๓ บาท

ช่วยของความคิด

ราคา X ๘๔ บาท

ว่าด้วยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ราคา X ๘๔ บาท

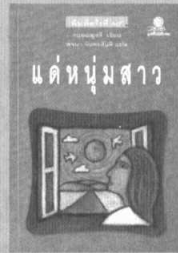
แห่งความเข้าใจชีวิตและการศึกษาที่แท้

ราคา X ๑๒๕ บาท

เธอคือโลก

ราคา X ๑๑๒ บาท

แต่กลุ่มสาว

ราคา X ๗๐ บาท

ว่าด้วยชีวิตและความตาย

ราคา X ๑๑๒ บาท

หากท่านสนใจสั่งซื้อ...

กรุณาส่งชานดิมาที่ ปท.ศิริราช ๑๐๗๑๒ สั่งจ่าย มูรติโกมลคิมทอง

๘/๒๓ ซ.บ้านช่างหล่อ ถ.พรานนก เขตบางกอกน้อย กทม. ๑๐๗๑๐

หรือโอนเงินเข้าธนาคารกรุงศรีอยุธยา สาขาอุบลมรินทร์

ชื่อบัญชีมูรติโกมลคิมทอง เลขที่บัญชี 157-1-03601-4

แล้วโทรสารไปนำฝากมทที่ ๘๔๘-๘๗๕๖ โดยรวมค่าจัดส่งเล่มละ ๖ บาทด้วย

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ ๔๑๒-๐๙๕๕ และ ๘๖๖-๑๕๕๗ กท ๐

มูลนิธิโกลบอลของ
๓๐ ปี

จากไม้โกสั๋ง ฝากความหวังถึงคนหนุ่มสาว

๑

วลีที่ว่า *ไม้โกสั๋ง* นั้น หมายถึงต้นไม้ที่อยู่ริมตลิ่ง ซึ่งถูกน้ำเซาะอยู่เรื่อยๆ ย่อมล้มลงได้ในเวลาอันไม่ช้า แล้วต้นไม้ก็จะกลายเป็นท่อนไม้หรือท่อนซุงไปตามแต่เหตุ นี่ฉันใด คนเราก็ฉันนั้น คือคนที่ซหาย่อมอยู่ไปได้อีกไม่นาน แม้ยังไม่ตาย ร่างกายก็อ่อนแอลง รวมทั้งความคิดและจิตใจ แต่ถ้ายึดมั่นไว้ บำรุงร่างกายให้แข็งแรงตามอัธยาศัยโดยอุทิศตนเพื่อคนอื่นและสัตว์อื่นยิ่งกว่าจะเห็นแก่ตัว ทั้งยังเจริญจิตสิกขาอยู่อย่างสม่ำเสมอ บุคคลในวัยสนธยา ก็ยังมีเนื้อหาสาระให้คนหนุ่มสาวได้ไม่น้อย ดังกรณีของท่านอาจารย์พุทธทาสนี่เป็นอนุุทธธรรมอย่างดี และที่พระประชา ปสฺนุณฺณโม สัมภาษณ์ท่านไว้ในเรื่อง *เล่าไว้ในวัยสนธยา* นั้นก็น่าสนใจยิ่งนัก โดยเราอาจเก็บเอาความคิด คำพูด และประสบการณ์จากชีวิตของท่านอาจารย์มาสื่อถึงคนหนุ่มสาวได้มาก โดยเฉพาะก็คำเตือนของท่านที่ว่า

ส.ศิวัฑ์ ปฐกถาปิดงาน ๓๐ ปี มูลนิธิโกลบอล คิมทอง วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ณ หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาพวาด สุลักษณ์ ศิวรักษ์ โดย ปางช้าง ทยาหทัย

“เราไม่สามารถถึงกับพลิกแผ่นดิน เราสามารถเพียงทำไปเรื่อย ๆ ตามสติกำลัง มีผลเท่าไรก็เอาเท่านั้น แต่เราหวังอยู่ว่า การกระทำด้วยความจงรักต่อพระศาสนาของเราเนี่ย อาจมีคนเอาไปคิดไปนึก แล้วอาจมีคนทำตามมากขึ้น จนกระทั่งผู้ที่มีอำนาจท่านทำหรือประชาชนทั้งโลกพากันทำ มันก็อาจมีการพลิกแผ่นดินได้เหมือนกัน แม่เราจะไม่ได้พลิกเอง ผลก็เท่ากันเรา ยังคงเจียมตัวและไม่ต้องออกแตกตายเพราะชื่อนั้น”

แม่ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร จะไม่ได้ทรงเจริญจิตศึกษาเอาเลยก็ว่าได้ รวมทั้งสืบลูกขาของท่านก็แหวกแนวทางของภาคติบดตามรูปแบบเดิม ๆ ออกไป หากทรงตั้งหทัยมั่นในการอุทิศตนเพื่อมหาชน โดยเฉพาะก็กสิกรรมและลูกหลานชาวนา แม่จะทรงถูกจองจำอยู่ในคุกนานถึง ๑๑ ปี แต่ที่ทรงเริ่มชีวิตได้ใหม่ในวัย ๓๐ และอุทิศตนหมี่ชีพเบื้องท้ายแห่งชีวิตเพื่อชาวไร่ชาวนาจนถึงชีพิตักษัยในวัยราว ๆ เกือบ ๙๐ โดยที่ทรงเริ่มบุกเบิกการเกษตรอย่างใหม่มาแต่ในรัชสมัยรัชกาลนั้นแล้ว

นายบริดี พนมยงค์ก็ดี นายป่วยอิงภรณ์ก็ดี ส่วนชีวิตอยู่จนเป็นไม้ใกล้ฝั่งด้วยกันทั้งคู่ และชีวิตของท่านทั้งสองนี่ก็เป็นแบบอย่างได้ ถ้าอนุชนเรียนรู้อากคำพูด ข้อเขียน และการกระทำของท่าน ย่อมช่วยให้แต่ละคนเกิดความมุ่งมั่นในทางอุดมคติ ต้องการอุทิศตนเพื่อคนอื่น ยิ่งกว่าต้องการมีชีวิตอย่างที่เป็นไปตามแนวทางซึ่งสังคมในระบบบริโภคนิยมกำหนดให้ อันได้แก่ การหมกมุ่นในทางกิน กาม เกียรติ อย่างเห็นแก่ตัวไปวัน ๆ หาไม่

ก็ต้องการเพียงเพื่อยกสถานะของตนเองและครอบครัว ตลอดจนบริษัทบริวารที่ใกล้ชิด ให้มีสภาพดีขึ้นทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง อย่างไม่โยไปว่าการดำเนินชีวิตของแต่ละคน เป็นไปโดยสัมมาอาชีพหรือมิจฉาอาชีพ และการวิ่งว้างลา ยศ สุข สรรเสริญอย่างจอมปลอมนั้น มีเนื้อหาสาระในทางความดี ความงาม และความจริงละหรือ

ที่เอ่ยชื่อเพียงบุรุษเพศมานี้ มิได้ หมายความว่าให้มองข้ามความสำคัญของอดีต ดั่งท่านอาจารย์พุทธทาสย่ออยู่เสมอว่า มารดาของท่าน มีบุญคุณกับท่านอย่างที่สุด และมีอิทธิพลกับท่านอย่างที่สุดอีกด้วย หากไม่พระมหาเถร อินทปญโญ อาจโยงไปไม่ได้ถึงการเป็นทาสของพระพหูเจ้านายแท้จริงก็ได้ ดังนายป่วยเองก็เขียนไว้ในบทความเรื่อง “ผู้หญิงในชีวิตของผม-แม่” ให้เห็นถึงคุณูปการของมารดาท่านอย่างสำคัญยิ่ง

นอกจากนี้แล้ว นายป่วยยังได้ภรรยาที่มีส่วนสำคัญอันช่วยผลักดันให้ท่านดำรงชีวิตมั่นอยู่ได้ในอุดมคติ คล้าย ๆ กับบทบาทที่หม่อมศรีพรหม มีกับ ม.จ.สิทธิพร และท่านผู้หญิงพูนศุข มีกับ นายบริดี พนมยงค์ นั้นเอง

สำหรับคนที่มิชีวิตคู่ ถ้าได้คุ้มครองเป็นภักษณเมิตร ที่คอยเตือนกัน และกัน ไม่ให้ตั้งอยู่ในความประมาท อาจร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน โดยเห็นความสำคัญของคุณค่าทางสังฆธรรมยิ่งกว่าโลกธรรม โดยเห็นความสุขทุกข์ของพหูชนว่า มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าความสุขทุกข์ของคู่ผัวตัวเมีย รวม

ตลอดจนลูกหลาน นั่นคือปัจจัยอันสำคัญยิ่ง ที่เราอาจเรียนได้จากพหูชนบุคคลที่เอ่ยนามมาแล้วนั้น

พระยาอนุมาตราชนเองก็มีวาทะสุดท้ายให้ไว้กับลูก ๆ ของท่านอย่างน่าจับใจ

“...เงินที่เป็นมรดกแก่ลูก แม่เป็นจำนวนเล็กน้อย แต่ก็เป็นเงินบริสุทธิ์ที่หามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของพ่อจริง ๆ ความมีความพอใจ ด้วยเป็นเงินมรดก ที่พอสามารถเก็บหอมรอมริบได้เท่านี้ แต่มรดกอันนี้ค่าอย่างยิ่ง ก็คือชื่อเสียงเกียรติคุณของพ่อ ที่ได้บำเพ็ญมา เงินเป็นแต่ปัจจัยให้เกิดความสุข ไม่ใช่เป็นตัวความสุขโดยตรง ความสุขที่แท้จริงคือ ปัญญา อานามัย ไม้ตรีสามัคคีธรรม และการงานที่เป็นสัมมาชีพ และสิ่งเหล่านี้ต้องมีความประพฤติการปฏิบัติด้วยความมานะพยายาม มีความขยันหมั่นเพียรประกอบด้วย จึงจะสมบูรณ์ ส่วนแม่ของลูก ๆ พ่อมอบการเลี้ยงดูไว้ให้ลูก ๆ จึงฉลองคุณท่าน อย่าให้อนาทรร้อนใจ ส่วนศพของพ่อ ก็จงทำแกพอควรแก่ฐานะรูปของพ่อ เท่านี้พ่อก็พอใจ เพราะลูกทุกคน ก็ได้ตอบแทนพ่ออยู่แล้ว เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ไม่จำเป็นต้องแสดงความอาลัยไว้ในหนังสือแจกว่า ไม่มีโอกาสฉลองคุณพุดทำไม่เมื่อตายไปแล้ว รู้จักมีความสามัคคีในระหว่างพี่ ๆ น้อง ๆ และญาติ ๆ ให้เป็นไปด้วยดี เท่านี้เท่ากับได้ฉลองคุณพ่อสิ้นเหลือแล้ว ถ้าจะบริจาคเงินอุทิศให้ ก็จงเป็นไปในเรื่องส่งเสริมความรู้การศึกษาแก่ส่วนรวมเถิด...”

วิถีชีวิตของท่านเจ้าคุณอนุมาตรา ก็เรียบง่าย เป็นแบบอย่างให้คนหนุ่ม

สาวได้อย่างแทบจะปราศจากเซม่าไฟ
เอาเลย และแม้ภรรยาของท่านจะไม่
เด่นดังเท่าภรรยาของบุคคลที่เอ่ยนาม
ไว้ก่อนแล้ว คุณหญิงละไม้ก็เป็นสตรี
สามัญที่มีคุณูปการกับสามีและบุตร
ธิดา ตลอดจนบุคคลรอบ ๆ ข้างสามี
อย่างควรแก่การศึกษาและเรียนรู้

ขออย่าว่า สำหรับคนที่ครองชีวิต
คู่ ที่อยู่มาได้จนถึงไม่หย่าขาดของ
ภรรยาของยอดเพชร แล้วจักเป็นตัวอย่าง
ให้อุทิศตนได้ ควรประกอบไปด้วยองค์
ทั้ง ๔ ดังต่อไปนี้คือ

๑. มีศรัทธาสมกัน คือเชื่อถือ
หลักการต่าง ๆ ตลอดจนความสนใจ
ต่าง ๆ อย่างเข้ากันได้

๒. มีศีลสมกัน คือมีความ
ประพฤติที่มุ่งการไม่เอาเปรียบตนเอง
และผู้อื่นคล้าย ๆ กัน

๓. มีจาคะสมกัน คือ มีความ
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีความเกื้อกูลต่อ
ผู้อื่นคล้าย ๆ กัน

๔. มีปัญญาสมกัน รู้เหตุรู้ผล
แห่งความเป็นไปในสังคมและในโลก
คล้าย ๆ กัน คือพูดกันรู้เรื่อง ที่จะมี
ชีวิตอยู่อย่างไม่เห็นแก่ตัว อย่างมีชีวิต
อยู่เพื่อรับใช้สรรพสัตว์เป็นที่ตั้ง

แม้จะไม่ได้เต็มทั้งสี่ข้อ หรือจะ
บกพร่องในแต่ละข้อ ก็ควรฝึกปรือ
หรือใคร่ครวญทบทวนวิถีชีวิตตาม
พุทธภาษิตที่ยกมกเตือนไว้บ่อย ๆ

โดยที่โกลด คิมทองมีชีวิตอยู่ได้
ไม่ถึงเป็นไม้ไผ่ลี้ผึ้ง และไม่ได้เข้าถึง
ชีวิตคู่ แต่ถ้าเขาไม่ถูกวิบากกรรมตัด
รอนไป วิถีชีวิต ตลอดจนข้อเขียนและ
คำพูดของเขา ก็คงจะมีอะไรให้เรา
ได้เรียนรู้กันเมื่อน้อย และโดยที่ปาฐกถา
นี้ แสดงเนื่องด้วย โกลด คิมทอง จึง
ยกเอาแต่เพศชายมากกล่าวถึงเป็น

ประการสำคัญ ถ้าเรามีมูลนิธิรัตน
สกุลไทยควบคู่กันไป ปาฐกถาเอ่ยถึง
ผู้หญิงยิ่งกว่าที่ได้กล่าวมาแล้ว จะ
อย่างไรก็ตาม การที่โกลดกลายเป็นอิฐ
ก้อนแรก ที่ก่อให้เกิดมูลนิธิที่ตั้งตาม
นามเขา และมูลนิธินี้มีอายุยืนยาวมา
ถึง ๓๐ ปีเข้านี้แล้ว เชื่อว่ามูลนิธินี้
ก็มีอะไร ๆ ให้แก่คนหนุ่มสาวได้
ไม่น้อยในรอบสามทศวรรษมานี้ โดย
ที่ข้าพเจ้าเชื่อว่า มูลนิธินี้ยังไม่เป็น
ไม้ไผ่ลี้ผึ้ง อย่างน้อยมูลนิธิก็คงเติบโต
ไปอีกนานแสนนาน แม้ท่านประธาน
กรรมการคนแรก จะเป็นไม้ไผ่ลี้ผึ้ง
แล้ว ถึงกระนั้นวิถีชีวิตของ ๆ หนึ่ง
สัญญา ธรรมศักดิ์ก็มีอะไรที่ฝากไว้
ให้คนหนุ่มสาวได้มีใช้บ้างด้วยเช่นกัน
แม้ท่านจะต่างไปจากทุก ๆ ท่านที่เอ่ย
นามมาก่อนแล้วก็ตามที โดยที่ความ
แตกต่างดังกล่าวนี้ ก็น่าที่คนหนุ่ม
สาวจะแสวงหาสาระเอาเอง เพื่อนำมา
เป็นเยี่ยงอย่างหรือหาไม่ ก็สุดแท้แต่ว่า
จะค้นหาสาระได้แค่ไหน และต้องการ
ดำเนินชีวิตไปในทิศทางใด

๒

ว่าถึงตัวข้าพเจ้าเอง เมื่อสมัยเป็น
คนหนุ่มอยู่นั้น ครั้นจบการศึกษาชั้น
มัธยม ได้ตั้งใจว่าจะเรียนอุดมศึกษา
ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ควบไป
กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็น

ไปได้ในสมัยนั้น และต้องการหาเวลา
ว่างจากการเรียน ไปสอนหนังสือ ณ
โรงเรียนเก่าของตน เพื่อหารายได้มา
เลี้ยงตนเอง จึงไปพบเจษฎาจารย์
อูรเบง ชาวฝรั่งเศส ซึ่งเป็นอธิการโรง
เรียนอัสสัมชัญ โดยที่ท่านได้เคยเป็น
ครูสอนข้าพเจ้ามาก่อนด้วยบ้าง ท่านว่า
ท่านยินดีที่จะได้ศิษย์เก่ามาเป็นครู โดย
ท่านบอกต่อไปว่า ข้าพเจ้าเรียนที่
โรงเรียนนี้มาแต่ชั้นประถมจนจบชั้น
มัธยมสูงสุด ย่อมมีประสบการณ์พอ
เพียงพอครูคนใดสอนดีสอนไม่ดี ครู
คนใดตั้งใจสอน ไม่ตั้งใจสอน ครูคน
ใดนิสัยดีเลวอย่างไร ท่านแนะนำให้เอา
อย่างครูที่มีความประพฤติดี และที่
ตั้งใจสอน แม้จะสอนได้ไม่ดีนักก็ตาม
ท่านว่าการสอนได้ด้อยก็มีผลเมื่อดู
พรายนั้น อาจต้องใช้ประสบการณ์ไม่
นาน หากก็ต้องมีพรพิเศษซึ่งท่านเชื่อ
ว่าข้าพเจ้ามี เพราะท่านเคยสังเกตเห็น
ว่า ข้าพเจ้าอาจสอนเพื่อนร่วมห้องเรียน
อย่างทีสะกดเขาเหล่านั้นไว้ได้ ใน
ชั่วโมงที่ขาดครูในวิชาอื่น ๆ ไป โดย
เฉพาะกวีวิชาภาษาและวรรณคดีไทย

ท่านเจษฎาจารย์ผู้นี้มีอายุแก่
กว่าข้าพเจ้าไม่มาก เวลานั้นท่านกำลัง
เป็นหนุ่มฉกรรจ์ เทห์จะอยู่ในราวสาม
สิบเศษ ในขณะที่ข้าพเจ้าอายุยังไม่ถึง
ยี่สิบ เวลานั้นท่านมีอายุแปดสิบเศษ
แล้ว และตามีตบอด ทั้งยังมีความจำ
อันลับสนลอบเลือนอีกด้วย ประโยชน์
ที่ได้จากไม้ไผ่ลี้ผึ้งเช่นท่านนักบวชผู้นี้
ก็คือ นึกถึงคำพูดของท่านที่เตือนใจ
ข้าพเจ้าเมื่อเกือบกึ่งศตวรรษมาแล้ว
โดยข้าพเจ้าได้นำถ้อยคำของท่านมา
ประยุกต์ใช้ในชีวิตตลอดมา คือ
พยายามดูคนให้ออกว่า ใครเป็นคนดี
ใครเป็นคนชั่ว ใครเป็นคนกึ่งดีกึ่งดี

ใครเป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก แล้วพยายามดำเนินไปในทางที่ถูกที่ควร ดั่งได้ยกตัวอย่างบุชนี่บุคคลที่ข้าพเจ้าเคารพบูชามาอ่ยถึงไว้บ้างแล้ว แม้ข้าพเจ้าจะขึ้นไปได้ในทางคุณงามความดีไม่ถึงท่านนั้น ๆ ก็พยายามดำเนินรอยตามนั้นเสมอมา พร้อมกันนั้นก็ไม่ได้เห็นว่าแต่ละท่านเป็นคนวิเศษมหัศจรรย์ อันหาข้อที่จะนำมาวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้เอาเลย

ส่วนความมีตบอดทางดวงตาของท่านอาจารย์เก่าชาวฝรั่งเศสของข้าพเจ้าผู้นี้ ข้าพเจ้าไม่เห็นว่าจะเป็นอย่างที่หลีกเลี่ยงได้ในทางกายกรรมหรือชีววิทยา ตัวข้าพเจ้าเอง เมื่อเรียนจบจากอังกฤษ แล้วกลับมาเมืองไทยใหม่ ๆ ในปี ๒๕๐๕-๒๕๐๖ ได้คิดไว้แต่ตอนนั้นแล้ว ว่าตัวเองใช้สายตามากเกินไปในทางอ่านและในทางเขียน ถึงยามแก่ชราลง คงตบอด จึงไปซื้อกระดาษตารางหนึ่ง กะจะเรียนวิชาดนตรีแขนงนี้ โดยเห็นว่าถ้าอ่านไม่เขียนไม่ได้ คงบรรเลงเพลงได้เอง เพื่อความประเทืองใจ และถ้าขัดสนถึงขนาด ก็อาจตั้งกล่าไว้ข้างหน้า คงมีท่านที่เมตตา โยนกระดาษมาให้ ได้พอเพียงแก่การยังชีวิตในยามเป็นไม้ใกล้ฝั่งดอกกระมัง

น่าเสียดายที่ปณิธานในด้านการดนตรีของข้าพเจ้าไม่สัมฤทธิ์ผล จนนายสุจิตต์ วงษ์เทศ มาขอกระดาษนั้นไปแต่สมัยเข้เริ่มเป็นนักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร แล้วนำไปฝึกหรือ จนกลายเป็นนักดนตรีมีชื่อเสียงมาจนครบแทบทุกวันนี้

เดชบุญที่ตาข้าพเจ้ายังไม่มีตบอด แม้จะเริ่มฝ้าฟางไปบ้าง ก็ยังอ่านได้ เขียนได้ ทั้ง ๆ ที่ความคิดและไม้

มือจะอ่อนเปลี้ยลงไปเรื่อย ๆ แล้วก็ตาม แต่ก็ยังดีกว่านายบ่วย อึ้งภากรณ์ ซึ่งคิดแทบไม่ได้ เขียนแทบไม่ได้ อ่านแทบไม่ได้มาแต่อายุท่านเพียงย่างเข้า ๖๒ ปี นี่ข้าพเจ้าได้ทำไรคุณบ่วยมากกว่าห่าปีเข้านี้แล้ว ถ้าเป็นคริสตังก็คงต้องขอบใจพระเจ้า นี่ข้าพเจ้าเป็นพุทธศาสนิก ก็ได้แต่พยายามเจริญอัปมาทธรรม แต่ก็จะไปห้ามวิพากกรรม ไม่ให้เป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต หรือหลงไหลลลอะเลื้อยนั้น คงห้ามได้ยาก ทั้ง ๆ ที่พยายามเจริญจิตสิกขาสักเพียงใดก็ตาม ดังกรณีท่านพระโพธิญาณกร หรือพระอาจารย์ชาสุภทุกุ เป็นตัวอย่าง และเมื่อเปรียบกับพระคุณท่านแล้ว สิลสิกขาและจิตสิกขาของข้าพเจ้าย่อยหย่อนยิ่งนัก แม้ในฐานะของกามโมคิ ผู้ครองเรือน

บางท่านอาจจะหาว่าข้าพเจ้าพูดเล่นเป็นการตีฝีปาก ในเรื่องเตรียมตัวไว้ให้เป็นวณิกในยามชรา แม้จะไม่ถึงกับถือโอกาสเดินขอทาน ก็ขอเพียงนั่งกับที่ เพื่อติดสืตี่เป่า แต่ที่จริงข้าพเจ้าออกจะนับถือวณิกที่เป็นดุริยางคศิลป์เหล่านี้ยิ่งกว่าพวกที่เป็นเศรษฐีมีทรัพย์ ด้วยการปลิ้นปล้อนคดโกงมหานพินโงะนั่น ๆ แม้หลายคนอาจไม่รู้ตัว ว่าความร่ำรวยของเขาเกิดขึ้นจากความยากแค้นของมหาชน เพราะเขาอาศัยโครงสร้างทางสังคมอันอยู่ดีธรรม ให้เขาได้เอาเปรียบสรรพสัตว์และธรรมชาติที่แวดล้อมตัวเขา

ข้าพเจ้าโชคดีที่ได้รู้จักวณิกพวกนี้บางคนอย่างสนิทสนม และอดเสียมได้ที่จะชื่นชมความสามารถในทางคิดศิลปะของเขา ดังได้เคยนำวณิกผู้หนึ่งติดสืตี่เป่าถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราช

กุมารีมาแล้ว ในงานพระราชทานพลิงศพ นายเพื้อ ทริวิทักษ์ ณ สุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส เป็นต้น

พร้อมกันนั้น ข้าพเจ้าก็โชคร้ายที่ร้องก็ไม่เป็น เล่นดนตรีก็ไม่เป็น แม้พอทำได้บ้างอย่างจำเ็น และพอรับรู้ความงามได้บ้างทั้งทางหูและทางตา ทั้งนี้ก็เพราะในชีวิตคนเรานั้น ถ้าใครได้เข้าถึงความงาม ความไพเราะ จะช่วยให้ชีวิตมีค่า ไม่ต้อยไปกว่าการเข้าหาความดีและความจริง โดยที่สุนทรีย์จะอันไปพันพาดพันนิยาม ก็คงตั้งความดีที่ไปพันความกึ่งดิบกึ่งดีนั้นแล และจะบอกว่าจะไรงาม อะไรดี อะไรจริงนั้น ไม่ใช่ของง่าย เพราะสถาบันการศึกษาในกระแสหลัก สื่อสารมวลชนในกระแสหลัก ตลอดจนบุคคลที่เด่นดังอยู่ในสังคมต่าง ๆ นั้น ล้วนสวมหน้ากากปิดบังความเท็จ ปิดบังความน่าเกลียดไว้ภายในแทบทั้งนั้น และแม้ที่เขาเผย ๆ กันออกมา ไม่ว่าจะในทางคำพูด ข้อเขียนหรือการกระทำ ก็ยากที่จะเป็นไปในทางศิลปะอันบริสุทธิ์หรือความยุติธรรม ยิ่งที่จะเข้าถึงสัจภาวะด้วยแล้ว นับว่ายากยิ่งนัก

ความซอนี้ คนหนุ่มสาวต้องแสวงหาเอง โดยเริ่มจากการขจัดค่านิยมอันจอมปลอมต่าง ๆ ทางสังคม ออกให้หมด หรืออย่างน้อยก็ให้จืดจางลง แล้วจึงจะเกิดความกล้าหาญทางจริยธรรม เพื่อความเป็นตัวของตัวเอง เพื่อจะได้เจริญไปในทางความงามแห่งจิตใจ และมีสติปัญญาอย่างเป็นองค์รวม ไม่ใช่รู้เป็นเลียง ๆ ตามวิทยาการแขนงต่าง ๆ ดังที่เป็นอยู่ในสังคมกระแสหลัก

จริงอยู่ เมื่อข้าพเจ้าเรียนจบมัธยมศึกษาแล้วนั้น ก็ได้มีความมัก

ใหญ่ไม่สูงในทางการเมืองมีใช้น้อย แม้จะปราศจากความพะเยอพะยานทางด้านความร่ำรวยเอาเลยก็ว่าได้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะข้าพเจ้าเกิดมาในวงศ์สกุลที่เคยเป็นมหาเศรษฐีอย่างเกือบที่จะเรียกว่าถึงที่สุดแล้ว ในสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยที่กิจการค้าขายกว้างอย่าง ที่เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นบรรษัทข้ามชาติของสมัยนั้นเอาเลยก็ว่าได้ และแล้วในที่สุดทรัพย์สินคงคารและบริษัทบริวารก็อันตรธานหรือปลาสนาการไปในสมัยรัชกาลที่ ๗ ที่ ๘ นี้เอง

ในทางการเมือง ข้าพเจ้ามองเห็นความสามารถของตนว่าเป็นได้ถึงขั้นเจ้ากระทรวงหรือประมุขรัฐบาล ยิ่งท่านเจ้าคุณอาจารย์พระภัทรธนี ที่วัดทองนพคุณ ซึ่งเป็นโอรสเอกของจังหวัดธนบุรี พิเคราะห์ต่อวงชาติให้ด้วยแล้ว แม้ข้าพเจ้าจะไม่เชื่อโหราศาสตร์เสียเลยทีเดียว แต่ความเคารพในครูบาอาจารย์ และการทำนุบำรุงรักษาอย่างมีเหตุผลของพระคุณท่าน ทำให้ข้าพเจ้ามุ่งมามะที่จะต้องไปชุบตัวที่ต่างประเทศให้จงได้ เพราะเวลานั้น ข้าพเจ้าก็ตกอยู่ในใต้กระแสความเชื่อหลักที่ว่าเรียนเมืองนอกดีกว่าเรียนเมืองไทย และที่ประเทศไหนมาจะดีเท่ากับเมืองแก้ว อันกล่าวแล้วคือ สหราชอาณาจักรอังกฤษ ซึ่งมีจักรวรรดิอันกว้างใหญ่ไพศาล จนพระอาทิตย์ไม่ตกดิน ทั้ง ๆ ที่จักรวรรดิดังกล่าวกำลังอับปางลงไปทุกทีแล้วก็ตาม

เมื่อข้าพเจ้าไปเรียนที่อังกฤษ และทำงานทำประกอบกันไปกับการศึกษาเป็นเวลาราว ๆ ๘ ปีนั้น เป็นโอกาสให้รู้จักเจ้าใหญ่นายโต และผู้คนแทบทุกชั้นบรรดาศักดิ์ ตั้งแต่องค์พระประมุขและพระบรมวงศานุ-

วงศ์ของทั้งสองราชตระกูล ได้รู้จักนักการเมือง แม่ทัพนายกองและญาติ ๆ ของเขา ทั้งที่ยังมีอำนาจวาสนาและหลุดไปแล้วจากศตวรรษดึกดำบรรพ์ต่าง ๆ ประกอบกับการศึกษาในเรื่องปรัชญา ในเชิงประวัติศาสตร์และวรรณคดี ช่วยให้เข้าใจอะไร ๆ ในระยะเวลาอันยาวนาน ให้ไม่ติดยึดในหัวโขนต่าง ๆ หรือชื่อเสียงเกียรติยศในระยะสั้น ทั้งการศึกษาพุทธธรรมที่เรียนมาแต่สมัยบวชเณรที่วัด ก็แก่กล้าขึ้น อย่างน้อยก็ในทางที่เข้าใจโลกธรรม ว่าถ้ามีลาภ ก็ต้องอับลาภ ถ้ามียศ ก็ต้องเชษฐกับอภัยยศ ถ้ามีสุข ก็มีทุกข์ เฉกเช่นสรรเสริญคู่กับนินทา

คนใหญ่ ๆ โต ๆ ที่เรารู้จักจากสื่อมวลชน รวมถึงดาวรุ่งที่มีชื่อเสียงต่าง ๆ นั้น ครั้นได้สมาคม เสวนาหรือสมาคมด้วย ก็เห็นได้ว่าเขาก็เป็นคนอย่างเรา ๆ นี้เอง บางคนชื่อเสียงกิตติคุณเกริกก้อง แต่พอรู้จักเข้าแล้ว กลับเห็นว่าเขาเป็นคนหน้าไหว้หลังหลอกอย่างชาญฉลาด บางคนเป็นคนที่มีสื่อสารมวลชนโจมตีอย่างสาหัสเสียเหลือ พอรูจักเข้าแล้ว กลับเห็นได้ว่าเขาเป็นคนจริงจังและจริงใจ หากทัศนคติและการกระทำของเขาขัดผลประโยชน์ของนายทุนหรือผู้ที่คุมสื่อสารมวลชนอยู่ เขาจึงถูกทำลายในทุก ๆ ทาง

นอกจากจะพบปะแม่จันรู้จักคนพวกนี้เป็นบางคนอย่างสนิทบ้าง ทางบ้างแล้ว หนังสือดี ๆ ยังช่วยให้รู้จักคนในอดีต และคนในนวนิยาย หรือในบทกวี ที่ช่วยให้เข้าใจชีวิตจิตใจของมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งเกินเลยไปกว่าสังคมร่วมสมัย ซึ่งสั้นและแคบเอามาก ๆ เลยทีเดียว สมดังคำ

ของเชสโตตตันที่ว่า

อดีตคือประชาธิปไตยของคนตาย หมายความว่า เราออกเสียงให้บรรพบุรุษของเรา แม่จะนานแสนนาน และในบรรดาชนชั้นที่ไม่มีใครรู้จักเอาเลย ได้มาออกเสียงอย่างมีส่วนร่วม หมายความว่าเราไม่ยอมก้มหัวให้กับพวกคณาธิปไตยที่ยังมียอ ซึ่งเผด็จการยังมีชีวิตอยู่รอบ ๆ ตัวเรา

หรือถ้าจะใช้ถ้อยคำของออเดอน ก็ต้องว่า

และสิ่งวิเศษ หรืออีกอย่างที่น่ารักเกี่ยวกับศิลปะที่มีคุณค่าอย่างหาประมาณมิได้ก็คือ เวลาเราเสพศิลปะ เท่ากับว่าเป็นสิ่งเดียวที่เราได้มาร่วมโต๊ะอาหารกับคนที่ตายจากเราไปแล้ว เราอาจกล่าวได้ว่า ไฮเมอร์ ตายจากไปแล้ว สังคมของ ไฮเมอร์ ก็ปลาสนาการไปแล้ว แต่เราก็ยังอ่าน อิลเลียด ได้ และได้อะไร ๆ จาก อิลเลียด อย่างสิ้นเหลือ ดังที่ข้าพเจ้ายังได้รับรสชาติเช่นนี้อยู่ ในส่วนตัวข้าพเจ้านั้น คิดว่าถ้าเราไม่สื่อกับคนที่ตายไปแล้ว โดยติดต่อกับกับแต่โลกในปัจจุัน เราย่อมไม่อาจเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้

ความจริง ข้าพเจ้าเป็นคนที่ไม่สนใจอดีตของไทยมาก่อน แต่ตอนข้าพเจ้าแรกเป็นหนุ่มนั้น อดีตของเรถูกปู่ยี่ปู่ย่าอย่างเลวร้ายในนามของคำว่า ความเจริญ ความทันสมัย และการพัฒนา ซึ่งต่อมากลายเป็นโลกาภิวัตน์ดังในบัดนี้

ถ้าข้าพเจ้าไม่ใช่นักเรียนนอก คงถึงสู่วาทก์หวอนอกที่เห่อความทันสมัยไม่ได้ ครั้นมาได้ล้มรสจากกวีและนักเขียนมีชื่อของอังกฤษเข้า ดังที่ยกมาแปลให้ฟังข้างบนนี้ ข้าพเจ้าจึงตรัสรู้ได้ว่าอดีตมีค่าไม่น้อยไปกว่า

ปัจจุบัน และบางที่ให้คุณค่ายิ่งกว่าเสียอีก โดยเฉพาะก็สำหรับคนที่มักใหญ่ใฝ่สูง ที่จะปรับเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงสังคมจนถึงกับจะหาญเข้าไปเป็นใหญ่เป็นโตในทางการบริหารราชการแผ่นดิน

ยิ่งได้มีโอกาสพบปะเจ้าใหญ่นายโต ที่เคยอยู่ใกล้ชิดกับอำนาจวาสนามาโดยตรง ยิ่งได้รับบทเรียนที่สำคัญ อันช่วยให้ข้าพเจ้าเห็นโทษของอำนาจ หรือความรุนแรง ทั้ง ๆ ที่มีพื้นมาแล้วจากการเรียนอักษรธรรม ในเรื่องโทษของโลกไกรถหลง ดังเคยเขียนไว้ที่อื่นมากกว่าหนหนึ่งแล้ว ในเรื่องพระองค์เจ้าหญิงจรัสรัตนศิริมาลย์ ซึ่งเรียกกันว่า พระองค์หญิงลี โดยเฉพาะก็ตอนที่ทรงพระปรารภว่า

“คุณสุลัทธิขณรู้ใหม่ ว่าฉันมี ambition อยากเป็นอะไร คืออยากเป็นยายแก่ที่เฝ้าหน้าล้อมสาธารณะ เพราะที่นั่นมันไม่สกปรก แฉมฉิวเสลาดักใหม่พร้อมไปด้วยก็ได้ ทั้งยังได้ตีป้ออีกด้วย”

ตรัสแล้วก็ทรงพระสรวล แต่เป็นคดีที่สำคัญสำหรับข้าพเจ้า อย่างที่เรียกว่าเกิดดวงตาเห็นธรรมก็ยิ่งได้ โดยมานึกดูว่าพระองค์ท่านทรงเป็นพระธิดาเจ้าฟ้าผู้สูงศักดิ์ เคยมีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ เคยร่วมโต๊ะเสวยกับในหลวงรัชกาลที่ ๗ เเนอง ๆ แต่แล้วทรงปลงในทางโลกธรรมอย่างน่าเคารพยิ่งนัก

พระปรารภล่อย ๆ ดังกล่าว เป็นอนุสติที่สำคัญสำหรับข้าพเจ้า ที่เห็นถึงความไม่เป็นแก่นสารของการมีอำนาจวาสนา ให้เห็นคุณค่าของชีวิตที่เรียบง่าย และให้เห็นความสำคัญของทุก ๆ คน แม้จนคนล้างโถล้าง หรือยาจกวันพิก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ

ข้าพเจ้าเคยอ่าน *สาส์นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาราช* แล้วด้วยก็ได้ โดยสมเด็จพระผู้ซึ่งทรงพระนิพนธ์สาส์นทั้งสองพระองค์ทรงเป็นเจ้านายชั้นสูงสุดในทางราชอิสริยยศและเกียรตินสูงสุดในทางราชสกุลยศ แต่ *สาส์น* ที่ทรงถึงกันและในช่วงที่สำคัญนั้น ทรงปลดปล่อยออกมาจากอำนาจในการบริหารราชการงานเมืองใด ๆ ลิ่น แม้ทั้งสองพระองค์จะทรงราชาศัพท์ซึ่งกันและกันอย่างสุภาพ และสมเด็จพระองค์น้องทรงอ่อนน้อมถ่อมพระองค์เป็นพิเศษอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด

ประเด็นจาก *สาส์นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาราช* ช่วยให้ข้าพเจ้าเห็นว่า ความเป็นปราชญ์หรือความเป็นผู้รู้ สำคัญกว่าการดำรงตำแหน่งหน้าที่การงานที่สำคัญ ๆ ใด ๆ ลิ่น ยิ่งต่อมากข้าพเจ้าได้ขวนขวายใคร่รู้จักสมเด็จพระองค์นี้ ยิ่งขึ้นเพียงไร ก็แลเห็นคุณภาพแห่งความเป็นมนุษย์ของพระองค์ท่านยิ่ง ๆ ขึ้น ทำให้เกิดความเคารพ เลื่อมใส ในพระคุณวุฒิ ยิ่งกว่าพระชาติวุฒิ ยิ่งสมเด็จพระบรมพระยาดำรงราชานุภาพด้วยแล้ว เมื่อเสด็จไปทรงลี้ภัยที่เกาะหมากนั้น อยากเสวยเบ็ด ยังไม่อาจเสวยได้ เพราะทุนทรัพย์ที่พระธิดากำหนดไว้ให้จับจ่ายแต่ละเดือนมีไม่พอ ความข้อนี้อันพระองค์เจ้าหญิงจรัสรัตนและเจ้าฟ้าเจ้าน้องของท่านก็ทรงเผชิญมาปาน ๆ กันที่ชาวประเทศ ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒

ข้าพเจ้ามองย้อนต่อไปด้วยว่า งานที่สมเด็จพระยาดำรงทรงสร้างไว้ที่กระทรวงศึกษาธิการก็ดี ที่กระทรวงมหาดไทยก็ดี ที่มหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทยก็ดี ที่หอสมุดและพิพิธภัณฑ์สถานก็ดี ล้วนมีเอการอัน

บิดผันแปรปรวนไม่ในทางเสวยร้ายกว่าที่ทรงริเริ่มไว้อย่างหม้อมือเป็นหลัสมือ ในขณะที่ความงาม ความไพเราะ ที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงสร้างไว้ คนกึ่งดิบกึ่งดีย่อมไม่อาจทำลายล้างได้ หรือไปตัดแปลงอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ก็เป็นความเสวยร้ายของคนนั้น ๆ โดยที่คนซึ่งตามีเววย่อมเข้าถึงความเป็นเลิศของพระองค์ท่านได้ แม้คนพวกนี้จะมีน้อยก็ตามที และสมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์นี้ก็ทรงเห็นคุณค่าของตาขอทานที่สี่ขออย่างไพเราะ ทั้ง ๆ ที่อิตานันห่างจากพระองค์ท่าน ในทางชาติวุฒิสักเพียงใดก็ตามและพระชาติวุฒิของพระองค์ท่านขณะที่ทรงฟังเพลงข่อยอยู่นั้น เป็นพระอริยชาติ คือทรงสมณเพศเป็นภิกษุภาวะ ต้องทรงดำรงพระสติให้มั่นไว้ หากไม่จักต้องสทูกบตีในเรื่อง นัจจิตวาทิตะ ก็ยังได้

พระอมตวาจาของสมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์นี้อีกวลหนึ่ง ก็คือ *“ถ้าทำงานไม่สนุก ฉันก็เป็นตุ๊กตา”* ทั้งนี้แสดงว่าพระบรมมหาราชวังที่ทรงสร้างสรรคขึ้นมา นั้น ทรงพระสำราญในการทรงงานด้วยเสมอไป นี่นับว่าสำคัญยิ่งนักกับวิถีชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะก็คนสมัยนี้ ซึ่งไม่เพียงเป็นตุ๊กตา หากเป็นหุ่นยนต์ไปเอาเลยก็ว่าได้ โดยเฉพาะก็คนที่มีชีวิตอันรีบเร่ง ต้องการก้าวเขย่งไปมีหน้ามีตา แสงเงาแต่ทรัพย์สินและชื่อเสียง อย่างหาความสุขจากกิจการงานไม่ได้เอาเลย

๓

ข้าพเจ้าเป็นคนชอบอ่านหนังสือมาแต่เด็ก เดิมอ่านแต่หนังสือไทยชนิดที่เป็นเรื่องของอดีต ยิ่งกว่าเรื่องร่วมสมัย เมื่อไปอยู่อังกฤษก็เช่นกันพยายามหาทางเข้าใจความคิด ความฝันของฝรั่ง ตั้งแต่สมัยกรีกและโรมันเรื่อยลงมา และขยายไปอ่านในทางการศึกษาและจิตวิทยาอีกด้วย นอกเหนือไปจากหนังสือทางพุทธศาสนาที่มีเป็นภาษาอังกฤษสมัยขึ้นเรื่อย ๆ

หลายเล่ม อ่านแล้วได้ความรู้ บางเล่มได้ความคิด แต่ที่สะกิดใจอย่างสำคัญถึงกับจะฝากเป็นความหวังให้คนรุ่นถัดไปได้ก็มี เช่นอ่านเรื่องเล่าจื้อที่ฝรั่งเขียนนั้น เขาบอกว่า ถ้าเล่าจื้อมาเกิดร่วมสมัยในสหรัฐ ท่านจะตัดสินใจในเรื่องอะไรเป็นสำคัญ แล้วเขาก็ตอบเองว่า ท่านคงเห็นว่าความเลวร้ายของอเมริกาคือไม่ว่าจะไปไหนหรือสื่อมวลชนใด ๆ ล้วนเต็มไปด้วยคำโฆษณาสินค้า เขาว่าเล่าจื้อย่อมเห็นว่านี่คือ การล้างสมอง เป็นการสร้างค่านิยมที่ผิด ให้ผู้คนหันเข้าหาลัทธิบริโภคนิยม ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งความทายนะของมนุษย์ เพราะถ้าคนเราถูกสะกดให้อยากมี อยากได้อยุต์ตลอดเวลาแล้ว เขาย่อมเป็นทาสของโฆษณาจิต ซึ่งโยงไปหาโทสจิต และโมหจิต ความเป็นมนุษย์ย่อมลดน้อยถอยลงจนกลายเป็นสัตว์เศรษฐกิจ ที่เห็นเงินและวัสดุสิ่งของเป็นพระเจ้า

แม้ข้าพเจ้าจะเห็นคุณของ

พระพุทธเจ้าว่ายิ่งใหญ่เหนืออื่นใด แต่คำของเล่าจื้อที่ฝรั่งเอามาพูดให้ฟังอย่างร่วมสมัย กินใจข้าพเจ้ายิ่งนัก ตั้งแต่อกลับมาเมืองไทย ในปี ๒๕๐๕ มีบริษัทโฆษณาสินค้าที่ยิ่งใหญ่สุดในเวลานั้น ต้องการให้ข้าพเจ้าไปทำงานด้วยเงินเดือนที่ค่อนข้างสูง บวกอภิสิทธิ์ต่าง ๆ ก็ไม่อาจดึงดูดข้าพเจ้าให้รับอาชีพนี้ได้ เพราะได้เห็นชัดเสียแล้วว่านี่คือมิถจลชีพ แม่เพื่อนฝูงในวงการสื่อสารมวลชนจะบอกว่า ถ้าข้าพเจ้ารับตำแหน่งดังกล่าว จะมีอิทธิพลเพียงใดก็ตาม ดังที่ข้าพเจ้าปฏิเสธตำแหน่งทางการเมืองเรื่อยมา ตั้งแต่สมัยสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งนี้อาจมีอิทธิพลมาจากพระปราภของท่านพระองค์หญิงสี่ อย่างที่เรียกว่า เป็นฟางเส้นสุดท้ายเอาเลยก็ว่าได้

จากที่เอ่ยมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าข้าพเจ้าปฏิเสธบทบาททางการเมืองในกระแสหลัก เพราะข้าพเจ้าถือว่าการไปรับใช้ผู้มีอำนาจอันไม่ชอบธรรมอย่างสฤษดิ์ อย่างถนอมนั่นคือความเลวร้าย และข้าพเจ้าก็ปฏิเสธบทบาทในการเป็นนักโฆษณาสินค้า ซึ่งเป็นตัวกระพือโฆษณาโหละโผนที่ร้ายกาจมาก เป็นการสร้างมิจฉาทิฐิแทนสัมมาทิฐิ เฉกเช่นที่ข้าพเจ้าปฏิเสธการรับราชการมาตลอดนั่นเอง นี่จะเป็นสาระที่ฝากให้คนหนุ่มสาวได้หรือไม่ ขอให้พิจารณากันเอาเอง

สำหรับข้าพเจ้า ถือว่าข้าราชการที่ดีมี นักการเมืองที่ดีมี (แต่ นักโฆษณาชวนเชื่อที่ดีไม่มี) แม้นักหนังสือพิมพ์ที่ดีก็มีได้บ้าง ดังครูอาจารย์ที่ดีก็มีได้บ้าง แต่โครงสร้างทางการศึกษาและทางสื่อมวลชน ตลอดจนระบบเศรษฐกิจการเมือง รวมถึงความเชื่อพื้นฐานทาง

ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนความทันสมัยต่าง ๆ ล้วนมีความเลวร้ายเกินกว่าที่คนทั่ว ๆ ไป ทั้งแก่และหนุ่มสาว จะรับรู้ได้ ยิ่งระบบที่เรียกว่าการตลาดเสรี และระบบเงินตราสมัยใหม่ด้วยแล้ว ให้โทษยิ่งกว่าให้คุณด้วยกันทั้งนั้น

ที่ว่ามานี้ ไม่ได้เสนอให้ทุกคนปฏิเสธการรับราชการ ปฏิเสธการเป็นนักการเมือง หรือปฏิเสธการเป็นครู อาจารย์ ตลอดจนการเป็นนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ หรือบรรณาธิการ แต่ควรรู้เท่าทันไว้ว่าการอยู่ในระบบที่มีโครงสร้างทางสังคมที่อยุติธรรม ที่เอื้ออาหารต่อคนรวย และคนมีอำนาจ ตลอดจนอภิสิทธิ์ชนอื่น ๆ ยิ่งกว่าคนยากคนจนคนเล็กคนน้อย คนพลายอ้อปลายแฉมนั้น ใครก็ตามที่ไปมีอาชีพอยู่ในระบบดังกล่าว ถ้าคิดเพียงจะโตเต้าเอาดีในทางลาภยศสุขสรรเสริญแล้วไซ้ร้ ถ้าไม่ผิดหวังอย่างจ้ง ๆ ก็มักจะยับยั้งสถานะขึ้นไป โดยการแก่งแย่งแข่งดี หากไม่ได้อะไร ๆ มา บนความทุกข์ยากของคนอื่น โดยที่เราแทบไม่สำนึกในเรื่องพวกนี้กันเอาเลย

ยิ่งการศึกษากระแสหลักในบัดนี้ มุ่งเพียงเตรียมคนให้ไปเป็นลูกจ้างให้ไปมีอาชีพ จะโดยมิจลาอาชีวะหรือสัมมาอาชีวะก็สุดแท้ ถ้าคนหนุ่มสาวไม่สำวรในเรื่องพวกนี้แล้วไซ้ร้ ยกที่เขาจะเป็นมนุษย์ที่แท้ได้ เลยรับความกึ่งดิบกึ่งดีกันงายกินไป รับอะไร ๆ ก็ได้ เพียงขอให้มิสสถานะทางสังคมที่คนส่วนใหญ่ยกย่องเชิดชู นี่คือการเห็นไปยังการมองดูอย่างเผิน ๆ จากหัวโขนภายนอก หากไม่ถูกสภาพอันเป็นมิจฉาทิฐิละดกว่า คนแข็งแรงต้อง

เอาชนะคนอ่อนแอ คนฉลาดต้องเอาชนะคนโง่ หรืออะไร ๆ ก็ได้ ขอให้ได้เงิน ให้ได้อำนาจ ดังเราจะเห็นได้ทั่ว ๆ ไปจากข้าราชการทั่ว ๆ วนักการเมืองทั่ว ๆ วนักนักวิชาการที่อ้างหาพวกปีก หรือที่ประจบประแจงคนมีอำนาจวาสนาอย่างหาความละเอียดไม่ได้ โดยที่นักหนังสือพิมพ์ หรือนักคิดนักเขียนที่เป็นชนชั้น ก็มีใช้หน่อยด้วยเช่นกัน ถ้าคนหนุ่มสาวต้องการความสำเร็จอันจอมปลอมเช่นนั้น ก็อย่ามาแสวงหาสาระอะไร ๆ จากปาฐกถาคราวนี้เอาเลย

คนหนุ่มสาวจะรอดพ้นจากเงื้อมมือหรือจากอาชีพต่าง ๆ ในกระแสหลักได้ หรือแม้มีอาชีพนั้น ๆ หากยังคงความเป็นมนุษย์ที่ไม่เห็นไหวหลังหลอกอย่างถึงติบถึงดีได้ ประการแรกต้องไม่ปฏิเสธที่จะเผชิญหน้ากับความทุกข์ โดยควรเข้าไปสัมผัสกับคนทุกข์ยาก ไม่ใช่เพียงไปร่วมสงเคราะห์อนุเคราะห์ เพราะนั่นคือกิจกรรมของคนรวยและคนมีอำนาจที่ช่วยให้คนจนจนต่อไป หากไปเรียนรู้จากคนทุกข์คนยาก ไปเป็นเพื่อนกับเขา ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเขา และหาเหตุแห่งทุกข์ให้ได้ เพื่อหาทางดับทุกข์อย่างสันติวิธี

ที่ โทมัส คิมทอง แตกต่างไปจากคนหนุ่มสาวร่วมสมัยกับเขาส่วนใหญ่ในสมัยเมื่อสามทศวรรษเศษมานี้ ก็ตรงที่เขาออกไปสัมผัสกับคนทุกข์ โดยเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและเอาจริงเอาจริง ๆ ขึ้นทุกที เผลอเช่นที่นายปรีดี และนายป๋วยได้ถากถางมาให้ก่อนเขานั้นแล้ว รวมถึง ม.จ.สิทธิพร ด้วย

อนึ่ง การสัมผัสกับความทุกข์ในสังคม หรือในตัวเราเอง เราต้องอย่าปล่อยให้ความทุกข์มาครอบงำเรา เรา

ควรเจริญจิตตึกษาโดยภาวนามัยวิธี ให้รู้จักตัวอย่างทั่วพร้อมไว้เสมอ ๆ แม้เกิดความโกรธ ก็ให้รู้ว่านี่คือความโกรธ เมื่อเกิดโลภจริตหรือราคะจริตก็ฝึกใจไว้ให้รู้เท่าทันมัน ยิ่งความหลงด้วยแล้ว นับว่าซับซ้อนซ่อนเงื่อน ซึ่งนอกจากรู้จักฝึกใจให้สงบแล้ว ยังต้องรู้จักเจริญโยนิโสมนสิการด้วย เพื่อรู้เท่าทันความเห็นแก่ตัว ให้รู้เท่าทันอคติที่ครอบงำเราอยู่ทั้งทางความรัก ความหลง ความเกลียด และความกลัว

เราต้องรู้จักฝึกใจให้เข้าสู่เบื้องลึกแห่งจิตใต้สำนึก เพื่อรู้จักปล่อยวาง เพื่อรู้จักความว่าง จนแลเห็นโครงสร้างทางตัวตนของเราว่าเป็นเพียงสมมติบัญญัติ อย่างโครงสร้างทางสังคม ก็เช่นกัน แล้วหาทางออกจากระบบเศรษฐกิจการเมือง และการศึกษาในปัจจุบัน รวมทั้งมีจิตวิญญูต่าง ๆ ทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี โดยเฉพาะก็เทคโนโลยีทางด้าน การสื่อสาร ตลอดจนระบบตลาดนานาชาติที่อ้างว่าเสรี หากไม่ยุติธรรม

ถ้าคนหนุ่มสาวสามารถฝึกตนเองให้เป็นตัวของตัวเอง ดังสมชึกในสมัยชกานจนที่ถูกทททุกข์ทรมานนาน ได้ฝึกตนเองจนมีความเป็นไทแก่ตนเองได้แล้ว แม้จะยังถูกจองลั้งอยู่โดยข้าราชการ และนักการเมืองกระแสหลัก โดยที่คนปลายอ้อปลายแฉมเหล่านี้ รวมทั้งชนกลุ่มน้อยและชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่เราเคยถูกดูแคลนชนชั้นบัดนี้ ตาเขามิแววขึ้นอย่างปราศจากความกลัว อย่างสลัดความครอบงำทางโครงสร้างของสังคมออกได้แล้ว โดยที่ชนชั้นกลางที่เคยเห็นแก่ตัว เคยแต่สนใจสถานภาพของตน และการไต่เต้าทางสังคม เพื่อความมั่นคงทาง

เศรษฐกิจ และการเมือง ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงทางทศวรรษยุคธรรมทางสังคมยิ่งขึ้น เข้าใจชนชั้นล่างมากยิ่งขึ้นว่าเขาเหล่านั้นคือใคร่น เพราะวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยของชนชั้นสูงและชนชั้นกลาง

ถ้าคนหนุ่มสาวจับประเด็นดังเช่นที่กล่าวมาแล้วนี้ได้ คนรุ่นใหม่ของเรา ก็จะตามีแวว ไม่แพ้คนรุ่น ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖ ๖ ตุลา ๒๕๑๙ และคนรุ่น โทมัส คิมทอง ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิวัติตนเองของ ฤๅนม กิตติขจร ในปี ๒๕๑๔ โดยโยงกลับไปถึงความเลวร้ายของสฤๅชาติ ชนรริๅต กับการแย่งชิงอำนาจมาจาก ป.พิบูลสงคราม ในปี ๒๕๐๐ และ ป.พิบูลสงคราม กับการทำลายประชาธิปไตยร่วมกับ ผิน ฑูตหะวณ และพรรคประชาธิปไตย ในปี ๒๕๔๐

โถมเป็นแบบอย่างให้เรา ทั้งทางบวกและลบ ดุดดงคนหนุ่มสาวในสมัย ๒๕๓๕ หรือ ร.ศ.๑๕๐ หรือก่อนขึ้นไปในปี ๒๕๔๕ หรือ ร.ศ.๑๓๐ และตลอดมาจนทุกวันนี้

ถ้าเราเรียนจากอดีตอย่างรู้เท่าทัน คนหนุ่มสาวจะตื่นจากภวังค์ทางความเห็นแก่ตัว และหมกมัวทางสังคมที่มีลัทธิบริโภคนิยมควบคุมอยู่ในนามของโลกาภิวัตน์ ซึ่งโยงไปยังชาติ ศาสน์ กษัตริย์ในกระแสหลัก แต่มีบรรพชัๅฆมชาติ และองค์กรสากล เช่น ธนาคารโลก กองทุนระหว่างประเทศ และการค้าโลก เป็นตัวสะกดที่เลวร้าย

จากตที่มีแวว ประกอบไปกับกับความกล้าหาญทางจริยธรรม ที่ต้องการแสวงหาความเป็นเลิศ ทั้งทางความงาม ความดี และความจริง นี่แหละ

คนรุ่นใหม่จะไปฟันความกึ่งดิบกึ่งดี กล้า ๆ กลัว ๆ ดังที่เป็นอยู่ในบัดนี้ และแล้วคนหนุ่มสาวจะสามารถร่วมกับคนแก่คนเฒ่า ไม่ว่าจะเป็นปัญญาชน หรือสมณะ ตลอดจนคนยาก คนจน หรือชนชั้นกลาง ที่มีถิ่น ต่าง เรียนจากกันและกัน เป็นกำลังสามัคคี ให้กันและกัน ตักเตือนกัน ผนึกกำลังกัน ต่อต้านความเลวร้ายในทาง เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่มี โครงสร้างอย่างรุนแรงและเอาเปรียบ เพื่อปลดปล่อยจากอภุมลทุกสิ่งสามคือ ความโลภที่ทุนนิยม ความโกรธที่ อำนาจนิยม และความหลงที่จมปลัก อยู่ในเมฆิจจวิสัย อันได้แก่ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีกระแสหลัก ซึ่งรวมทั้ง การศึกษาด้วย

สิ่งซึ่งเรียกว่าโลกาภิวัตน์ ซึ่งผูก ติดอยู่กับทุนนิยมและบริโภคนิยมนั้น ใช้สื่อสารมวลชนและระบบการศึกษา ในกระแสหลัก สะกดให้ทุก ๆ คนรู้สึก ด้อย ให้อายกมีเงินมากขึ้น มีอำนาจ มากขึ้น เพื่อเสพส่วนเกินที่นอกเหนือ บัจจัยสื่อออกไปในทางเทคโนโลยีที่ ทันสมัยได้เท่าไร จึงจักเป็นที่ยอมรับ ในสังคมมากเท่านั้น และการปลด ความด้อยออกจากจิตวิญญาณนั้น นอกจากอาศัยยัศฐานภายนอกแล้ว ต้องเสริมสร้างฐานทางความคิดให้เกิด อหังการ เพื่อเอาชนะคนอื่น สัตว์อื่น รวมตลอดจนธรรมชาติทั้งหมด

นี่คือรากฐานทางมิถจจวิสัยของ สังคมร่วมสมัย ถ้าเราเอาชนะกรอบที่ ครอบงำเราอยู่นี้ไม่ได้ จะมีความหวัง อะไรเล่าที่จะฝากไปได้ถึงคนหนุ่มสาว นั่นที่คนหนุ่มสาวจะเอาอย่างคน ยากไร้ คนปลายอ้อปลายแฉม อย่าง สมาชิกในสมัยชกาคคนจน หรือชนชั้น

กลางที่ตื่นตัวขึ้นมาแล้ว ในการสลัดความ ต่ำต้อยน้อยหน่าที่ลัทธิบริโภคนิยม และอำนาจนิยมยัดเยียดให้ จนเขาเป็น ตัวของตัวเองอย่างเช่น แซ่สมปอง ซึ่งเป็นชาวอีสานที่เคยเป็นคนรับใช้ในเมืองกรุง อย่างสยบยอมเป็นเวลานาน เพียงเพื่อรับเงินเดือน แต่บัดนี้เผลอกลับ ไปอยู่ที่เขื่อนปากมูล อย่างมีศักดิ์ศรี อย่างกล้าทักทายอำนาจรัฐและบรรษัท ข้ามชาติ อย่างรู้เท่าทันกลไกของชน ชั้นปกครองและผู้ที่ยังตนว่าเป็นผู้ เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ หรือชุมชน เขมรและส่วยทางจังหวัดสุรินทร์ที่ถูก เหยียดหยามจากระบบการศึกษา กระแสหลักและระบบราชการ ว่าเขา เป็นราษฎรชั้น ๒ ชั้น ๓ แถมการ พัฒนาอย่างใหม่ในรอบ ๔-๕ ทศวรรษมานี้ ทำให้เขาต้องขายที่ ขายลูก น้อยไปเป็นแรงงานทาส ขายลูกสาว ไปเป็นโสเภณี โดยที่พวกเขาพากันติด อกบวม ขัดใจเสียเวทวิทยาอย่าง ปราศจากความหวังเอาเลย ทกอาคัย พระคุณเจ้าอย่างพระครูพิพิธประชา นาท ที่จังหวัดนั้น หรือพระครูสุภา จารวัฒน์ ที่จังหวัดยโสธร ช่วยให้เขา เจริญจิตตสิกขา จนพวกเขาเกิดความ กล้าหาญทางจริยธรรม สามารถพึ่ง ตนเองได้ในทางเกษตรกรรมชาติ ใน ทางยาสมุนไพรและอื่น ๆ จนมีขบวนการสหกรณ์ มีคลังข้าว คลังควาย ตลอดจนเงินตราท้องถิ่น

หากคนหนุ่มสาวที่เป็นชนชั้น กลาง จะได้เรียนรู้จากชนชั้นล่างและ ชนชั้นกลางด้วยกันเอง ที่เริ่มท้าทาย ความครอบงำจากระแสหลัก ตาก็จะ เริ่มมีแวว และก้าวจักเจริญจิตตสิกขาให้ เห็นว่า ปัจจุบันเป็นเวลาที่ประเสริฐสุด โดยฝึกใจให้อ่อนนุ่มต่อมตน อย่าง

กล้าหาญ อย่างไม่อหังการ แลเห็น สิ่งทั้งหลายทั้งปวง โยงโยกันเป็น อีกับปัจฉยต

แม้เราเป็นคนเล็กคนน้อย ถ้ากล้าเผชิญกับความทุกข์ของคน ที่ ทุกข์ยิ่งกว่าเรา ความทุกข์ของเรา ความอ่อนแอของเรา จะปรับเปลี่ยน ไปเป็นเห็นอะไร ๆ ชัดขึ้น จนอาจสาวหาเหตุแห่งทุกข์ให้ได้ที่ ทุนนิยม อำนาจนิยม และอัตตานิยม ดังที่กล่าวมาแล้ว

ถ้าเราหากัลยาณมิตรได้ ที่ พร้อมจะอุทิศกำลังกาย กำลังใจ กำลัง ความคิด อย่างร่วมมือกัน เรียนจากกัน และกัน ตักเตือนกันและกันอย่างหวัง ดี มีสามัคคีธรรมและขันติธรรมเป็น แกน เราจะทำฝ่าอุปสรรคจากการ ครอบงำต่าง ๆ ได้

คนหนุ่มสาวจะเป็นความหวัง ของพวกเราซึ่งเป็นไม้ใกล้ฝั่งได้ ก็ ต่อเมื่อพวกคุณทั้งหลาย ทั้งในระดับ ท้องถิ่น ในระดับชาติและนานาชาติ ร่วมกันหาทางออกจากระบบปัจจุบัน ไปสู่เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ที่เห็นว่า มนุษย์และสรรพสัตว์ตลอดจนธรรมชาติสำคัญกว่ากำไร ในทางเงินทอง และการเพิ่มทุนชนิดที่รวมตัวกันได้ ในคนจำนวนน้อย ในขณะที่มหาชน ต้องทนทุกข์ทรมานและธรรมชาติที่ แวดล้อมโลกอยู่ถูกทำลายอย่างเลว ร้ายยิ่งนัก

ความหวังของเราคือการศึกษา นอกกระแสหลักที่ไม่สอนอย่างเป็น เสี่ยง ๆ โดยเน้นที่ความฉลาดใน หัวสมองเท่านั้น หากโยงโยให้เห็น วิทวิทยาการต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวม สามารถโยงหัวสมองกับหัวใจ ให้เข้า ถึงกัน โดยมีจิตตสิกขาที่กำหนดลม

หายใจให้รู้ตัวหัวพร้อม แล้วอบรมความคิดไปในทางลดความเห็นแก่ตัวให้เกิดความเป็นปกติของแต่ละคน เพื่อความยุติธรรมในสังคม จนเป็นเนื้อหาของศีลสิกขา แล้วสามารถแสวงหาคักยภาพอันซ่อนเร้นอยู่ในแต่ละคนได้พบ อย่างแตกต่างกันออกไป ไม่ใช่ตามที่หลักสูตรกำหนด หากเข้าถึงสุดมัยปัญญาด้วยการเรียนรู้จากภูมิปัญญาต่าง ๆ อย่างอ่อนน้อม ถ่อมตน และเข้าถึงจิตมัยปัญญาด้วยอาศัยความงาม ความไพเราะเป็นเกณฑ์ โดยมีภาวนามัยปัญญาเป็นปัจจัยหลักที่สามารถลดความเห็นแก่ตัวลงได้เรื่อย ๆ อย่างเข้าใจตัวตนอย่างไม่ติดยึดและเข้าใจโครงสร้างทางสังคมอันอยู่ดีธรรมและรุนแรง เพื่อหรือถอนโครงสร้างดังกล่าวออก โดยไม่เกลียดโกรธผู้ที่กดขี่ข่มเหงคะนองร้ายเรา จึงอาจใช้ข้อหิงธรรมและสันติวิธีเป็นแนวทางได้ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางสันติประชาธรรม

ความหวังที่ไม่ใกล้ฝั่งต้นน้ำฝากไว้กับคนหนุ่มสาว คงไม่เป็นการเพื่อฝันจนกินผลเลยไป แต่ถ้าเป็นความฝันก็ขอให้เอาอย่างนายมาร์ติน ลูเธอร์ คิง ที่ต้องทำความฝันให้เป็นจริงให้ได้ และถ้าใครต้องการทราบถึงรูปธรรมที่อาจนำเอามาประยุกต์ได้ ก็ขอให้ไปฟังคำบรรยายที่สืบเนื่องจากเรื่องนี้ ในวันที่ ๙ มีนาคม อันจะเป็นปาฐกถาป่วย อังฆาภรณ์ อันดับที่ ๗ ณ ห้องประชุม ชั้น ๔ ตึกอนุภประสงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เวลา ๑๐.๓๐ น. โดยเราต้องไม่ลืมว่านายป่วยเป็นรองประธานผู้ก่อตั้งมูลนิธิโกลบอลคิมทองมาแต่แรกตั้ง จนตลอดชีวิตของท่าน และ ณ ที่มูลนิธิแห่งนี้แห่งเดียวที่ท่านไม่ได้ลาออก

จากตำแหน่งดังกล่าวจนตราบเท่าที่สุดแห่งชีวิต

ฉะนั้น ถ้าปาฐกถาในวันนี้ จะมีคุณความดีอยู่บ้าง ขอ-อุทิศให้นายป่วย และนายโกลบอล ตลอดจนคนหนุ่มสาวอื่น ๆ ที่ล่วงลับไปแล้ว โดยที่คนเหล่านั้นทุกคน ได้สืบสานตำนานแห่งอุดมคติเพื่อสันติประชาธรรมมาด้วยกันทั้งนั้น และถ้าคนหนุ่มสาวที่ยังมีชีวิตอยู่ จะช่วยกันสานต่ออุดมคติดังกล่าว ให้เป็นจริงเป็นจังขึ้นมา นี่จักถือว่าเป็นปฏิบัติบูชาต่อบุคคลนั้น ๆ ในอดีตอย่างควรแก่การยกย่องยิ่งนัก

ก่อนจบ ขอแถมท้ายอีกนิดว่า ถ้าคนหนุ่มสาวสงสัยว่าควรดำเนินชีวิตอย่างไร ขอให้นึกถึงคำเตือนของมหาตมะคานธี ที่ว่า "เมื่อไร เธอเกิดความสงสัย หรือเมื่อตัวตนชักจะเขื่องเกินไปสำหรับตัวเอง ขอให้ใช้วิธีนี้ตรวจสอบ คือจ้องมองไปที่หน้าของคนที่ยากจนอย่างที่สุด และคนที่อ่อนแออย่างที่สุด เท่าที่เธอเคยพบประสบมาแล้วถามตัวเองว่าสิ่งที่เธอคิดจะทำนั้น จะมีคุณประโยชน์กับบุคคลที่ว่ำนี่ใหม่ เขาจะได้ประโยชน์อะไรใหม่ จะช่วยให้เขาดีขึ้นใหม่... ถ้าถามได้เช่นนี้ ความสงสัยของเธอและในตัวตนของเธอ

ก็จะปลาสนาการไป"

เมื่ออ้างคานธี สำหรับกิจกรรมทางกายกรรมและวจีกรรมแล้ว ก็ควรใช้พระพุทธพจน์ นามโณกรรม ที่ควรเตือนตนเองทุก ๆ วันตามอภิถัมห-ปัจจเวกขณะที่ว่า

๑. *ชราธัมมตา* ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้

๒. *พยาธิธัมมตา* ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บป่วยไปได้

๓. *มรณธัมมตา* ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้

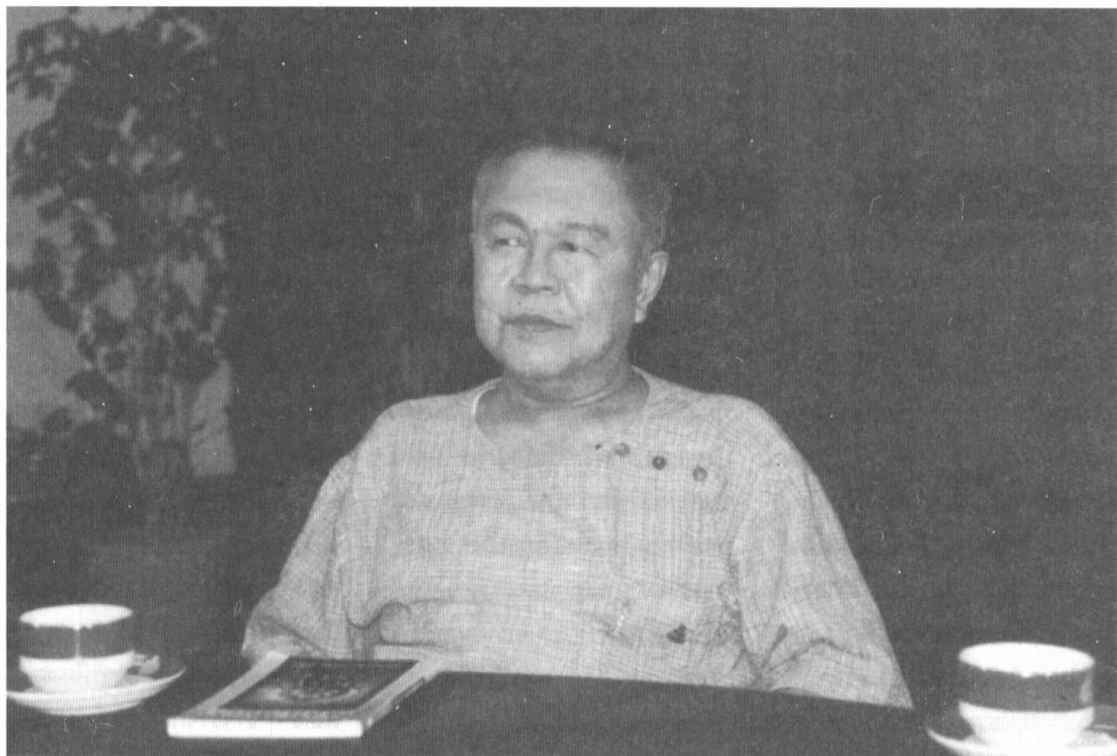
๔. *ปิยวินิภาวตา* ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เราจักต้องมีความพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น

๕. *กัมมัสสกตา* ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เราทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น

ที่ว่ำนั้นคือคำเตือนที่คนแก่ และคนหนุ่มสาวควรบริกรรมทุกคำเช้าตามพุทธประเพณีของเรา

อนึ่ง ทางธิเบตเขามักคิดเตือนใจอยู่ ๔ ข้อที่พุทธศาสนิกควรระลึกไว้เสมอ และทั้งสี่ข้อนี้ ก็แทบไม่แตกต่างกันไปจากคำสอนของฝ่ายเถรวาทเรา หากตอนหลังเรามันบื้อฝรั่งหรือสิ่งซึ่งอ้างว่าเป็นวิทยาศาสตร์อย่างตะวันตก จนลืมเนื้อหาสาระของคำสั่งสอนที่ตกทอดกันสืบ ๆ มาแต่บรรพบุรุษของเรา จึงขอนำคำเตือนใจทั้ง ๔ ข้อมาลงไว้ในที่นี้คือ

(๑) ให้ระลึกไว้เสมอว่าการเกิดเป็นมนุษย์นั้นยากเย็นแสนเข็ญยิ่งนัก เพราะโอกาสที่จะไปเกิดเป็นสัตว์นรก

อสุรกาย เปตวิสัย และเดรัจฉานนั้น มีมากมายหลายประการ แม้จนการไปเกิดเป็นเทวดา มาร พรหม ยม ยักษ์ ก็ด้อยโอกาสกว่าการเกิดเป็นมนุษย์ ความข้อนี้เกรงว่าคนเห็นถือตนว่าเป็นคนสมัยใหม่ คงเข้าใจได้ยาก

(๒) เมื่อเกิดมาแล้ว พึ่งตราไว้ถึงความไม่เที่ยงของชีวิตเรา ซึ่งจะตายลงเมื่อไรก็ได้ และการตายอย่างปราศจากสติ หรือดำรงชีวิตอย่างปราศจากคุณธรรม ย่อมนำไปสู่อบายภูมิ

(๓) เราเป็นผลมาจากกรรมของเราในอดีต และเราก็อาจสั่งสมกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมในบัดนี้ เพื่อผลในอนาคตได้ต่อไป

(๔) ถ้าเราไม่รู้เท่าทันสังขารม เราย่อมต้องเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏตามกระแสแห่งกรรม คือการกระทำของเรา ถ้าเราเข้าถึงพุทธธรรมจนถึงที่สุด

แห่งทุกข์ เราย่อมเอาชนะการเวียนว่ายตายเกิดได้

ปาลูกออยากให้คนหนุ่มสาวคำนึงถึงคติเตือนใจทั้ง ๔ ที่ว่ามานี้ เพราะวิถีชีวิตของเราเป็นผลมาจากความเชื่อหรือความนึกคิดของเรา ถ้าเราถือว่าชีวิตเราเป็นของที่ได้มาง่าย ๆ และไม่ใส่ใจในเรื่องความตาย หรือความไม่เที่ยงของชีวิต เราย่อมประมาทได้ง่ายหาไม่เราก็จะแสวงหาความสุขอย่างหยาบ ๆ ตามที่เราถูกกำหนดมาโดยสื่อสารมวลชน ในระบบสังคมนิยม ซึ่งหันไปทางกิน กาม เที่ยงติ โดยเรามากไม่คำนึงถึงความสุขอันจอมปลอมนั้นแล้ว มักเป็นเหตุให้คนอื่นสัตว์อื่นเดือดร้อน แต่ถ้าเราเอากระจกทั้ง ๔ บานนั้นมาส่องดู เราอาจเข้าใจถึงสิ่งซึ่งมีคุณค่าเหนือโลกก็ยสุขได้ โดยการแสวงหาสังขารมนั้น จำต้องไปพ้น-

ความนึกคิดตามกรอบของกระแสหลักที่อ้างถึงความเป็นวิทยาศาสตร์ โดยอาจต้องเข้าถึงจิตศึกษา ที่โยงหัวสมองมาหาหัวใจอย่างรู้ตัวพร้อม ให้เกิดสันติภาวะภายใน แล้วจะเสีกลงไปในทางที่ไม่ติดยึดในตัวตน หรืออาจลดความเห็นแก่ตัวลงไปได้เรื่อย ๆ

จากคติทั้งสี่นี้ ถ้าพิจารณาโดยแยกกายแล้ว เราจะเห็นได้ว่า ชีวิตมนุษย์นั้นให้โอกาสแก่เราอย่างแท้จริง เพื่อเข้าถึงอิสรภาพอันแท้จริง จนอาจข้ามการเวียนว่ายตายเกิดเสียได้ แต่ถ้าเราไม่เข้าใจในเรื่องสังสารวัฏ ในเรื่องกรรมกับวิบาก และในเรื่องความไม่เที่ยงของชีวิต ตลอดจนความจริงที่ว่าชีวิตมนุษย์นั้นเป็นสิ่งประเสริฐที่เป็นไปได้ยากเสียแล้ว ก็เท่ากับว่าเราเสีชาติเกิด

ในปัจจุบันนี้ มีการศึกษาและ

วิจัยในเรื่อง near death experience
ค่อนข้างมาก กล่าวคือคนหลายคนที่ยุคหายใจไปนาน ๆ เป็นชั่วโมง ๆ หรือเป็นวัน ๆ ก็มี แล้วฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาได้ จะด้วยวิชาการแพทย์สมัยใหม่หรือไม่ก็สุดแท้ หลายคนเล่าถึงประสบการณ์เมื่อชีวิตออกจากร่างไปได้ไปสู่สถานะอันมีการถามถึงชีวิตของเขาสักเป็นมนุษย์ โดยที่คำถามนั้น ๆ ไม่ได้สนใจเลยว่าเขาเคยร้ายขนาดไหน ได้รับความสำเร็จใด ๆ ในทางเศรษฐกิจหรือการเมือง คำถามมุ่งเพียงประเด็นเดียวว่า เมื่อเขามีชีวิตอยู่นั้น เขาเป็นคนที่ก่อความทุกข์หรือความสุขให้ใครบ้าง มากน้อยเพียงใด คนที่มีประสบการณ์ใกล้เคียงเช่นนี้ ส่วนมากเปลี่ยนวิถีชีวิตจากเดิมที่เห็นแก่ตัว มัวเมาในลาภยศ มามีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และเอื้ออาทรต่อผู้อื่นกันยิ่ง ๆ ขึ้นแทบทั้งสิ้น

ประสบการณ์ดังกล่าว จะว่าเป็นขั้นแรกก็ได้ จึงยังเข้าไปไม่ถึงขั้นต่อไป ซึ่งอาจเป็นอบายภูมิ เปตภูมิ ตีรจกานภูมิ หรือเทวโลก มารโลก และพรหมโลก หากสนใจในประเด็นนี้ ขอแนะนำให้อ่าน เรื่อง *เตรียมตัวตายอย่างมีสติ* ที่ข้าพเจ้าแปลออกมาแล้ว และ *ประตูลู่สู่สภาวะใหม่* และเหนือหัว *มหรรรณพ* ที่ พระไพศาล วิสาโล แปลหวังว่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ คงจะมีประโยชน์บ้างสำหรับคนหนุ่มสาว แต่จะเป็นความหวังของท่านทั้งหลายหรือไม่ แต่ละคนคงหาคำตอบให้ตัวเองได้ตามกำลังความสามารถของแต่ละคนก็แล้วกัน

ธรรมยาตราเพื่อทะเลสาบสงขลา ครั้งที่ ๖
๒๒ เมษายน - ๖ พฤษภาคม ๒๕๕๔

“ทิศทางการพัฒนาไทย
มหันต์ภัยลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”

วัดโสมนัสราชวรวิหาร อ.นาหม่อม จ.สงขลา
ถึง โรงเรียนธิดานุเคราะห์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา

สอบถามรายละเอียดได้โดยตรงที่

สงขลา : ธรรมยาตราเพื่อทะเลสาบสงขลา

๑๓๒/๒ ซ.๑๐ ถนนราษฎร์อุทิศ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ๙๐๑๑๐

โทร.(๐๗๕) ๕๒๔-๒๕๒ โทรสาร (๐๗๕) ๒๓๐-๒๕๒

e-mail : dhammayatra@chaiyo.com

กรุงเทพฯ : คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.)

๑๒๔ ซ.วัดทองนพคุณ ถ.สมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

โทร.(๐๒) ๕๓๗-๙๔๔๕ โทรสาร (๐๒) ๕๓๗-๙๔๕๐

ร่วมเดินเท้าทางไกล เพื่อชีวิต ชุมชน ธรรมชาติ และศาสนธรรม

“

วิจิตรลายผ้าทอ
ดูแลตัวด้วยหมอเมือง
ปลอดพิษเกษตรพื้นบ้าน
หลากหลายวิถีล้านนา
งดงามศิลปวัฒนธรรม

”

สืบสานล้านนา ครั้งที่ ๕ “สืบสานภูมิปัญญา เพื่อการพึ่งตนเอง”

ขอเชิญท่านร่วมสืบสานวิถีล้านนา ในวันที่ ๕-๘ เมษายน ๒๕๕๔ เวลา ๑๐.๐๐-๒๑.๐๐ น. ณ
โสมนัสสืบสานภูมิปัญญาล้านนา (หลังโรงเรียนบรินสรอเสลวิทย์วิทยาลัย)

โสมนัสสืบสานภูมิปัญญาล้านนา (ในความอุปถัมภ์ของพระธรรมดิลก)

เลขที่ ๓๕ ถ.รัตนโกสินทร์ ต.วัดเกตุ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๐๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๔๔-๒๓๑ โทรสาร ๒๔๔-๒๓๒

คนหนุ่มสาวกับอุดมคติ

วันหยุดสัปดาห์ที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

งานปฐกถามูลนิธิโกมลคีมทอง ประจำปี ๒๕๕๔

- ๑๕.๓๐ น. การแสดงของกลุ่มศิลปินวัฒนธรรมจากเงา
- ๑๖.๐๐ น. การแสดงย้อนกับกับเสภา

“โกมลคีมทอง : อริถิ่นแรกแห่งสามัญชน”

โดย ครูประทีป ทองปลาทอม

๑๗.๐๐ น. พิธีมอบรางวัลบุคคลเกียรติยศ มูลนิธิโกมลคีมทอง ประจำปี ๒๕๕๔

- ๑. นายเดช พุ่มศุข
- ๒. นางเรวดี ประเสริฐเจริญสุข
- ๓. นายสมเกียรติ อภิญาชน
- ๔. กลุ่มเค็ดค้านโครงการท่อส่งก๊าซไทย-มาเลเซีย จังหวัดสงขลา
- ๕. นายบิล คลอสเนอร์ (Mr. Bill Klausner)
- ๖. นายปีแอร์ มาร์ฌอง (Mr. Pierre Marchand)

๑๘.๐๐ น. อ่างบ่อกวี โดยท่านองครักษ์ กัลยาณพงศ์

๑๘.๑๐ น. กล่าวแนะนำปาฐกถา โดย ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี

๑๘.๓๐ น. การแสดงปฐกถามูลนิธิโกมลคีมทอง ประจำปี 2544

โดย ศาสตราจารย์นายแพทย์เสมอ พริ้งพวงแก้ว

เรื่อง สิบสามธรรมาทานักอุดมคติ

“ผ่านหัวใจไปสู่อุดมคติแห่งสามัญชน”

กล่าวปิด โดย สุลักษณ์ ศิวรักษ์

วันศุกร์ที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

- ๑๗.๓๐ น. ดนตรี “ศุ บุญเลี้ยง”
- ๑๘.๓๐ น. เสวนา “คนหนุ่มสาวกับการเดินทาง-สัญจรไปในโลกกว้าง และข้างในตัวตน”

ร่วมเสวนาโดย

- ธิญญา ผลอนันต์ ผู้เขียน “บนถนนสู่ก้อนเมฆ” คำบอกเล่าจากยุคแสงทหา
- จิรภัทร อังสุภกุล (ลีเหว) ผู้ถ่ายทอดเสียงกระซิบแห่งความเงียบไว้ใน “บทกวีในเสียงเพลง”
- ครันย์ บุญประเสริฐ อดีตบรรณาธิการนิตยสาร “ดิอีโรว์ ๒๐๐๐” นักเขียนสารคดี
- ดวงดาว สุวรรณรังษี
- สุวิษานนท์ รัตนนิมิต
- ธานีวิทย์ ภาษตศิริ

ดำเนินรายการโดย ณัฐกานต์ สิมสถาพร ผู้จัดการรายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน และคอลัมน์นิสต์สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์

๒๑.๐๐ น. จบรายการ

วันเสาร์ที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

- ๑๓.๐๐ น. หวนคำกึ่งถึงดนตรีครอบครัว “อืด พุดทราย, เอี้ยว-ชัยพร นามประทีป, น้าต้อม-น้องนุช วงสองวัย”
- ๑๔.๐๐ น. เสวนา “คนหนุ่มสาวกับหนังสือ : บทบาทสื่อความคิด-กัลยาณมิตรทางปัญญา กับการแสวงหาของคนหนุ่มสาว”

ร่วมเสวนาโดย

- สุชาติ สวัสดิ์ศรี อดีตบรรณาธิการสังคมศาสตร์ปริทัศน์และโลกหนังสือ
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ บรรณาธิการสำนักพิมพ์คมไป
- คำณูน ลิทธิสมาน บรรณาธิการอำนวยการสำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน
- วงศ์ทอง ชัยณรงค์สิงห์
- ประชา หุตานุวัตร

ดำเนินรายการโดย วัลลภชัย วินิจจะกุล บรรณาธิการนิตยสาร OPEN

๑๖.๓๐ น. ภาพยนตร์เรื่อง **Not One Less**

๑๘.๐๐ น. การเสวนาเรื่อง “ย้อนรอยอุดมคติ : เพ้อ-ฝัน-มีวันเป็นจริง?”

ย้อนรอยความคิดปฐกถาของมูลนิธิโกมลคีมทอง (๒๕๒๕-๒๕๔๓)

ร่วมเสวนาโดย

- คุณแตงอ่อนใจ ดีเทศน์ ปาฐกถาปี ๒๕๒๘
- น.พ. สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ ปาฐกถาปี ๒๕๓๐
- คุณโสภณ สุภาพงษ์ ปาฐกถาปี ๒๕๓๕

ดำเนินรายการโดย อรุณีกร งามวิทยาพงศ์

๒๐.๓๐ น. เพลงพินด(คู่ใจ) “ธารน้ำตกเขาสูง” โดยศิลปินจีน หลี่หยาง

๒๑.๓๐ น. จบรายการ

วันอาทิตย์ที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

- ๑๓.๐๐ น. ดนตรีและลำนำกวี “ตอกไม้แต่คนหนุ่มสาว” พิบูลศักดิ์ ละคะพล / ศักดิ์สิริ มีสมลับ
- ๑๔.๐๐ น. ปาฐกถา เรื่อง “จากไม้ใกล้ฝั่ง ผ่าความหวังถึงคนหนุ่มสาว” โดย สุลักษณ์ ศิวรักษ์
- ๑๕.๐๐ น. เสวนา “อุดมคติของคนหนุ่มสาวมรดกของยุคสมัย จากอริถิ่นแรกถึงดิจิทัลดอทคอม”

ร่วมเสวนาโดย

- กำลังใจ ศรีนอก
- จอน อึ้งภากรณ์
- เกษียร เตชะพีระ
- นิรมล เมธีสุวรรณ
- วิไล เตชะไพบูลย์
- สมมติ บุญงามอนงค์

ดำเนินรายการโดย สุภิญญา กลางณรงค์

๑๘.๐๐ น. คอนเสิร์ต “คีตาญชลี - โป- หงา - ห่วง” “บ้านศรีทธาและอาทร”

๒๑.๐๐ น. จบรายการ

มูลนิธิโกมลคีมทอง
๓๐ ปี

ค ๗ ๖

ตำ ไย สาย ฝ้าย

ตั้งเก้าเอาไว้
 เกียมคอบเกียมคัว
 สะลีที่นอน
 ซ้ำต่อฝ้ายมา
 หอมมั่งคณฺณ
 หวังถึงโลกหน้า

อ่านเขียนบ่ออก
 จารธรรมใบลาน
 เกียมปักเฮือนหลัง
 ด้านสู่มารมื่อ
 กี่ด้ายฝ้ายหมน
 มื่อล้งสอดใต้
 ระฆังดั่งซ้อง

บ่ตีรือ
 โรงเรียนนั้นไซ้
 หื้อลูกหลานนั้น
 ตัวข้าเบ็งใจ
 ไต่ตามบาทซ้อ
 ตะก่อนบ่ฮู้
 ฟังก้าตำนาน
 อันบ่าเตียวนี้
 น้อมรับวันทา
 จักเพียรแก่กาน
 เป็นหนึ่งเดียวเข้า

ผ่านมือผ่านฝ้าย
 ผ่านกาลเวลา
 ไหวมือไหวฝ้าย
 ตั้งจิตหื้อพลัน
 อกาลิโก
 ภาวนาจ้อม

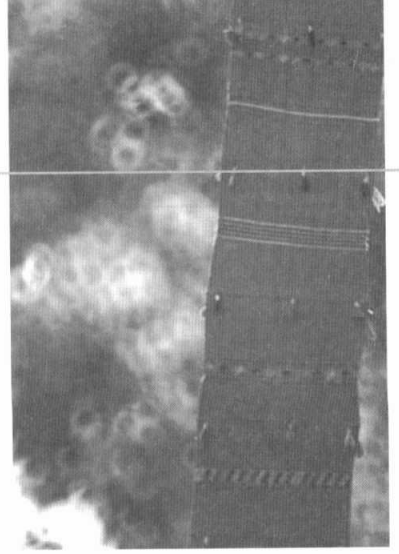
ตั้งใจตั้งตัว
 บักไปตางหน้า
 หมอนลื้อลื้อผ้า
 เน้นซ้า
 นิพพานลิตฟ้า
 เขียงคาน

บอกหื้อลูกหลาน
 ผ่านบุญมาหื้อ
 ฝังใจบ่ดี
 ราชให้
 บุญหอมฝากไว้
 ฝีมต่อ
 เป็นฮ้อยล้งขอ

หื้อไปทางขึ้น
 มีไว้จะอัน
 คินค้อ
 เตียวในกงล้อ
 โบราณ
 บ่สู้ไซพาน
 บ่หาญอาจ้อ
 ซิวแกร่งกล้า
 แก่ท้าว
 ผสานจิตเคล้า
 กาย

ผ่านลายรักษา
 ผ่านผืนฝ้ายฝัน
 จกด้ายสายสั้น
 หัวพร้อม
 ธรรมโมหมันซ้อม
 ใจงาม

เครื่องมือการณฺ์
 สนั่น ธรรมทิ

Weaving

I have begun to weave my final cloth
 Make preparations,
 Lay away, for future reference, mattress,
 Bed sheet, pillow, mat.
 I have begun to lay in sleeping gear.

Because I am not expert, I have asked
 Someone to write
 The careful letters of the manuscript
 That will lie beside
 Me on the journey. I must undertake.

Of interest is the mat of woven reed
 That will wrap around
 Bone, the flesh, the hair that that I have spun out
 In days heretofore
 And now will be my luggage at start.

I lay the cotton threads out on the loom.
 Adjust the tension.
 I slide the colored shuttle back & forth.
 The school bell rings: men
 Set out for work. I lead a different life.

I once had questions, even fear. But now
 I feel the threads pass
 Through my fingers, weave themselves in patterns
 That compose a cloth
 Beginning everywhere, without an end.

—R.D. Drexler

คำ (ถิ่น-พายัพ) น. : กลอนหรือกวีนิพนธ์แบบหนึ่ง มักใช้ในแต่งรำพันความรักหรือ
 แต่งเป็นเรื่อง เช่น คำเรื่องจำปาสัก หมายถึง คำกลอนเรื่องจำปาสัก
 —พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ น.๑๙๕

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

แต่...

ไขแสง สุกใส

เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๓ ข้าพเจ้าไปเยี่ยมคุณไขแสง ที่โรงพยาบาล เนื่องในวันเกิดครบ ๖ รอบนักษัตรของเขา แม้จะพูดไม่ได้แล้ว แต่ก็มีสติดี ทักทายกันด้วยความยินดี ทำให้อดเสียมิได้ที่จะต้องนึกถึงคุณป่วย อังภาภรณ์ ซึ่งเมื่อพันอายุ ๕ รอบไปไม่ทันไร ก็พูดไม่ได้ เขียนไม่ได้ หากรับรู้อะไร ๆ ได้อย่างมีสติ โดยที่ทั้งสองท่านนี้มีคุณูปการที่บ้านเมืองของเราทั้งคู่ ในขณะที่คนหนึ่งเป็นชาวกอง ที่ได้ร่ำเรียนมาจากอังกฤษ และอุทิศตนเพื่อชาติและราษฎรอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรมและกล้าหาญ มีความสามารถปราชญ์ในเรื่องในทางเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษาอย่างหาตัวจับได้ยาก หากชนชั้นปกครอง (เว้นศิษย์จำนวนน้อย) ก็ไม่เห็นบุญคุณทำอะไร หรือลืมนึกถึงความดีของคุณป่วยไปแล้วเอาเลยก็ว่าได้

แม้จะเทียบคุณไขแสงกับคุณป่วยไม่ได้ แต่คุณไขแสงก็อุทิศตนเพื่อส่วนรวมมาปาน ๆ กัน ถึงเขาจะด้อยการศึกษากว่า แต่ประสบการณ์ทางการเมืองของเขา ไม่ได้น้อยไปกว่าใคร ถ้าคุณไขแสงจะกลิ้งกล่อนเหมือนนักการเมืองบางคน เขาย่อมเป็นได้ ไม่แต่รัฐมนตรี หากเขาควรเป็นนายกรัฐมนตรีเสียด้วยซ้ำ แต่ถ้าเขาดำรงตำแหน่งนั้น เขาจะไม่หลีกภัยไปวัน ๆ เขาจะกล้าตัดสินใจ โดยกล้าเข้าข้างคนยากไร้ เขาจะหาบริษัทร่วมมาทำงาน โดยให้เกียรติทุกคนอย่างเสมอภาคเสมอไหล่ อย่างมีจิตสำนึกไม่แต่ในทางประชาธิปไตย หากเป็นไปในทางธรรมธิปไตยอีกด้วย

ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกับคนทุกชนชั้น ที่ช่วยให้ทุกคนที่รู้จัก รักเขาและไว้ใจเขา นั้น เป็นอัจฉริยภาพพิเศษ ที่ดู ๆ แล้วไม่แพ้นายควง อภัยวงศ์ แต่เขา

มีถิ่นมากกว่าหัวหน้าพรรคคนแรกของ พรรคประชาธิปัตย์ และเขามีความ กล้าหาญทางจริยธรรมอีกด้วย อย่าง น้อยเขาก็ไม่ทรยศสัตย์และไม่แหง เพื่อนทางข้างหลัง* พร้อม ๆ กันนั้น คนทั่วไปจะยกย่องคุณคงมากกว่า เพียงเพราะเขาเป็นลูกเจ้าพระยาและ เป็นนักเรียนนอก ในขณะที่คุณไชแสง นั้น แม้จะโยงวงศ์สกุลไปได้ทั้งขั้ว ขั้วนามและขุนนาง หากเขาเป็นนักทนน บักเสียขรรคมดา ๆ เท่านั้นเอง และก็ คนธรรมดา ๆ ที่มีความสามารถจาก ภูมิปัญญาชาวบ้าน และซื่อสัตย์จริงใจ เช่นนี้มีใช้หรือ ที่เราควรยกย่อง สรรเสริญยิ่งกว่าพวกลูกทาสหลานธ่อ ที่ทะเลาะแย่งชิงตีบตีกันดี

คุณไชแสงอาจมีข้อบกพร่องมีใช้ น้อย แต่เขาไม่เป็นคนที่ประทุษร้าย มิตร และพยายามเข้าถึงความเป็นเลิศ ในชีวิตที่เต็มไปด้วยการให้ยิ่งกว่าการ รับ แม้มาที่เขารักเป็นอย่างมากนั้น ก็ได้ช่วยให้เขาเห็นโทษของสัตว์ที่ถูก ผูกเชือกเอาไว้ เขาจึงเป็น ลูกผู้ชายที่ หัวใจไม่ผูกเชือก จริตงามซื่อสัตย์ที่เขา ที่ วัฒน วรรณยางกูร เรียบเรียงขึ้น

* เมื่อคุณคงและแกนนำในพรรคประชาธิปัตย์ วางแผนร่วมกับคณะรัฐประหาร เพื่อโค่นล้ม รัฐบาลถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ในปี ๒๔๙๐ นั้น พวกเขาทำอันตรัยกรรมกับประชาธิปัตย์ไทย อย่างเลวร้ายสุด เขามาชวนนายทวี บุณยเกียรติไปร่วมรัฐบาลด้วย แต่คุณคงไม่ยอม ร่วมสังกรรมกับคุณคง โดยได้บอกคุณคงไปด้วยว่า คุณคงถูกต้ม ให้เป็นตัวเซตให้พวก ทหาร แล้วการณก็เป็นเช่นนี้ภายในเวลาอันไม่ช้านัก

ในวันที่คณะทหารมาบอกให้รัฐบาลควรถูกถอดถอน มีนายบุญแห่ง ของสวัสดิ์เพียงคน เดียวที่มีถิ่น บอกว่ารัฐบาลไม่ควรลาออก ให้ถูกไล่ออก ดูจะมีศักดิ์ศรีกว่า แต่แล้วบุคคล คนนี้ก็อยู่กับพรรคประชาธิปัตย์นานเกินไป แม้จะย้ายไปอยู่พรรคกิจสังคมกับคุณคึกฤทธิ์ ก็หมดฤทธิ์ในทางความกล้าหาญทางจริยธรรมอย่างน่าเสียดาย แม้เขาจะได้รับเลือกตั้ง เข้ามาทุกครั้งก็ตามที แม้ท้ายเสียง โศกกาลวิบุรุษของคุณไชแสงเองก็เกิด อยู่ในพรรคประ ซาธิปัตย์นานเกินไป จนสลายความดีงามไปอย่างน่าเสียดาย สำหรับคุณคงนั้นแม้ว่าจะได้ปรึกษา พลเรือโทสินธุ์ กมลนาวิน แม่ทัพเรือแล้ว ครั้นบุคคลคนนั้นบอกว่า ยังไม่พร้อมที่จะเผชิญ หน้ากับกองทัพบก คุณคงก็ขอให้คุณคึกฤทธิ์เขียนจดหมายกราบทูลลาออกจากตำแหน่งอย่าง ง่าย ๆ เท่านั้นเอง กรณีนี้ก็คล้าย ๆ กับที่คุณสนั่นแสดงความแหย่ออกมา เพื่อให้เกิด เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้นเอง

น่าชื่นใจที่คุณไชแสงได้อ่าน หนังสือเล่มนี้ก่อนตาย และในวันที่เขา มีอายุครบ ๖ รอบนักษัตร ชีวประวัติ เล่มนี้ก็ได้ตีพิมพ์ออกเป็นครั้งที่สอง พร้อมด้วยการต้อนรับจากกัลยาณ มิตร และคนรุ่นใหม่ที่แสวงหาสัจจะ ทางการเมือง

หนังสือเล่มนี้ของวัฒน์ มีชื่อที่ ขยายความต่อไปว่า *แบบเรียนเบื้องต้น ของนักการเมือง* ซึ่งควรจะต้องท่ายไป อีกนิดว่า *ผู้ต้องการสาระของชีวิต* หรือ *ผู้ต้องการอุทิศตนเพื่อมวลชน* เพราะ นักการเมืองประเภทหน้าเนา หรือ ประเภทเอาตัวรอดไปวัน ๆ คงเห็นว่า คุณไชแสงเป็นแบบอย่างแห่งความ ล้มเหลว สำหรับนักการเมืองร่วมสมัย เป็นอันมาก ก็พากันเห็นว่าอาจารย์ บริดี พนมยงค์ และคุณปวย อึ้งภา กรณ์ คือสัญลักษณ์แห่งความ ล้มเหลว เช่นเดียวกัน

สำหรับคนที่พอใจในความชอบ ธรรม และในทางความยุติธรรมของ สังคม นอกจากจะมองไปที่บริดีและ ปวยแล้ว เขาคงต้องมองมาในขบวนการนักประชาธิปไตยที่เนื้อหาสาระ

และทุก ๆ คนที่อยู่ในขบวนการเสรี ไทย เพื่อความเป็นเอกราชอันสมบูรณ์ ของสยามประเทศด้วย บุคคลเหล่านี้ ถูกเผด็จการใช้สถาบันการศึกษา สื่อสารมวลชนและวัฒนธรรมคักคักนา ทำให้คนรุ่นใหม่ลืมนุญการของเขา นั้น ๆ กันทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น เตียง ศิริพันธ์ จำลอง ดาวเรือง ถวิล อุดล หรือทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เรื่อยมาจน ฟอง สิทธิธรรม และพัก ณ สงขลา

ที่นายนิคปริดาเป็นพิเศษ ก็ตรง ที่ ไชแสง สุกใส อยู่ในขบวนการของ วิรชนเหล่านี้ ที่ยืนหยัดเพื่อคนทุกซ์ คนยากคนเล็กคนน้อย และคนที่ถูก ขบวนการยุติธรรมเอาเปรียบนานับ ประการ และอาศัยงาน ๑๐๐ ปี ชาตกาลอาจารย์บริดี เราต้องการพื้น ดินชื่อเสียงเกียรติคุณของคนเหล่านี้ และบุคคลนิรนามอีกเป็นอันมากที่มี คุณูปการกับบ้านเมืองไทย โดยเราต้อง ชี้ให้เห็นชัดว่าบุคคลอย่าง ป.พิบูล- สงคราม ผ.ชุนหวั่น ผ.ศรียานนท์ ส.ธนะรัชต์ ถ.กิตติขจร ป.จารุเสถียร ส.คราประยูร ฯลฯ เป็นตัวเลวร้าย ที่ทำลายคุณค่าของความเป็นไทใน ทุก ๆ ทาง แม้จะยังมีอนุสาวรีย์ที่ขาย ความอายุให้คนพวกนี้ไว้เ็นบางแห่ง ก็ตามที

ในบรรดาผู้ที่มีชีวิตอยู่ ก็นำ พोजที่ แคล้ว นรปติ และ สมคิด ศรีสังคม ได้รับการเลือกตั้งเข้าไปเป็น สมาชิกวุฒิสภา พร้อม ๆ กันนั้น ใน แวดวงของคนที่มีอำนาจอันอาจ บันดาลอะไร ๆ ได้ก็ยังมีคนอย่าง ล้มผัส ฟังประดิษฐ์ ไปอย่างน่า เสียดาย ทั้งนี้ก็เพราะเขาก็ดองหลัง พระฆานานเกินไป ในขณะที่คนไทย ส่วนใหญ่รับรู้แต่คนที่เด่นแรงเด่นภา

อยู่หน้าองค์พระปฐมมาเท่านั้น

แม้คุณไชแสงจะมีบทบาททั้งทางหน้าฉากและหลังฉาก แต่ทุกบทบาทเขามีความจริงใจ ถึงจะมีที่ท่าในทางเสแสร้งอยู่บ้าง เช่นกับ คึกฤทธิ์ ปราโมช และ ประเสริฐ รุจิรวงศ์ แต่ไชแสงจะไม่แหยงคนพวกนี้ทางข้างหลังอย่างเด็ดขาด

ก่อนหน้านั้นสองปี คุณไชแสงได้รับเกียรติจากเสมสิกขาลัย ซึ่งยกย่องให้เขาเป็นบุคคลตัวอย่าง แม้เขาจะไม่ได้รับเงินทองเป็นรางวัลดังรางวัลอื่น ๆ ที่ด้อยเกียรติกว่าเป็นอันมาก หากเขาได้รับคำสรรเสริญจากนายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว ซึ่งเป็นปูชนียบุคคลร่วมสมัยที่ประเสริฐสุดในหมู่ของผู้ที่อยู่ในแวดวงองค์กรพัฒนาเอกชน คุณเขาจะพอใจกับคุณค่าที่ว่านี้จนหน้าตาไหล แม้จะต้องนั่งรถเข็นมาร่วมงานพิธีที่โรงละครแห่งชาติ (โรงเล็ก) ทั้งเขายั่งนั่งฟังปาฐกถาและบทกวีจากประเทศเอสโตเนียและประเทศลัตเวียจนจบ

ในโอกาสที่คุณไชแสงได้รับรางวัลเป็นคนแรกจากเสมสิกขาลัยนั้น

ไชแสงกับฟ้าม้วนตง ปี พ.ศ. ๒๕๑๘

จำต้องเอาคำประกาศเกียรติคุณมาลงไว้ในที่นี้ให้ได้รับรู้กันในวงกว้างด้วย จึงจะสมควร

คำประกาศกิตติคุณ

นายไชแสง สุกใส

บุคคลตัวอย่างของเสมสิกขาลัย
ประจำปี ๒๕๕๑

เสมสิกขาลัย ใครเสนอให้นายไชแสง สุกใส เป็นบุคคลตัวอย่างของเสมสิกขาลัย เพราะ

(๑) นายไชแสงได้รับการศึกษานอกรูปแบบของกระแสหลัก ซึ่งมาถึงจุดอดตันแล้ว แม้จะได้รับปริญญาอย่างสูงส่งขึ้น ๆ ไปเพียงใดก็ตาม เพราะการศึกษาระเบิดหลักพัฒนาเพียงความคิด โดยไม่โยงไปถึงจิตใจให้เข้าใจในเรื่องคุณภาพอันล้ำลึกของมนุษย์และธรรมชาติ แต่นายไชแสงได้รับการศึกษานอกระเบิดหลักมาแต่น้อยจนจะเข้าเขตชราภาพถึง ๗ ทศวรรษเข้านี้แล้ว ตลอดชีวิตของเขาแสดงว่าเขาใช้จิตวิญญาณของการศึกษาเพื่อความเป็นไทมาตลอด ต่อสู้อย่างสันติวิธีกับบทราชมาแทบทุกยุค

ทุกสมัย ถูกเบียดเบียนบีบคั้นโดยเผด็จการมาแต่สมัยสฤษดิ์ ธีระวัชรต์ ถนอมประภาส ณรงค์ ฯลฯ แต่กลับใช้การถูกคุมขังเพิ่มพลังการศึกษาจนกระทั่งให้เพื่อน ๆ ที่ร่วมชะตากรรมทางการเมืองได้เกิดมโนธรรมสำนึก ฯลฯ นับว่าเป็นตัวอย่างของนักการศึกษาจากระบบโดยแท้

(๒) ใคร ๆ มักนึกว่านายไชแสงเป็นนักการเมือง แต่นักการเมืองที่ดีย่อมเป็นนักการศึกษาด้วยขณะที่ถูกคุมขัง นอกจากนายไชแสงจะให้การศึกษากับบุคคลอื่นดังที่กล่าวมาบ้างแล้ว พร้อมกันนั้นเขาก็รับการศึกษาจากเพื่อน ๆ ในที่คุมขัง และให้การศึกษากับเจ้าพนักงาน ทั้งตำรวจและผู้คุมจนสามารถสร้างสภาพของความเป็นนักลายฉิมิตรขึ้นได้ในชุมชนนั้น ๆ อย่างน่าประหลาดใจ จนแทบไม่มีช่องว่างระหว่างผู้คุมกับผู้ถูกควบคุม ต้องถือว่านี่คือประเด็นหลักที่สำคัญของการศึกษา ซึ่งสถาบันการศึกษาหลัก ๆ มักไม่เข้าใจ และเข้าใจไม่ถึงเนื้อหาสาระดังกล่าว โดยเราต้องไม่ลืมว่าหนึ่งในสิบสามคนที่ถูกจับในกรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นั้น นอกจากจะมีนายไชแสงรวมอยู่ด้วยแล้ว เขายังเป็นผู้ที่มีอายุสูงกว่าคนอื่น ๆ และถูกจับมาก่อนคนอื่น ๆ จำเดิมแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑ นั้นแล้วเอาเลยด้วยซ้ำ

(๓) บทบาททางการเมืองของนายไชแสงนั้น ถ้าพิจารณาในส่วนลึกแล้ว จะเห็นได้ว่าเขาศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา และศึกษาจากทุกกระแสคือทั้งจากนักการเมือง นักการทหารอย่าง คึกฤทธิ์ ปราโมช และประเสริฐ รุจิรวงศ์ และกับคนเล็กคนน้อย เช่น กรรมกร คนขับรถสามล้อ คนขี่ม้าแข่ง

ไชแสงกับครอบครัว ที่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

และชาวบ้านร้านตลาดทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง โดยเขาทำตนเป็นภักษณมิตรกับบุคคลที่ถือกันว่าเป็นชนชั้นสูง และที่เหยียดกันว่าเป็นชนชั้นต่ำ อย่างเสมอภาคเสมอไหล่ หากเขาไม่ได้ประพฤติผิดคิดมิชอบในทางที่เป็นโทษต่อราชการโดยเขายืนหยัดอยู่ข้างความถูกต้องถึงมตลอดมา

(๔) นายไชแสงเป็นคนโอบอ้อมอารี มีวาทศิลป์ แต่เป็นไปในทางลัจจวาจาไม่เอาตัวรอดไปวัน ๆ หากพร้อมที่จะเสียสละเพื่อเพื่อน และเพื่อความถูกต้องถึงม แต่แล้วสังคมส่วนใหญ่แทบไม่รู้จักคุณค่าของบุคคลเช่นนี้เอาเลยก็ว่าได้ อย่างน้อยเขาคงได้สวมหัวโขนในทางการเมืองได้ไม่แพ้บุคคลที่เป็นม้าสายตาของมหาชนเอาเลยด้วยซ้ำ

ด้วยเหตุยอ ๆ ดังได้กล่าวมา เสนอликขาลัยจึงประกาศกิตติคุณของนายไชแสง สุกใส ให้เป็นที่ประจักษ์ ณ มหาสมาคมแห่งนี้ และขอเชิญนายไชแสงได้โปรดรับการสัมพัสมือจาก

ท่านศาสตราจารย์นายแพทย์เสมพรังพวงแก้ว ซึ่งถือได้ว่ามีคุณค่ายิ่งกว่ากิตติบัตรใด ๆ ในสายตาของพวกเขา ที่อยู่ในองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งหลาย

ยังงาน ๑๐๐ ปีชาตกลาอาจารย์ปริดี พนมยงค์ ณ รัฐสภาเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ นั้นแล้ว เขาก็ไปร่วมด้วยอย่างตั้งอกตั้งใจ แม้จะไม่ใช่นิสถานะของ ส.ส. อีกต่อไปแล้ว แต่การที่มีคนอย่างคุณไชแสงไปรับรู้ถึงกิตติกรรมประกาศ ณ รัฐสภา อันว่าด้วยท่านผู้ให้กำเนิดสถาบันแห่งนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่านั่นมีค่ายิ่งกว่ามีนายกรัฐมนตรีไปนั่งเป็นสักขีพยานเสียอีก เพราะถ้าสังคมการเมืองของไทยไม่ติดในรูปแบบ เช่น ส.ส.ต้องจบปริญญาตรีเป็นต้น และถ้าเราไปได้ทันนายกอลในเรื่องชนชั้นและความต็ดจริตต็ดิตดินต่าง ๆ เราคงมองเห็นคุณไชแสง ณ รัฐสภาในวันนั้น ว่าคนคนนั้นเลิศที่ควรได้รับรางวัลประชาธิปไตยจากงานฉลอง

๑๐๐ ปีคราวนี้ และคนอย่างนี้แหละที่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเป็นส.ส.และนายกรัฐมนตรีของราษฎรไทย

ในโอกาสชาตกาลครบ ๑๐๐ ของท่านรัฐบุรุษอาวุโสของสยาม ซึ่งเราเคยมีแต่เพียงคนเดียว ถึงจะมีคนอื่นอีก นั่นก็เป็นของปลอม ดังรัฐบุรุษที่ไม่มีอาวุโส หรือรัฐบัณฑิตหาหา ผู้เป็นโมฆบุรุษ หรือดังนายกรัฐมนตรีส่วนใหญ่ และรัฐมนตรีส่วนใหญ่ รวมถึง ส.ส. ส่วนใหญ่ด้วย อย่างน้อยคนพวกนั้นล้วนประกอบไปด้วยหัวใจอันมีเชื้อกรตไว้ ไม่ด้วยเงินตรา ก็ด้วยอำนาจ หรือตำแหน่งหน้าที่ อันล้วนเป็นของปลอมทั้งนั้น ในขณะที่คุณไชแสง คือคนจริง ที่ปราศจากพันธนาการทางเศรษฐกิจหรือการเมืองใด ๆ ลิ่น หรือเขาถือสังข์ทองที่ไม่มีใครก็คนหม่อมเห็นเขากลับรูปเงาะ ที่เขาสวมใส่ไว้ภายนอก ถ้าใครตามิแวว จะเห็นความสุขใส่ของเขา ที่ไชแสงส่องออกมาอย่างแวววาวระยับสมนาม และถ้าเรารู้จักเดินตามแสงสว่างดังกล่าว เราจะไปได้ทันความมืดมนอนธกาลที่ครอบคลุมเราอยู่ในบัดนี้.

สุนทรพจน์เพื่อเชิดชูคุณความดีของ
ศาสตราจารย์ ดร.

ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ศจ.อภิชาติ พันธเสน

สุนทรพจน์ เนื่องในโอกาสดำเนินงานโครงการ “ป๋วยเสวนาคาร”
วันเสาร์ที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๔๔ ณ หอประชุมเล็ก
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กราบเรียนท่านอาจารย์สุลักษณ์ ท่านรัฐมนตรี
ท่านอธิการ และท่านผู้มีเกียรติที่เคารพทุกท่าน การที่
พวกเรามาพร้อมเพียงกัน ณ ที่แห่งนี้ในวันนี้ก็เนื่องจาก
พวกเราทุกคนต่างก็มีจุดหมายร่วมกันที่จะรำลึกถึง
คุณงามความดีของท่านศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์
ผู้ล่วงลับไปแล้ว ในฐานะที่ท่านเป็นปูชนียบุคคลของเรา
เรา เพื่อเป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้พวกเราได้ก้าวเดินต่อ
ไปในเส้นทางแห่งคุณความดีที่ท่านอาจารย์ได้กรุณาเป็นผู้
บุกเบิกแผ้วถางทางเอาไว้สำหรับพวกเราตั้งแต่ครั้งในยุคสมัย
ที่การทำความดีเป็นความยากลำบากยิ่ง เนื่องจากอำนาจที่
ฉ้อฉลซึ่งแฝงไปด้วยโมหะหรือความหลงผิดและกิเลสอย่าง
แรงกล้า ในยุคสมัยของการปกครองประเทศภายใต้อำนาจ
นิยม ปัจจุบันพวกเราจึงมีข้ออ้างน้อยกว่าท่านอาจารย์ ที่จะ
ก้าวเดินต่อไปในเส้นทางที่ท่านได้เตรียมเอาไว้ให้แล้ว เนื่อง
จากบัดนี้เราได้อยู่ในยุครัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่เน้นการมี
ส่วนร่วมของประชาชนเป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์รัฐ
ธรรมนูญไทย เป็นการเปิดทางไปสู่ประชาธิปไตยพหุนิยม
ที่เห็นความหลากหลายของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ที่จะนำ

ไปสู่การมีสันติประชาธรรมอย่างแท้จริงตามความหมายของท่านอาจารย์ดังที่ท่านได้ตั้งความหวังเอาไว้ ถึงแม้ว่าท่านอาจารย์จะไม่มีโอกาสเห็นสันติประชาธรรมเกิดขึ้นจริงในชีวิตของท่าน

ด้วยเหตุนี้ ถ้าพวกเราเพียงแต่จะพยายามรักษามาตรฐานคุณความดี มีให้ด้อยไปกว่าสิ่งที่ท่านอาจารย์ได้แสดงไว้เป็นตัวอย่างแล้ว โดยไม่จำเป็นที่จะต้องต่อสู้กับความฉ้อฉลจากอำนาจนิยม ซึ่งแฝงไว้ด้วยกิเลสและโมหะดังกล่าวก็น่าจะสามารถบรรลุถึงสิ่งที่ท่านอาจารย์คาดหวังเอาไว้ คือสันติประชาธรรม โดยไม่ยากจนเกินไปนัก เว้นเสียแต่พวกเรายังไม่สามารถยกระดับความพยายามในการทำความดีของพวกเราได้ถึงมาตรฐานของอาจารย์เท่านั้น

ย้อนไปในอดีต เมื่อผมยังเป็นเพียงอาจารย์ผู้ช่วย ภายหลังที่ได้รับทุนให้ไปศึกษาต่อต่างประเทศและกำลังเตรียมตัวเดินทาง ได้เข้าไปลาท่านอาจารย์ป่วย ซึ่งเป็นคนปกติในขณะนั้น ผมได้บอกท่านว่าถึงผมจะไม่มีสติปัญญาแกร่งกล้าเท่ากับท่าน แต่ผมก็จะขอแข่งขันในการทำความดีกับท่านเนื่องจากการทำความดีเป็นเรื่องของความตั้งใจแน่วแน่ ไม่ต้องอาศัยสติปัญญามากนักใคร ๆ ก็สามารถทำได้ คำกล่าวของผมที่ให้ไว้ต่อท่านจึง

เป็นเหมือนคำปฏิญาณต่อท่าน ผมแน่ใจได้ว่าจนถึงบัดนี้ผมยังไม่สามารถทำความดีได้เท่ากับท่าน แต่ตราบโศกที่ผมนยังมีชีวิตอยู่ก็จะพยายามต่อไป ผมคิดว่าการที่พวกเราทุกคนพยายามสร้างเงื่อนไขให้กับตัวเองในลักษณะเช่นนี้ จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่รักและเคารพท่านอย่างแท้จริง แทนที่จะเป็นเพียงผู้บริจาดเงินร่วมกับกองทุนในชื่อของท่านอย่างผิวเผิน ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ดีและมีความจำเป็น แต่ขณะเดียวกัน สันติประชาธรรมจะมีความหมายก็ต่อเมื่อพวกเราทุกคนลงมือกันแข่งขันกับท่านเพื่อทำความดี

ประเด็นที่เป็นคำถามที่สำคัญอันเป็นหัวข้อของสุนทรพจน์ในวันนี้ก็คือ เหตุใดผู้คนจึงพากันยกย่องท่านอาจารย์ป่วยว่าเป็นผู้ที่มีคุณความดีและคุณความดีดังกล่าวเป็นคุณความดีในลักษณะใด ในฐานะที่ผมเป็นบุคคลหนึ่งที่ท่านอาจารย์ได้กรุณาให้ความเมตตา ให้ความใกล้ชิดสนิทสนมด้วย ผมจึงจะอธิบายความดีของท่านอาจารย์ป่วยจากประสบการณ์ส่วนตัวของผมเอง ในความเห็นของท่านอาจารย์นั้น มนุษย์ทุกคนควรจะมีพร้อมซึ่ง **ความดี ความจริง และความงาม** ซึ่งท่านอาจารย์ก็ได้ปฏิบัติตัวของท่านตามความคุณลักษณะทั้งสามอย่างครบครัน ในส่วนที่เป็นความดีนั้น ทุกคนที่มีโอกาสได้ใกล้ชิด

กับท่านจะเข้าใจความหมายของความดีได้เองโดยไม่ต้องอธิบาย ความดีของท่านที่ทุกคนให้ความเคารพนับถือเกิดจากการที่ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาก เคยผ่านงานด้านนโยบายระดับสูงของประเทศ และมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศ ในขณะที่บุคลิกส่วนตัวของท่านกลับเป็นเช่นปุถุชนธรรมดา มีความเป็นมิตร มีความจริงใจ และมีความเมตตา กรุณาต่อผู้ที่ด้อยกว่า ท่านอาจารย์สละ ตันนบุญอิน เพื่อนสนิทของท่านคนหนึ่ง ที่ต่อมาได้มาช่วยงานท่านอาจารย์ป่วยที่ธรรมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยสถาบัน งานวางแผน งานด้านศิษย์เก่า และงานหาทุน ได้กล่าวภายหลังจากที่ท่านอาจารย์ต้องเดินทางออกจากประเทศไทยเพราะพิษเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๔ ว่า “ความผิดของท่านอาจารย์ป่วยนั้นมีเพียงสถานเดียว นั่นคือ ท่านประสงค์จะเป็นปุถุชนธรรมดา” ทั้งนี้เพราะถ้าหากเพียงแต่ท่านอาจารย์จะวางตัวแบบชนชั้นนำในยุคนั้น ซึ่งท่านอาจารย์รังสรรค์เรียกว่า ชุณหาง และชุณคึก ชีวิตส่วนตัวของท่านอาจารย์ก็คงจะไม่ต้องเผชิญกับความยากลำบากดังเช่นที่ท่านอาจารย์ได้รับในตอนท้ายของชีวิตท่าน

คุณอาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ที่เคยได้ร่วมงานกับท่าน

ในครั้งนั้น คงจะจำกันได้ดีกว่า ท่านอาจารย์จะเลิกทำงานที่ ตึกโดมในฐานะอธิการบดี ประมาณ ๖ โมงเย็น แล้วท่าน ก็จะไปเดินเคาะตามห้องอาจารย์ ที่คงทำงานอยู่ในเวลานั้นให้เริ่ม รายการ Happy Hour คือไป ชุมนุมกันที่ห้องชั้น ๕ ริมน้ำของ ตึกคณะเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็น ห้องทำงานของท่าน พร้อมกับ เปิดตู้เก็บของเหนือตู้หนังสือ ซึ่งมีทั้งบรรณคดี วิสกี้ เมื่อดมะม่วง หิมพานต์และถั่วลิสง เรื่องที่ สนทนาก็เป็นเรื่องสารทุกข์สุกดิบของอาจารย์และคนที่รู้จัก อาจจะนำเอาประเด็นทางการเมืองมาคุยกันบ้าง แต่มีให้เป็น สาระสำคัญ สาระสำคัญคือ การคลายเครียดจากการ ทำงานทั้งวันมากกว่า หลังจากนั้นประมาณ ๑ ชั่วโมงก็จะแยก ย้ายกลับไปทำงาน ครั้นถึง ๓ ทุ่ม คนที่ยังเหลืออยู่และไม่มี ธุระไปไหน ท่านก็จะมาชวนไปที่บริเวณโรงหนังนุศยพรรณ เดิม บางลำภูเหนือ ซึ่งมีตลาด อาหารกลางคืน อาหารประจำ ของท่านคือ หอยแมลงภูทอด ๑ จานและเบียร์ ๑ ขวด หลังจากนั้นประมาณ ๔ ทุ่มก็จะแยก ย้ายกันกลับบ้าน คนที่บ้านอยู่ ไกลบางทีก็จะได้รับความ เมตตาจากท่านไปส่งถึงที่ ผมเองมักได้รับความเมตตาตั้ง กล่าวเป็นประจำ และท่านมักจะ ล้อเล่นว่า “ไปส่งไอ้อภิชัยมัน หน่อย มันจะได้ไปคุยว่ามันมี คนขับรถเป็นอธิการบดี”

ถึงแม้ท่านจะให้ความ สนิทชิดชอบกับทุกคนที่ท่าน รู้จัก ไม่เว้นแม้แต่ภาวโรงท่าน ก็ยังจำชื่อทุกคนได้อย่างแม่นยำ ท่านสามารถแยกความ สนิทสนมส่วนตัวกับหน้าที่ การงานได้อย่างเด็ดขาด หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งว่าผู้ที่ทำงาน ใกล้ชิดกับท่านไม่ควรที่จะหวัง ลาภยศสรรเสริญจากท่าน แต่ ควรจะหวังความท้าทายของ งานเป็นสำคัญ เพราะท่านจะมี งานที่ท้าทายมาชวนให้ทำเสมอ เชื่อว่าผู้ที่มีโอกาสใกล้ชิดกับ ท่านคงจะเข้าใจเรื่องนี้เป็นอย่างดี ทั้งหมดนี้ คือ บางส่วนของ “ความดี” ของท่านอาจารย์ป๋วย ที่ผมอยากจะนำมาแบ่งปันกับ ทุก ๆ ท่าน

ส่วนในแง่ของ “ความจริง” นั้นผมอยากจะเรียกท่านว่าเป็น “คนชื่อแบบบริสุทธิ์” ในความ หมายที่ว่าท่านไม่เคยสนใจว่า บุคคลที่เข้ามาทำความรู้จักสนิท ชิดชอบกับท่านหรือร่วมงานกับ ท่านนั้นมีภูมิหลังเป็นอย่างไร ต้องการจะคบกับท่านด้วยเรื่อง ผลประโยชน์หรือไม่ หรือเป็น ผู้ที่มีเจตนาร้ายกับท่านหรือไม่ ท่านมีหลักเกณฑ์ที่ผมถือว่าเป็น มาตรฐานที่สำคัญของชาวพุทธ ซึ่งอาจจะมียุติในจริยธรรม ตะวันตก โดยผ่านภรรยาของ ท่านด้วยหรือไม่ผมไม่อาจ ทราบได้ แต่จุดยืนที่แน่ชัดของ ท่าน คือ การที่คนแต่ละคนทำ อะไรรองไปทั้ง ๆ ที่ไม่ควรจะทำ เช่นนั้นก็เพราะเขา “ไม่มีความ

รู้” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ยังมี “อวิชชา” แต่ถ้าหากเขาได้ รู้ความเป็นจริงของทุกสิ่งทุก อย่างแล้ว เขาก็จะไม่ประพฤติ ปฏิบัติดั่งนั้น ด้วยเหตุนี้แทนที่ จะปกปิดความรู้หรือความเป็น จริงจากเขาเหล่านั้น ควรที่จะ ให้เขาเหล่านั้นได้มีโอกาสมารับ รู้ และเห็นความจริงโดยตรง เสียเลย ส่วนเขาจะเปลี่ยนใจ หรือเปลี่ยนพฤติกรรมภายหลัง หรือกลับจะยังใช้ความรู้ดัง กล่าวไปแสวงหาผลประโยชน์ หรือใช้ความรู้นั้นมาทำร้ายท่าน เองในภายหลังก็เป็นเรื่องของ บุคคลนั้น ๆ ตั้งแต่ผมรู้จักกับ ผู้ใหญ่ที่มีชื่อเสียงในสังคมไทย เป็นอันมาก ผมคิดว่ายังไม่เคย รู้จักผู้ใดที่มีลักษณะเป็น “คน ชื่อแบบบริสุทธิ์” ตามความ จำกัดความของผมน้อยท่าน อาจารย์ป๋วยอีกเลย ยกเว้น พระสงฆ์ที่ดำรงไว้ซึ่งสมณภาพ อันควร ท่านอาจารย์ป๋วยเป็น แบบอย่างของความจริงใจ และ ความโปร่งใส (ซึ่งในยุคนี้ยัง ไม่มีคำนี้ใช้) อย่างแท้จริง ดังนั้น ในเรื่อง “ความจริง” นั้นนอกจากท่านจะเสนอให้ทุกคน ปฏิบัติเช่นนั้นแล้ว ตัวท่านเองก็ ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตาม คำสอนของท่านเองด้วย

ส่วนประเด็นที่ในด้าน ความงามนั้นเป็นที่ทราบกันดี ในบรรดาผู้ที่มีโอกาสได้ใกล้ชิดกับ ท่านนั้น ว่าท่านเป็นผู้รักงาน ศิลปะ ท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วน ช่วยผลักดันให้เกิดมี หอ “ศิลป์

“พระศรี” ที่ใช้เป็นสถานที่แสดงนิทรรศการทางศิลปะด้านต่าง ๆ ในปัจจุบัน ในคณะเศรษฐศาสตร์เท่าที่ผมจำได้ ท่านอาจจะเป็นคนบดีเพียงคนเดียวจนถึงปัจจุบันที่พยายามให้ในห้องต่าง ๆ ของคณะฯ ซึ่งถือว่าเป็นที่ส่วนรวมมีภาพเขียนสีน้ำมันขนาดต่าง ๆ แขนงประดับเอาไว้ ในโอกาสที่ผมเคยได้ไปพักอยู่กับท่านห้องพักของท่านของ University

College ของมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ในเวลาประมาณ ๕ โมงเย็นซึ่งเป็นเวลาตอบจดหมายเพื่อนฝูง ลูกศิษย์ลูกหา พร้อมทั้งจิบวิสิที หรือบรันดี หรือเบียร์ แล้วแต่จะมีในขณะนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดท่านจะเปิดดนตรีไทยซบกล่อมไปพร้อมกันด้วย ส่วนเครื่องดนตรีที่ท่านโปรดปรานมากและสามารถใช้ได้อย่างดี ก็คือ “ซลุ่ย” การนิยมดนตรีไทยนั้นคงมิใช่การ

สะท้อนความเป็นชาตินิยมของท่าน แต่สะท้อนความอ่อนโยนและความละเมียดละไมในใจของท่าน เพราะลักษณะเฉพาะตัวของดนตรีไทยเป็นเช่นนั้น

ดังนั้นจึงนับได้ว่าท่านอาจารย์ป๋วย เป็นผู้ถึงพร้อมในสิ่งที่ท่านต้องการเห็นให้มีในมนุษย์ทุกคน นั่นก็คือ ความดี ความจริง และความงาม ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงความกล้าหาญทางจริยธรรม และการอุทิศตัวเพื่อความถูกต้องดีงามที่พร้อมจะสละแม้กระทั่งชีวิต ซึ่งผมไม่มีความจำเป็นจะต้องกล่าวถึงในประเด็นเหล่านี้ แต่ในฐานะที่มาในวันนี้ ในวันที่ประกาศตัวเปิดโครงการป๋วยเสวนาคาร ก็ควรที่จะรำลึกถึงท่านอาจารย์ในแง่มุมที่คนทั่วไปอาจจะไม่รู้จักท่าน แ่งมุมนี้ก็ได้แก่ การเป็นพุทธมามกะที่มีความเข้าใจพุทธธรรมเป็นอย่างดี และต้องการจะเห็นพุทธธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชาติ ซึ่งเป็นจุดประสงค์หลักของโครงการป๋วยเสวนาคารที่พวกเรามาร่วมกันเพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ที่ดีของท่านอาจารย์ป๋วยในวันนี้

หลักฐานของความคิดดังกล่าวของท่านปรากฏในปาฐกถาของท่านในหัวข้อ “พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชาติ” โดยได้บรรยายให้กับพระสงฆ์และฆราวาสที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๑๔ ซึ่งเชื่อว่าการปาฐกถาครั้งนั้นยังมีความ

หมายถึงบัดนี้และยิ่งจะมีความหมายมากขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกยุคไร้พรมแดนของศาสนานิวเทค นิยมที่มีการบูชาเงินเป็นพระเจ้า และโบสถ์วิหารของศาสนา นี้ก็คือศูนย์การค้าทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยสำคัญที่จําแนกความทุกข์ยากมาสู่มวลมนุษย์ในระยะยาวในอนาคต เนื่องด้วยความล้าคัญของปาฐกถาของท่านตามนัยยะดังกล่าวจึงเป็น

การสมควรที่จะนำมาสรุปย่อ เพื่อเป็นการแบ่งปันความรู้จากความคิดของท่านอาจารย์ในเรื่องดังกล่าว ท่านอาจารย์ป่วยได้เริ่มการบรรยายด้วยการให้คำจำกัดความของคำว่า การพัฒนาชาติ ซึ่งมีเป้าหมายหลักอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. เป็นสังคมที่มีสมรรถภาพ ซึ่งเป็นสังคมที่สามารถให้ประโยชน์ทางวัตถุ ประโยชน์ทางปัญญาและประโยชน์ทาง

ธรรมะ โดยท่านได้เน้นว่า ประโยชน์ทางปัญญาและประโยชน์ทางธรรมะนั้นนับว่าสำคัญที่สุด เพราะจะช่วยสร้างสรรความรู้และความงามให้เกิดขึ้น เกิดความอึดเอิบในดวงจิต

๒. บุคคลในสังคมนั้นทั้งมีอิสรภาพและเสรีภาพ และเสรีภาพที่สำคัญที่สุดก็คือเสรีภาพในการมี “ฉันทะ” ที่จะทำความดีเป็นเสรีภาพที่ส่งเสริมปัญญาอันเป็นอนุสันทิแห่งสมรรถภาพ

๓. ความยุติธรรมในสังคม เพราะสังคมที่จะมีสามัคคีธรรมนั้นจำเป็นจะต้องมีความยุติธรรมดำรงอยู่เป็นแกนหลักของสังคมนั้น ๆ

๔. เป็นสังคมที่ประกอบด้วยความเมตตากรุณา เพราะถ้าสังคมจะมีความสงบสุข ความไม่เสมอภาคควรจะถูกทำให้ลดลง ท่านมักจะอ้างคำกล่าวของประธานาธิบดีรามอน แม็กไซไซ เสมอว่า “ใครเกิดมามีน้อย ควรจะได้รับการให้มากจากกฎหมาย” ซึ่งตามความเห็นของท่านก็ตรงกับธรรมะในข้อที่เรียกว่า “เมตตา” แต่ท่านมีความเห็นต่อไปอีกว่า ความเมตตา นั้นไม่ควรจะเป็นเรื่องความสงสารแต่จะต้องประกอบด้วยการเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์แต่ละคน ผู้ที่อ่อนแอกว่าอย่าอ้อมพียงมีสิทธิเรียกร้อง ไม่สงฆ์ที่จะช่วยกันพัฒนาชาติสืบต่อไป

ความเห็นของท่านอาจารย์ในเรื่องนี้ย่อมสอดคล้องกับการที่พวกเราทุกคนมาเริ่มต้นโครงการปวยเสวนาคารในวันนี้ ซึ่งอาจจะถือเป็นจุดเริ่มต้นที่บรรดาญาติมิตร เพื่อนสนิท และศิษย์ของท่านอาจารย์ปวยที่ได้เริ่มกรุยทางเอาไว้ในอันที่จะนำไปสู่การขยายความร่วมมือระหว่างรัฐกับสงฆ์ ในการช่วยกันพัฒนาชาติ ให้บรรลุซึ่งปัญญาและธรรมะ เกิดมีฉันทะในการทำความดี ช่วยให้สังคมมีสามัคคีธรรม อันมีรากฐานมาจากความเมตตากรุณา ซึ่งถ้าจะใช้คติแบบตะวันตก ก็คือสังคมที่มีสมรรถภาพ มีเสรีภาพ มีความเป็นธรรม และมีความเสมอภาค

ท้ายที่สุดนี้ผมขอใคร่เชิญชวนทุกท่านที่อยู่ในที่นี้มาร่วมทำในสิ่งที่ผมเชื่อว่าเป็นความพึงพอใจของท่านอาจารย์ปวย ถ้าท่านสามารถหยั่งรู้ได้ นั่นก็คือ มาแข่งขันกันเป็นคนดีที่เน้นความจริงโดยเฉพาะอย่างยิ่งความจริงใจและความงามตลอดจนมีความอ่อนโยนในหัวใจ สามารถเข้าถึงพุทธธรรมและร่วมมือกับพระสงฆ์ในการพัฒนาชาติให้เกิดเป็นสังคมสันติประชาธรรม สมดังเจตจำนงของท่านอาจารย์ปวยจงทุกประการ.

สาร
พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี
เนื่องในโอกาสจัดทำ “โครงการปวยเสวนาคาร”
พุทธศักราช ๒๕๔๔

ศาสตราจารย์ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ เป็นบุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคมไทยยกพรด้วยอุดมคติสมบูรณ์ด้วยคุณธรรม ๓ ประการ คือ ความจริง ความงาม และความดี มีปรัชญาในการดำรงชีวิตที่สมถะ เรียบง่าย และซื่อสัตย์สุจริต หากศึกษาจากชีวประวัติ แนวคิดและการทำงานของท่าน ทั้งในฐานะผู้ร่วมขบวนการเสรีไทย อดีตผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมทั้งในฐานะอื่น ๆ จะพบว่าท่านได้สร้างสรรค์ผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติไว้เป็นอันมาก โดยเฉพาะท่านได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างมากในความสำเร็จของประเทศไทยที่ได้พัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการรักษาเสถียรภาพทางการเงิน แนวความคิดของท่าน เรื่องสันติประชาธรรมที่เชิดชูเสรีภาพของประชาชนและความเป็นธรรมในสังคม ได้มีส่วนอย่างสำคัญในการส่งเสริมประชาธิปไตย และการเปลี่ยนแปลงโดยสันติ การที่สถาบันสันติประชาธรรมและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ร่วมกันจัดทำ “โครงการปวยเสวนาคาร” เพื่อปรับปรุงอาคารในวัดปทุมคงคาวรวิหาร อันเป็นสถานที่บรรจุอัฐิของท่านไว้ให้เป็นสถานที่ที่ทุกคนได้รำลึกถึงคุณงามความดีของศาสตราจารย์ ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ ที่มีต่อสังคมในครั้งนี้ ผมจึงขออนุโมทนาในกุศลเจตนาและความตั้งใจของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมา ณ โอกาสนี้

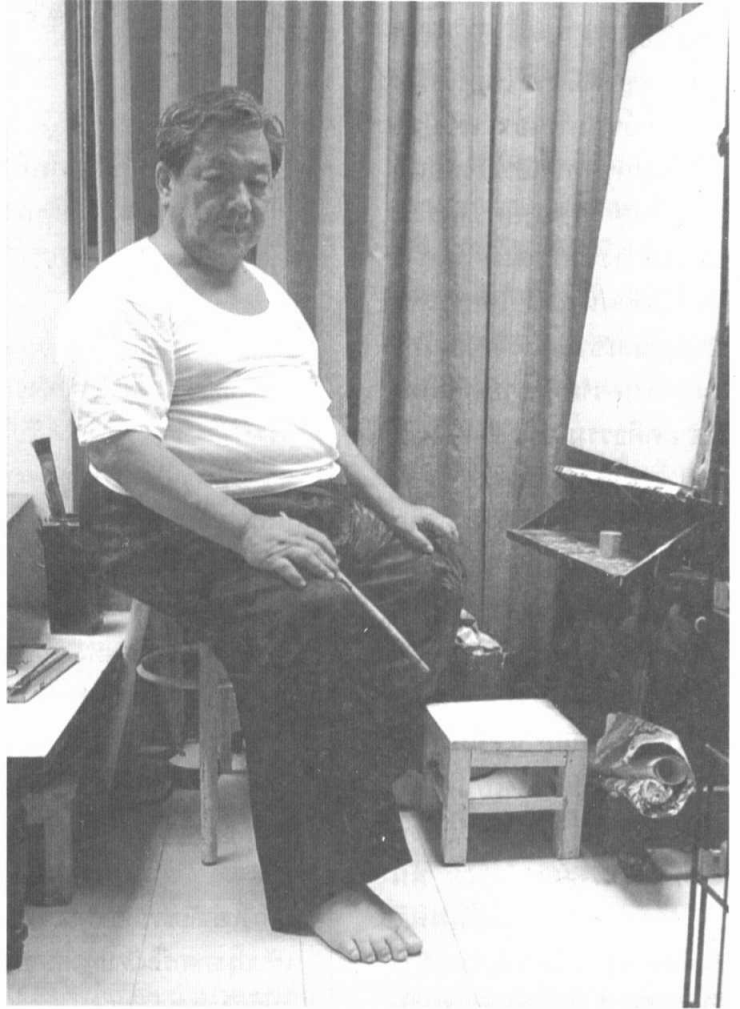
ขออวยพรให้การจัดทำ “โครงการปวยเสวนาคาร” บรรลุผลสำเร็จตามเจตจำนงทุกประการและขอให้ผู้ที่มีส่วนร่วมสนับสนุนและจัดทำโครงการทุกท่านประสบแต่ความสุขความเจริญโดยทั่วกัน

พันตำรวจโท (ทักษิณ ชินวัตร)
นายกรัฐมนตรี

สุทัศน์ ศิวรักษ์

ประยูร อุลุชาฎะ

อาจารย์ยูรเป็นศิษย์ศิลปากร
รุ่นแรก ร่วมสมัยกับท่านอังคาร
กัลยาณพงศ์ ซึ่งถูกออกจากมหา
วิทยาลัย ก่อนได้รับปริญญา แม้
ทั้งคู่จะเป็นศิษย์รักของอาจารย์ฝรั่ง
และอาจารย์เพื่อ หริพิทักษ์ โดยที่
จะกล่าวว่าทั้งสองนามที่เอ่ยมานี้ มี
อัจฉริยภาพด้วยกันทั้งสิ้นในทางต่าง ๆ
กันและคล้ายคลึงกัน

ว่าเฉพาะอาจารย์ยูร ความ
สำเร็จคือความล้มเหลวของท่าน และ
ความล้มเหลวนั้นแลก็คือความสำเร็จ
ของท่าน กล่าวคือ เมื่อท่านเป็นบัณฑิต
รุ่นแรกของมหาวิทยาลัยแห่งใหม่ ซึ่ง
เน้นในทางจินตมัยปัญญา ท่านจึง
พัฒนารสนิยมไปไม่แต่ในทางจิตร
กรรมตะวันตก หากรวมถึงดุริยางค
ศิลป์ทางคลาสสิกอีกด้วย ยิ่งได้มา
บริหารงานทางด้านโรงเรียนช่างศิลป์
และดูแลกิจการด้านสหกรณ์ก็ยิ่ง
ทุ่มตัวเพื่อช่วยศิษย์ในทุก ๆ ทาง ทา
รู้ไม่ว่าการทุ่มเทชีวิตจิตใจไปกับงาน
เช่นนี้ มีทางเพาะศัตรูโดยไม่รู้ตัว ผลก็

คือ ผู้อำนวยการมหาวิทยาลัย ซึ่งก็คือ
อธิบดีกรมศิลปากร หากทางจับผิดเอา
จนถึงกับต้องออกจากราชการ ทั้ง
ยังต้องหลบซ่อนตัวในทางอาชญา
กรรมอีกด้วย แสดงว่าผู้บริหารชั้นสูง
ใช้ล้าหากล่าโค่น เพื่อล้างคนหนุ่มไฟแรง
ให้หุดหายหรือให้ออกนอกแควดวงไป

เอาเลย
ข้อผิดพลาดเพียงเล็กน้อยของ
อาจารย์ยูร ทำลายอนาคตในทาง
ราชการของท่านอย่างหมดหนทาง
แต่ก็ช่วยให้ท่านเปิดกว้างไปในทาง
ศิลปศาสตร์แขนงต่าง ๆ อย่างหลาก
หลาย ซึ่งล้วนเป็นภูมิปัญญาอย่างเดิม

น. ไม่งอแงกายสิทธิ์ฟ้า	ปากคิด
ณ. โลกอมตมิตร	เกิดแล้ว
ปาก. กาบลังบุญฤทธิ์	เรื่องรุ่ง
น้ำ. หลังมนต์เพริศแพรว	พร่างรุ่งวิเศษศิลป์ ฯ

ของไทยสยามทั้งสิ้น โดยที่คุณธรรม
ดังกล่าวไม่อาจเข้าไปสู่สถาบันการ
ศึกษาของเราที่เอาอย่างตะวันตกมาแต่
รัชกาลที่ ๕

แม้อาจารย์ยุรจะไม่หึงความเป็น
จิตรกร โดยเฉพาะก็สีน้ำและสีน้ำมัน
แบบตะวันตก ซึ่งท่านมีความเป็นเลิศ
แต่ท่านหันมาสนใจศิลปกรรมไทยทั้ง
จิตรกรรม ประติมากรรม และ
สถาปัตยกรรม โดยโยนไปทางประวัติ
ศาสตร์ศิลป์และประวัติศาสตร์สังคม
ตลอดไปจนโบราณคดีอย่างยากที่ผู้ซึ่ง
รับราชการในระบบจะเข้าถึงได้ และ

อาจารย์ยุรเข้าถึงได้ในสาขาวิชาต่าง ๆ
เหล่านี้ยิ่งลึกลงไป โดยมีเวลาออกไป
สำรวจตรวจค้นของจริงตามถิ่นทุรกัน
ดารต่าง ๆ ด้วยใจรัก โดยช่วยให้เกิด
การอนุรักษ์ศิลปสถาน โบราณวัตถุ
ต่าง ๆ อย่างได้ผลยิ่งกว่าใครอื่นเอา
เลยก็ว่าได้

ใช่แต่เท่านั้น ชีวิตที่ผกผันจาก
ความเป็นข้าราชการหนุ่ม ผู้ไถ่ครู และ
การเป็นครูอาจารย์หนุ่ม ที่ช่วยรุ่นพวกัน
แวดล้อมอย่างหอมหวาน อาจารย์ยุร
กลายมาเป็นคนที่ต้องเก็บซ่อนตัว
อย่างปราศจากเงินเดือนประจำ ใน

ขณะที่ต้องบำรุงเลี้ยงครอบครัว
จากงานเขียนต่าง ๆ ทั้งทางรูปภาพ
และบทความ ไม่ได้ช่วยให้ท่านต้อง
ปากกัดตีนถีบเท่านั้น หากช่วยให้ท่าน
เข้าใจพุทธปรัชญาทั้งทางคันถุระ และ
วิปัสณาธุระ ผนวกกับการศึกษาโหรา-
ศาสตร์และไสยศาสตร์อย่างมีสติตาม
อุปายโกศลแบบพุทธ ซึ่งช่วยให้ท่านมี
ท่าทีที่ถูกต้องกับศิลปินและศาสตร์อัน
ลึกลับต่างๆ อย่างยากที่คนร่วมสมัยจะ
เข้าถึงได้ ดังจะเห็นได้ว่าคนรุ่นหลังท่าน
ที่หาญเข้ามาสู่แวดวงแห่งรหัสลับนี้
แล้วหลงใหลได้ปลื้มจนซึ้งรักซึ้งหลงไป
ตาม ๆ กัน

ความล้มเหลวจากระบบ
ราชการของอาจารย์ยุร ช่วยให้เกิด น.
ณ. ปากน้ำ และนามปากกาอันเป็น
อมตะอื่นๆ รวมถึงผลงานทางด้าน
หนังสืออีกมากมาย โดยที่งานเขียน
นั้นๆ เกิดจากการสำรวจตรวจค้นจาก
ของจริง หรือจากการทดลองด้วยตนเอง
มาแล้วแทบทั้งสิ้น

การออกนอกระบบราชการ

๒๘, ณ ปากน้ำ

คัดลอกจิตรกรรมฝาผนัง ตำหนักสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

จ.พระนครศรีอยุธยา

สีน้ำมันบนกระดาษ, ขนาด ๑๐๑.๕ X ๗๖ ซม.

สมบัติของ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์

ช่วยให้อาจารย์ยุธเป็นตัวของตัวเอง
อย่างไม่ต้องสงสัยยอมให้กับระบบ
และการที่ต้องหลบหนีหนีหน้าไปจาก
วงการสังคม ที่มักจะดัดจริตติดดิน
กลับช่วยให้ท่านได้พบปะจำเพาะแต่
กัลยาณมิตร หรือศิษย์หาที่จงรักภักดี
ต่อท่านอย่างจริงจัง ทั้งท่านยังพร้อมที่
จะเรียนจากศิษย์อีกด้วย ดังการ
ถ่ายรูปนั้น ท่านถือว่าอวบ สาณะเสน
ผู้เป็นศิษย์ ได้ประสิทธิวิทยาการ
หรือเทคนิคต่าง ๆ ให้ท่านเอาเลย ใน
ขณะที่อวบ ก็เคารพเลื่อมใสอาจารย์
ยุธ ตลอดมาแต่เล็กจนใหญ่ นี่เป็น
เพียงตัวอย่างเดียวที่ยกมาให้เป็น
อุทาหรณ์

คุณูปการของอาจารย์ยุธกับห้า
เดือนที่อุทิศให้อยุทธา ในวาระที่เรา
เตรียมงานอนุสรณ์ ๒๐๐ ปี แห่งการ
เสียกรุงในปี พ.ศ.๒๕๑๐ นั้น ไม่เชื่อ
ว่ามีใครทำคุณให้ยิ่งใหญ่ไปกว่านี้ หลังจาก
สิ้นพระยาโบราณราชธานินทร์แล้ว
ยังการสำรวจตรวจค้นวัดวาอาราม
ทั้งหมดในจังหวัดธนบุรี ที่มีคุณค่า
ในทางศิลปกรรมและโบราณคดีอัน

ควรแก่การอนุรักษ์นั้น ท่านทำเป็น
บันทึกรายเจ้าคุณพระธรรมเจดีย์ (กี)
วัดทองนพคุณ ซึ่งเป็นเจ้าคณะจังหวัด
ดังกล่าวอยู่ (จนธนบุรีสิ้นสภาพไปรวม
เป็นกรุงเทพมหานครในปี ๒๕๑๔)
และพระคุณท่านก็มีเถระบัญชาให้พระ
สังฆาธิการในอาณัติของท่านอนุรักษ์
โบราณสถานทั้งหมดตามที่อาจารย์
ยุธเอ่ยถึงไว้ ถ้าเรามีพระเถระเช่นนี้
ในปัจจุบันและมีศิษย์ที่อุทิศตัวเช่นนี้
ในทุก ๆ จังหวัด แอ่งสภาพของทาง
ราชการจะเลวร้ายอย่างไร การ
อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของเรา
คงดำรงอยู่หรือปลอดภัยจากความ
หายนะเป็นแน่แท้

ที่เขียนมาอย่างย่อนี้ ก็เพื่อจะ
ยกย่องอาจารย์ยุธในทางส่วนรวมที่
ประจักษ์แก่ข้าพเจ้าสำหรับในทางส่วน
ตัว ท่านก็เกือบถูกข้าพเจ้าแต่สมัยเริ่ม
สังคมศาสตร์วิทัศน์ ในปี พ.ศ.๒๕๐๖
เรื่อยมา บางอย่างก็อาศัยนิตยสารนั้น
ช่วยให้ประธานองคมนตรีและองค์
สกลมหาสังฆปริณายกโปรดให้
อนุรักษ์ธรรมาส่นอย่างดีที่สุดไว้ได้ ณ

วัดวรจรยาวาส เป็นต้น และเรื่องที่
เขียนในนิตยสารนั้นล้วนมีค่าเป็นอย่าง
สูง แม้จนรูปที่ท่านยอมให้ทำปก ท่าน
ก็ยกให้ข้าพเจ้ากับภรรยาในโอกาสที่
เราเข้าสู่วิเวกหมงคล โดยท่านห่วงใยเรา
ตลอดมา คอยทำนายทายทักทั้ง
จากดวงชะตา และคอยตักเตือน
ตลอดจนให้กำลังใจในฐานะผู้ใหญ่
ที่มีคุณกับผู้น้อย แม้ข้าพเจ้าจะไม่ใช้
ศิษย์โดยตรงของท่าน ก็เป็นศิษย์นอก
ห้องเรียนของท่าน ดังที่ข้าพเจ้าก็ถือตน
เช่นนี้กับอาจารย์เพื่อและอาจารย์ฝรั่ง
เช่นกัน

ในโอกาสที่ท่านมีอายุถึง ๖ รอบ
นักษัตริ์ ขออำนาจคุณพระศรี-
รัตนตรัยและกุศลกรรมที่ท่านนำมาเพิญ
มาโดยตลอด ได้โปรดช่วยปกปักร
รักษาให้ท่านคลายจากโรคาพาธ มี
สุขภาพพอนามัยตลอดจนความคิดและ
จิตใจที่เข้มแข็ง เพื่อเป็นกัลยาณมิตร
ของศิษยานุศิษย์และสาธุชน ที่ตามี
แววในทางคุณงามความดีตลอดไป
ชั่วกาลนาน

ความเป็นมาของ

สมาคมสหชาติแห่งเอเชียอาคเนย์

กอนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศสยามเป็นประเทศเดียวในบรรดาประเทศในเอเชียที่เป็นเอกราช และเป็นสมาชิกดั้งเดิมของสันนิบาตชาติ ซึ่งก่อตั้งขึ้นมาหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ขณะนั้น เวียดนาม, กัมพูชา และลาว เป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส พม่า, มลายูและสิงคโปร์ เป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ อินโดนีเซียเป็นเมืองขึ้นของเนเธอร์แลนด์ ส่วนฟิลิปปินส์เป็นเมืองขึ้นของอเมริกา

ผู้รักชาติจำนวนหนึ่งในประเทศเหล่านี้ ซึ่งมีแนวคิดทางการเมืองและอุดมการณ์ต่างกัน ก็ได้ลี้ภัยหลบซ่อนเข้ามาอยู่ในสยาม ในบรรดาผู้ลี้ภัยเหล่านี้ เหงียนไอก๊อก เป็นผู้หนึ่งที่เข้ามาเป็นครั้งคราว ชื่อของเขามีความหมายว่า “เหงียนผู้รักชาติ” เขาเป็นผู้รักชาติที่ยิ่งใหญ่ของเวียดนาม โดยใช้นามแฝงหลายชื่อก่อนใช้ชื่อ “โฮจิมินห์” ในที่สุด การลี้ภัยเข้ามาในสยาม ๒ ครั้ง และพำนักอยู่ระยะหนึ่งโดยใช้ชื่ออีกหลายชื่อ

ข้าพเจ้ามีความเห็นใจผู้รักชาติลี้ภัยทุกคนที่ข้าพเจ้ารู้จัก โดยไม่แบ่ง

สมาคมสหชาติแห่งเอเชียอาคเนย์
ขอรับรองว่า
สุพรรณบัตรฉบับนี้มีราคาหนึ่งลัทธิหกบาทแปด

ตีพิมพ์ออกสู่สาธารณะเนื่องในโอกาสชาตกาลครบร้อยปีของนายปรีดี พนมยงค์ เพื่อร่วมฉลองกับองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมของสหประชาชาติในช่วงปี ๒๕๕๓ - ๒๕๕๔

ดัชนีที่ได้รับสุพรรณบัตรนี้ไป แล้วนำมาแลกคืนในปี ๒๕๕๔ เนื่องในโอกาสการประชุมบังคับครั้งที่สองเพื่อประกาศความเป็นกลางของสมาชิกที่มาจากโลกที่ไม่ได้อยู่ใต้อิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์

สุพรรณบัตรนี้จะมีความสำคัญต่อทุกประเทศที่เป็นหนึ่งโลกทุกประเทศ หรือจะเก็บไว้เป็นที่ระลึกก็ได้ เพื่อเปรียบเทียบกับบัตรรัฐบาลที่มีถึงโลกาภิวัตน์ที่ตีพิมพ์ที่รัฐบุรุษอาวุโสบนใบนบัตรของรัฐ ดัชนีจึงไม่กล้า ที่จะมีการออกเงินออกมาตามแบบอย่างที่เราคุ้นเคยมาก่อนแล้วเป็นประวัติอย่างน่าภาคภูมิใจ

ประธานกรรมการดำเนินงานฉลองร้อยปี นายปรีดี พนมยงค์ (ภาคเอกชน)

แยกอุดมการณ์ เพราะแต่ละคนมีเสรีภาพที่จะเลือกทางของตน

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นได้ยึดครองทั่วเอเชียอาคเนย์ ญี่ปุ่นหวังที่จะได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในประเทศอาณานิคมเหล่านี้ จึงได้ช่วยบรรดาผู้รักชาติตั้งรัฐบาลที่ตนเองเรียกว่า “รัฐบาลเอกราช” เช่น รัฐบาลเอกราชพม่า ภายใต้การนำของประธานาธิบดีบามอ รัฐบาลเอกราชอินโดนีเซีย นำโดยซูการ์โน รัฐบาลเอกราชฟิลิปปินส์ นำโดยลอสเรล ต่อจากนั้นญี่ปุ่นก็ได้สนับสนุนจักรพรรดิเวียดนาม กษัตริย์กัมพูชา และ กษัตริย์ลาวเพื่อประกาศอิสรภาพ

ผู้รักชาติส่วนใหญ่รู้ว่า การกระทำของญี่ปุ่น มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนเจ้าอาณานิคมเก่าไปเป็นเจ้าอาณานิคมใหม่ โดยมีญี่ปุ่นเป็นนาย เพราะทุกประเทศที่ถือว่าเพิ่งได้รับเอกราชใหม่ จะต้องเข้าไปเป็นอาณานิคมแบบใหม่ของญี่ปุ่น ซึ่งรู้จักกันในนาม “การร่วมวงศ์ไพบูลย์แห่งเอเชียบูรพา” โดยมี การจัดตั้งกระทรวง “กิจการมหา-เอเชียบูรพา” ขึ้นเป็นกระทรวงใหม่ของญี่ปุ่นเพื่อรับผิดชอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับประเทศเหล่านี้ รวมทั้งประเทศที่อยู่ภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น และ รัฐหุ่นเชิดแมนจูว์ รัฐวังจิงไวของจีน และรัฐสยาม

อย่างไรก็ตามหลังจากญี่ปุ่นยอมจำนนแล้ว นักล่าอาณานิคมชาวตะวันตกกลุ่มเก่าก็มายึดเอา

(จากหนังสือ “ชีวิตฉันนวนของข้าพเจ้า และ ๒๑ ปีที่ลี้ภัยในสาธารณรัฐประชาชนจีน” เขียนโดยอาจารย์ปรีดี พนมยงค์) เผยแพร่โดย ทองบักซ์ เพียงเกษ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๔๓

อาณานิคมเดิมของตน แต่พวกเขาก็ต้องเผชิญกับการต่อต้านของผู้รักชาติในประเทศนั้น ๆ ผู้รักชาติจำนวนหนึ่งก็ได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทย เพื่อขอความช่วยเหลือจากเรา

จากการที่ข้าพเจ้าได้สนทนากับผู้รักชาติเหล่านี้ เราได้ลงความเห็นกันว่า ในอนาคตอันใกล้นี้ ทุกประเทศในเอเชียอาคเนย์จะได้รับเอกราช อันเป็นผลจากความพยายามจากพวกเขาเอง แต่เราจะต้องเผชิญหน้ากับยักษ์ใหญ่สองประเทศ ได้แก่ จีน-คณะชาติ ซึ่งโดดเด่นขึ้นมาหลังชัยชนะต่อญี่ปุ่น อีกประเทศหนึ่งคือ ประเทศอินเดีย ซึ่งได้เอกราชจากอังกฤษ ฉะนั้นหากพวกเราแต่ละประเทศต่างคนต่างอยู่ ภายหลังจากทุกประเทศในภูมิภาคนี้ได้เอกราชแล้ว ก็เป็นการยากที่จะป้องกันตนเอง ในกรณีที่ยักษ์ใหญ่สองประเทศรุกรานเรา

ด้วยเหตุนี้ เราจึงก่อตั้งสมาคมสหชาติแห่งเอเชียอาคเนย์ขึ้นมา เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งและกันในการป้องกันประเทศ องค์การนี้มิได้เป็นสหภาพหรือสมาพันธ์รัฐ เนื่องจากแต่ละประเทศมีอิสระทั้งในกิจการภายในและกิจการต่างประเทศของตนอย่างสมบูรณ์ องค์การนี้เป็นเพียงความ "เข้าใจกันอย่างฉันมิตร" ระหว่างรัฐสมาชิกด้วยกันเท่านั้น เพื่อที่จะทำให้ประชาชนในภูมิภาคนี้ ยอมรับสมาคมดังกล่าว จึงจำเป็นต้องเริ่มก่อตั้งสมาคมให้เป็นองค์การของประชาชน เนื่องจากประเทศสยามตั้งอยู่ในใจกลางภูมิภาคนี้ ข้าพเจ้าจึงรับที่จะให้กรุงเทพฯ เป็นที่ตั้งศูนย์กลางแห่งแรกขององค์การ ด้วยการให้สร้างที่ทำการและจัดสรรเงินช่วยเหลือตามความจำเป็น

ผู้รักชาติในประเทศเอเชียอาคเนย์จำนวนหนึ่งได้เข้าร่วมสมาคมนี้ นักล่าอาณานิคมทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ไม่ได้กล่าวหาข้าพเจ้าว่า เป็นผู้นำเหล่าขบถในการต่อต้านรัฐบาลอาณานิคม และเป็นศูนย์กลางของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคนี้

รัฐประหารเมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๔๙๐ ซึ่งกระทำเพื่อเอาใจนักล่าอาณานิคม ได้ยุบสมาคมดังกล่าวและแยกสลายบรรดาสมาชิก

ขอสนับสนุน
จดหมายข่าวเสถียรธรรม
และกิจกรรมอันเป็นประโยชน์แก่พระศาสนา

นายกำธร ชัยสุภกุล
(Ashok Pawa)

สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง เพียรเพื่อพุทธศาสน์

- ผลิต-จำหน่าย หนังสือและสื่อพระพุทธศาสนา แบบเรียนนักธรรม-ธรรมศึกษา บาลีไวชากรรม
- ศูนย์รวมหนังสือสวดมนต์ทุกชนิด คติธรรมคัมภีร์เทศนา-คำสอน นานาอาจารย์ มากกว่า ๘๕ ปี
- มติใหม่แห่ง ไทโรศาสนศรัทธาทำนวย การพยากรณ์-ทำนายฝัน เสริมศิริมงคล
- บริการออกแบบสิ่งพิมพ์และพิมพ์สิ่งพิมพ์ทุกชนิด ตัวทันที ในราคาขอมเยา

ขอแนะนำหนังสือน่าสนใจ

	พระเจ้าสิบชาติ ราคา ๑๕๐ บาท		คติธรรมนำชีวิต ราคา ๙๕ บาท
	พุทธธรรม ๕ นาที ราคา ๖๐ บาท		พระในบ้าน ราคา ๒๔ บาท
	พระพุทธรูป ๔๐ ปาง ราคา ๒๕๐ บาท		พระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้อย่างไร ราคา ๒๔๐ บาท

ติดต่อสั่งซื้อสิ่งพิมพ์ได้ที่

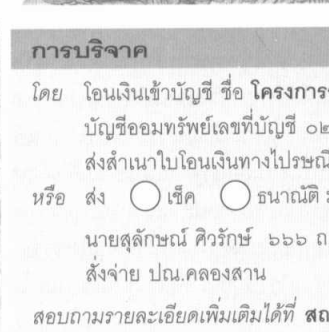
- สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง เพียรเพื่อพุทธศาสน์ ๖๗๙/๗๐-๗๔ ถนนประชาอุทิศ ซอย ๔๔ ราษฎร์บูรณะ กทม. ๑๐๑๔๐ ๘๗๒-๙๔๙๔ แฟกซ์ ๘๒๗-๙๔๘๖
- โรงพิมพ์เลี้ยงเชิง ๒๒๓ ถนนบำรุงเมือง เชียงโรงพักสำราญราษฎร์ กทม. ๑๐๒๐๐ ๒๒๐-๐๐๕๐, ๒๒๓-๘๙๗๙ แฟกซ์ ๒๒๐-๔๔๖๗

จิตรกรรมฝาผนัง

ซึ่งจะเขียนขึ้น ณ โรงอุโบสถ วัดป่าแดด อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

โดย นายทำนุ หริพิทักษ์

ผู้บริจาคตามมูลค่าที่ระบุไว้หรือน้อยกว่า จะได้รับรูปวาดขนาดย่อมลงมา(ตามอัตราส่วน)เป็นที่ระลึก

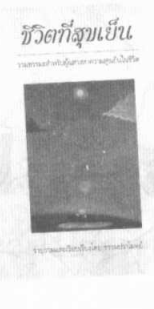

- ภาพที่ ๑ เวสสันดรชาดก
๒.๐๐x๒.๐๐ ม. ราคา ๙๐,๐๐๐ บาท
- ภาพที่ ๒ เรื่องนางอุทธรธลาฯ
๑.๓๐x๒.๖๐ ม. ราคา ๙๐,๐๐๐ บาท
- ภาพที่ ๓ เรื่องนางอุทธรธลาฯ
๑.๓๐x๒.๖๐ ม. ราคา ๙๐,๐๐๐ บาท
- ภาพที่ ๔ เรื่องเจ้าสุวัตร-นางบัวคำ
๑.๐๐x๒.๓๐ ม. ราคา ๗๐,๐๐๐ บาท
- ภาพที่ ๕ เรื่องเจ้าสุวัตร-นางบัวคำ
๑.๐๐x๒.๓๐ ม. ราคา ๗๐,๐๐๐ บาท
- ภาพที่ ๖ เรื่องเจ้าสุวัตร-นางบัวคำ
๑.๐๐x๒.๓๐ ม. ราคา ๗๐,๐๐๐ บาท
- ภาพที่ ๗ เรื่องเจ้าสุวัตร-นางบัวคำ
๑.๐๐x๒.๓๐ ม. ราคา ๗๐,๐๐๐ บาท
- ภาพที่ ๘ เรื่องนางอุทธรธลาฯ
๑.๓๐x๒.๖๐ ม. ราคา ๙๐,๐๐๐ บาท
- ภาพที่ ๙ เรื่องนางอุทธรธลาฯ
๑.๓๐x๒.๖๐ ม. ราคา ๙๐,๐๐๐ บาท
- ภาพที่ ๑๐ พุทธประวัติ ประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ
๑.๓๐ x ๒.๖๐ ม. ราคา ๙๐,๐๐๐ บาท
- ภาพที่ ๑๑ และ ๑๓ เทวดา ๑.๑๐x๑.๙๐ ม.
ภาพละ ๕,๐๐๐ บาท
- ภาพที่ ๑๒ พระพุทธองค์
๒.๐๐x๒.๐๐ ม. ราคา ๙๐,๐๐๐ บาท
- ภาพที่ ๑๔ ผจญมาร
๒.๐๐x๒.๐๐ ม. ราคา ๙๐,๐๐๐ บาท

การบริจาค

โดย โอนเงินเข้าบัญชี ชื่อ โครงการอริยวินัย ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาเจริญนคร
บัญชีออมทรัพย์เลขที่บัญชี ๐๒๔-๒-๔๖๑๙๑-๕
ส่งสำเนาใบโอนเงินทางไปรษณีย์หรือ โทรสาร ๙๖๐๑๒๓๗ เพื่อทราบด้วย
หรือ ส่ง เช็ค ธนาณัติ มาที่
นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ๖๖๖ ถ.เจริญนคร เขตคลองสาน กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐
ส่งจ่าย ปณ.คลองสาน
สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ สถาบันสันติประชาธรรม โทร. (๐๒) ๔๓๙๙๓๓๑-๒

สวัสดิ์คะเพื่อนนักอ่านทุกท่าน เราห่างหายไปนานถึง ๒ ฉบับด้วยกันนะ ค่ะ คิดถึงเพื่อนนักอ่านจัง ที่หายหน้าไปก็หลบไปหาข้อมูลในการที่จะมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตู้หนังสือเสขียฯ นี่แหละคะ เพื่อให้เพื่อนนักอ่านได้เห็นรูปแบบโฉมหน้าใหม่ของตู้หนังสือเสขियธรรม แล้วเอาไว้มากพบกับรูปแบบใหม่ของตู้หนังสือฯ ในฉบับหน้าแล้วกันนะคะ

ส่วนฉบับนี้เรามีหนังสือมาแนะนำกันถึง ๗ เล่มด้วยกันเลยละ หนังสือ ๓ เล่มแรก เนื้อหาค่อนข้างจะคล้ายคลึงกัน คือเป็นหนังสือธรรมะที่รวมเรื่องหลักธรรมสำหรับผู้แสวงหาความสุขเย็นในชีวิต คือ สุขใจเมื่อใกล้ธรรม, ชีวิตที่สุขเย็น และ คู่มือพัฒนาตน เหมาะสำหรับผู้สนใจในเรื่องหลักธรรมะนะคะ

ส่วนหนังสืออีก ๔ เล่มที่ แนะนำลงใน ตู้หนังสือเสขियธรรม ก็ยังคงเป็นหนังสือที่น่าสนใจและน่าเรียนรู้เช่นเดียวกันคะ เหมาะสำหรับคนที่สนใจในการที่จะศึกษาเรื่องพุทธศาสนา

สำหรับขราวาส ถ้าสั่งขึ้นมา เราลดให้ ๒๐% ส่วนพระภิกษุ, สามเณร, แม่ชี ถ้ามีคามสนใจ ทาง คพพ. จะจัดส่งให้เป็นพิเศษ แต่เมื่ออ่านจบแล้วช่วยกรุณาเขียนแนะนำ ดิชม วิจารณ์หนังสือกลับมาด้วยนะคะ แล้วพบกันใหม่ในฉบับหน้าคะ

ศิริพร

สุขใจเมื่อใกล้ธรรม, ชีวิตที่สุขเย็น, คู่มือพัฒนาตน

รวบรวมและเรียบเรียงโดย ธรรมปราโมทย์

หนังสือ สุขใจเมื่อใกล้ธรรม และ ชีวิตที่สุขเย็น นั้น ธรรมปราโมทย์ รวบรวมและเรียบเรียงมาจากบทความขนาดสั้น (รวมถึงการเทศน์ในวาระต่าง ๆ) ของครูบาอาจารย์ในวงการพุทธศาสนา อาทิ หลวงพ่อชา, พระธรรมปิฎก, พระคุณฐิ, เมธงฺกูโร เป็นต้น ที่เน้นเรื่องการประยุกต์ธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงการเรียนรู้ธรรมะจากชีวิตด้วย ซึ่งบทความเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นประสบการณ์โดยตรงของครูบาอาจารย์เหล่านี้ ที่เราสามารถเรียนรู้ได้จากท่านเมื่ออ่านบทความเหล่านี้

ส่วนอีกเล่ม คือ คู่มือพัฒนาตน นั้น ธรรมปราโมทย์ รวบรวมมาจากประสบการณ์ของตนเองที่ได้มาจากการปฏิบัติธรรมและการทำกิจกรรมกับสังคม โดยเฉพาะกิจกรรมกับเยาวชน เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ที่ประยุกต์ธรรมะให้เข้าถึงเยาวชนได้เป็นอย่างดี

หนังสือธรรมะทั้งสามเล่มนี้ จึงเป็นหนังสือธรรมะที่อ่านง่าย เหมาะสมกับคนทุกเพศทุกวัย ที่สามารถเรียนรู้และสามารถนำข้อธรรมเหล่านี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพื่อการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ขึ้น

แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

จัดพิมพ์โดย กองทุนมูลนิธิธรรม เพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม
ราคา ๖๕ บาท ๑๐๕ หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้สรุปสาระสำคัญของหนังสือพุทธธรรมอย่างครบถ้วน จนเรียกได้ว่าเป็นแก่นแท้ของพุทธธรรม พร้อม ๆ กับเป็นแก่นแท้ของพุทธศาสนา

แก่นแท้หรือหัวใจของพุทธศาสนา มีหลายหัวข้อธรรมด้วยกัน แต่ที่เป็นหลักสำคัญ คือ หลักอริยสัจ ๔ อันประกอบไปด้วยทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งเป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้คนเราพ้นจากความทุกข์

และเป็นหนังสือที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่เพิ่งสนใจพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็ยังมีประโยชน์สำหรับผู้ที่รู้เรื่องพุทธศาสนามาแล้วเป็นอย่างดี

ศิลปะและสุนทรียภาพทางจิตวิญญาณ

กวีวงศ์ รวบรวม

สำนักพิมพ์สุभाพาใจ ๒๔๐ หน้า ราคา ๑๕๐ บาท

หนังสือเล่มนี้ ผู้ที่รวบรวมคือ กวีวงศ์ เป็นผู้ที่สนใจในเรื่องของศิลปะกับศาสนา จึงได้ทำการศึกษาหนังสือธรรมโฆษณของท่านอาจารย์พุทธทาส และได้จัดเก็บเนื้อหาในด้านที่เกี่ยวกับศิลปะ การเชื่อมโยงศาสนากับศิลปะ เนื้อหาในหนังสือจะพูดในเรื่องของแง่มุม หรือประโยชน์ของศิลปะ แ่งร้าย โหษ พิชัยของศิลปะ และทางออกจากส่วนที่เป็นโหษของศิลปะ และมีการเรียบเรียงจัดวาง โดยใช้หลักอริยสัจ คือ สิ่งนั้นคืออะไร (ทุกข์) เกิดมาจากอะไร (สมุทัย) เพื่ออะไร (นิโรธ) และโดยวิธีใด (มรรค)

เนื้อหาจะพูดถึงศิลปะในการครองชีวิตให้อยู่อย่างพ้นทุกข์ ดับทุกข์ได้

การครองชีพอยู่อย่างมีความสุข สว่าง สงบ ซึ่งเป็นตัวแท้ของพุทธศาสนา

แนวโน้มพุทธศาสนาไทยในศตวรรษที่ ๒๑

พระไพศาล วิสาโล

กองทุนวิจัยธรรมเพื่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา พิมพ์ครั้งแรก ๒๕๔๔, ราคา ๖๕ บาท

หนังสือ แนวโน้มพุทธศาสนาในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นผลงานที่เรียบเรียงขึ้นจากประสบการณ์

ในการศึกษาวิจัยพุทธศาสนาไทยในอนาคตมากกว่า ๔ ปี ของพระไพศาล วิสาโล หนังสือเล่มนี้เป็นเสมือนการทำนายพุทธศาสนาไทยในกาลข้างหน้า เนื้อหาในเล่ม พระไพศาล วิสาโล ได้ชี้ให้เห็นว่าคนไทยจะ *บริโภค* พุทธศาสนามากขึ้นไม่ต่างจากสามใส่เสื้อผ้าหรือ *ช้อปปิ้ง* ตามศูนย์การค้า ในขณะเดียวกันพุทธศาสนาแบบ *พหุทาง* ที่หลากหลายไปด้วยความเชื่อและพิธีกรรมจากลัทธิในต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การหลุดจากการควบคุมของมหาเถรสมาคมและรัฐบาล อยู่อิเหนื่อของปัจเจกบุคคลมากขึ้น ที่สำคัญภิกษุจะเฝ้าเกิดขึ้นในเมืองไทย ขณะเดียวกันผู้หญิงก็จะมียศบาทมากขึ้นในวงการศึกษา เพราะพระสงฆ์จะมีบทบาทน้อยลง และเกิดพุทธศาสนาแบบใหม่ที่

มีมรณวาทเป็นหลักทั้งด้านปริยัติ ปฏิบัติและพิธีกรรม

ไม่เฉพาะภาพของพุทธศาสนาในอนาคตเท่านั้น หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนยังได้นำเสนอทางออกอันจะช่วยให้เห็นเส้นทางในการปรับปรุงแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วย โดยผู้เขียนคิดว่าหากทางออกที่เสนอใช้ได้ผลจริง การฟื้นฟูพุทธศาสนาย่อมมีโอกาสสัมฤทธิ์ผล เมื่อถึงเวลานั้นจะแน่ใจได้ว่าภาพอันหม่นมัวของพุทธศาสนาไทยคงไม่มีให้เห็นอีกต่อไป

ผู้อ่านจะได้เห็นภาพความเป็นจริงของพุทธศาสนาและทิศทางออกของปัญหาพุทธศาสนาไทย ซึ่งได้ถูกนำมาเปิดเผยไว้ใน *แนวโน้มพุทธศาสนาไทยในศตวรรษที่ ๒๑* เล่มนี้แล้ว ไม่ชวนให้เชื่อแต่ชวนให้พิสูจน์

ธุรกิจและการพัฒนาในศตวรรษที่ ๒๑

ความกรุณาหรือการแข่งขัน

เวทีสนทนาร่วมกับองค์หะโลลามะ

ปริวรรต กนิษฐะเสน แปล

คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา และเสถียรภาพ จัดพิมพ์ ๑๙๒ หน้า ๖๐ บาท

หนังสือเล่มนี้เคยเป็นการสนทนา ระหว่างองค์หะโลลามะแห่งธิเบต กับนักคิดชั้นนำผู้สนใจเรื่องเศรษฐกิจที่มีความเป็นมนุษย์ ซึ่งจัดขึ้นเมื่อคืนวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๔๒ ณ กรุงอัมสเตอร์ดัม

ปริวรรต กนิษฐะเสน แปลได้ครบถ้วนในสาระสำคัญ ทั้งบทเกริ่นนำของแซนเดอร์ ทิเดอ-มาน แห่ง Dalai Lama Visit Foundation ที่เสนอกระบวนทัศน์ใหม่เรื่องเศรษฐกิจที่มีความเป็นมนุษย์ แข่งขันกันด้วยกฎธรรมชาต โดยมิได้วัดคุณค่าและความสุขด้วยตัวเงิน เวทีสนทนาที่แสงทาค่าตอบเพื่อมุ่งสู่สังคมที่เป็นธรรม ยั่งยืน และที่ทุกคนมีส่วนร่วม ดังนั้น ระบบธุรกิจหรือบริษัทจะต้องให้ประโยชน์แก่ประชาชน ธรรมชาติ และสรรพสิ่งอื่น ๆ การช่วยเหลือผู้อื่นหรือการรับผิดชอบต่อสังคมนี้คือความกรุณา แต่ก็มีใช้เป็นการให้โดยฝ่ายรับไม่ต้องทำอะไรเลย ส่วนการแข่งขันในปัจจุบันที่เกิดจากทฤษฎีกลไกตลาดแบบเศรษฐกิจเสรีนิยม ทำให้เกิดการแพ้ ชนะ หลงลืมความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ลัทธิ ดันไม้ และธรรมชาติ และนั่นเอง นำมาซึ่งความทุกข์

นอกจากจะวิเคราะห์สภาพปัญหาของยุคสมัยแล้ว ยังมีการ

เสนอทางออก โดยองค์หะโลลามะให้ข้อคิด ว่า สามารถเริ่มต้นได้จากปัจเจกบุคคล แม้ ว่าโครงสร้างสังคมจะกดทับจนคนเล็ก ๆ ส่วนมากยอมจำนน แต่ทราบได้ที่ความเชื่อและอุดมการณ์นั้นถูกต้องดีงาม และเป็นคุณค่าต่อสังคมโดยรวมแล้ว เป้าหมายนั้นจะเป็นความจริงในช่วงชีวิตของเราหรือไม่ ย่อมไม่ใช่สิ่งสำคัญเลย

หนังสือเล่มนี้ถนัดถ้อยคำแลกละเปลี่ยนอย่างได้อรรถรส รับรู้ได้ถึงความรู้สึกแรงกล้าที่มีต่อปัญหาสังคม สัมผัสได้ถึง ความมุ่งมั่นที่ท้าวาย และจริงใจที่จะเผชิญกับปัญหาต่างกล่าว สำหรับท่านที่ติดตามวิกฤตการณ์อันเกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์หรือสนใจเศรษฐกิจศาสตร์แนวใหม่ที่พยายามก้าวพ้นไปจากจุดอับของเศรษฐกิจศาสตร์แบบเดิม ซึ่งก่อปัญหาอย่างรุนแรงในปัจจุบัน ไม่ควรพลาดโอกาสอันมีน่ายัง

การใช้บริการตู้หนังสือ

๑) หากท่านมีความต้องการหนังสือเล่มใดที่ทางกองสารนิยกรได้แนะนำผ่านตู้หนังสือแล้ว ขอได้ส่งจดหมายหรือไปรษณียบัตรแจ้งความจำนง พร้อมระบุชื่อหนังสือที่ท่านต้องการมาให้ทางเจ้าหน้าที่ทราบ ทั้งนี้ โดยขอได้ครั้งละ ๑ เล่ม **โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ**

๒) การให้บริการตู้หนังสือเสถียรธรรมนี้ เพื่อจุดประสงค์สนับสนุนการศึกษา ค้นคว้าของ **ภิกษุ สามเณร และแม่ชี** เป็นหลัก ดังนั้น ภายหลังจากที่ผู้จัดทำได้ส่งหนังสือไปถวายแล้ว หากท่านมีความสนใจหนังสือเล่มอื่นอีก ขอได้แสดงความจำนงพร้อมระบุชื่อหนังสือที่ต้องการ มาให้ทางเจ้าหน้าที่ทราบ และเขียนวิจารณ์หรือเสนอความคิดเห็นที่ได้จากการอ่านหนังสือเล่มก่อนยกด้วย

สำหรับท่านผู้อ่านที่เป็น **ฆราวาส** นั้น หากท่านสนใจหนังสือที่เราแนะนำ ก็สามารถสั่งซื้อผ่านทาง ฟทพ. ในราคาที่เป็นปกติพิเศษ ๒๐% โดยส่งรายชื่อหนังสือที่ต้องการมาให้

ตู้หนังสือเสถียรธรรม

๑๒๔ ซ.วัดทองนพคุณ
ถ.สมเด็จพระพรหมฯ คลองสาม
กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

ชานนดีสังฆาย

นางสาวศิริพร ฉัตรวิบูลย์มงคล

ปณ.คลองสาม

ธุรกิจ ๒๐๒ การพัฒนา ในศตวรรษที่ ๒๑
ความกรุณา
หรือ
การแข่งขัน
เวทีสนทนาร่วมกับองค์หะโลลามะ

ปริวรรต กนิษฐะเสน

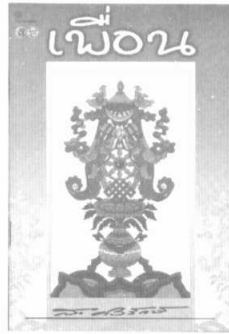
หนังสือบริจาคโดยมูลนิธิโกมลคีมทอง

สำหรับ พระสงฆ์ แม่ชี และสามเณร
ติดต่อขอรับได้ที่ ตู้หนังสือเสขียธรรม

พร้อมแนบแสตมป์สำหรับค่าจัดส่งจำนวน ๖ บาทต่อเล่ม

มีรายชื่อหนังสือดังนี้

๑. การประกันสังคม / นิคม จันทรวชิร
๒. กระเทาะเปลือกนิวเคลียร์ / สตีเฟน โคอัล ธอโร-เขียน กรรณการ์ พรหมเสาร์-แปล
๓. ความเรียงสี่ชิ้นของเฮนรี เดวิด ธอโร / เฮนรี เดวิด ธอโร-เขียน พจนา จันทรสันติ-แปล
๔. คติปัญญา ลีลาชีวิต / สุวรรณา วงศ์ไวยวรรณ
๕. จากกระท่อมริมบึง / คำปิ่น สีเหนื่อ
๖. จำนวนรจาประสานกลไกบ้าน / มุทรา
๗. ต่อลมหายใจให้ธรรมชาติ / ไบรอันส์ โจนส์-เขียน ชนิษฐา มุติวัฒนาสวัสดิ์-แปล
๘. ด้านรัฐประหาร / ยีน ชาร์ป-เขียน นุจรี ชลคุป-แปล
๙. ท่ามกลางลมหายใจชนบท (ปาฐกถาโกมลคีมทอง ประจำปี ๒๕๓๖) / ผ่อง และสุนทรี แซงกิ่ง
๑๐. ในหมอกรักและมานมนตร์ / อเล็กซานดรา เดวิด-นีส-เขียน ร.จันแสน-แปล
๑๑. ไบไม้ไบหนึ่ง / รอริน วัณญ์
๑๒. พระพุทธเจ้าในทัศนะของสามรัตนบุรุษ / กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย
๑๓. เพียงสายลมที่ผ่านทาง / พจนา จันทรสันติ
๑๔. มองให้ลึก นึกให้ไกล / พระเทพเทวี (ปยุทธ์ ปยุตโต)
๑๕. เมฆทุด เพลงรักแห่งวันตฤตุ / กาลิทาส-เขียน กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย-แปล
๑๖. วรรณคดีวิทยาศาสตร์ / ดร.ชัยวัฒน์ คุประตกุล
๑๗. ศตวรรษแห่งวิกฤตการณ์ ทั้งทางโลกและทางธรรม / ส.ศิริรักษ์
๑๘. สันติทฤษฎี / ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
๑๙. สานแสงอรุณ / ลอรีน แม็คคัลฟลิน, กอร์ดอน เดวิดสัน-เขียน พงษ์ทิพย์ ลำราญจิตต์-แปล
๒๐. สีกาและผ้าเหลือง / ส.ศิริรักษ์
๒๑. ห่วงใยในป่าฝน / สก็อต ลิวอิส-เขียน กรรณการ์ พรหมเสาร์-แปล
๒๒. เหลียวหลัง แลหน้า / ส.ศิริรักษ์

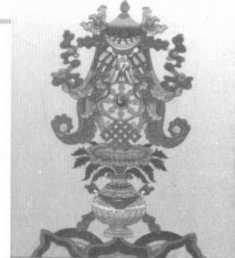

ความเรียงเรื่อง **เพื่อน**

ส.ศิริรักษ์

มูลนิธิเสขียธรรมโกศก-นาคะประทีป ร่วมกับ บริษัท เคล็ดไทย จำกัด จัดพิมพ์เป็นมิตรพลีในโอกาสที่ นายคุณะดิลก คุณะดิมพะ มีอายุครบ ๕ รอบนักษัตร ๓๐ หน้า ราคา ๓๐ บาท

เจตนา**ประชาชาษฎร์**

เจตนา**ประชาชาษฎร์**

รวมบทความและบทสัมภาษณ์

ส.ศิริรักษ์

สนพ.ศีกษิตสยาม

๑๙๐ หน้า ราคา ๑๕๐ บาท

การแสดงปาฐกถาพิเศษ

ปวย อิงภากรณ์

ครั้งที่ ๗ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๔๔

เรื่อง "สร้างสรรคสันติประชาธรรม ให้เป็นจริงในสังคม"

โดย สุลักษณ์ ศิวรักษ์

เตรียมตัวตายอย่างมีสติ

ส.ศิริรักษ์ แปลและเรียบเรียง

พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ

นายถม **พรณรุชช์**

นายถม **พรณรุชช์**

▲ หนังสือออกใหม่ ถวายเป็นธรรมทาน เด็กิษุ สามเณร และแม่ชี ติดต่อขอรับได้ที่ คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา โทร. ๕๓๓-๙๔๔๕ โทรสาร ๕๓๓-๙๔๕๐

อ่าน**ปวย**
READING PUEY

อ่านปวย

READING PUEY

นิพนธ์ แจ่มดวง รวบรวม

S.J. พากษ์ภาษาอังกฤษ

สถาบันสันติประชาธรรม จัดพิมพ์

กระดาษกรีนรีด ๑๒๐ หน้า

ราคา ๑๒๐ บาท

เครือข่ายชาวพุทธ เพื่อพระพุทธรักษาและสังคม

ปัญหาพระประเพณีศิลปะพระธรรมวินัย ซึ่งเกิดขึ้นแล้วแล้ว โดยที่คณะสงฆ์ไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี เป็นอาการบ่งชี้ถึงวิกฤตการณ์ที่กำลังเกิดกับพุทธศาสนาของไทย ทั้งนี้เพราะปัญหาดังกล่าวนี้ได้เป็นผลจากความไร้ประสิทธิภาพในการปกครองคณะสงฆ์เท่านั้น หากยังเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยอื่น ๆ อีก อาทิ ความตกร้างทางการศึกษาของคณะสงฆ์ ความสัมพันธ์ที่ไม่สมดุลระหว่าง พระสงฆ์รัฐ กับประชาชน จนไม่สามารถทำหน้าที่ที่พึงมีต่ออันได้อย่างถูกต้อง ทั้งภคินี้ล้วนนำพระศาสนาเข้าสู่ภาวะวิกฤต อันจำเป็นต้องมีการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

การวิพากษ์พระศาสนาไทยยังเช่นนี้ มีใช้เป็นที่ขบถของคณะใดคณะหนึ่ง หรือบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้ใช้เป็นการวิพากษ์ที่จำกัดอยู่กับพระสงฆ์หรือรัฐบาลเท่านั้น หากเป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคน และเป็นความรับผิดชอบที่พระพุทธรักษาทั้งหมดหมายให้แก่พุทธบริษัททั้งหลาย ดังนั้นเมื่อถึงคราวที่พระพุทธรักษาประสบภาวะวิกฤต จึงควรถวายพุทธศาสนาให้เจริญงอกงามและลบล้างภัยความทุกข์ต่อสังคมไทย รวมทั้งยังประโยชน์แก่สังคมโลก

ด้วยเหตุนี้ เครือข่ายชาวพุทธเพื่อพระพุทธรักษาและสังคมไทย จึงเกิดขึ้น เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการมีองค์กรประสานงานในภาคประชาชนสำหรับการเคลื่อนไหวผลักดันให้มีการฟื้นฟูพุทธศาสนาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง งานในระยะแรกของเครือข่ายดังกล่าวก็คือ การส่งเสริมให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความเห็นในเรื่องนี้ตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ อันจะนำไปสู่การรวมกลุ่มกันในระดับท้องถิ่น เพื่อขยายสำนึกในความเป็นพุทธบริษัทให้แพร่ขยายต่อไป และเพื่อร่วมกันคิดค้นแนวทางการฟื้นฟูพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ เมื่อกลุ่มท้องถิ่นดังกล่าวมีจำนวนมากพอและเกิดขึ้นทั่วประเทศ งานระยะต่อไปของเครือข่ายดังกล่าวก็คือ การประสานกลุ่มเหล่านี้เพื่อร่วมกันจัดตั้งสภาชาวพุทธสำหรับเมืองหรือจังหวัดประเทศ โดยมีภารกิจหลักคือ ร่วมกันบวชและคณะสงฆ์ดำเนินการฟื้นฟูพุทธศาสนาและจัดการปฏิรูประบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

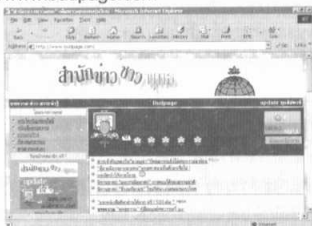
องค์กรที่ร่วมกันเป็นเครือข่ายดังกล่าวในขณะนี้ประกอบด้วย มูลนิธิโสมสังข์ของมูลนิธิพุทธธรรม มูลนิธิสุภาพไทย คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา กลุ่มเสวติธรรม ท่านสามารถร่วมกับเครือข่ายในภาคฟื้นฟูพุทธศาสนาด้วยการรวมกลุ่มในท้องถิ่นของท่านเอง เพื่อจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การอภิปรายสัมมนา เปิดเวทีสาธารณะ โดยเครือข่ายฯ ยินดีให้ความสนับสนุนตามกำลังความสามารถจากนั้นรายปีหรือรายเดือนและจากท่าน ตลอดจนข่าวคราวความเคลื่อนไหวในท้องถิ่นของท่านด้วย

สถานที่ติดต่อของเครือข่าย

๘/๒๓ ซ.บ้านช้างหลัด ถ.พรวนนา
บางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์ ๔๑๑๓๓๗๙๔, ๔๑๑๐๕๖๖
หรือ ตู้ปณ. ๒ คลองสาน ๑๐๖๐๔

เยี่ยมชมเว็บไซต์ของเครือข่ายได้ที่

<http://www.budpage.com>

การฟื้นฟูพระพุทธรักษา
ประชาชนต้องมีส่วนร่วม

สมัครสมาชิกเสวติธรรมวันนี้

เลือกรับหนังสือธรรมะดี ๆ ฟรีทันที ๑ เล่มมี

๑. บุญ-บารมิ ที่จะกู้แผ่นดินไทย โดย พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)
๒. นิพพาน-อนัตตา โดย พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)
ตั้งแต่วันนี้ถึง ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๔

จดหมายข่าวธรรมานุกรณ์

สมัครวันนี้ เพียงปีละ 100 บาท

เลือกรับหนังสือธรรมะดี ๆ

ฟรี 1 เล่ม (มีจำนวนจำกัด)

1. แก่นแท้ของพระพุทธรักษา

2. คู่มือการพัฒนาตนเองแนวพุทธ

สำหรับผู้ให้กรปรึกษา 2

ติดต่อได้ที่ : 124 ซ.วัดทองนพคุณ

ถ.สมเด็จเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพฯ 10600

โทรศัพท์ (02) 437-9445

โทรสาร 437-9450, 863-1605

(ชานชาติตั้งจ่ายในนามคุณนงลักษณ์ ทรงศีลสิทธิ์ ปณ.คลองสาน 10600)

เสขิยธรรม

ข้าพเจ้า พระ แม่ชี นาย นาง น.ส.

..... ฉายา/นามสกุล .....

อายุ ..... ปี พรรษา .....

การศึกษา นักรธรรม ..... บาลี เปรียญ .....

ปริยญาตรี สูงกว่าปริยญาตรี

มัธยมศึกษา, ปวช., ปวส.

อื่น ๆ (ระบุ) .....

อาชีพ รัฐบาล, รัฐวิสาหกิจ ทำงานเอกชน

ธุรกิจส่วนตัว นักศึกษา

อื่น ๆ (ระบุ) .....

รายได้/เดือน ..... งานอดิเรก .....

หนังสือที่ขอบอ่าน ๑. ....

๒. ....

สมัครเป็นสมาชิก หนังสือ "เสขิยธรรม"

สมาชิกใหม่ ต่ออายุสมาชิก (เลขสมาชิกเดิม.....)

เป็นเวลา ..... ปี (ปีละ ๒๐๐ บาท ๔ ฉบับ) เป็นเงิน .....

เริ่มรับตั้งแต่ฉบับ .....

๑.สถานที่ส่งหนังสือ (สำหรับตัวท่านเอง) .....

.....

.....

รหัสไปรษณีย์ ..... โทรศัพท์ .....

๒.สถานที่ส่งหนังสือ (สำหรับผู้ที่ท่านแนะนำ) .....

.....

.....

รหัสไปรษณีย์ ..... โทรศัพท์ .....

โดยได้แนบ ธนาฉน์ ตัวแลกเงินไปรษณีย์ เช็คของขัวญ

ส่งจ่ายในนาม นางสาวศิริพร ฉัตรหิรัญมงคล (ปณ. คลองสาน)

ส่งที่ คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (คพพ.)
๑๒๔ ซอยวัดทองนพคุณ ถนนสมเด็จเจ้าพระยา
คลองสาน กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

รายชื่อผู้สมัครสมาชิกเสขิยธรรม

๑. คุณสมพงษ์ ชนประสิทธิ์ ๔๐๐ บาท
๒. คุณทัสยา เขียววิวัฒน์กุล ๒๐๐ บาท
๓. คุณเสาวนิต ผลรุ่งระโท ๒๐๐ บาท
๔. คุณเพียงพร ลากค้อยมา ๒๐๐ บาท
๕. คุณเอริยศักดิ์ นิมนสุสรณ์กุล ๒๐๐ บาท
๖. คุณณรงค์เดช เดชคุ้ม ๒๐๐ บาท
๗. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ ๒๐๐ บาท
๘. น.พ.ประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์ ๒๐๐ บาท
๙. คุณสมศักดิ์ ศรีสำราญ ๒๐๐ บาท
๑๐. คุณอนุพงษ์ เทพวรินทร์ ๒๐๐ บาท
๑๑. คุณภัทรินทร์ กาญจนาวดี ๒๐๐ บาท
๑๒. คุณสุจินต์ นัยนตร ๒๐๐ บาท
๑๓. สำนักหอสมุด สถาบันราชภัฏมหาสารคาม ๒๐๐ บาท
๑๔. คุณวิชัย โฆษิตพิพัฒน์ ๒๐๐ บาท
๑๕. คุณสุภกรสิทา สีทา ๒๐๐ บาท
๑๖. พระมหาบุญญ จิตตนาโย ๒๐๐ บาท
๑๗. คุณวรรณท์ เกียรติพานิช ๖๐๐ บาท
๑๘. คุณเกียรติยศ ผ่องพักข์ ๒๐๐ บาท
๑๙. คุณอรทัย ภูวเศรษฐ ๔๐๐ บาท
๒๐. พระครูวิวัฒน์ ญญะวโร ๒๐๐ บาท
๒๑. คุณอำนาจพร อินทวัฒน์ ๒๐๐ บาท
๒๒. คุณกิตติศักดิ์ นุชประเสริฐ ๒๐๐ บาท
๒๓. พระครูมงคลพรหมคุณ ๒๐๐ บาท
๒๔. คุณสิริมา ศิริเจนกรุง ๒๐๐ บาท
๒๕. คุณวรรณวดี สุวัธนะเขาว์ ๔๐๐ บาท
๒๖. คุณเทรินทร์ สุขวัญ ๒๐๐ บาท
๒๗. คุณสุรชัย เตชะพันธุ์ ๒๐๐ บาท
๒๘. คุณวชิระ จันทร์มี ๒๐๐ บาท
๒๙. สามเณรฐชาติ ภูโตไธน ๒๐๐ บาท
๓๐. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๐๐ บาท
๓๑. Soren ivarsson ๔๐๐ บาท
๓๒. คุณฉลอง กล้าแข็ง ๒๐๐ บาท
๓๓. คุณบัณฑิต ภูาศิลป์ ๒๐๐ บาท
๓๔. แม่ชีอมรรรัตน์ ชัยบุตรดี ๒๐๐ บาท
๓๕. คุณพรทิพย์ พงษ์สวัสดิ์ ๒๐๐ บาท
๓๖. พระเลิศมงคล กิตติวัฒนโธ ๒๐๐ บาท
๓๗. คุณบำรุง สกุลปราโมทย์ ๔๐๐ บาท
๓๘. คุณเมกนพ ประโลมรัมย์ ๒๐๐ บาท
๓๙. โรงเรียนเสนาศึกษาไตรทักษะ
(ย.สวนบางกระเจ้า จำกัด) ๒๐๐ บาท
๔๐. คุณอาภรณ์ จันทร์สมวงศ์ ๒๐๐ บาท
๔๑. คุณรักพงษ์ รัชเรนทร์สุนทร ๒๐๐ บาท
๔๒. คุณวัลย์ ภูววัลย์ ๒๐๐ บาท
๔๓. คุณโสพิศ เสมอวงศ์ ๒๐๐ บาท
๔๔. คุณดุละติลา ตูละลัมมะ ๒๐๐ บาท
๔๕. คุณแขวง ลีลาเรืองรอง ๒๐๐ บาท
๔๖. คุณเทพธีรพร ชุตินุญชรรม ๒๐๐ บาท
๔๗. คุณเป็ณิชา ธรรมโสภิตแห่งกุล ๒๐๐ บาท
๔๘. คุณลัมมาชน ชาติองการณ ๔๐๐ บาท
๔๙. พระมหาประยุทธ์ ภูริปัญโญ ๒๐๐ บาท
๕๐. คุณชาติรี เดชยัน ๒๐๐ บาท

รายชื่อสมาชิกอุปถัมภ์เสขิยธรรม

๑. คุณปราสาท ศิริรักษ์ ๖๐๐ บาท
๒. คุณปางช้าง ทายาทัย ๒๐๐ บาท
๓. คุณพิทักษ์ เมธาประยูร ๒๐๐ บาท
๔. คุณอชิษฐาณ กงทรัพย์ ๔๐๐ บาท

สิทธิพิเศษสำหรับสมาชิก

๑. ท่านสามารถระขอสมาชิกสหพจำนวน ๑ ท่าน เพื่อมอบโอกาสในการอ่านเสขิยธรรม ในจำนวนและระยะเวลาเท่ากับอายุสมาชิกของท่าน
๒. เสขิยธรรมจะประกาศรายชื่อหนังสือลดราคาเป็นพิเศษสำหรับสมาชิกฯ ในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งสมาชิกจะสามารถสั่งซื้อได้ทางไปรษณีย์

คือเมฆสีขาว ทางก้าวเก่าแก่ ก้าวใหม่ของวรรณกรรมพุทธประวัติ

พ

มเริ่มรู้จักพระประวัติของพระพุทธเจ้า ก็ตอนได้เข้าเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวินายกวิทยาลัย วัดอนงคาราม ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ คือเมื่อ ๓๗ ปีล่วงมาแล้ว ผมเป็นหนึ่งบุญคุณพระอาจารย์ทุกท่านของสำนักเรียนศาสนาแห่งนี้ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้วิชาธรรมและวิชาพุทธประวัติให้แก่ผมเมื่อครั้งเยาว์วัย เพราะลำพังโรงเรียนประจำสายสามัญคงมิได้ช่วยให้ผมมีศรัทธาปสาทะในพระพุทธศาสนาได้มากนัก

พระอาจารย์สอนพุทธประวัติสนุกมาก เพราะท่านมิได้บรรยายให้จดตามเฉย ๆ หากเล่าภูมิหลังของสังคมอินเดีย ทั้งในสมัยพุทธกาลเปรียบเทียบกับยุคร่วมสมัยที่ท่านได้เห็นมาซึ่งยังไม่ต่างกันมากนัก ชวนให้นักเรียนตัวกะเปี้ยกเกิดความสงสัย ตั้งคำถามว่าพระพุทธเจ้ามีองค์จริงหรือเปล่า หรือเป็นบุรุษในนิยายศาสนาที่สมมติขึ้นมาเพื่อให้ผู้คนใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

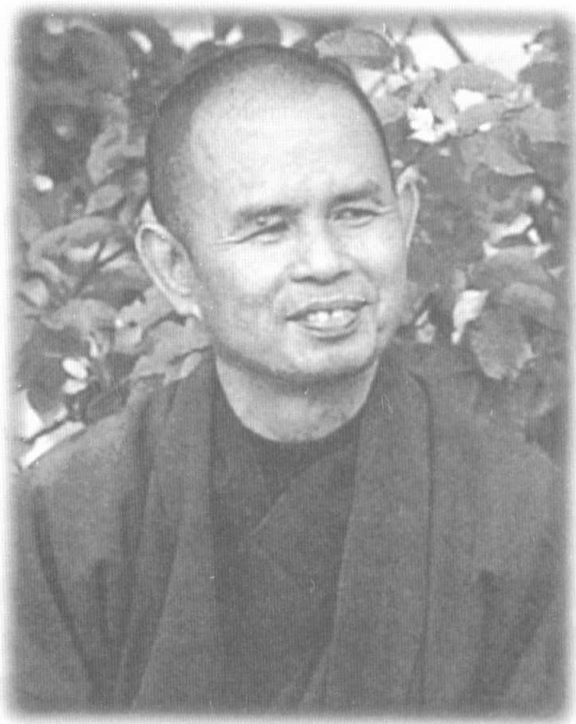
จำได้ว่าพระอาจารย์ต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการอ้างหลักฐานทางโบราณคดีเพื่อพิสูจน์ความมีอยู่จริงของ

พระพุทธเจ้า

ก่อนจะเข้าสู่เรื่องพุทธประวัติ และเมื่อกล่าวถึงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้า พระอาจารย์ต้องอ้างเหตุผลประกอบมากมาย ซึ่งตอนเด็ก ๆ เราไม่เข้าใจว่าทำไมพระอาจารย์จะต้องเสียเวลาอธิบายเหตุผล เช่น ตอนลี้ลิตถะกุมารประสูติ ทรงพระดำเนินได้ ๗ ก้าว หมายความว่าทรงประกาศพระศาสนาไปทั่ว ๗ แคว้นแคว้น เป็นต้น

ตอนเด็ก ๆ ผมชอบฟังอภินิหารของพระพุทธเจ้า คงรู้สึกตื่นเต้นไม่แพ้กับที่เด็กสมัยนี้ดูหนังอภินิหารไอ้มดเอ็กซ์ ส่วนเหตุผลที่พระอาจารย์ยกขึ้นมาสาธก ผม

ดิช นัท อัมภ์

มักจะลืมไปหมด พอเรียนชั้นสูงขึ้นอีกจึงได้รู้ว่าแนวการเรียนพุทธประวัติแบบมีเหตุผลประกอบนี้เป็นแนวของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส แต่พระอาจารย์ก็จะสอนพุทธประวัติแนวปฐมสมโพธิกถา ซึ่งเป็นแนวคลาสสิกโบราณควบคู่กันไปด้วย ซึ่งดูเหมือนจะเป็นแนวที่ผมชื่นชอบ และผมไม่เห็นว่าเป็นเรื่องงมงายแต่อย่างใด เพราะการเสพวรรณกรรมก็เหมือนกับการเสพศิลปะ มีใครบ้างที่เป็นนักเสพศิลปะถึงขั้นแล้วจะเสพงานศิลปะประเภทเรียลลิสติกซึ่งแห้งแล้งไร้จินตนาการ

จริงอยู่ แม้ศาสนาจะเป็นเรื่องของลัทธิ แต่ก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตใจและความรู้สึกด้วย ลัทธิศาสนามีใช้ลัทธิตายตัวแบบคณิตศาสตร์ชนิดหนึ่งบอกหนึ่งเป็นสอง ดังนั้นวรรณกรรมพุทธศาสนา แม้จะเป็นเรื่องนิทานชาดก มีเทวดา มี

ยักษ์ สิงสาราสัตว์พูดได้ ฟังดูเหมือนเป็นเรื่องโกหก แต่ทั้งหมดก็นำไปสู่ธรรมรส ผู้ปัญญาและความรักอันเป็นลัทธิแห่งศาสนาและชีวิต

ดังนั้นเมื่อผมได้มาแปล คือเมฆสีขาวทางก้าวเก่าแก่ (OLD PATH WHITE CLOUDS) ของหลวงพ่อนัทอัมภ์ ซึ่งเป็นวรรณกรรมพุทธประวัติอีกแนวหนึ่ง ก็ให้รู้สึกแปลกเป็นธรรมดา เหมือนเราเคยดูภาพพุทธประวัติซึ่งเป็นภาพจิตรกรรมไทยแบบ ๆ บนฝาผนัง แล้วอยู่ ๆ มาเห็นภาพพุทธประวัติซึ่งเขียนอย่างมีความลึกแบบตะวันตก ก็ต้องรู้สึกสะดุดใจ เกิดมุมมองใหม่ เกิดความเข้าใจใหม่ ๆ ไม่เฉพาะในแง่เนื้อหาของพุทธประวัติเท่านั้น แต่ในแง่ของพุทธธรรมด้วย

แรกที่อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ นำหนังสือ OLD PATH WHITE CLOUDS มาให้แปล พร้อมกับบอวอดคุณวิเศษของหนังสือเล่มนี้อย่างลึกลอยว่า เป็นหนังสือพุทธประวัติที่ดีที่สุดในยุคร่วมสมัย ผมรู้สึกเอะใจว่ายังมีใครเขียนพุทธประวัติให้พิศดารไปกว่าที่โบราณจารย์ได้เขียนไว้แล้วอีกหรือ จริงอยู่ เรื่องราวของพระพุทธเจ้าตั้งแต่เริ่มประสูติจนปรินิพพานไม่เคยปรากฏอยู่ในสูตรสำเร็จเพียงพระสูตรเดียว ดังนั้นจึงไม่มีมาตรฐานตายตัวในการเขียนพุทธประวัติ แต่กระนั้นก็เชื่อว่าใครจะเขียนพุทธประวัติตามชอบใจอย่างไรก็ได้ โดยไม่ศึกษาและอ้างอิงพระสูตรต่าง ๆ มากมายในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้องกับประวัติของพระบรมศาสดา

เช่นเรื่องตอนประสูติมีปรากฏในมหาปทานสูตรแห่งที่มณิกายมหาวรรค เรื่องเมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ก็มีอยู่ในติกนิบาตอังคุตตรนิกาย หรือตอนเสด็จออกมหาภิเนษกรรมนี้ บำเพ็ญทุกกรกิริยา จนตรัสรู้และเสด็จโปรดปัญจวัคคีย์ก็มีอยู่ในบาลี

หลายแห่ง ได้แก่ ปาสราลีสูตรและมหา-
ลัจจุสูตร มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสกั รวม
ทั้งยังปรากฏในมหาวรรคแห่งพระวินัยอีก
ด้วย ยิ่งตอนนำเพ็ญพุทธกิจต่าง ๆ ด้วย
แล้วมีอยู่ในพระสูตรหลายสิบแห่ง และ
พุทธประวัติทุกฉบับย่อมต้องจบลงด้วย
มหาปริณิพพานสูตรแห่งที่ฉนิกาย มหา-
วรรค ซึ่งกล่าวถึงตอนใกล้เสด็จปริณิพพาน
ไปจนถึงตอนมัลลกาชัตริย์ถวายพระเพลิง
และแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

ดังนั้นใครก็ตามที่คิดจะเขียนพุทธ-
ประวัติจะออกนอกแนวในพระสูตรหลัก ๆ
ไม่ได้ การเขียนพุทธประวัติของหลวงพ่
นัชยันท์ก็เช่นกัน ท่านมิได้ทิ้งพระสูตร
หลัก ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติเลย แต่
แนวทางการเขียนของท่านแหวกแนวไป
จากการเขียนแบบเก่าอย่างสิ้นเชิง คือมิได้
พล็อตเรื่องเรียงลำดับจากตอนประสูติ
ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปริณิพพาน แต่
ดำเนินเรื่องโดยอาศัยความทรงจำของ
พระสาวกรูปหนึ่งซึ่งเคยเป็นเด็กเลี้ยงควาย
สังกัดวรรณะจัณฑาล ผู้ถวายหญ้ากุสา
แด่พระลัทธิตถะสำหรับเป็นพระอาสนะ
ประทับนั่งก่อนจะทรงตรัสรู้

ผมไม่ทราบว่าคุณละครตัวนี้มีอยู่ใน
คัมภีร์ของมหายานฉบับไหน แต่ในฝ่าย
เถรวาทนั้น ผู้ที่ถวายหญ้าแก่พระลัทธิต-
ถะคือคนวรรณะพราหมณ์ชื่อโสถิตยะ ซึ่ง
ปรากฏตัวออกมาจากเดิมแล้วไม่มีอะไร
เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าอีก ผมตั้งข้อ
สังเกตส่วนตัวว่า ผู้ถวายหญ้าแก่พระ-
ลัทธิตถะน่าจะเป็นเด็กเลี้ยงควายมากกว่า
เป็นคนวรรณะพราหมณ์ ในพุทธประวัติ
ฉบับของเถรวาทนั้นมักไม่ให้ความสำคัญ
กับชนวรรณะศูทร จัณฑาลเท่าที่ควร ทั้ง
ที่มีเรื่องราวปรากฏอยู่ในคัมภีร์ หรือใน
กรณีนี้ฝ่ายเราอาจจะแปลงวรรณะคนถวาย
หญ้าซึ่งน่าจะเป็นเด็กเลี้ยงควายให้กลายเป็น

เป็นพราหมณ์ไปก็ได้

ตัวละครที่เป็นเด็กเลี้ยงควาย ชื่อ
สวัสติหรือเด็กชายสวัสติ ซึ่งหลวงพ่อดิซ
นัชยันท์ ใส่เพิ่มเข้ามาเพียงคนเดียวก็
ทำให้ความหมายของพุทธประวัติเปลี่ยน
ไปจากเดิมอย่างมาก จากที่เคยรวมศูนย์
ความสำคัญไปที่ปัญญาการตรัสรู้ของ
พระพุทธเจ้าและอัครสาวก รวมทั้งอนุ-
พุทธะที่เป็นชาววรรณะกษัตริย์-พราหมณ์
ก็เชื่อมโยงมาให้ความสำคัญกับปัญญาการ
ตรัสรู้ของคนวรรณะจัณฑาล

ความมั่งคั่งและความอัศจรรย์ของ
พุทธประวัติฉบับหลวงพ่อดิซนัชยันท์อยู่ตรงนี้
เอง ฉากความสัมพันธ์ฉันกัลยาณมิตร
ระหว่างนักบวชผู้มาจากราชตระกูลกับเด็ก
ชาวจัณฑาลจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากปราศ-
จากความรักในมนุษย์อย่างลึกซึ้งของ
พระลัทธิตถะ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นต้น-
แบบความรักของชาวพุทธที่ไม่เพียง
สามารถทำลายปราคการขวางกั้นทางชนชั้น
วรรณะในจารีตอินเดียโบราณเท่านั้น แต่
ยังสามารถเอื้ออาทรให้ชนชั้นต่ำที่สุดใน
สังคม ซึ่งไม่เคยได้รับโอกาสให้ศึกษาเล่า
เรียนเลยเกิดดวงตาเห็นสังขะของชีวิต
พัฒนาตนจนกลายเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ในพุทธประวัติแบบเดิม พระมหา-
กรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าเป็นเพียง
นามธรรม แต่ในวรรณกรรมของหลวงพ่
นัชยันท์ พระมหากรุณาธิคุณของพระ-
บรมศาสดาเป็นเรื่องจริงจับต้องได้ ภาพ
พระลัทธิตถะจูมมือกับเด็กเลี้ยงควาย ภาพ
พระพุทธองค์เสด็จติดตามชายจัณฑาลหาบ
โคลนลงมาตามตลิ่งสูงอย่างไม่ลดละ เพื่อ
เชื้อเชิญให้ชนชายขอบสังคมผู้นี้เข้ามาสู่
อุตมสมาคมของพระองค์ ด้วยพุทธวาทีที่
ดูดีเต็มใจว่า

“ในมรรคาของเราไม่มีการแบ่งแยก
ชนชั้นวรรณะอีกต่อไป ท่านเป็นมนุษย์เช่น

เดียวกับพวกเราทั้งหลาย เราไม่กลัวว่าจะ
ได้รับมลทินจากท่าน มีแต่ความโลภ โกรธ
หลงเท่านั้นที่เป็นมลทินของพวกเรา บุคคล
ผู้มีจิตใจดีอย่างท่านมีแต่จะนำความสุขมา
ให้เรา...”

จากนั้นพระบรมศาสดาทรงชำระล้าง
ร่างกายให้แก่สาวก untouchable ด้วย
พระหัตถ์ของพระองค์เอง ก่อนที่จะทรง
ประทานเอธิกขุอุปสมบทให้

การชุบชีวิตคนที่ด้อยโอกาสให้มี
โอกาสบรรลุภูมิธรรมสูงสุดนี้ละมั่งที่ทาง
ฝ่ายพุทธเราถือว่าเป็นอนุศาสน์ปาฏิหาริย์
ที่วิเศษมหัศจรรย์กว่าอิทธิฤทธิ์ปาฏิ-
หาริย์ใด ๆ ใน OLD PATH WHITE
CLOUDS ของหลวงพ่อนันทันท์มีตัวอย่าง
ของอนุศาสน์ปาฏิหาริย์มากมาย จนเรา
อาจเปลือเปลือออกมานอกมาว่า “พระ
พุทธเจ้าช่างมหัศจรรย์จริงหนอ” (ในขณะ
เดียวกัน หลวงพ่อนันทันท์ก็ได้ปฏิเสธ
เรื่องมหัศจรรย์เหนือจริง เช่นการกล่าวถึง
อดีตชาติของพระสมณโคดมหรือเรื่องราว
ของพระที่ปังกร เป็นต้น) การตรัสรู้ของ
พระพุทธเจ้ามีอยู่จริงและยิ่งใหญ่ก็เพราะ
การตรัสรู้นั้นสามารถประจักษ์ได้ในสาวก
ที่มาจากรรณะจันฑาล อย่างเช่นพระ
สวัสติ

ดังจะเห็นได้จากในบทสุดท้ายซึ่งใช้
ชื่อเดียวกับชื่อหนังสือ พระสวัสติและ
เหล่าเด็กเลี้ยงควายได้กลายเป็นสัญลักษณ์
ของธรรมทายาทที่จะก้าวเดินต่อไปใน
“ทางก้าวเก่าแก่” และเป็นผู้ที่เข้าใจความ
หมายของ “เมฆสีขาว” ซึ่งไขแสดงรหัส-
ธรรมแห่งอิทัปปยตาอันมีรู้จบสิ้น เด็ก
เลี้ยงควายกับพระพุทธเจ้ากลายเป็นอัน
หนึ่งอันเดียวกัน โดยนัยนี้พระพุทธเจ้า
ย่อมทรงดำรงอยู่ท่ามกลางพวกเราทั้ง
หลายในปัจจุบันกาลเสมอ ดังที่หลวงพ่
นันทันท์ได้กล่าวอวมตพจน์ไว้ในอวสานแห่ง

วรรณกรรมของท่านว่า

“ผู้คนพากันกล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรง
ล่วงลับไปแล้ว แต่พระสวัสติกลับยังเห็น
พระพุทธเจ้าปรากฏอยู่อย่างแจ่มชัดยิ่งกว่า
แต่ก่อน พระบรมศาสดาทรงสถิตอยู่ใน
กายและใจของพระสวัสติ พระองค์ทรงอยู่
ในทุกหนทุกแห่งที่พระสวัสติทอดสายตา
ไป ทรงอยู่ในต้นศรีมหาโพธิ์ ในสายน้ำ
เนรมุขรา ในทุ่งหญ้าเขียวขจี ในหมู่เมฆ
สีขาวและใบไม้ พวกเด็กเลี้ยงควายเหล่านี้
เองคือพระพุทธเจ้า พระสวัสติเถระรู้สึก
ผูกพันกับเด็กเลี้ยงควายเหล่านี้เป็นพิเศษ
ท่านควรจะใช้โอกาสนี้พูดคุยกับเด็กเลี้ยง
ควาย เด็กพวกนี้แหละจะสามารถสานต่อ
พุทธกิจสืบไป พระเถระทราบดีว่าการสาน
ต่อพุทธกิจนั้น ก็คือการมองเห็นสรรพสิ่ง
ด้วยปัญญาอันรู้แจ้ง การก้าวเดินอย่างสงบ
และยิ้มอย่างเปี่ยมด้วยเมตตา ดุจเดียวกับ
ที่พระบรมศาสดาเคยบำเพ็ญมาในกาล
ก่อน

พระบรมศาสดาทรงเป็นต้นธาร พระ
สวัสติเถระและเหล่าเด็กเลี้ยงควายเป็นตั้ง
สายน้ำที่หล่อไหลมาจากต้นธาร ไม่ว่าจะสาย
น้ำไหลไปยังสถานที่ใด พระบรมศาสดา
จะทรงอยู่ ณ ที่นั้น”

ด้วยมุมมองพระพุทธเจ้าเช่นนี้ของ
หลวงพ่อนันทันท์ จึงทำให้ผมบังเกิด
“ตถาคตโพธิศรัทธา” อย่างท่วมท้น และ
เกิดแรงบันดาลใจแปลงานชิ้นนี้จากเวลา
ว่างที่พอหาได้บ้างในบางคำคืน.

พุทธศาสนา ในอินเดีย

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

๑

ทดแทนคุณอินเดีย

หนังสือเล่มล่าสุดของ อ.กรุณา-อ.เรืองโร กุลกาลชัย เรื่อง *วัฒนธรรมสัมพันธ์ไทย-อินเดีย* มีบทความของท่านอาจารย์พุทธทาส ซึ่งว่าด้วย “พระคุณที่อินเดียมีต่อไทย” มาลงไว้ด้วย

แท้ที่จริง ทั้งสามท่านที่เอ่ยนามมานี้ ล้วนมีส่วนตอบสนองคุณอินเดีย ยิ่งกว่าใคร ๆ ในเมืองไทย อย่างน้อยก็ในรอบศตวรรษนี้ แม้ท่านจะไม่ได้ไปทำที่ภารตประเทศ หากท่านช่วยปลุกมโนธรรมสำนึกของคนไทย ให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมภารตฯ ซึ่งมีพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง และมีสินธุธรรมกระแสต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบอย่างสำคัญ ถ้าไม่ได้ทั้งสาม

ท่านนี้ช่วย ออกดีในเรื่องงูกับแขกคองแพร่หลายไปในทางลบ อย่างน่าเสียดายยิ่งนัก

การที่พุทธศาสนาแผ่ไปแทบทั่วเอเชียชั้น พุทธศาสนิกในประเทศนั้น ๆ พากันตอบแทนชมพูทวีปกันมากบ้างน้อยบ้าง ตามกำลังความสามารถ มาแต่ไหนแต่ไร อย่างน้อยก็จิ้นกับริเบต ดูจะนำหน้าใคร ๆ ในสมัยโบราณ โดยที่จีนและเกาหลี ตลอดจนเวียดนาม ผูกความสำคัญทางพุทธศาสนากับจีนยิ่งกว่ากับอินเดีย

ตั้งแต่ศตวรรษที่แล้วเป็นต้นมา ท่านธรรมपालะแห่งศรีลังกา ดูจะตอบแทนอินเดียยิ่งกว่าใคร ๆ จนถึงกับไปบวชที่ประเทศนั้นตอนนั้น

ปลายแห่งชีวิต และตั้งมหาโพธิสมภคมขึ้นในภารตประเทศ โดยที่สมภคมนี้มีอาการขึ้น ๆ ลง ๆ อย่างไม่รู้ตาย หากได้มีคุณูปการกับพุทธศาสนาในรอบร้อยปีนี้ ที่ในอินเดีย ยิ่งกว่าองค์กรอื่นใด

พม่าและไทยก็ตอบแทนอินเดียด้วยวัตถุธรรมมาแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ ที่ ๕ เรื่อยมาจนเกิดวัดไทยที่พุทธคยา โดยความปรารถนาของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จนเมื่อต้น ๆ ตามมาอีกหลายแห่ง แต่ทั้งหมดนี้ดูจะมีคุณกับคนไทยที่ไปแสวงบุญ ณ ภารตประเทศ ยิ่งกว่าอะไรอื่น

ต่อเมื่อสมเด็จพระบรมราชาชนก มีพระชนมวารครบ ๑๐๐ นั่นแหละ

จึงได้มีหอสมุดพุทธศาสนาที่ลาดักตั้งตามพระอภิไชย โดยได้รับพระกรุณาคุณจากสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา แต่เมื่อก่อนทรงกรม

ฝรั่งเศสคนที่เรียนสมาธิภาวนาไปจากเมืองไทยได้กลับไปสอนจิตวิทยาที่พุทธคยาทุกปี นี่แสดงว่ามุ่งที่ธรรมทาน ซึ่งมีค่ายิ่งกว่าอามิสทาน

ท่านหมื่น ยันท์ แห่งเวียงจันทน์เคยปรารภกับข้าพเจ้าว่า ถ้าบ้านเมืองท่านเป็นปกติสุข ท่านอยากใช้ชั้นปลายแห่งชีวิตไปสอนธรรมในชมพูทวีป โดยเน้นที่พวกจัณฑาล ที่ภสสมาทานพระรัตนตรัยตามรอยเท้า นายอัมเมตกำ ในปี ๒๔๙๙ หากเขาตายจากเร็วเกินไป พวกนี้จึงขาดผู้นำในทางธรรมอย่างน่าเสียดาย

เสียดายที่ปณิธานของท่านหมื่นยันท์ไม่สัมฤทธิ์ผล เพราะเวียงจันทน์ยังเลวร้ายกับพุทธศาสนา ท่านเองก็กลับบ้านเกิดเมืองนอนไม่ได้ จนต้องไปตั้งสำนักปฏิบัติธรรมในฝรั่งเศสและสหรัฐ แม้กระนั้นท่านก็ชักชวนชาวญวนที่ไปตั้งหลักแหล่งอยู่เมืองฝรั่ง และฝรั่งเศสานุศิษย์ท่านให้ถือบุญจาริกไปชมพูทวีปกับท่าน ท่านเรียกคำร่วมเดินทางแพง ในระดับที่พักได้ ณ โรงแรมชั้น ๑ แต่ท่านให้อยู่ตามวัดตามบ้านคนจน โดยเอาเงินค่าไถ่ยกให้พุทธศาสนิกที่เป็นจัณฑาล เพื่อเขาจะได้จัดการศึกษาตามแบบของพุทธศาสนา

ถ้าท่านพระธรรมปิฎก(ประยูรพุทธ) ไม่อาพาธเสาะและอยู่เรื่อย ๆ ท่านคงนำพุทธมามกชนคนไทยให้ไปได้ไปแสวงบุญอย่างที่ท่านหมื่นยันท์เคยทำมาก็ได้ อย่างน้อยที่ท่านนำชาว

พุทธไปตามสังเวชนียสถานต่าง ๆ ก็เกิดหนังสือชื่อ *ตามรอยพุทธกิจ* คล้าย ๆ พุทธประวัติที่ท่านหมื่นยันท์เรียบเรียงจากธรรมจาริกของท่านนั่นเอง ดังมีแปลออกมาเป็นไทยแล้ว ๒ ตอน ในชื่อว่า *คือเมฆสีขาว ทางก้าวเก่าแก่*

ในบรรดาผู้ที่ไปช่วยพุทธศาสนิกที่เป็นจัณฑาลนั้น ต้องขมขานสังรักษิต ชาวอังกฤษยิ่งกว่าใคร แม้เธอจะเลิกทาสเพศไปตั้งคณะพุทธบริษัทขึ้นใหม่ แต่เธอได้ลงรากลึกในการช่วยพุทธศาสนิกชนคนอินเดียพวกนี้อย่างน่าอนุโมทนา ดังบัดนี้ได้ นายโลกมิตร (ซึ่งก็เป็นชาวอังกฤษเช่นกัน) ดำเนินงานอยู่อย่างแข็งขัน

สำหรับชาวอินเดียท่าน จำเดิมแต่ทะเลลามะเสด็จลี้ภัยไปประทับในชมพูทวีป ได้โปรดให้สร้างพระสถูปและวัดวาอารามขึ้นมาก หากเป็นไปเพื่อชาวอินเดียส่วนใหญ่ แม้กระนั้นการที่พระองค์ทรงแสดงธรรมและสอนธรรมในวงกว้าง ก็เป็นเหตุให้ชาวอินเดียชั้นสูง ที่มีความรู้ดี หันมาสมาทานพระรัตนตรัยกันมีใช้น้อยยังการที่คณาจารย์ฮินดูเสวนากับปัญญาชนชั้นนำของอินเดีย ก็ช่วยให้คนพวกนี้ถอดแว่นตาเดิมออก เลิกเห็นว่าพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของลัทธิธรรมอีกต่อไป

ญี่ปุ่นก็มีส่วนตอบแทนบุญคุณอินเดียในรูปของสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมตามสังเวชนียสถานบางแห่งแต่จะมาสอนวิธีการของเซนเพียงใดไม่ทราบได้

สำหรับพม่า นั้น โกลองก้า (ซึ่งเป็นคนอินเดียที่เกิดในพม่า) เรียบนิวปีสสถานกรรมฐานจาก อุบาสิน ซึ่งเป็นศิษย์ของ

ท่านแลตต์ศรีสะยาคอ ครั้นโกลองก้าต้องกลับจากพม่ามาอยู่อินเดีย ได้นำกรรมฐานมาสอนที่ในประเทศนี้ อย่งได้ผลที่สุด จนขยายออกไปยังแทบทุกประเทศ รวมถึงเมืองไทย ยิ่งในอินเดียและในบางประเทศ ถึงกับสอนการปฏิบัติธรรมในคุกอย่างได้ผลเอาเลยทีเดียว

ในส่วนเกาหลีนั้น ท่านไปเยี่ยมสุนิมไปเยี่ยมสอนเด็กก่อนเข้าเรียน และตั้งวิทยาลัยสุทธาดาสสำหรับสตรีขึ้น ณ บริเวณที่พระพุทธเจ้าเคยทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา ต่อมาขยายเป็นโรงพยาบาลชิวเก ตามนามหมอโกมารภัทร นับว่าน่าสนใจนัก

ท่านสามารถนำเอานักศึกษเกาหลีเป็นเรือนร้อย ให้เป็นอาสาสมัครไปสร้างบ้านพักให้จัณฑาลในบริเวณนั้นทุกปี เด็กเกาหลีได้เรียนรู้ถึงพุทธภูมิ และได้ประสบการณ์การกินอยู่อย่างเร้นแค้น ในขณะที่ชาวชมพูทวีปก็ได้ร่วมมือกับชาวเกาหลีอย่างเสมอมาเสมอไม่ว่าง ให้ได้เกิดมิตรภาพและการอุณาภาพ

ถ้าเราจะเอาอย่างกรณีต่าง ๆ ที่เอ่ยมาย่างแล้วนี้ได้ น่าจะดี แทนที่จะส่งธรรมทูตไปเมืองฝรั่ง หรือไปตั้งวัดกันท่านั้น น่าจะมีฆราวาสไปร่วมกับคนทุกชนชั้นในชมพูทวีป ดังที่บางคนไปร่วมกับสมัชชาคนจนมาแล้ว น่าจะช่วยให้เข้าใจทุกขสัจจทางสังคม แล้วอาจสาวหาเหตุแห่งทุกข์ให้เป็นรูปธรรมและเอาชนะโคจรสร้างทางสังคมอันอยู่ดีธรรมได้ ไม่ว่างจะในเมืองไทยหรือเมืองแขก

การเอาชนะความทุกข์ที่ตัวเองและที่สังคม ไม่ว่างจะที่ไหน นั่นคือการตอบแทนคุณพระพุทธศาสนาที่แท้

๒

ร่วมบุญกับชาวเกาหลี ที่ชมภูทวีป

ท่านไปยอมสูนิมเป็นพระเกาหลี
ที่มีกลิ่นติดต่อข้าพเจ้ามาก เมื่อท่าน
ฉลองสมาคมของท่านครบสิบปีที่
กรุงโซล ท่านเชิญข้าพเจ้าไปเป็นแขก
พิเศษ ให้แสดงปาฐกถาทำให้คนฟัง
เป็นเรื่อร้อยเรื่อร่นพัน และเมื่อ
ข้าพเจ้าจัดธรรมศัตานานาชาติที่
เซียงใหม่ปีกลายนี้ ท่านก็ส่งศิลปิน
เกาหลีมาเล่นดนตรีอย่างน่าทึ่ง ท่าน
เองก็มาด้วย ดั่งท่านช่วยงานด้าน
อริยวินัยด้วยเช่นกัน (หากอยากรู้จัก
ท่านมากกว่านี้ ขอให้อ่านเสขิยธรรม
ฉบับที่ ๔๗ ปีที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ.
๒๕๕๔ หน้า ๘๖)

ท่านแปลงานของข้าพเจ้าเป็น
ภาษาเกาหลีหลายชิ้น และรับตีพิมพ์
เรื่อง *Seeds of Peace* ของข้าพเจ้า
เป็นภาษาเกาหลีด้วย

เมื่อวันที่ ๙-๑๐ มกราคม
๒๕๕๔ ท่านมีพิธีเปิดศูนย์ทางการ
ศึกษาและการพยาบาล ณ บริเวณที่
พระโพธิสัตว์เคยทรงบำเพ็ญกุศล
ก่อนตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิ
ญาณ ท่านขอให้ข้าพเจ้าไปเป็น
ประธานในงานดังกล่าว

ข้าพเจ้าเดินทางจากเมืองไทยไป
วันที่ ๘ มกราคม โดยสายการบินไทย
ถึงเมืองกัลกัตตา โดยมีชาวเกาหลีเฝ้า
ตัวไปให้ที่สนามบินดอนเมือง และมี
ชาวเกาหลีไปคอยต้อนรับที่ท่าอากาศยาน
เมืองกัลกัตตา แล้วพากันไปขึ้น
รถไฟไปสู่คยา นอนไปทั้งคืน ถึงเฝ้า
สว่าง

ภาษาเกาหลีที่วัดธรรมิ่งแม่น้ำคงคาที่สงขม้งยีนและสายงาม

คณะบุญจาริกชาวเกาหลีกว่า
ร้อยคน มีไปจากประเทศเกาหลีและ
ประเทศสหรัฐ ไปชมภูทวีปแต่วันที่ ๕
นั้นแล้ว เขาไปพุทธคยาถิ่นก่อน
ข้าพเจ้าจะไปรวมกับเขาก็ได้ แต่เห็นว่า
ริบร้อนนัก จึงแยกไปพัก ณ สุขาตา
วิทยาลัย ซึ่งท่านไปสร้างไว้ให้เป็น
โรงเรียนสตรี แปดปีเข้านี้แล้ว

พระที่วัดไทยพุทธคยา (มหา
นิทาย) และวัดป่าพุทธคยา (ธรรมยุต)
บ่นเสียดาย อยากให้ไปพักกับท่าน
นับว่าพลาดโอกาสไป แม้จะเคยไป
พุทธคยามาแล้ว ไปอีกก็ครั้งก็ได้ ณ
ที่ที่พระพุทธรูปองค์ทรงตรัสรู้พระ
อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

ณ บริเวณที่พระมหาสัตว์ทรง
บำเพ็ญกุศลที่นั่น ห่างจากพุทธ
คยาไปมาก เดินไม่กี่ราว ๆ ชั่วโมงเศษ
ยิ่งตอนนั้นแม่น้ำหริถุชราแห้ง เดินตาม
ลำน้ำไปได้ง่าย

ณ วันที่ ๙ บ่าย พวกบุญจาริก
เกาหลีมาสมทบกับข้าพเจ้า ซึ่งไปถึง
แต่เช้า เขามีการเล่นกีฬาของทุก ๆ
หมู่บ้านรวมเจ็ดแห่ง ท่านขอให้ข้าพเจ้า
ช่วยมอบรางวัล และมีเวลาไปเปิด

สถานอบรมเด็กก่อนวัยเรียน ท่าน
ขอให้ข้าพเจ้าเทศน์ให้เด็ก ๆ ฟังด้วย
เด็ก ๆ มาร้องรำทำเพลงอย่างน่าสนุก
ที่นี่ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีน้ำประปา
ต้องปั่นไฟใช้ไฟไม่ก็จุดเทียนยามค่ำ
เผอิญตรงกับวันเพ็ญ นารีธรรม และ
ทนายเอ็น เป็นที่ถูกต้องใจข้าพเจ้า

เช้าวันที่ ๑๐ มกราคม พระและ
ภรรยาสวดมนต์กันแต่ตอนตี ๔
พอย่ำรุ่ง ก็ไปเช้าขึ้นไปตามถ้ำต่าง ๆ
ที่พระมหาสัตว์ทรงกระทำกุศล
ข้าพเจ้าเองทั้งอ้วน ทั้งเตี้ย ทั้งแก่ชรา
เพียงได้ถึงยอดเขาก็นับว่าเป็นกุศล
กุศลแล้ว ไม่ตะพดที่เอาติดมือไป
ทนกำลังไม่ไหว ทักลงกลางคันผาเลย
ทีเดียว แต่เมื่อขึ้นถึงยอด แลเห็น
พระอาทิตย์ขึ้น งดงาม เบิกบาน และ
นึกถึงวิริยบารมีของพระมหาสัตว์
แล้ว ย่อมเกิดศรัทธาปลาตะไคร้
พระรัตนตรัย

ณ ถ้ำแรกที่พระมหาสัตว์เคย
ทรงบำเพ็ญกุศลที่นั่น พระธิเบตไป
สร้างวัดไว้ ข้าพเจ้าได้ไปนมัสการพระ
พร้อมด้วยบุญจาริกอื่น ๆ พระธิเบต
เลี้ยงน้ำชา โอกาปราศรัยดีมาก หากไป

พบพระพม่า ท่านตามลงมาฉันเข้า ณ
ที่ที่พวกเราพัก เลยมีมนต์ท่านร่วมพิธี
เปิดโรงพยาบาลหมอมอซิว

พระเกาหลีเล่าว่า เดิมมีห้อง
พยาบาลให้พ่อแม่เด็ก ที่ฝากลูกเข้า
วิทยาลัยสุซาดา เพราะเด็กพวกนั้นนอก
จากจนแล้ว ยังอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้
อีกด้วย แดงมีใจมาปล้นอยู่ไม่ได้
ขาด เพราะรัฐบาลไม่สนใจเอาเลย

ครั้งท่านไปเยี่ยมสุนิมเริ่มบริการ
ด้านสาธารณสุข คนมาใช้ห้อง
พยาบาลวันละเป็นร้อย เลยต้องสร้าง
โรงพยาบาล พอสร้างเสร็จชุมชนตรี
ขอมาเปิด โดยที่ก่อนนั้น ไม่สนใจใยดี

เดิมกำหนดพิธีเปิด ๑๐.๐๐ น.
ชุมชนตรีสตรีบอกว่าจะมาเฮลิคอป-
เตอร์ถึง ๑๐.๑๕ น. ผู้คนมารอราว ๆ
สามพันคน พระจากนิกายต่าง ๆ
จากประเทศต่าง ๆ ก็เรือนร้อย แต่
แล้วเจ้าหล่อนลาไป มาเอา ๑๑.๓๐ น.
ข้าพเจ้ากลัวพระอดเพล ต้องให้เขาหา
อาหารกล่องถวายก่อน

เดิมท่านกำหนดให้ ข้าพเจ้าร่วม
ตัดริบบิ้นเปิดโรงพยาบาลกับท่าน
(ตั้งเมื่อวาน ตอนเปิดอาคารก่อนเรียน)
คราวนี้มีชุมชนตรีอีกคน แต่ที่ไหนได้
แขกแกมเบียดกัน จนข้าพเจ้าไม่ได้ตัด
ริบบิ้น นั่นก็ช่างเถิด ยังการเตรียม
รับชุมชนตรีนั้น ดุยิ่งใหญ่ยิ่งกับรับ
เสด็จ แต่ปราณีพิธิปลุกเพ็งเสร็จจาก
เจ้าหล่อนมาไม่ถึง ๕ นาที เอาพรหม
แดงชูกับพื้นดิน ซึ่งต้องเอาน้ำมาราด
ฝุ่น แม้กระนั้น ก็ฟุ้งมาก ตอนเฮลิคอป-
เตอร์ลง

กำหนดเดิม ท่านกล่าวต้อนรับ
แล้วนักการเมืองพูด ๒-๓ คน รวม
สามี่ของชุมชนตรี (ซึ่งเคยถูกเข้าคุก
ข้อหาคอรัปชั่น จึงเอาเมียขึ้นแทน แต่

ก็เห็นได้ว่าเขากุมอำนาจจริง ๆ เพราะ
ดูเจ้าหล่อนจะเชื่องเกินไป) โดยมี
ข้าพเจ้าพูดคั่นก่อนคำกล่าวเปิดของ
คุณเธอ จากนั้นท่านขอให้ข้าพเจ้าแสดง
ปาฐกถาธรรมอย่างยาว พระที่เข้ารับ
อาหารมาให้มาร่วม บอกว่าอยากฟัง
ข้าพเจ้าเทศน์

แต่ที่ไหนได้ เวลาเล่าไปราว ๆ
ชั่วโมงครึ่ง แล้วนักการเมืองขอพูด
ทุกคน พูดสั้นไม่มี เวลาที่จะแสดง
ปาฐกถาธรรมก็เป็นอันต้องงด แม้
กระนั้นก็เลิกปราศรัยกันเมื่อร่วมป้าย
สองโมงเช้าไปแล้ว โดยเจ้าภาพมี
อาหารกล่องเลี้ยงคนทั้งหมดราว ๆ

สามพันคน นับว่าเขาทำได้รวดเร็ว
และอาหารก็ง่าย ๆ น้าอัศจรรย์ จึงมา
รู้ได้ว่าสมัยพุทธกาลที่เลี้ยงพระเลี้ยง
คนเรือนร้อยเรือนพันนั้นเป็นชนชั้น

ตอนค่ำ พวกนักเรียนสุซาดา
วิทยาลัยร้องรำทำเพลง กลางแสง
จันทร์งดงามนัก แต่พระท่านอุตสาห์
ให้ข้าพเจ้าแสดงปาฐกถาธรรมจนได้ แม้
จะมืดกาละเทศะ แต่ก็ต้องพูดให้ท่าน
คราวนี้ไม่ต้องแปลเป็นอินดี เพียงแปล
เป็นภาษาเกาหลี และไม่ยาวนัก ก็เลย
จบพิธีได้แต่เวลาราว ๆ ๓ ทุ่ม นับเวลา
บ้านเราก็ตีห่มครึ่งเข้าไปแล้ว.

“ธรรมะกับธุรกิจ”

หนังสือดี มีสาระ สะท้อนปัญหา พัฒนาแนวคิด คลายวิกฤติสังคมไทย

โดย...พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา *เจ้าของรางวัล “การศึกษาเพื่อสันติภาพ”* จากยูเนสโก

๑ ชุด ๘ เล่ม
บรรจุในกล่องสวยงาม
ปกแข็ง เย็บกี่
ขนาด ๓๒ หน้ายก

วางจำหน่ายแล้ว
ราคาชุดละ ๔๙๐ บาท
หรือซื้อแยกเล่ม
ราคาเล่มละ ๔๕-๗๕ บาท

ลักษณะงานเขียน

๑. รวบรวมบทบรรยายในโอกาสต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ มีการปรับแก้และเพิ่มเติมเนื้อหาจนมีความคมลึกและสมสมัยยิ่งขึ้น
๒. ในแต่ละเล่มมีเนื้อหาที่เจาะลึกเฉพาะด้านและจบสมบูรณ์ภายในเล่ม ผู้อ่านจึงสามารถเลือกอ่านเฉพาะเล่มใดเล่มหนึ่งที่สนใจได้
๓. ผู้เขียนได้เพิ่มเนื้อหาจากเดิมและจัดเรียงเนื้อหาตามลำดับที่ควรศึกษาก่อน-หลัง เพื่อเป็นการวางฐานทางความคิดแก่ผู้อ่านไปตามลำดับขั้นตอน ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจได้ในทุกประเด็นและสามารถสรุปรวมนำไปใช้อย่างได้ผล

สาระสำคัญ

“เป็นการวิเคราะห์พฤติกรรมการบริโภคของคนไทย, ซึ่งให้เห็นโทษ ทุกข์ ภัย ที่เกิดจากการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดของประชาคมโลก, กระตุ้นเตือนคนไทยให้หันกลับมาทบทวนบทบาทและท่าทีที่มีต่อธรรมชาติ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและเป้าหมายการดำเนินชีวิตให้เป็นไปอย่างสานสมดุลกกับธรรมชาติ, เสนอแนะวิธีการฝึกตน การพัฒนางาน การศึกษา สังคมและประเทศชาติ โดยยึดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนสำคัญในการนำเสนอ”

รายการหนังสือดังกล่าวหาซื้อได้ตามร้านหนังสือทั่วประเทศ หรือติดต่อโดยตรงที่

สำนักพิมพ์สุภาพใจ ๑๔/๓๔๙-๓๕๐ หมู่ ๑๐ ถ.พระราม ๒ (ซอย ๓๘) แขวงบางมด เขตจอมทอง กทม. ๑๐๑๕๐
โทรศัพท์ ๔๑๕-๒๖๒๑, ๔๑๕-๖๕๐๗, ๔๑๕-๖๗๙๗ โทรสาร ๔๑๖-๗๗๔๔

The Hall Of Thousand Buddhas

มหาวิทยาลัยแห่งนี้ จะจัดสร้างขึ้น ณ ประเทศอินเดีย
โดยคำริของ ท่านลามะ ดูนุม ตุกกู ผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรมทิเบต
และผู้อำนวยการมูลนิธิเพื่อความรับผิดชอบระดับสากลแห่งองค์ทะไลลามะ
(Lama Doboorn Tulku : Director, Tibet House

Director, Foundation for Universal Responsibility of His Holiness the Dalai Lama)

ผู้มีจิตศรัทธาท่านใด ประสงค์จะร่วมกิจกรรมการก่อสร้างอันเป็นกุศลนี้
กรุณาส่งเช็คหรือโอนเงินเข้าบัญชีออมทรัพย์ ชื่อ โครงการอริยวินัย
ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาเจริญนคร เลขที่ 024-2-46191-5
แล้วส่งสำเนาการโอน หรือสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม
มายัง โครงการอริยวินัย ๖๖๖ ถนนเจริญนคร คลองสาน กทม. ๑๐๖๐๐

โทรสาร (๐๒) ๘๖๐-๑๒๗๘